

re(j)dno
dobro

Regionalni razvojni program Pomurje

2 0 1 4 – 2 0 2 0

Publikacija: Regionalni razvojni program Pomurja 2014-2020
(verzija: 1.0)

Izdelovalec: Regionalna razvojna agencija Mura d.o.o.
Lendavska 5a, 9000 Murska Sobota, Slovenija
v sodelovanju z:
Regijsko razvojno mrežo, Razvojnim svetom Pomurske regije in njegovimi odbori, Svetom Pomurske razvojne regije

Odgovorna oseba: Danilo Krapec, direktor RRA Mura

Strokovni koordinator: Mitja Sankovič; Sabina Potočnik Magdič

Avtorji: Mitja Sankovič, Danilo Krapec, Sabina Potočnik Magdič, dr. Milan Svetec,
Franc Gönc, Romeo Varga, Daniel Ulčar

Fotografije: Shutterstock, arhiv RRA in RRM

Datum: Maj 2015

KAZALO VSEBINE

I. STRATEŠKI DEL

1.	UVOD	12
1.1.	IZHODIŠČA ZA IZDELAVO RAZVOJNEGA PROGRAMA	13
2.	OPIS REGIJE Z OCENO STANJA	16
2.1.	DEMOGRAFSKA PODOBA REGIJE	18
2.2.	GOSPODARSKA PODOBA POMURJA	25
2.2.1.	TURIZEM	32
2.2.2.	KMETIJSTVO IN AGROŽIVILSKA INDUSTRIJA	42
2.3.	OKOLJSKE DANOSTI IN INFRASTRUKTURNA OPREMLJENOST	47
2.4.	POLOŽAJ POMURJA V MEDNARODNEM PROSTORU	57
2.5.	SWOT ANALIZA POMURJA	61
2.6.	POTENCIALI POMURJA	63
3.	POMURJE V PROGRAMSKEM OBDOBJU 2007-2013	66
3.1.	POMURJE V LUČI EVROPSKE KOHEZIJSKE POLITIKE 2007-2013	69
3.2.	POMURJE V PROGRAMIH ETS 2007-2013	75
3.3.	OSTALI PROGRAMI IN UKREPI 2007-2013	78
3.3.1.	POMURJE V PROGRAMU RAZVOJA PODEŽELJA 2007-2013	78
3.3.2.	IZVAJANJE ZAKONA O RAZVOJNI PODPORI POMURSKI REGIJI	80
4.	STRATEGIJA RAZVOJA POMURJA 2014-2020	82
4.1.	CELOSTNI PRISTOP K TERITORIALNEMU RAZVOJU POMURJA	83
4.1.1.	MEHANIZEM »CELOSTNE TERITORIALNE NALOŽBE CTN«	84
4.1.2.	MEHANIZEM »LOKALNI RAZVOJ, KI GA VODI SKUPNOST CLLD«	85
4.1.3.	PRIPRAVA, IZBOR IN IZVAJANJE REGIJSKIH PROJEKTOV	85
4.2.	VIZIJA RAZVOJA POMURJA	87
4.3.	RAZVOJNA SPECIALIZACIJA POMURJA	88
4.4.	STRATEŠKI CILJI	90
4.5.	HORIZONTALNI CILJI REGIONALNEGA RAZVOJA	92
4.6.	RAZVOJNE PRIORITETE Z INVESTICIJSKIMI PODROČJI IN UKREPI	93
4.6.1.	RAZVOJNA PRIORITETA 1: KONKURENČNO IN ZELENO GOSPODARSTVO	94
4.6.1.1.	Inv. področje 1.1: Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konku. gospodarstvo	95
4.6.1.2.	Inv. področje 1.2: Zeleno gospodarstvo	105
4.6.2.	RAZVOJNA PRIORITETA 2: ZNANJE, TOLERANTNOST IN ZDRAVJE	113
4.6.2.1.	Inv. področje 2.1: Razvoj talentov, ustvarjalnost ter krepitev zdravega in aktiv. živ. Sloga	114
4.6.2.2.	Inv. področje 2.2: Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja in razvoj manjšin	123
4.6.2.3.	Inv. področje 2.3: Razvoj kulture in umetniškega ustvarjanja	134
4.6.3.	RAZVOJNA PRIORITETA 3: ZELENO ŽIVLJENJSKO OKOLJE IN UČINKOVITA RABA VIROV	138
4.6.3.1.	Inv. področje 3.1: Energetsko vzdržna družba	139
4.6.3.2.	Inv. področje 3.2: Čisto okolje in ohranjena narava	143
4.6.3.3.	Inv. področje 3.3: Trajnostna mobilnost in urejanje prostor	149
4.6.4.	RAZVOJNA PRIORITETA 4: TRAJNOSTNI RAZVOJ PODEŽELJA	155
4.6.4.1.	Inv. področje 4.1: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	156

II. PROGRAMSKI DEL

5.	SKLADNOST RRP Z NACIONALNIMI STRATEŠKIMI DOKUMENTI	163
6.	FINANČNI OKVIR IZVAJANJA RRP 2014-2020	165
6.1.	OCENA VREDNOSTI RAZVOJNEGA PROGRAMA	165
6.2.	OSTALI POTENCIALNI VIRI FINANCIRANJA	166
7.	NACIONALNI PROJEKTI TER KLJUČNI REGIJSKI PROGRAMI IN PROJEKTI	169
7.1.	DRŽAVNI PROJEKTI	169
7.2.	REGIJSKI PROJEKTI NACIONALNEGA POMENA	170
7.3.	POMEMBNEJŠI REGIJSKI PROJEKTI	172
8.	SISTEM SPREMLJANJA, VREDNOTENJA IN ORGANIZIRANOSTI IZVAJANJA	174
8.1.	ORGANI IN INSTITUCIJE REGIONALNEGA RAZVOJA	174
8.2.	SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE PROGRAMA	176
8.3.	URESNIČEVANJE PROGRAMA	177
8.4.	MREŽNO RAZVOJNO PARTNERSTVO	178
9.	SISTEM INFORMIRANJA IN OBVEŠČANJA JAVNOSTI	182
10.	SEZNAM VKLJUČENIH V PRIPRAVO PROGRAMA	184
11.	LITERATURA IN VIRI	186

Priloga 1: SEZNAM PROJEKTHNIH PREDLOGOV

Priloga 2: KARTOGRAFSKE PODLAGE

SLOVAR POGOSTO UPORABLJENIH KRATIC

CPS	Celostna prometna strategija
CLLD	mehanizem »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost«
CTN	mehanizem »Celostne teritorialne naložbe«
Dogovor	Dogovor o razvoju regije
EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS	Evropski socialni sklad
ETS	program Evropskega teritorialnega sodelovanja
KS	Kohezijski sklad
KV	Kohezijska regija Vzhodna Slovenija
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MZIP	Ministrstvo za infrastrukturo in prostor
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
Odbori RSR	Odbori Razvojnega sveta Pomurske regije
OP	Operativni program
OP IPA SI-HR	Operativni program IPA Slovenija-Hrvaška 2007-2013
OP RČV	Operativni program razvoja človeških virov
OP ROPI	Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OP RR	Operativni program krepitev regionalnih razvojnih programov
OP SI-AT	Operativni program Slovenija-Avstrija 2007-2013
OP SI-HU	Operativni program Slovenija-Madžarska 2007-2013
ORA	Območne razvojne agencije
PGZ	Pomurska gospodarska zbornica
PORA	PORA, Razvojna agencija Gornja Radgona
Program	Program spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010 – 2015
PRP 2007-2013	Program razvoja podeželja za obdobje 2007–2013
PRA giz	Prleška razvojna agencija giz Ljutomer
PS	Partnerski sporazum Slovenije z EU 2014-2020
PUN 2000	Operativni program upravljanja območij Natura 2000
RA Sinergija	Razvojna agencija Sinergija
RC Murska Sobota	Razvojni center Murska Sobota
RIN 2014-2016	Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014-2016 za Pomurje
RRA Mura	Regionalna razvojna agencija Mura
RRM	Regijska razvojna mreža
RRP 2007-2013	Regionalni razvojni program 2007-2013 Pomurske regije
RRP 2014-2020	Regionalni razvojni program 2014-2020 Pomurske regije
RSR	Razvojni svet Pomurske razvojne regije
SLR	Strategija lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SR	Svet Pomurske razvojne regije
SRS	Strategije razvoja Slovenije 2014-2020
SPS	Strategija pametne specializacije 2014-2020
TUS	Trajnostna urbana strategija
ZRPPR1015	Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015
ZSRR-2A	Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja

SLOVAR UPORABLJENIH IZRAZOV

REGIJSKI PROJEKT	razvojni projekt, ki uresničuje razvojne prioritete regije, od lokalnega projekta se razlikuje po celovitem reševanju določene problematike in širšem razvojnem vplivu na razvojno regijo in izven nje;
SEKTORSKI PROJEKT	razvojni projekt iz državne pristojnosti, ki je v regiji prepoznan kot ključna razvojna ovira ali priložnost in uresničuje program pristojnega ministrstva za doseganje ciljev na področju dela ministrstva;
NACIONALNI PROJEKT/PROGRAM	projekt/program v okviru razvojnih nalog države, ki se na regionalni ravni opravlja v javnem interesu in se izvaja v okviru regijske razvojne mreže (npr. regijske finančne sheme, regijske sheme kadrovske štípendij, izvajanje promocije regije in investicij v regiji);
ENDOGENA REGIONALNA POLITIKA	je del regionalne politike, ki je usmerjena v uresničevanje teritorialnih razvojnih ciljev in se izvaja kot povezovanje notranjih razvojnih pobud razvojnih regij po načelu od spodaj navzgor;
INDEKS RAZVOJNE OGROŽENOSTI	je relativni kazalec razvitosti razvojne regije, izračunan na podlagi utežitve kazalcev razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti;
OBMOČNO RAZVOJNO PARTNERSTVO	je pogodbeno, javno-zasebno interesno sodelovanje razvojnih partnerjev na določenem območju;
DOGOVOR ZA RAZVOJ REGIJE	je dvostranski izvedbeni akt, s katerim se uresničuje regionalni razvojni program tako, da se določijo ključni regijski in sektorski projekti za premagovanje razvojnih ovir ter viri financiranja, pri čemer imajo prednost pri uvrščanju v dogovor projekti za doseganje razvojne specializacije razvojne regije;
RAZVOJNA SPECIALIZACIJA	je med razvojnimi partnerji dogovorjena primerjalna prednost razvojne regije pred drugimi razvojnimi regijami, upoštevajoč razvojne in prostorske potenciale ter globalne priložnosti;
RAZVOJNI POTENCIALI	vkjučujejo finančni in fizični kapital v gospodarskem smislu ter okoljski in družbeni kapital; slednji vključuje kategorije človeškega, socialnega in kulturnega kapitala;
REGIJSKA RAZVOJNA MREŽA	je oblika pogodbenega povezovanja ključnih razvojnih institucij za uresničevanje razvojnih prioritet razvojne regije, ob upoštevanju razvojne specializacije razvojne regije;
REGIONALNA POLITIKA	je strukturna politika, ki obsega razvojne dejavnosti in programe za doseganje skladnega regionalnega razvoja in se izvaja z ukrepi endogene regionalne politike ter z usklajevanjem razvojnih politik, ki pomembno vplivajo na regionalni razvoj na podlagi teritorialnega razvojnega dialoga;
REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA	je pravna oseba v večinski javni lasti, ki opravlja splošne razvojne naloge v razvojni regiji;
REGIONALNI RAZVOJNI PROGRAM	je temeljni strateški in programski dokument na regionalni ravni;
TERITORIALNI RAZVOJNI DIALOG	je način razreševanja razvojnih problemov in usklajevanja razvojnih odločitev, ki poteka med različnimi teritorialnimi ravni;

Povzetek razvojnega programa

Danilo Krapec, direktor RRA Mura

»V letu 2020 bo **Pomurje re(j)dno dobra pokrajina**, ki svojim prebivalcem in obiskovalcem s **trajnostnim razvojem** zagotavlja **sonaravno bivanje** z okoljem, visoko **kakovost življenja** in celosten **razvoj** lastnih **potencialov**«.

Pred Pomurjem je novo programsko obdobje, v katerem se bodo implementirali novi strateški in izvedbeni dokumenti, ki postavljajo nove prioritete in smernice gospodarskega in družbenega razvoja regije za obdobje 2014-2020. Čas velike gospodarske in finančne krize, ki ni samo gospodarska, ampak tudi kriza vrednot in upravljanja, kliče po ponovnem premisleku o prihodnosti, skupni viziji, ciljih in o tem, kje želi biti Pomurje v letu 2020 in kako bomo do tja prišli.

RRA Mura je, skupaj z deležniki iz okolja, pripravila novo razvojno strategijo, ki s širokim družbenim konsenzom določa smernice razvoja Pomurja za hitrejše prestrukturiranje in razvojno dohitevanje najbolj razvitih slovenskih regij.

V preteklem programskem obdobju je bilo Pomurje uspešno vpeto v izvajanje nacionalne in evropske kohezijske politike, saj je bilo v tem obdobju implementiranih in z evropskimi sredstvi podprtih preko 360 projektov, v skupni višini 345 mio EUR, s pomočjo katerih se je bistveno izboljšala ključna regijska prometna in okoljska infrastruktura, ki predstavlja dobro osnovo za nadaljnji razvoj. S podprtimi projekti kohezijske politike se je ustvarilo preko 1.000 delovnih mest, za izboljšanje zaposljivosti se je investiralo v poklicno usposabljanje več kot 5.000 ljudi, v turizmu se je pridobilo 300 novih nočitvenih kapacitet. Prav tako je bila sofinancirana izgradnja 17 km avtoceste in obnova 92 km lokalnih cest, moderniziranih je bilo 160 km železniških prog ter podprtih več kot 200 investicij MSP v nakup in posodobitev tehnološke opreme. Z izvedbo največjega okoljskega projekta »Oskrba s pitno vodo«, pa bo

zagotovljen dostop do čiste pitne vode večini prebivalstva regije. Problematika predelave in odlaganja odpadkov za 125.000 prebivalcev regije, je bila rešena v okviru projekta »Regijski center za ravnanje z odpadki«. Te številke pa se še povečujejo, saj projekti, ki so se začeli izvajati v zadnjih treh letih, še naprej dajejo rezultate.

Kljub temu pa ugotavljamo, da Pomurje ne napreduje z želeno hitrostjo. Za doseganje gospodarske rasti in izboljšanja konkurenčnosti gospodarstva, bo potrebno doseči njeno prestrukturiranje, ki bo ob podpori znanja, s povezovanjem in sodelovanjem, spodbudilo nastanek novih, nišnih inovativnih produktov in storitev na tistih področjih, kjer imamo akumulirano znanje in vire, t.j. na področju razvojne specializacije regije.

Razvojni program Pomurja, ki je temelji strateški dokument na regionalni ravni, sledi usmeritvam nacionalnih (Strategija razvoja Slovenije, Partnerski sporazum in Operativni programi) in evropskih (Strategija Evropa 2020) strateških dokumentov, za doseg pametne, vključujoče in trajnostne rasti, in določa smernice prihodnjega razvoja regije. Poleg vizije in strateških ciljev, vsebuje razvojni program Pomurja štiri razvojne prioritete, devet investicijskih področij ter triindvajset ukrepov za izvajanje zastavljene strategije. Vključuje pa tudi seznam načrtovanih naložb/projektov, ki se bodo v tem obdobju v regiji izvajali.

Razvojni svet Pomurske regije, ki ga poleg županov sestavljajo predstavniki gospodarstva in drugih interesnih skupin, je sprejel Regionalni razvojni program za Pomurje 2014 – 2020 ter vizijo skupnega razvoja:

"Pomurje bo re(j)дно dobra slovenska pokrajina".

Skladno z zastavljeno vizijo bo v letu 2020 Pomurje pokrajina, ki svojim prebivalcem in obiskovalcem s trajnostnim razvojem zagotavlja sonaravno bivanje z okoljem, visoko kakovost življenja in celosten razvoj lastnih potencialov.

Z oblikovanjem vizije je definiran razvoj, ki ga bo regija spodbujala in način, na katerega se bodo dosegle boljše razmere za prebivalce in obiskovalce regije, osredotočenost na izkoriščanje primerjalnih prednosti regije, pa bo pripomogla k konkurenčnejšemu in bolj trajnostno usmerjenemu Pomurju. Razvoj trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitev na področju prehrane, turizma in obnovljivih virov energije, so področja, ki predstavljajo primerjalno prednost Pomurja v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji in njeni širši okolici in so integrirana v njeni razvojni specializaciji.

Razvojni specializacija regije bo razvoj Pomurja v novem programskem obdobju podprta z naslednjimi razvojnimi prioritetami: Konkurenčno in zeleno gospodarstvo; Znanje, tolerantnosti in zdravje; Zeleno družbeno okolje in učinkovita raba virov ter Trajnostni razvoj podeželja.

Izboljšano konkurenčnost pomurskega gospodarstva bomo v novem programskem obdobju zasledovali z dvema investicijskima področjema, in sicer s spodbujanjem inovativnosti, podjetnosti in znanja v podjetjih ter s spodbujanjem zelenega gospodarstva oz. področij razvojne specializacije regije. Spodbudno družbeno okolje, v katerem vsi posamezniki v celoti razvijajo svoje potenciale in stremijo k zdravju, bo v Pomurju podprto s tremi investicijskimi področji, in sicer z razvojem talentov ter krepitvijo zdravega in aktivnega življenjskega sloga, s krepitvijo socialne vključenosti, zmanjševanjem stopnje tveganja revščine in razvojem manjšin in s podporo razvoju kulture in umetniškega ustvarjanja.

Zeleno življenjsko okolje in učinkovito rabo virov bomo v Pomurju v novem programskem obdobju spodbujali s tremi investicijskimi področji. S spodbujanjem energetske vzdržne družbe, z vlaganji v čisto okolje s ponovno uporabo odpadnih snovi in ohranjanjem narave ter s spodbujanjem trajnostne mobilnosti in regionalnim prostorskim načrtovanjem. Trajnostni razvoj podeželja pa bo v novem programskem obdobju zasledovan z izboljšanjem kakovosti življenja in z razvojem infrastrukture na podeželju.

Izveden nabor potreb, želja in projektnih idej še zmeraj odslikava nadaljnje potrebe po vlaganjih v razvoj in obnovo javne prometne in okoljske infrastrukture v regiji. Glede na dejstvo, da bo država v novem programskem obdobju večino razpoložljivih sredstev kohezijske politike namenila projektom in ukrepom za povečanje vlaganj v raziskave, razvoj in inovacije (RRI), spodbujanje podjetništva, spodbudam za povečanje zaposlenosti ter ukrepom za izboljšanje stanja okolja in trajnostne rabe energije, si bomo v regiji prizadevali podpreti projekte, ki ob povezovanju deležnikov iz okolja in podpori razvojni specializaciji, naslavljajo izzive teh področij. Vlaganja bodo prednostno usmerjena v podporo t.i. mehkim vsebinam, ki bodo zagotavljale ustrezno kombinacijo ukrepov in virov. Pomembnejši regijski projekti, ki so skladni s strateškimi usmeritvami Pomurja, so podrobneje opisani v programskem delu dokumenta.

Pot, ki smo si jo zastavili, je ambiciozna, a vendarle uresničljiva in izvedljiva. Za uspešno izvedbo zastavljene vizije Pomurja, je potrebno določeni meri pozitivne naivnosti dodati zvrhano mero kakovosti razvojnega programa in koncentracije sredstev na trajnostne projekte z multiplikativnimi učinki in visoko dodano vrednostjo, ki bodo podpirali konkurenčno regijsko gospodarstvo, kakovostne turistične produkte, zdravo naravno in družbeno okolje, energetske samozadostnost in povečali preskrbo Pomurja z zdravo, ekološko pridelano lokalno hrano. Pozitivna naivnost nas zavezuje, da vsi vizijo živimo in imanentno verjamemo, da smo v vsem, kar nas obkroža in kaj delamo v Pomurju, "Re(j)дно dobri".

Summary of development programme

Danilo Krapec, CEO of RRA Mura

"In 2020 Pomurje will be **a really good region**, which will offer its residents and visitors **natural living** in harmony with nature, **high quality of life**, and the possibility to fully develop one's **own potential** through **sustainable development**."

Pomurje boks at a new period in which **new strategic and executive documents** will be implemented. These documents will set new priorities and directives for the economic and social development of the region in the period 2014-2020. The economic and financial crisis calls for a rethinking of the future, a common vision, goals, and reflection about what Pomurje would like to be like in 2020 and how to get there.

RRA Mura has prepared - in cooperation with participants from local community - a **new development strategy** with broad societal support, which sets new directives for the development of Pomurje toward faster restructuring and catching up better developed Slovenian regions.

In the past period Pomurje was successfully integrated into the implementation of a national and European cohesion policy. In this period 360 projects were implemented and supported through European funds, with an overall value of € 345 million. With these projects the critical regional transport and environmental infrastructure improved considerably, which signifies a good basis for further development. Over 1,000 jobs were gained through projects supported from the Cohesion Policy and over 5,000 individuals were trained with the help of investments to improve employability. With European funding 17 kilometre of highways were built in Pomurje, 92 kilometres of local roads were repaired, and 160 kilometres of railway lines were modernized. Around 200 investments to purchase and upgrade technical equipment in companies have been supported and the tourism of Pomurje has been strengthened by 300 new overnight accommodation

units. The implementation of the largest environmental project in the region "Oskrba s pitno vodo" (provision of drinking water) will grant access to clean potable water for most residents in the region by the end of 2015. These numbers keep increasing, because the projects that have been started in the past three years still keep on yielding results.

Nevertheless we must admit that Pomurje is not progressing fast enough. To reach economic growth and improve competitive power the economy will have to be restructured, which should with the support of know-how, interlinking, and cooperation, spurn the development of new, innovative niche products and services in the fields in which we possess accumulated knowledge and the necessary resources, i.e. in the field of development specialization of the region.

The Development Programme for Pomurje 2014-2020, which is the key strategic document on the regional level, specifies the directive of future development of the region and follows the directives of national (Development Strategy for Slovenia, Partnership Agreement and Operational Program) as well as European (Strategy Europe 2020) strategic documents in order to reach smart, inclusive, and sustainable growth. Besides its vision and strategic goals, the development programme for Pomurje includes four development priorities, nine investment fields as well as twenty-three measures to implement the set strategy. It also includes a list of planned investments and projects that will be implemented in this region during the period.

The Development Council for the region of Pomurje, which consist of mayors as well as representatives from the economic sphere and other interest groups, has adopted the Regional Development Programme for Pomurje 2014-2020 and a vision of joint development.

"Pomurje will become really good region of Slovenia"

In accordance with the vision Pomurje will in 2020 be a region that will offer its residents and visitors natural living in harmony with the environment, high quality of life, and the possibility to fully develop one's own potential through sustainable development.

The vision defines the development that the region will promote, and the way in which better conditions for its residents and visitors will be reached; meanwhile the focus on tapping into the comparative advantages of the region will help in guiding toward a more competitive and increasingly sustainable Pomurje. **The development of sustainable, integrated, and innovative solutions** in the areas of **food, tourism, and reusable sources of energy** are the fields that represent the comparative advantage of Pomurje in comparison with the other regions of Slovenia and its wider neighbourhood, and they are integrated in Pomurje's development specialization.

The development specialization in the new period will strengthen the development of Pomurje with the following **development priorities**: *COMPETITIVE AND GREEN ECONOMY; KNOWLEDGE, TOLERANCE, AND HEALTH; GREEN SOCIAL ENVIRONMENT, EFFICIENT USE OF RESOURCES, and SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS.*

Improvement of the competitiveness of Pomurje's economy will be implemented in the new period two areas of investment, i.e. stimulation of innovation, entrepreneurship, and knowledge in companies, as well as with the promotion of green economy and areas of the regional development specialization. A **stimulating social environment** in which all individuals develop their potential and aim towards healthy lifestyle, will be supported by developing talents and strengthening a healthy and active lifestyle, strengthening social inclusion, lowering the risk-of-poverty rate, and developing minority groups, as well as supporting the development of culture and cultural creativity.

Green living environment and efficient use of resources in Pomurje will be stimulated in the new period with three investment fields: stimulation of an energy-efficient society, investments in clean environment through reusing waste materials and preserving nature, as well as with the stimulation of sustainable mobility and regional spatial planning. **Sustainable development of rural areas** in the new period will be achieved by raising quality of life and developing rural infrastructure.

The range of needs, wishes, and project ideas continues to highlight the additional need to invest in development and renovation of the region's public transportation and environmental infrastructure. Due to the fact that in the new period the government will dispose most of the funds available through the Cohesion Policy to projects and measures to increase investments in research, revelopment, and rnnovation (RDI), stimulating entrepreneurship, raising employment, measures to improve the environment status, and sustainable use of energy, we in the region will strive to support projects that will - in cooperation with participants from the local community and the support of the development specialization - meet the challenges of these areas. Investments to support the so called 'soft contents' to ensure an adequate combination of measures and resources will be prioritized.

The set goals are ambitious but achievable and realizable. To successfully achieve the vision of Pomurje there exists a certain need for positive naivety and a strong dose of a qualitative development programme as well as the focusing of resources on sustainable projects with multiplicative effects and a high added value, which in turn will support the competitive regional economy, qualitative tourist products, a healthy natural and social environment, energy self-sufficiency, and increased supply of Pomurje with healthy, ecologically produced local food. The positive naivety obliges us to live the vision and to believe inherently that in all we do and what we are surrounded by in Pomurje we are "re(j)dno dobri".

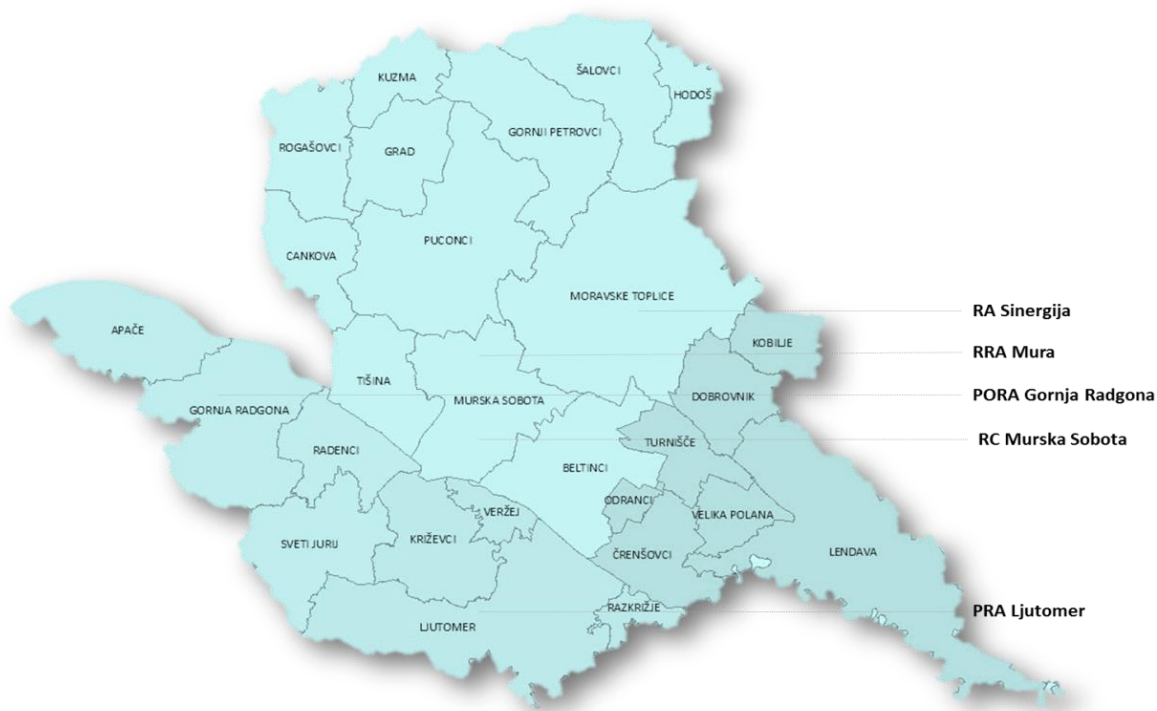
I. UVOD

regionalni razvojni program je **temeljni programski dokument** na regionalni ravni, s pomočjo katerega se **usklajujejo** regijski **razvojni cilji** v obdobju 2014-2020 ter **določajo instrumenti** in **viri** za njihovo uresničevanje.

1. UVOD

Regionalni razvojni program 2014-2020 Pomurske regije (RRP 2014-2020) je temeljni programski dokument na regionalni ravni, s pomočjo katerega se usklajujejo razvojni cilji v regiji ter določajo instrumenti in viri za njihovo uresničevanje. Vsebinsko in metodološko je usklajen z nacionalnimi razvojnimi politikami, t.j. Strategijo razvoja Slovenije (SRS), Partnerskim sporazumom (PS) in Operativnim programom (OP) in v celoti sledi ciljem EU 2020 za doseganje pametne, trajnostne in vključujoče rasti. Uresničuje se ga z dvema štiriletnima **Dogovoroma o razvoju regije** (Dogovor), ki določata ključne **regijske, sektorske in strateške projekte** za premagovanje razvojnih ovir v regiji, in ju podpišeta predsednik Razvojnega sveta Pomurske regije (RSR) in minister, pristojen za regionalni razvoj.

V okviru izvedenih **39. razširjenih delovnih srečanjih** odborov RSR, so člani, na podlagi izdelanih strokovnih gradiv in odprte diskusije, analizirali stanje v regiji in **identificirali** ključne **razvojne potenciale in usmeritve**, ki jih želi regija do leta 2020 doseči. Identificirane usmeritve se odlikavajo v razvojni viziji, ki jo bo Pomurje uresničevalo z izvajanjem strategij in implementacijo ključnih regijskih, sektorskih in strateških projektov, spremljalo pa s kvantificiranimi cilji.

Slika 1: Razvojne agencije v Pomurju

RRP 2014-2020 je v obdobju od oktobra 2012 do maja 2015, izdelala Regionalna razvojna agencija Mura (RRA Mura), v sodelovanju s člani Regijske razvojne mreže (RRM), Razvojnim svetom Pomurske regije (RSR) in njegovimi odbori (odbori RSR) ter Svetom Pomurske razvojne regije (SR).

Pri pripravi RRP 2014-2020 so bila upoštevana naslednja splošna načela:

- partnerstva,
- usklajenosti,
- skladnosti, enakih možnosti,
- nediskriminatornosti in
- trajnosti.

Pri identifikaciji ključnih regijskih projektov pa so se poleg splošnih, upoštevala še naslednja **specifična načela in merila**:

- realna izvedljivost, dogovorjeno partnerstvo in jasna dodana vrednost;
- osredotočenost na ustvarjanje novih delovnih mest in gospodarske rasti;
- prispevek k razvoju človeških virov;
- prispevek k doseganju razvojnih ciljev regije in njene razvojne specializacije;
- pozitiven vpliv na stanje okolja/narave;
- prispevek k uravnoteženemu regionalnemu razvoju.

Ob upoštevanju temeljnih nacionalnih in evropskih razvojnih dokumentov, strateških ciljev in razvojnih prioritet regije ter na podlagi izvedenega nabora 348 projektnih predlogov, so odbori RSR za izvajanje zastavljene strategije identificirali **razvojno specializacijo** regije, opredelili štiri **razvojne prioritete**, devet **investicijskih področij** in triindvajset **ukrepov**.

RSR je osnutek RRP 2014-2020 sprejel dne 25.3.2013, na svoji drugi redni seji.

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT) je dne 20.4.2015 izdalo pozitivno mnenje na RRP 2014-2020 (številka dokumenta 303-19/2012-SVLR/18). Po pridobitvi mnenja in njegovi uskladitvi, je RSR potrdil RRP 2014-2020 na svoji 9. seji, dne 20.5.2015.

1.1. Izhodišča priprave razvojnega programa

Pred Pomurjem je novo programsko obdobje 2014-2020, ki sovпада z veliko gospodarsko in finančno krizo, ki pa ni samo gospodarska, ampak tudi kriza vrednot in upravljanja, ki je razkrila mnoge težave in netrajnostne gospodarske razmere v širšem evropskem prostoru. To je čas, ki kliče po ponovnem premisleku o prihodnosti, skupni viziji, ciljih in o tem, kje želi biti Pomurje v letu 2020 in kako bomo do tja prišli.

Ob izteku obstoječega razvojnega programa Pomurja, smo zato skupno pripravili **novi razvojno strategijo**, ki s širokim družbenim konsenzom določa smernice razvoja za hitrejše prestrukturiranje in razvojno dohitevanje najbolj razvitih slovenskih regij. Pri tem bo ključna osredotočenost na implementacijo ključnih regijskih projektov, ki podpirajo primerjalne prednosti regije (pridelava in predelava zdrave, lokalno pridelane hrane v navezavi s trajnostnim turizmom, podjetništvom in obnovljivimi viri energij), slonijo na povezovanju in sodelovanju, povečujejo konkurenčnost malih in srednje velikih podjetij, krepijo raziskave, tehnološki razvoj in inovacije, podpirajo zaposlovanje mladih in ohranjajo zeleno življenjsko okolje.

Poleg izkušenj iz priprave in izvajanja aktualnega Regionalnega razvojnega programa 2007-2013 (RRP 2007-2013) in Zakona o razvojni podpori Pomurski regiji

v obdobju 2010-2015 (ZRPPR1015), predstavljajo **izhodišča** za pripravo RRP 2014-2020 naslednji **strateški dokumenti**:

- Nacionalni program za kulturo 2014-2017;
- Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020;
- Partnerski sporazum Slovenije z EU 2014-2020;
- Program državnih razvojnih prioritet in investicij RS za obdobje 2014-2017 (osnutek);
- Program razvoja podeželja 2014-2020;
- Strategija Evropa 2020;
- Strategije pametne specializacije 2014-2020 (osnutek);
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije;
- Strategije razvoja Slovenije 2014-2020 (osnutek).

Zakonsko podlago za pripravo RRP 2014-2020 pa predstavljajo:

- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja Ur.l. RS, št. 20/2011 in 57/2012 (ZSRR-2 in ZSRR-2A);
- Uredba o regionalnih razvojnih programih (Ur.l. RS, št. 69/2012);
- Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike (Ur.l. RS, št. 16/2013);

- Pravilnik o regionalnih razvojnih agencijah (Ur.l. RS, št. 3/2013);
- Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna (Ur.l. RS št. 54/2010);
- Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015 (Ur.l. RS, št. 87/2009; ZRPPR1015).

Namen RRP 2014-2020 je uskladitev razvojnih ciljev na področju gospodarskega, socialnega, zdravstvenega, prostorskega, kulturnega in okoljskega razvoja regije ter določitev instrumentov, t.j. programov, ukrepov in ključnih regijskih projektov za njeno uresničevanje.

Cilj RRP 2014-2020 je, da se z vključevanjem kompetentnih strokovnjakov in posameznikov iz lokalnega in širšega okolja v njegovo pripravo, uskladi in oblikuje nova razvojna strategija, ki bo s širokim družbenim konsenzom določila smernice in ukrepe za hitrejši razvoj Pomurja.

RRP 2014-2020 je sestavljen iz **strateškega** in **programskega** dela. Strateški del vsebuje analizo stanja, opredelitev ključnih razvojnih ovir, prednosti in razvojne potencialne regije, njeno vizijo, strateške cilje, razvojno specializacijo in razvojne prioritete, investicijska področja in ukrepe za njeno uresničevanje. Njegov programski del pa, poleg določil sistema spremljanja, vrednotenja in organiziranosti izvajanja regionalnega razvojnega programa, vsebuje tudi ključne projekte in programe regijskega in sektorskega značaja, ki so časovno in finančno ovrednoteni. Razvojni program upošteva usmeritve Območnega razvojnega programa za območje Prlekije (ORP Prlekija), v okviru katerega so usklajena strateška in programska prizadevanja razvojnih akterjev prleškega območja.

Sklep o pripravi in Programu priprave RRP 2014-2020 je RSR sprejel 21. septembra 2012 na svoji konstitutivni seji.

Gospodarski preboj in razvojno prestrukturiranje Pomurja bo mogoče doseči le s tesnim medsebojnim sodelovanjem in povezovanjem vseh ključnih regijskih deležnikov, zato so bili v pripravo programa vključeni vsi ključni deležniki iz okolja. Poleg **ožje skupine**, ki jo sestavlja strokovno osebje RRA Mure, in je imela za nalogo povezovati, pripraviti in koordinirati pripravo RRP 2014-2020, so v njeni pripravi sodelovali še **širša**

delovna **skupina**, sestavljena iz članov RRM, **RSR** s svojimi **odbori** in **SR. RSR**, ki mu predseduje g. Branko Drvarič, **šteje 31 članov**, med katerimi je:

- 10 predstavnikov gospodarstva,
- 10 predstavnikov lokalnih samoupravnih skupnosti,
- 5 predstavnikov nevladnih organizacij,
- 5 predstavnikov območnih razvojnih partnerstev,
- 1 predstavnik madžarske narodne skupnosti.

Kot organ usklajevanja razvojnih pobud in razvojnih interesov v regiji, RSR vodi pripravo, usmerja, sprejema regionalni razvojni program ter dogovora za razvoj regij, deluje pa v okviru **petih odborov RSR**, in sicer:

- odbora za gospodarstvo (vodja Franc Gönc),
- odbora za turizem (vodja Daniel Ulčar),
- odbora za človeške vire (vodja Romeo Varga),
- odbora za okolje, prostor in infrastrukturo (vodja dr. Milan Svetec) in
- odbora za kmetijstvo in razvoj podeželja (vodja Stanislav Sraka).

Člani odborov so predstavniki RSR. V razširjeni sestavi, pa se je v delo odborov vključevalo več kot 100 kompetentnih strokovnjakov iz RRM. **Ožja projekta skupina** je, na podlagi smernic nacionalnih strateških dokumentov, članom odborov nudila administrativno in strokovno pomoč. Odgovornost za pripravo RRP 2014-2020 nosi RRA Mura, ki opravlja naloge regionalne razvojne agencije. Vodja priprave je Danilo Krapec, strokovna koordinatorja pa sta Mitja Sankovič in Sabina Potočnik Magdič.

Po prejetem pozitivnem mnenju in njegovi uskladitvi, je RSR potrdil RRP 2014-2020 na svoji 9. seji, dne 20.5.2015.

II. OPIS Z OCENO STANJA V REGIJI

Kot **obmejna slovenska regija**, ki obsega 6,6% celotne površine Slovenije in 5,8% njene populacije, predstavlja Pomurje **stičišče kultur** in **verstev** ter **etničnih skupin**, kar ji daje **specifični kulturni značaj** in zagotavlja **enkratno kulturno dediščino**.

2. OPIS REGIJE Z OCENO STANJA

Pomurje je po velikosti sedma statistična regija Slovenije. Obsega 6,6% celotne površine Slovenije in 5,8% njene populacije. Leži na skrajnem severovzhodu države, odmaknjeno od središčne Slovenije, na petem evropskem transportnem koridorju, ki povezuje Barcelono in Kijev, na železniški povezavi med Slovenijo in Madžarsko ter na avtocestni povezavi Lendava-Ljubljana-Koper.

sedemindvajset občin (Apače, Beltinci, Cankova, Črenšovci, Dobrovnik, Gornji Petrovci, Gornja Radgona, Grad, Hodoš, Kobilje, Križevci, Kuzma, Lendava, Ljutomer, Moravske Toplice, Murska Sobota, Odranci, Puconci, Radenci, Razkrižje, Rogašovci, Sveti Jurij, Tišina, Turnišče, Velika Polana in Veržej).

Slika 2: Geostrateška lega Pomurja

Pomurje je edinstvena obmejna slovenska regija, saj meji na tri države: na severu na Avstrijo, na vzhodu na Madžarsko in na jugu na Hrvaško, kar ji zagotavlja posebno privlačno geostrateško lego. Gravitacijsko središče Pomurja je Murska Sobota. Ta je približno enako oddaljena od Ljubljane, Dunaja, Budimpešte, Bratislave in Zagreba (cca. 200 km), kar pomeni, da v radiju 300 km dosega približno 12 milijonski trg.

Pomurje je funkcijsko povezano območje, ki ga sestavljata dve geografski regiji (Prekmurje in Prlekija); ločuje ju reka Mura. Upravno je razdeljeno na

Občine se tesneje povezujejo in sodelujejo znotraj petih geografsko, zgodovinsko, prostorsko in upravno zaokroženih entitet oz. subregij (lendavska subregija, ljutomerska subregija, MO Murska Sobota, subregija razvojne koalicije Sinergija in subregija Gornja Radgona).

Tabela 1: Ključni statistični podatki Pomurja

površina (km ²), 1.7.2013	1.337
število prebivalcev, 1.7.2013	117.675
gostota prebivalstva, 1.7.2013	88,0
naravni prirast, 2012	-288
število delovno aktivnih prebivalcev, 1.1.2014	35.478
število registriranih brezposelnih oseb, 1.1.2014	9.891
povprečna mesečna bruto plača, EUR, 2013	1.336,85
število podjetij, 2012	6.507
prihodek podjetij, mio EUR, 2012	2.614
bruto investicije v nova osnovna sredstva, 1.000 EUR, 2012	166.223
regionalni bruto domači proizvod na prebivalca, v EUR, 2012	11.872
regionalni BDP po dejavnostih, v % od SLO, 2012	6,9
<i>kmetske dejavnosti;</i>	30,9
<i>industrija;</i>	62,1
<i>storitvene dejavnosti;</i>	
neto dodana vrednost na zaposlenega v gospod. družbah, v EUR, 2012	28.421
izobrazba prebivalcev, starih 25-64 let (v %)	28,6
<i>brez izobrazbe, nepopolna osnovna šola ali osnovna šola;</i>	55,8
<i>srednješolska izobrazba;</i>	15,7
<i>višje ali visokošolska izobrazba;</i>	
število kmetijskih gospodarstev, 2010	8.890
število prenočitev turistov, 2012	931.370

vir: SURS, UMAR, AJPES

Pomurska regija, ki jo na severu objema gričevnato Goričko, na jugu pa Slovenske gorice, je sicer najbolj ravninska in najbolj kmetijska statistična regija Slovenije. Rodovitna prst, celinsko podnebje in raven svet ustvarjajo ugodne razmere, predvsem za poljedelstvo. Njive v tem delu Slovenije obsegajo več kot 80% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi ali dvakrat več od slovenskega povprečja. Odročna lega neugodno vpliva na gospodarski položaj regije in življenjske pogoje prebivalcev. To se med drugim odraža tudi v nizkem BDP na prebivalca (ta je v letu 2012 znašal 11.872 EUR) in najnižjem razpoložljivem dohodku na prebivalca (v letu 2011 je znašal 9.008 EUR). Pomurje je tudi regija z najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti v državi, ki je januarja 2014, prvič po treh letih, ponovno preseгла 20%. Regija ima že več let zaporedni negativni naravni prirast, ki je največji v državi, povprečna starost v Pomurju pa je druga najvišja med slovenskimi regijami (43,6 leta).

Pomurje pestijo razvojni problemi, še posebej na narodnostno mešanem območju ob madžarski meji. Posebna pozornost je namenjena tudi območjem, kjer živijo pripadniki romske skupnosti, ki predstavljajo slab odstotek prebivalstva. Pomurje je sicer stičišče kultur in verstev ter etničnih skupin, kar mu daje specifični kulturni značaj in zagotavlja enkratno kulturno dediščino.

KLJUČNI IZZIVI

demografija

- # 1⁺ ustaviti trend upadanja števila prebivalstva in bega možganov
- # 2⁺ povečati stopnjo zaposlenosti prebivalstva
- # 3⁺ zmanjšati stopnjo revščine prebivalstva
- # 4⁺ izboljšati izobrazbeno strukturo prebivalcev in zdravstvene kazalce

2.1. Demografska podoba regije

DEMOGRAFSKI TRENDI IN IZOBRAZBENA STRUKTURA PREBIVALSTVA

V Pomurju živi 5,8% slovenske populacije. V zadnjih desetih letih se je število prebivalcev regije zmanjšalo za 4%. Medtem, ko je še leta 2003 v Pomurju živel 123.550 prebivalcev, jih je v letu 2012 le še 118.988. Upadanje števila prebivalcev je v veliki meri posledica nizke rodnosti in visoke umrljivosti, pa tudi odseljavanja v druge slovenske regije. Do leta 2009 je stopnja rodnosti v Pomurju strmo naraščala. Od leta 2002, ko smo imeli stopnjo rodnosti 1,04, se je stopnja rodnosti do leta 2009 povečala na kar 1,4. V zadnjih treh letih je bila stopnja rodnosti ponovno vselej nižja od dosežene v letu 2009, razloge lahko iščemo predvsem v gospodarski krizi, ki je Pomurje prizadela v zadnjih letih.

V Pomurju zaznavamo močan trend staranja prebivalstva. Indeks staranja je v letu 2012 dosegel vrednost 139,0, kar pomeni, da je na 100 oseb, mlajših od 15 let, v regiji prebivalo skoraj 139 oseb, starih 65 let ali več, in je za 30,2 indeksnih točk nad slovenskim povprečjem. Podatki kažejo, da je v letu 2010 bilo 13,9% prebivalcev v Pomurski regiji starih več kot 65 let.

Novejši podatki o izobrazbeni strukturi prebivalstva kažejo, da se izobrazbena struktura prebivalcev v zadnjih letih izboljšuje. V Pomurju je še leta 2005 bilo 494 novih diplomantov visokošolskega izobraževanja, med tem ko je v naslednjih letih število diplomantov na letni ravni naraščalo. Tako smo leta 2008 imeli 588, leta 2012 pa 733 diplomantov, kar je za 48% več kot leta 2005. Pri tem zaznavamo veliko težavo, in sicer, da se mladi diplomanti po končanem študiju ne vračajo v regijo. Za preprečevanje bega možganov iz Pomurja ter morebiten prihod strokovnjakov v regijo je poleg dobrega izobraževalnega sistema potrebno zagotavljati tudi spodbudno okolje, ki vključuje predvsem dobre pogoje za življenje v regiji.

Z velikimi težavami se srečujejo prav diplomanti pri prehodu na trg dela, saj je po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje trenutno brezposelnih kar 1.015 (december 2012) iskalcev prve zaposlitve. Vendar pa se z brezposelnostjo ne srečujejo samo diplomanti, temveč vse družbene skupine v Pomurju. Stopnja brezposelnosti je 16,7% (september 2013), kar je najvišje v Sloveniji. Od

leta 2008 (10,9%) je torej brezposelnost narasla za 5,9%. Zaskrbljujoče je, da lahko kar 39% vseh registriranih brezposelnih v Pomurju uvrstimo med dolgotrajno brezposelne, saj je njihovo trajanje brezposelnosti daljše od 24 mesecev.

Podrobnejši pregled strukture brezposelnosti in potreb na trgu delovne sile kaže razkorak med razpoložljivim in potrebnim kadrom na trgu. Neugoden je tudi trend vpisov

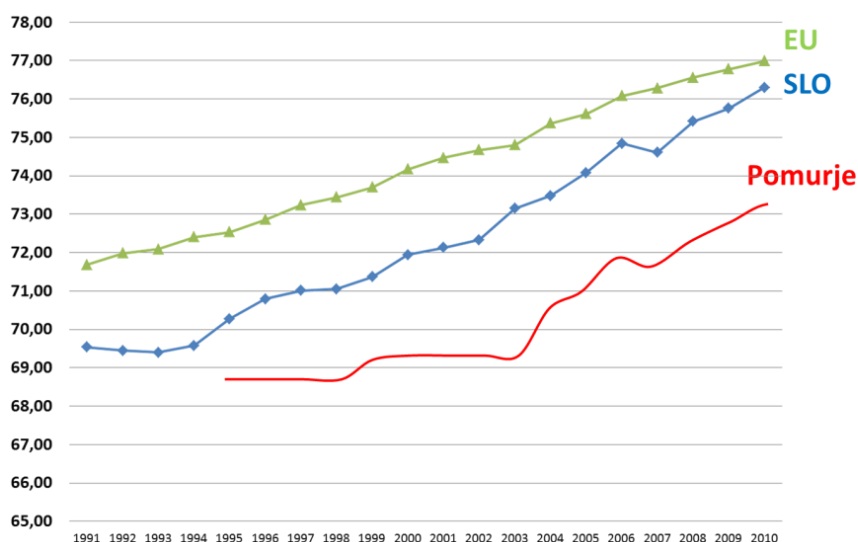
na osem srednješolskih zavodov v Pomurju ter nato vpis na fakultete in višje strokovne šole, saj se mladi še vedno raje odločajo za izobraževanje na družboslovnem ter manj na tehničnem področju. Ta razkorak poskušamo v regiji zmanjšati z nekaterimi ukrepi, kot so kadrovske in druge štipendije. Prav tako se izvajajo neformalna in formalna izobraževanja, ki jih izvajajo štiri ljudske univerze ter ostale nevladne organizacije v Pomurju.

ZDRAVJE IN KAKOVOST ŽIVLJENJA

Zdravstveno stanje prebivalstva Pomurja je v celoti slabše kot zdravstveno stanje prebivalstva v ostali Sloveniji. Socialno ekonomske razmere v regiji močno vplivajo na obolevnost, umrljivost in krajšo življenjsko dobo. Življenjska doba Pomurcev je v povprečju za 3 leta,

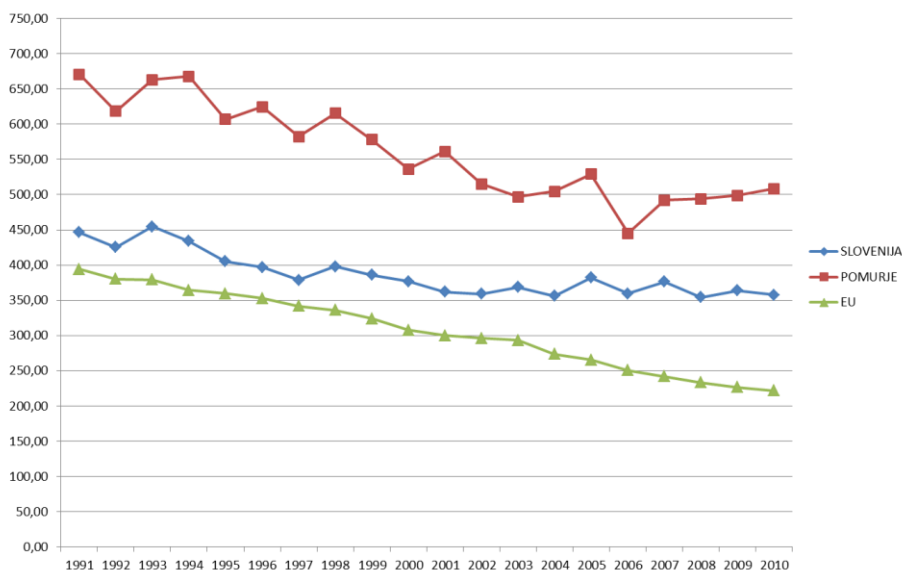
Pomurk pa za 2 leti krajša od slovenskega povprečja. Najpogostejši vzroki obolevnosti in razlogi za obisk v zunaj bolnišničnem zdravstvenem varstvu na primarni ravni so bolezni dihal, sledijo bolezni mišično skeletnega sistema ter bolezni srca in ožilja.

Slika 3: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, v letih, moški 1991-2010

Pomurska regija je v letu 2010 imela 18,1 zdravnika na 10.000 prebivalcev, kar je za 5% več kot v letu 2009, vendar manj od povprečja Slovenije (25 zdravnikov). Bolnišničnih postelj je bilo v letu 2010 v Pomurju na razpolago 39,5 na 10.000 prebivalcev (Slovenija 48 postelj). Pomanjkanje zdravnikov je tudi v Pomurju ena izmed glavnih težav. Tudi podatek število prebivalcev nad 20 let na zdravnika splošne medicine kaže, da smo v Pomurju pod slovenskim povprečjem.

Podatki glede življenjskega sloga Pomurcev (prehrana, telesna dejavnost, izpostavljenost tobaku, škodljiva raba alkohola in stres) kot pomembnega dejavnika, ki vpliva na zdravje prebivalcev, že od leta 2001 naprej izkazujejo tendenco izboljšanja. Prebivalci se bolj zdravo prehranjujejo, več se gibljejo in manj kadijo. Pomurje skupaj s novogoriško regijo sodi med regije, kjer se uživa največ zelenjave.

Slika 4: SU, bolezni srca in ožilja, vsi na 100.000 prebivalcev

Število oskrbovancev v domovih za ostarele so povečuje. Višji delež od slovenskega povprečja je odraz slabše demografske slike, predvsem posledica hitrejšega staranja prebivalstva. Na področju predšolske vzgoje je opazen porast števila otrok, ki so vključeni v vrtec.

V Pomurju se je povečal delež redno rekreativno telesno dejavnih iz 15,1 na 20,1%. V regiji delujejo številna

športna društva, ki skrbijo za športno aktivnost prebivalstva. Športna društva so tako profesionalna, kot tudi neprofesionalna. Po podatkih centralnega registra društev, ki je vzpostavljen s strani Ministrstva za notranje zadeve, je v Pomurju 556 društev, ki so opredeljena kot športna ali rekreativna društva. Skoraj 30% vseh športnih društev predstavljajo nogometna društva.

SOCIALNA PROBLEMATIKA V POMURJU

Visoka stopnja brezposelnosti, nižja izobrazbena struktura brezposelnih, majhne zaposlitvene možnosti in nižje plače v Pomurju, vodijo v vedno večje materialne stiske ljudi in večjo stopnjo revščine in socialne izključenosti. Znan je porast števila uporabnikov, ki so prejemniki različnih socialnih transferjev, vse več ljudi pa se obrača na centre za socialno delo glede prejema različnih oblik pomoči (npr. v času jeseni so to predvsem stroški kurjave). V regiji primanjkuje socialno varstvenih programov, namenjenih ranljivim skupinam, ali le ti niso na voljo, zato bo vloga in naloge Centra za socialno delo (CSD), ki povezuje in usklajuje različne izvajalce socialno varstvenih programov v regiji, v prihodnje še toliko bolj pomembna.

Materialna stiska in revščina se velikokrat s staršev prenašata na otroke, ki s svojimi družinami ostajajo v revščini in socialni stiski; govorimo o medgeneracijskem prenosu revščine. Ob tem se je pomembno delo z otroki

in mladostniki, da bodo imeli možnost ustvariti si boljše življenje. Z naraščanjem materialne stiske so v porastu tudi težave v duševnem zdravju, psihosomske bolezni, beležimo veliko primerov nasilja v družini, v večji meri pa se pojavljajo tudi različne oblike zasvojenosti. Ponovno se zvišuje samomorilnost; ljudje ob pogovoru o svoji socialni stiski večkrat izrazijo samomor kot edino rešitev. Opažamo čedalje več kompleksnih težav, ko npr. materialna stiska obenem prinese tudi pojav nasilja v družini in težav v duševnem zdravju. Ob tem trčimo na težavo, ker je v Pomurski regiji slabo razvit nevladni sektor. Sploh na področju nasilja in zasvojenosti skoraj nimamo možnosti, kam napotiti uporabnika, ki bi se želel vključiti v kakšen program, ki ni v okviru storitev CSD.

V Pomurju obstaja delujoča mreža izvajalcev socialnovarstvenih storitev in programov v regiji, in sicer javni zavodi (Center za socialno delo Murska Sobotla, Gornja Radgona, Ljutomer in Lendava), posebni

socialnovarstveni zavodi (Socialno-varstveni zavod Hrastovec, Center starejših Hodoš, Dom Lukavci), programi za otroke, mladostnike in družine (Varna hiša Pomurja za ženske in otroke - žrtve nasilja, društvo varnega zavetja Ljutomer, Krizni center za mlade Murska Sobota, Dnevni center za otroke in mladostnike Kekec, Svet mladih - zavod za usposabljanje mladih Lendava, TOM - telefon za otroke in mladostnike v stiski, Dijaški dom Murska Sobota, Vzgojno izobraževalni zavod Veržej, Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, Društvo prijateljev mladine Murska Sobota, Mladinski center Prlekije, PELARGOS, Center za zakonsko in družinsko terapijo (Ljutomer), Center interesnih dejavnosti Lendava), programi za starejše (domovi starejših občanov v Rakičanu, Murski Soboti, Rogašovcih, Kuzmi, Beltincih, Radencih, Gornji Radgoni, Hodošu, Ljutomeru, Lendavi in Veliki Polani, Ekokultura - zavod za dialog z naravo Lendava, Medgeneracijska hiša Sofija, Hiša sadeži družbe Murska Sobota, Dom Brigita, nastanitvene in druge storitve, Dom Danijela Halasa Velika Polana, Zavod Čebela, Dnevno varstvo Karita, Domania - zavod za dnevno varstvo starejših in pomoč na domu, društva upokojencev v Murski Soboti, Ljutomeru, Radencih, Gornji Radgoni, Lendavi ter po posameznih občinah, programi za osebe s težavami v duševnem zdravju (OZARA – Socialno združenje za kakovost življenja; Društvo Sožitje Lendava, za pomoč osebam s težavami v duševnem zdravju), programi za socialno vključenost (Društvo Mozaik, Zavod Korak naprej, Pomelaj, Zadruga za razvoj podeželja), programi za preprečevanje nasilja v družini, obravnavo žrtev nasilja in programi za delo s povzročitelji nasilja (Društvo za nenasilno komunikacijo) ter ostali programi za invalidne osebe, odvisnike in ostala društva, humanitarne in verske organizacije.

V Pomurju je še vedno veliko ruralnega prebivalstva, mladi izobraženi prebivalci se selijo iz regije, ker ne dobijo zaposlitve, ali pa se zaposlujejo v sosednji Avstriji. V občinah, ki so bolj oddaljene od središč (npr. Goričko) je problem tudi v tem, da ljudje težko pridejo do središč, saj to pomeni tudi materialne stroške. Tako lahko govorimo o slabi dostopnosti storitev uporabnikom in posledično tudi socialni izključenosti. Čedalje več je tudi

starejših, saj se prebivalstvo stara. Vedno več je oseb, starejših od 65 let, ki pa si želijo čim dlje ostati aktivni in v svojem okolju. Ob tem je pomembno omeniti tudi demenco, ki zahteva specifično delo z uporabniki. V UE Lendava živi tudi madžarska narodna manjšina, kar pomeni dvojezično poslovanje, v celotni regiji pa živi tudi številčno romsko prebivalstvo.

Socialno podjetništvo se v Pomurju v zadnjem obdobju pospešeno razvija in je v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji v samem vrhu po aktivnosti. Na ravni Slovenije je bil sprejet Zakon o socialnem podjetništvu (Ur.l. RS, št. 20/2011), ki natančno ureja omenjeno področje. Zakonu je sledila Uredba o določitvi dejavnosti socialnega podjetništva (Ur.l. RS, št. 54/2012 in 45/2014) ter v letu 2013 Pravilnik o spremljanju poslovanja socialnih podjetij. Prav tako je bila v letu 2013 sprejeta Strategija razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013-2016, ki zagotavlja načrtovan razvoj socialnega podjetništva v Sloveniji za obdobje štirih let. Na podlagi zakona o socialnem podjetništvu vodi MDDSZ evidenco socialnih podjetij.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je v okviru OP razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013 v letu 2010 objavilo javni razpis za spodbujanje enakih možnosti in socialne vključenosti na trgu dela, na katerem sta sredstva prejeli dve pomurski organizaciji ter v letu 2012 javni razpis za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva, na katerem so sredstva prejele tri pomurske organizacije.

Po načelih socialnega podjetništva je v primerljivih državah zaposlenih tudi do 10% vseh zaposlenih. Število ljudi, ki jih lahko uvrstimo v eno izmed ranljivih skupin v Pomurju zaradi težke gospodarske situacije in nerazvitosti narašča, zato je pomembno, da se tudi aktivnosti na področju socialnega podjetništva povečujejo

NEVLADNE ORGANIZACIJE V POMURJU

Prostovoljstvo je področje, ki se dotika veliko prebivalcev v Pomurju, ki se dnevno srečujejo s prostovoljstvom. Bodisi kot prejemniki pomoči ali pa kot tisti, ki so pripravljene pomagati. Večina vasi in mest v Pomurju ima v svojem okolju vsaj eno društvo ali drugo organizacijo, ki deluje na področju prostovoljstva. Tako je v Pomurju registriranih 342 društev, ki so opredeljena izključno kot društva za pomoč ljudem. Tudi Pomurje se redno vključuje v prostovoljske akcije na ravni Slovenije ter EU.

Nevladne organizacije, kot prostovoljna združenja posameznikov, neodvisnih od države, predstavljajo pomemben razvojni potencial. V nekaterih evropskih državah nevladne organizacije s svojo aktivnostjo prispevajo 10% k ustvarjenemu BDP. V Pomurju je razvoj nevladnih organizacij v vzponu. Predstavniki NVO so tako prvič dobili tudi svojih pet predstavnikov v novo ustanovljenem Razvojnem svetu Pomurske regije. Prav tako se pripravlja Strategija razvoja nevladnih organizacij Pomurja, ki jo pripravlja LRF za Pomurje v okviru projekta Regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurja. Trenutno je registriranih 1.595 nevladnih organizacij, ki delujejo v Pomurju na različnih področjih.

KULTURA IN UMETNOST

Pomurje se ponaša z bogato in pisano kulturno dediščino, ki je ohranila relativno avtentično podobo ter predstavlja razvojni potencial za različna področja, npr. podjetništvo (nove vsebine v obnovljenih objektih), zaposlovanje (potrebe izvedbe obnovitvenih del), znanje (izobraževanja in usposabljanja na področju ohranjanja tradicionalnih in specifičnih znanj, veščin; uporaba e-dediščinskih vsebin), trajnostna raba in proizvodnja energije, okolje (kulturna dediščina kot neobnovljiv vir in osrednja prvina kulturne raznolikosti) in sociala (družbena kohezivnost ohranjanja dediščine z dediščinskimi skupnostmi). Promocija kulture v Pomurju je nezadostna in ne celovita. Bolj je plod iznajdljivosti lokalnih kulturnih akterjev kot sistematičnega in strokovnega pristopa, kar velja tako za promocijo kulturne dediščine, aktualnega kulturno-umetniškega dogajanja, kot za promocijo med lokalnim prebivalstvom in obiskovalci regije.

Občasnih razstav v muzejih in razstaviščih je bilo v letu 2010 v Pomurju 66,7% vseh razstav (Slovenija 73,6%). Muzeje in razstavišča je obiskalo 1,1% obiskovalcev (glede na Slovenijo). Mladih, starih do 15 let, ki so bili včlanjeni v splošne knjižnice, je bilo v letu 2010 30% med vsemi člani, kar je za 16% manj kot v letu 2009. V zadnjih letih je opazen trend povečanja povprečnega števila obiskov na člana knjižnice.

V Pomurju je evidentiranih 1.342 enot nepremične dediščine. Večina t.j. 16% enot nepremične dediščine v Pomurju je v občini Ljutomer, sledijo Gornja Radgona (11%), Lendava (8%) in Moravske Toplice (7%). Poleg nepremične kulturne dediščine poznamo še register žive kulturne dediščine, v katerem so med drugim tudi značilna prekmurska pustna šega in prireditve »Borovo gostovanje«, izdelovanje papirnatih rož, priprava prazničnih pogač prleških gibanic in tradicionalno lončarstvo. Druge obrti, značilne za Pomurje, so še pletarstvo iz koruznega ličja, slamokrovstvo, kovaštvo idr..

Tabela 2: **Nepremična kulturna dediščina v Pomurju**

spomenik državnega pomena	spomenik lokalnega pomena	registrirana dediščina	skupaj nepremična dediščina
2	713	625	1.340

vir: ZVKDS

V regiji deluje več občinskih javnih zavodov, katerih dejavnost je strokovno-organizacijsko sistemizirana, njihovo financiranje pa je del sistema javnega financiranja iz državnih in občinskih virov. Tako imamo galerijo, knjižnice, muzeje, mladinske in kulturne klube ter zavode za kulturo.

Tabela 3: **Nesnovna (živa) kulturna dediščina**

enote žive dediščine	nosilci žive dediščine
2	713

vir: ZVKDS

V okviru priprave Strategije razvoja in trženja turizma v Pomurju za obdobje 2014-2020, so bile identificirane ključne kulturne znamenitosti v Pomurju: Otok ljubezni (Občina Beltinci), grad Negova (Občina Gornja Radgona), grad Gornja Radgona (Občina Gornja Radgona), grad Grad (Občina Grad), Lendavski grad (Občina Lendava), Plečnikova cerkev (Občina Moravske Toplice), Rotunda (Občina Moravske Toplice), lončarska vas v Filovcih (Občina Moravske Toplice), dvorec Rakičan (Občina Murska Sobota), grad Murska Sobota (MO Murska Sobota), Pokrajinski muzej Murska Sobota (MO Murska Sobota), Babičev mlin (Občina Veržej), Center domače in umetnostne obrti (Občina Veržej), različni manjši in večji muzeji in muzejske zbirke, ostali ohranjeni mlinci na Muri, sakralna dediščina, vaška jedra in romska naselja.

NARODNE MANJŠINE

V Pomurju imamo dve narodni manjšini, in sicer avtohtono madžarsko narodno skupnost ter posebno romsko etnično skupnost. Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji predstavlja 0,3% delež prebivalstva glede na narodnostno opredelitev. Na Madžarskem, in sicer v Porabju, živi približno 3.000 slovenskih pripadnikov avtohtone slovenske narodne skupnosti.

Velika večina pripadnikov madžarske narodne skupnosti živi na narodnostno mešanem območju v petih prekmurskih občinah, kar predstavlja 83,5% vseh opredeljenih Madžarov v Republiki Sloveniji. Število pripadnikov romske skupnosti v Pomurju se giblje med 3.000 in 3.200 oseb. Obe prisotni manjšini razvijata svoje kulturne in jezikovne posebnosti ter se poskušata vključevati v družbo s številnimi projekti in aktivnostmi, ki temeljijo predvsem na njihovem ohranjanju in razvoju.

SWOT ANALIZA DEMOGRAFIJA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • kulturna raznolikost; • kakovost življenja; • dobro razvita izobraževalna mreža; • veliko število NVO in športnih društev; • socialno podjetništvo; • znanje tujih jezikov in prilagajanje na kulture drugih narodov (raznolikost kulturnih vplivov) z bogastvom mednarodnih povezav. 	<ul style="list-style-type: none"> • strukturna brezposelnost; • neugoden položaj mladih na trgu dela; • staranje prebivalstva; • stopnja tveganja revščine se je v zadnjih letih pričela višati; • neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela (počasno prilagajanje izobraževalnih programov potrebam na trgu); • nizka izobrazbena raven starejših; • slaba prilagodljivost programov poklicnega izobraževanja in usposabljanja potrebam trga dela in gospodarstva. • slabši zdravstveni kazalci;
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • spodbujanje povezovanja in sodelovanja; • razvoj, podpora in promocija podjetništva, inovativnosti in kreativnosti; • razvoj socialnega podjetništva; • večja odzivnost izobraževalnega sistema potrebam gospodarstva; • učinkovitejše povezovanje med izobraževanjem, trgom dela in gospodarstvom (trikotnik znanja); • spodbujanje socialne in delovne vključenosti ranljivih in težje zaposljivih; • razvoj dolgotrajne oskrbe na domu; • razvoj vseživljenjskega učenja; • spodbujanje aktivnega staranja starejših; • potencial kulturne dediščine ter kreativnih in kulturnih industrij ter povezovanje s turizmom in podjetništvom za povečanje prepoznavnosti in konkurenčnosti regije. 	<ul style="list-style-type: none"> • »beg možganov«; • nezaposljivost po končanem izobraževanju; • naraščanje brezposelnosti (višanje dolgotrajne brezposelnosti, višanje deleža mladih med brezposelnimi); • odsotnost »modernih« funkcij človeških virov v podjetij (karierne poti, usposabljanje, kadrovska politika prilagojena starostnim trendom,..); • povečanje socialne izključenosti; • zmanjševanje dostopnosti do izobraževalnih in zdravstvenih storitev; • izginjanje kulturne dediščine zaradi neustrezne obravnave; • ukinjanje kreativnih in kulturnih industrij in ustvarjalnosti zaradi neustrezne obravnave.

KLJUČNI IZZIVI

gospodarstvo

- # 1⁺ prestrukturirati tradicionalno industrijo
- # 2⁺ povečati prodajo izdelkov na razvitih EU trgih
- # 3⁺ okrepiti vlaganja v R&R in dvig tehnološke zahtevnosti izdelkov in storitev
- # 4⁺ spodbuditi podjetništvo, inovativnost in ustvarjalnost v družbi
- # 5⁺ povečati stopno (samo)oskrbe z zdravo, lokalno pridelano hrano
- # 6⁺ preko delujoče RDO promocijo in razvoj novih inovativnih turističnih produktov in storitev

2.2. Gospodarska podoba Pomurja

EKONOMSKE SMERNICE POMURSKEGA GOSPODARSTVA

Gospodarska kriza, s katero se soočamo v Sloveniji, je izpostavila strukturne slabosti slovenskega gospodarstva in šibko konkurenčnost, predvsem relativno nizko tehnološko zahtevnost ter prepočasno izboljševanje poslovnega okolja (administrativne ovire, nefleksibilnost trga dela, visoka obremenitev dela).

Bruto domači proizvod na prebivalca v Pomurju je leta 2004 dosegal 68,0% slovenskega povprečja. V letu 2008 se je skrčil na 64,7% slovenskega povprečja. V naslednjih letih se je pomursko gospodarsko učinkoviteje spopadalo s posledicami finančne in gospodarske krize, saj se je BDP na prebivalca v letu 2012 (69,1%) ponovno začel približevati slovenskemu povprečju. V letu 2012 je Pomurje ustvarilo 4,0% slovenskega BDP, medtem ko ga je še v letu 2000 4,6%. Povprečna mesečna bruto plača je v letu 2011 v regiji znašala 1.326 EUR in tako bila za 13,1% nižja od slovenskega povprečja in 22,4% od najvišje bruto povprečne mesečne plače iz osrednjeslovenske regije.

Kljub pozitivnim trendom se razvojni zaostanek Pomurja za slovenskih povprečjem bistveno ne zmanjšuje, kar izhaja iz številnih strukturnih pomanjkljivosti, predvsem v njeni nizki tehnološki naravnosti in velikem obsegu delovno intenzivnih in tradicionalnih industrij in storitev. V zadnjih letih se pomursko gospodarstvo poskuša (pre)oblikovati iz tradicionalnih panog v panoge, kjer se uporabljajo najsodobnejše in napredne tehnologije, kjer se razvijajo in koristijo obnovljivi viri energije ter proizvajajo visoko kakovostni izdelki, ki lahko globalno dosegajo visoke dodane vrednosti.

Da bi izboljšali konkurenčnost pomurskega gospodarstva, je potrebno njegovo prestrukturiranje. S ciljem zmanjševanja obremenjenosti okolja (zeleno gospodarstvo, eko-inovacije) je potrebno spodbujati njeno snovno in energetske učinkovitost. Potrebno je podpreti znanje, spodbujati mreženje in povezovanje med znanostjo in gospodarstvom ter spodbuditi nastanek novih, visokotehnoloških podjetij in netehnoloških inovacij, predvsem na tistih področjih, kjer imamo znanje

in vire (kovinsko-predelovalna in elektro industrija, gradbeništvo, živilsko-predelovalna industrija, tekstilna industrija).

V letu 2011 je v Pomurju delovalo 1.669 gospodarskih družb, ki so zaposlovale 16.647 delavcev (3,7% vseh zaposlenih v Sloveniji), 3.365 samostojnih podjetnikov z

3.147 zaposlenimi (4,6% vseh samostojnih podjetnikov v Sloveniji) in 36 zadrug. V obdobju od leta 2009 do leta 2011 se je v Pomurju povečalo število samostojnih podjetnikov (za 3,2%) in število gospodarskih družb (za 15,3%), medtem ko število zadrug ostaja nespremenjeno (36 v zadnjih dveh letih).

Tabela 4: **Gospodarstvo Pomurja v številkah**, podatki za leto 2011

	gospodarske družbe	delež v SLO	samostojni podjetniki	delež v SLO	zadruge	delež v SLO
število	1.669	2,9%	3.365	4,6%	36	12%
število zaposlenih	16.647	3,7%	3.147	6,6%	134	4,1%
čisti prihodki od prodaje	2.032 mio €		245 mio €		50 mio €	

vir: SURS, UMAR, AJPES

1.669 gospodarskih družb v Pomurju v letu 2011 predstavlja 2,9% vseh gospodarskih družb v Sloveniji. 96,1% vseh gospodarskih družb v regiji predstavljajo mala in mikro podjetja, ki zaposlujejo 49,7% vseh zaposlenih v regiji in ustvarijo 38,6% vseh čistih prihodkov od prodaje. 25 velikih pomurskih družb predstavlja 1,5% vseh družb v regiji. Velike družbe zaposlujejo 16,3% vseh zaposlenih v regiji in ustvarijo 33,1% vseh čistih prihodkov. 34% vseh zaposlenih v regiji dela v 41 srednje velikih družbah, katere ustvarijo 28,3% vseh prihodkov od prodaje v regiji.

Leta 2011 so družbe v Pomurju vidno izboljšale svoj poslovni rezultat. Dosegle so skupni neto dobiček, gospodarijo z višjim obsegom premoženja in dosegajo več poslovanja. V Pomurju smo zabeležili za 3,6 odstotne točke višjo rast prihodkov in za 4,3 odstotne točke višjo rast neto dodane vrednosti kot drugod po Sloveniji. Največji vpliv na izboljšanje končnega poslovnega rezultata v regiji imajo družbe s področja predelovalne dejavnosti. K izboljšanju poslovnega rezultata najbolj prispevajo velike družbe, majhne družbe pa so tiste, ki poslujejo najbolje. Po produktivnosti so v regiji v ospredju družbe s področja storitvenih dejavnosti.

15,2% vseh prihodkov gospodarskih družb ustvari kovinsko predelovalna panoga, gradbeništvo in gradbeni izdelki ustvarijo 15,1% vseh prihodkov, panoga prehrane in kmetijstva pa ustvari 13,8% vseh prihodkov. V tekstilni in usnjarski industriji je zaposlenih 17,8% vseh zaposlenih v regiji, temu sledi kovinskopredelovalna

panoga z 16,1% zaposlitev in gradbeništvo, ki zaposluje 14,7% vseh zaposlenih v regiji.

Po podatkih pomurske izpostave AJPES je v letu 2011 v Pomurski regiji poslovalo 3.365 samostojnih podjetnikov, kar predstavlja 4,6% vseh sam. podjetnikov v Sloveniji, od tega jih je bilo 3.359 oziroma 99,8% mikro podjetnikov, srednjih in velikih podjetnikov v letu 2011 v Pomurju ni bilo. Ti zaposlujejo 3.147 ljudi (6,6% vseh v Sloveniji) in so v letu 2011 ustvarili 254 mio evrov čistih prihodkov od prodaje v Pomurju, kar pomeni (13% vseh prihodkov od prodaje v regiji). V obdobju od leta 2009 do leta 2011 se je v Pomurju povečalo število samostojnih podjetnikov (za 3,2%).

Podjetniki so v letu 2011 ustvarili 76.725 tisoč EUR neto dodane vrednosti in so izkazovali neto dodano vrednost na zaposlenega v višini 24.380 EUR, kar znaša 86,5% slovenskega povprečja. Po končnem poslovnem izidu poslovanja podjetnikov je Pomurska regija med 12 statističnimi regijami uvrščena na osmo mesto. Temeljni kazalniki poslovanja pomurskih podjetnikov še vedno kažejo na zaostajanje regije za državo, največ pri ustvarjenem neto podjetnikovem dohodku na zaposlenega (za 26,2%), pri neto dodani vrednosti na zaposlenega pa za 13,5%. Izplačana bruto plača na zaposlenca pri pomurskih podjetnikih je bila 874 evrov, kar je za 34 evrov več kot leta 2010 in 28 evrov manj od slovenskega povprečja ter za 269 evrov manj od zaposlenega v pomurskih gospodarskih družbah.

RAZISKAVE, RAZVOJ IN INOVACIJE V POMURJU

Slovenija, kot inovacijska sledilka, drastično zaostaja za znanstveno-tehnološko najrazvitejšimi državami. Slovenija je po številu znanstvenih objav glede na javno vlaganje v raziskave in razvoj nad povprečjem EU 27, po gospodarskih učinkih pa pod tem povprečjem. Vlaganja v razvojno raziskovalne dejavnosti v Sloveniji so v letu 2010 dosegla najvišjo raven doslej, t.j. 746 mio EUR ali 2,1% BDP, in prvič presegla povprečje EU (2,0%). Pri tem je poslovni sektor prispeval 58,4% celotnih vlaganj, kar predstavlja 1,2% BDP, javni sektor pa 0,9% BDP. Skupno število raziskovalcev se je v obdobju 2005-2010 povečalo za 47%, kar predstavlja največje povečanje med članicami EU. Po številu patentnih prijav Slovenija močno zaostaja za povprečjem EU in že nekaj let zaseda 14. mesto med članicami EU.

Raziskave in razvoj so v Pomurju na razmeroma nizki stopnji. 0,4% BDP oziroma 0,8% vseh bruto izdatkov se v Pomurju nameni izdatkom za raziskave in razvoj, medtem ko ti izdatki na nacionalni ravni znašajo 2,1% BDP. 89,9% izdatkov za raziskave in razvoj je v Pomurju financiranih s strani poslovnega sektorja, 9,3% pa prispeva javni sektor. V Pomurju je 0,7% vseh

raziskovalcev v Sloveniji, ki v največji meri izvajajo aplikativne raziskave (82,5% vseh izvedenih raziskav). Registriranih je 35 raziskovalnih organizacij (3,9% vseh raziskovalnih organizacij v Sloveniji), od tega jih 23 izhaja neposredno iz gospodarstva, in registriranih 143 raziskovalcev (1% vseh raziskovalcev v Sloveniji). V vseh razvojnih skupinah se opaža pomanjkanje, predvsem razvojnih inženirjev tehniške stroke. Na 1.000 zaposlenih imamo v Pomurju vsega 2,2 raziskovalca (za primerjavo: celotna Slovenija 12, Avstrija 28 in Finska 54). Pomurska podjetja se zavedajo vloge znanja, vendar si tehnološkega razvoja, brez dodatnih spodbud države, ne morejo privoščiti.

S sistematičnim pospeševanjem intelektualne lastnine v podjetjih, spodbujanjem raziskovalno-razvojnih projektov in prenosom novega znanja, ki nastaja na univerzah in raziskovalnih institucijah, v podjetniški sektor, se bo v regiji krepila podpora inventivnosti, inovativnosti in kreativnosti, ki bo rezultirala v novih ali bistveno izboljšanih produktih in izboljšani konkurenčnosti pomurskih podjetij.

27

BLAGOVNA MENJAVA

Podatki o strukturi blagovne menjave Pomurja kažejo veliko odvisnost pomurskih podjetij od slovenskega trga. 71,2% prihodkov pomurske gospodarske družbe ustvarijo s prodajo izdelkov in storitev na slovenskem trgu, 23,6% na trgih EU, na ostalih trgih pa ustvarijo 5,2% prihodkov.

Blagovna menjava pomurskih podjetij je v letu 2011 znova presegla 1 mrd. evrov. Pomursko gospodarstvo izvozi za 475 mio evrov, uvozi pa za 570 mio evrov blaga in storitev. Stopnja rasti blagovne menjave je bila z

zadnjem letu 14%. Najpomembnejše zunanje trgovinske partnerice so Nemčija (izvoz 165 mio oziroma 34,7% vsega blaga in storitev; uvoz 153 mio oziroma 26,5%), Avstrija (izvoz 23,6%; uvoz 17,8%), Madžarska (izvoz 4,5%; uvoz 24,1%), Srbija (izvoz 5,7%; uvoz 5,1%), Hrvaška (izvoz 5,2 %) in Italija (uvoz 6,2%). V Pomurje uvažamo predvsem olja, šasije, gnojila, dele obutve, tkanine. Motorna vozila, obleke in kostimi, strojni deli, obutev, amino in fenolne smole so produkti, ki jih v Pomurju največ izvozimo.

INTERNACIONALIZACIJA GOSPODARSTVA

Kljub neprijaznemu poslovnemu okolju in oviram pri privabljanju tujih neposrednih investicij (visoki davki, plačilna nedisciplina, visoki stroški delovne sile, težave pri odpuščanju zaposlenih, neučinkovit sodni sistem, slabo delovanje davčne uprave, korupcija, neustrezno varstvo konkurence, majhnost slovenskega trga, rigidnost delovnega časa), ki jih je identificirala agencija SPIRIT Slovenija, lahko Pomurje umestimo med uspešnejše slovenske regije na področju privabljanja in prispevka TNI k razvoju gospodarstva.

Na izboru »Evropskih mest in regij prihodnosti 2012/2013« je Pomurje doseglo odlične rezultate, saj je prejelo štiri nagrade. Pomurje ponuja privlačno poslovno okolje za podjetja in se ponaša z visoko stopnjo neposrednih tujih investicij. V preteklih petih letih so tuje investicije v Pomurje porasle za kar 90%. V Pomurju prav tako delujejo podjetja, ki se v evropskem merilu uvrščajo med pet vodilnih v svoji panogi. V obdobju od leta 2004-2012 je RRA Muri uspelo v Pomurje privabiti 11 neposrednih tujih investicij v skupni vrednosti naložb 25,5 mio EUR, ki so ustvarile 866 novih delovnih mest.

Po podatkih AJPEŠ-a je bilo v Pomurju v letu 2010 232 podjetij v tuji ali mešani lasti, ki so zaposlovala 2.959 ljudi in ustvarila 0,4 mrd EUR prihodkov od prodaje. Tuji investitorji so v letu 2010 zaposlovali 12,8% vseh zaposlenih v Pomurju in ustvarili 20,7% celotnih prihodkov od prodaje v regiji.

Pomurje se ponaša z visoko usposobljeno delovno silo, odlično kvaliteto življenja in je dobra odskočna deska za širjenje na druge trge v regiji. Zainteresiranim domačim in tujim investitorjem lahko ponudi prostor v eni od obstoječih oziroma načrtovanih 14 poslovnih conah v skupni površini 483,5 ha. Eno izmed možnosti izboljšanja konkurenčnosti Pomurja predstavlja tudi prestrukturiranje obstoječih zgradb, ki niso več v uporabi (brownfield lokacije). Opuščene industrijske zgradbe so lahko zanimive za določene investitorje in jih je potrebno vključiti v ponudbo regije, saj njihova ponovna oživitev prispeva k ohranjanju zelenih površin v regiji.

Tabela 5: Poslovne cone v Pomurju

poslovna cona	velikost (ha)	prednosti cone	širitev
Boračeva (Radenci)	20	n.p.	n.p.
Bučecovci	4,5	bližina avtoceste	n.p.
Cankova	2,5	bližina žel. Postaje v Avstriji	da
Črenšovci	5	lega, prometne povezave, cena	da
Dobrovnik	100	zasebna last	da
Mele (G. Radgona)	50	lega, raznovrstnost podjetij	da
Grad	3	lega, bližina meje	n.p.
Ljutomer	50	dostopnost, možnost širitve	da
Jeruzalemska (Ljutomer)	6	dostopnost, opremljenost	ne
Lendava	158	lega, nizki stroški	da
Murska Sobota (SOIC)	52	velikost	da
TC Turopolje	17	n.p.	n.p.
Kamenice (Odranci)	13	cena, lega	da
Puconci	15	dostopnost, cena, železniška proga	n.p.
Šalovci	2	možnost širitve	da
Tumišče	5	bližina avtoceste	da

vir: RRA; poslovne cone v Pomurju

Privabljanje novih investitorjev zahteva korenite organizacijske spremembe. Ustvariti je potrebno okolje in razmere, ki bodo zanimive za vlaganje v nova

visokotehnološka spin-off podjetja, ki potrebujejo visoko izobražen kader. S tem bo zagotovljen prehod od »bega možganov« k »dotoku možganov«. Pomurje more postati

privlačno za nove investitorje zaradi enostavnih postopkov ustanovitve podjetja in zagona proizvodnje. Privlačna lokacija za gospodarjenje lahko postane tudi zaradi inovativnega pristopa pri zagotavljanju vrhunskih strokovnjakov, ki jih potrebuje novo visokotehnološko podjetje. Pri tem je pomembno povezati delovanje

šolskega sistema na srednjih in višjih ravneh s tehnološkim parkom in podjetniškimi inkubatorji, drugimi šolami in podjetji ter drugačnim razmišljanjem, kar bo povečalo zanimivost izobraževanja in dalo konkretnjša znanja mladim, kam naj se usmerijo.

RAZVOJ PODJETNIŠTVA V POMURJU

Rezultati raziskave Global Entrepreneurship Monitor (GEM) kažejo, da Slovenija v primerjavi z razvitimi inovacijskimi gospodarstvi izkazuje precejšnjo podjetniško zaspanost. Pri tem največ zaostaja pri podjetniški kulturi, nacionalni podjetniški zakonodaji, učinkovitosti vladnih programov in izobraževanju za podjetništvo, primanjkuje pa tudi sistematične podpore iniciativam na področju socialnega podjetništva. Omejen dostop do virov financiranja, nefleksibilnost trga dela, visoki stroški dela, birokratske ovire pri pridobivanju dovoljenj za poslovanje, dolgotrajni sodni postopki še dodatno ovirajo podjetniški razvoj.

V Pomurju, tako kot tudi v drugih regijah, manjka vsebin in storitev, ki bi povezovale podjetnike in jim skozi podjetniške procese pomagale napredovati. Regija je v zadnjem desetletju poskrbela za razvoj vrste podpornih storitev, ki delno pokrijejo podjetniške potrebe ali bolj potenciale. Tem pa bo, za hitrejši in še bolj uspešen razvoj Pomurja, potrebno dodati še nove, sodobne storitve.

V Pomurju deluje na področju spodbujanja podjetništva Pomurski tehnološki park, ki povezuje in pomaga pri razvoju podjetnikov, predvsem v tehnoloških dejavnostih, in mreža inkubatorjev Pomurja, ki išče in podpira razvoj manjših podjetij in podjetnikov ter jim nudi podporne storitve na začetku njihovega delovanja. Te vsebine se dopolnjujejo z nacionalnimi instrumenti in ukrepi, ki segajo vse od podpore podjetjem pri raziskavah in razvoju do vseh oblik podpore pri razvoju kadrov. Vse te vsebine in storitve v regiji delujejo, potrebno pa jih je povezati med seboj in predvsem predstaviti na širšem trgu, kjer bodo podjetniške ideje dobile trg in ne nazadnje kapital za prehod iz začetniške faze v podjetje in širitveno fazo.

S krepitvijo infrastrukturnih zmogljivosti podpornega okolja za podjetništvo, razvojem novih podpornih storitev, ki delujejo po principu javno-privatnega partnerstva, so usmerjene v krepitev raziskovalno-razvojnega potenciala, nagovarjajo ozke tržne niše in pametno specializacijo, bi v regiji lahko spodbudili podjetniško dinamiko. Na ta način se bo spodbudil zagon novih podjetij, nastanek novih delovnih mest, povečala se bo njihova konkurenčnost in zagotovila višja gospodarska rast.

PODPORA KREATIVNI INDUSTRIJI IN DRUŽBENO ODGOVORNA DRUŽBA

Kulturne in kreativne industrije so vedno bolj pomemben nosilec ne-tehnološkega razvoja. Pomembne so za gradnjo medgeneracijskega in medkulturnega dialoga ter grajenja skupnosti, na daljši rok pa preko vpliva na izobraževalni sistem zvišujejo, kulturno osveščeno prebivalstva. Spodbujanje razvoja kreativnih industrij (npr. industrijsko oblikovanje, spodbujanje kreativnih industrij skozi ljudsko obrt ter butično, umetnostno oblikovanje) in njihovega povezovanja v gospodarski sektor, je lahko pomemben spodbujevalec gospodarskega razvoja v Pomurju.

Oblikovanje je pomemben vir inovacij in povečanja dodane vrednosti v tistih gospodarskih panogah, v katerih so investicije R&R sicer nizke, npr. tekstilna ali pohištvena industrija, ter kot tako predstavlja pomembno orodje pri prestrukturiranju podjetij in tradicionalnih gospodarskih panog. Oblikovanje in kreiranje je v regiji po propadu velikih podjetij nekoliko zamrlo, vendar potencial še vedno je in domačega znanja je še vedno veliko (tekstil, les, kovina, plastika, steklo, keramika, itd.). Nekatera podjetja v regiji se zavedajo pomena oblikovanja in znajo izkoristiti njegov potencial, ki daleč presega zgolj estetsko funkcijo.

Pomurska regija je bogata, tako z institucijami in organizacijami, kot s posamezniki in posameznicami, ki delujejo znotraj t.i. kreativnega sektorja (Festival sodobnega plesa Fronta, Triennale male plastike, Grossmannov festival filma in vina, MIKK, Bogračfest Lendava in Borovo gostüvanje, ...). Posameznike, ki delujejo znotraj kulturnih in kreativnih industrij, bi bilo potrebno vključevati v oblikovanje kulturno turistične ponudbe v regiji, kot npr. Galerija Murska Sobota, Pokrajinski muzej Murska Sobota, Grad Lendava, Grad Rakičan, Plečnikova cerkev v Bogojini, Rotunda v Selu, Festival sodobnega plesa Fronta, Grosmanov festival v Ljutomeru, ipd. Okrepljeno povezovanje kulturnih in kreativnih industrij s potencialno kulturno turistično ponudbo lahko privede do sinergijskih učinkov ne samo na področju kulturnih in kreativnih industrij, ampak tudi pri iskanju optimalnih rešitev obnove, revitalizacije in opremljanja kulturnih hramov, varovanju naravne in kulturne dediščine ter razvoju turističnih produktov.

Ena izmed rešitev gospodarske, finančne krize in krize vrednot, je lahko spodbujanje in promocija lokalne družbene ekonomije ter zavesti prebivalstva o pomembnosti domačih produktov, s čimer se bo povečala lokalna menjava znotraj regije in med podjetij, prebivalstvo se bo spodbudilo k nakupovanju lokalnih produktov in pospešilo gospodarski razvoj.

30

SWOT ANALIZA GOSPODARSTVO

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Pomurje - mednarodno priznana regija; • ugodna geo-strateška lega; • visoko usposobljena delovna sila; • akumulirano znanje v določenih industrijah (kovinskopredelovalna, elektro, živilsko-predelovalna industrija); • visoka stopnja TNI; • razvito podporno okolje za podjetništvo. 	<ul style="list-style-type: none"> • neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela; • odvisnost od nižje zahtevnih tehnoloških industrij in nizka produktivnost; • prenizka dodana vrednost izdelkov in storitev; • nizek delež inovativnih podjetij in nizka stopnja inovacijske in podjetniške kulture; • premajhno število izvozno usmerjenih podjetij in končnih izvoznih produktov iz skupine visoko tehnoloških proizvodov; • nizka stopnja mrežnega in strateškega povezovanja; • pomanjkanje vrhunskih menedžerskih znanj in izkušenj; • nesposobno poslovno okolje in administrativne ovire; • ni systemske podpore razvoju zelenih tehnologij, eko inovacij, okolju prijaznega oblikovanja in za spodbujanje družbene odgovornosti podjetij in socialnega podjetništva.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • razvoj, podpora in promocija podjetništva, inovativnosti in kreativnosti; • učinkoviteje povezovanje med izobraževanjem, trgov del in gospodarstvom; • več mednarodnega povezovanja, sodelovanja in mobilnosti; • vlaganja v inovacije (tehnološke, netehnološke in družbene); • vključevanje v evropske razvojne programe in projekte; • nov investicijski cikel za prehod v nizkoogljično, snovno učinkovito proizvodnjo izdelkov in storitev; • izkoriščanje tržnih priložnosti (tržnih niš) in tehnološke specializacije; • obstoječa infrastruktura (npr. poslovne cone) in potencial okoljsko manj občutljivih območij (npr. degradirana zemljišča); • priliv TNI, internacionalizacija in izkoriščanje novih trgov. 	<ul style="list-style-type: none"> • neučinkovita poraba sredstev za raziskave in razvoj; • odsotnost »modernih« funkcij človeških virov v podjetjih (kariere poti, usposabljanje, kadrovska politika prilagojena starostnim trendom,...); • upad domačega povpraševanja in povpraševanja na tradicionalnih trgih; • pretežna usmerjenost v tradicionalne trge oz. prevelika vezanost na malo število trgov; • dvig cen energentov in surovin; • stroškovni pritiski na gospodarstvo zaradi majhnega trga in rastjo cen strateških surovin in energentov; • nadaljevanje razvojnega modela, ki temelji na vse večji porabi prostora, surovin in energije, z obravnavo okolja kot dejavnika omejevanja rasti; • izguba in zaostajanje za trendi razvoja poklicev v kreativnih industrijah in drugih perspektivnih sektorjih.

2.2.1. Turizem

V Pomurju predstavlja turizem zelo pomembno in obenem eno izmed najbolj perspektivnih gospodarskih panog, ki ima številne multiplikativne učinke.

Najbolj je razvit zdraviliški turizem oziroma turizem dobrega počutja, katerega vse uspešneje dopolnjuje turizem na podeželju. V zadnjem desetletju je razvoj pomurskega turizma tako temeljil predvsem na izgradnji turistične infrastrukture v zdraviliške oziroma termalne komplekse, ki so v glavnini postali del poslovne skupine Sava Hotels & Resorts (Terme 3000 Moravske Toplice, Terme Lendava, Zdravilišče Radenci, Terme Banovci), tem pa so se pridružile še Terme Sončni park Vivat in Bioterme Mala Nedelja. Poleg številnih hotelov in apartmajskih nastanitvenih zmogljivosti ponuja Pomurje nastanitve tudi v kampih, na turističnih kmetijah in pri zasebnih sobodajalcih.

Razvijajo se številni turistični programi, kolesarske in tematske poti, tako da je vse pomembnejši tudi izletniški turizem. Predvsem domači gostje in gostje iz obmejnih krajev sosednjih držav se pogosto odločajo za enodnevne izlete v Pomurje, pri čemer je tudi v tem oziru pomembno izpostaviti razvoj gastronomske ponudbe regije.

Za pomurski turizem je v zadnjem obdobju značilna rast turističnih nočitev in turističnih prihodov, posebnost pa predstavlja izrazito visok delež domačih gostov v strukturi vseh gostov ter avstrijskih gostov v strukturi prihodov in nočitev tujih gostov.

V regiji je hkrati zaznati negativni trend zaposlovanja in ustvarjenih prihodkov od prodaje, ki pa je v veliki meri posledica prevzema nekaterih ključnih domačih družb s strani lastnika izven regije.

Turizem se je v preteklem obdobju še vedno soočal z nezadovoljivim upravljanjem in trženjem regije kot turistične destinacije, kakor tudi z nizko stopnjo trženja turistične ponudbe, neizkoriščenostjo kulturne in naravne dediščine, pomanjkanjem izmenjave informacij ter tržnega sodelovanja med turističnimi ponudniki v regiji. Prav tako pa ni prišlo do občutnejšega razvoja na področju mikro in malega turističnega (družinskega) podjetništva s ponudbo specializiranih (certifikati kakovosti in tržne znamke), inovativnih, visokokakovostnih turističnih proizvodov in storitev, ki bi omogočali ustvarjanje višje dodane vrednosti pri prodaji le-teh.

Temeljne usmeritve turističnega razvoja v Pomurju v prihodnje so skladne z aktualno Strategijo razvoja Slovenskega turizma 2012–2016, ki na podlagi konkurenčnih prednosti Slovenije, svetovnih trendov, razvitosti, konkurenčnosti, obsega in organiziranosti turističnih produktov, določa sledeča temeljna področja slovenske turistične ponudbe, ki so povsem skladna z obstoječo in načrtovano turistično ponudbo regije: ZDRAVJE IN DOBRO POČUTJE (zdravilišča, wellness, medicinski turizem), AKTIVNE POČITNICE (aktivnosti v vseh letnih časih), DOŽIVETJA V NARAVI (turizem na podeželju, turistične kmetije, naravni parki, eko turizem, kampi), GASTRONOMIJA in KULTURA (običaji, gradovi, festivali).

V letu 2014 je bila sprejeta tudi Strategija razvoja in trženja turizma v Pomurju za obdobje 2014 – 2020, ki na ravni destinacije določa naslednja poglavitna tematska področja oz. segmente turistične ponudbe: ZDRAVJE IN DOBRO POČUTJE, DOŽIVETJA V NARAVI, AKTIVNI ODDIHI, ODKRIVANJE KULTURE in PRISTNI OKUSI. Iz strategije navajamo še POSLANSTVO turistične destinacije Pomurje, ki se glasi: »Smo prostranstvo miru

in zdravja, kjer čas teče počasi, prijazni in gostoljubni prebivalci pa povezano in usklajeno ponujamo gostom sprostitev, počivitev, revitalizacijo, re-kreacijo in pristna doživetja. Pri nas si odpočijejo dušo in telo.«, ter VIZIJO turistične destinacije, ki pa je sledeča: »Pomurje bo postalo prepoznavna turistična destinacija miru in zdravja, ki bo ohranila pristnost. Svojim prebivalcem bo omogočala celosten razvoj lastnih potencialov in visoko kakovost življenja, gostom pa zagotavljala prostor in storitve za sprostitev, počivitev in pristna doživetja.«

Vsi deležniki na področju turizma si morajo prizadevati za spoštovanje principov skladnega regionalnega razvoja in trajnostnega razvoja ter delovati v skladu z načeli kakovosti in inovativnosti (pri oblikovanju turističnih produktov in nujenju storitev), sodelovanja in spodbujanja razvoja sonaravnega turizma.

V nadaljevanju je prikazana kratka analiza stanja na področju turizma, prvenstveno osnovni kvantitativni kazalci in sekundarna turistična ponudba v regiji.

NASTANITVENE ZMOGLJIVOSTI

Glavnina nastanitvenih zmogljivosti se nahaja v večjih turističnih centrih, ki so v glavnem povezani s termami in tamkajšnjo ponudbo zdravstvenih in storitev dobrega počutja (Moravske Toplice, Banovci, Radenci in Lendava). V zadnjih desetih letih je razvoj turizma v Pomurju slonel ravno na investicijah v nastanitvene kapacitete pri obstoječih ponudnikih turistične infrastrukture v zdraviliških in termalnih kompleksih.

V Pomurju je po podatkih SURS-a leta 2012 bilo 2912 sob in 6.788 ležišč, kar predstavlja 6,8 oziroma 5,6 odstotni delež v Sloveniji. Kot razvidno iz spodnje tabele, je kljub vlaganjem v turistično infrastrukturo (ukrep Dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva Ministrstva za gospodarstvo), v referenčnem obdobju upadlo tako število sob kot število turističnih ležišč (število sob se je od leta 2008 do leta 2012 zmanjšalo za 78, število ležišč pa za 72). Ker pa se je v tem obdobju število prihodov v Pomurju povečalo za 7%, število nočitev pa za 5%, se je posledično povprečna stopnja zasedenosti povečala, in sicer z 39% na 43%.

Tabela 6: Nastanitvene zmogljivosti v Pomurju in v Sloveniji, v letih 2008 in 2012

	2008		2012	
	Pomurje	% v SLO	Pomurje	% v SLO
turistične sobe	2.990	7,3	2.912	6,8
ležišča	6.869	6,2	6.788	5,6

vir: SURS

Kar se tiče strukture nastanitvenih zmogljivosti po tipih objektov, je ta sledeča: od 6.788 ležišč je 51% hotelskih, 15% jih je v kampih, 34% pa v drugih nastanitvenih objektih (apartmajska in počitniška naselja, turistične kmetije z nastanitvijo, zasebne sobe ipd.). V primerjavi z deleži na ravni države ugotavljamo, da je delež ležišč v pomurskih hotelih nadpovprečen. V letu 2012 je bilo v Pomurju 46 hotelov (kar predstavlja 7,2% na ravni države), ki so ponujali 1734 sob in 3469 ležišč, tako da ima povprečen pomurski hotel 38 sob z dvema ležiščema. Nadalje so trije pomurski kampi v istem letu imeli skupno zmogljivost 1000 ležišč, medtem ko je bilo v drugih nastanitvenih objektih na voljo 748 sob oziroma 2319 ležišč. Med slednjimi se nahajajo apartmajska in počitniška naselja, turistične kmetije (v letu 2014 jih je bilo 23 v Združenju turističnih kmetij Slovenije), zasebne sobe, apartmaji, hostli in mladinski domovi.

V kolikor pogledamo delež nastanitvev po posameznih občinah, je očitna že prej omenjena koncentracija

nastanitvev, in sicer jih je največ, kar 45% sob v občini Moravske Toplice, 17% v Radencih, 11% v Lendavi, 10% v Veržeju, 7% v Murski Soboti in 6% v Ljutomeru. Tako se v omenjenih šestih pomurskih občinah nahaja kar 96% vseh sob in 94% vseh ležišč, medtem ko je v vseh preostalih 21 pomurskih občinah skupaj le 4% sob oz. 6% ležišč.

Število nastanitvenih zmogljivosti v Pomurju kljub vlaganjem v infrastrukturo upada, medtem ko na nacionalni ravni narašča. Ko govorimo o namestitvenih zmogljivostih ne moremo mimo dihotomije med podjetjem Sava Turizem, d.d. na eni strani, ki ima v lasti 15% pomurskih hotelov, 56% hotelskih sob ter apartmajska naselja in kampe, kar pomeni 63% vseh nastanitvev v regiji, ter na drugi strani velikim številom razdrobljenih ponudnikov, katerih ponudba ni zbrana na enem mestu. Prav dvig povezanosti ponudnikov mora biti, ob dvigu funkcionalne kakovosti nastanitvev, eden od ključnih ciljev v prihodnje.

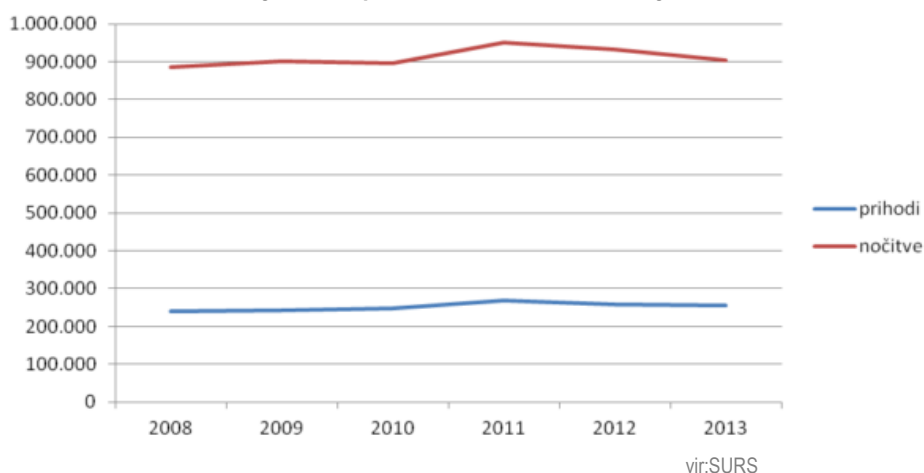

PRIHODI IN NOČITVE

Leta 2012 je bilo v Pomurju 257.548 prihodov turistov, kar je za 7% več kot leta 2008, in 931.370 turističnih nočitev, kar je 5% več kot leta 2008. V primerljivem obdobju se je število prihodov turistov v Sloveniji povečalo za slabih 7%, nočitev pa za 2%. Vendar vse pomurske občine niso imele pozitivnih rezultatov; medtem ko se je število prihodov v občini Ljutomer povečalo kar za 93% (predvsem zaradi odprtja novega

termalnega centra Bioterme Mala Nedelja, leta 2010), v Radencih in Lendavi pa za 14%, je v Murski Soboti število prihodov upadlo za 16%, v Veržeju pa za 12%. V tem obdobju se je število nočitev nadpovprečno povečalo v Ljutomeru (+102%) in v Radencih (+19%), nadpovprečno pa upadlo v Murski Soboti in Veržeju (-14%).

Slika 5: Gibanje števila prihodov in nočitev v Pomurju, 2008-2013

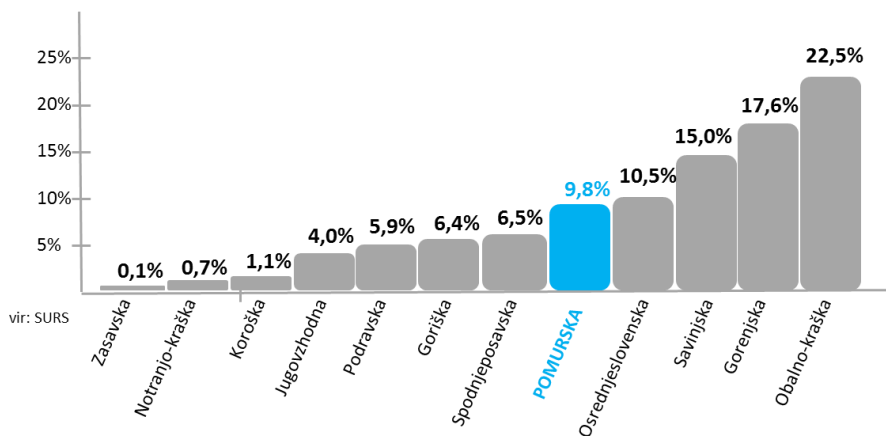
Prihodi in nočitve turistov med letom niso enakomerno razporejeni. Tako je denimo avgusta leta 2012, ko je bil obisk največji, v Pomurje pripotovalo slabih 30.000 gostov, ki so ustvarili 118.000 nočitev, v najslabše obiskanem mesecu - decembru, je bilo gostov 17.500, ki so ustvarili 58.000 nočitev.

Največ turističnih prihodov med pomurskimi občinami je v letu 2012 imela občina Moravske Toplice (dobrih 50%), sledijo ji zdraviliške občine Radenci, Lendava in Veržej. Te štiri zdraviliške občine so leta 2012 ustvarile 89% prihodov, kar pomeni, da je preostalih 23 pomurskih občin ustvarilo 11% turističnih prihodov oziroma 7% nočitev. Če štirim termalnim krajem prištejemo še Mursko

Soboto in Ljutomer, ugotovimo, da je v preostalih 21 občinah ustvarjenih le 1% prihodov in slabega pol odstotka uradno prijavljenih nočitev. Občina Moravske Toplice je bila v letu 2012 celo peta najbolj obiskana slovenska občina (za Piranom, Ljubljano, Brežicami in Bledom) s 43 odstotnim deležem tujih nočitev, in obenem edina občina iz Pomurja, ki se uvršča med 15 najbolj turistično obiskanih občin v državi.

Na podlagi predstavljenih rezultatov se Pomurje v slovenskem turizmu lahko pohvali s skoraj 8% vseh prihodov in skoraj 10% nočitev na letni ravni, s čimer se je leta 2012 uvrstilo na peto mesto med slovenskimi regijami.

Slika 6: Delež prenočitev v strukturi vseh nočitev, po regijah, leto 2012 (SLO = 100%)

DOLŽINA BIVANJA IN STOPNJA ZASEDENOSTI

Povprečna doba bivanja v Pomurju leta 2008 je znašala 3,68 noči, kar je več od takratnega slovenskega povprečja (3,02). Leta 2008 so se gostje v povprečju najdlje zadržali v Lendavi (4 noči), več kot 3,75 noči pa še v Moravskih Toplicah, Radencih in Veržeju, najkrajšo povprečno dobo bivanja pa je imela Murska Sobota (2,04 noči). Leta 2012 se je povprečna doba bivanja v Pomurju za odtenek znižala, na 3,62 noči (v Sloveniji 2,88). Upad je bil v Pomurju torej manjši kot na ravni celotne države. Ob tem je zanimiv podatek, da nekatere občine znižanja niso občutile in so imele celo porast povprečne dobe bivanja (največ Radenci, kjer se je povprečna doba bivanja zvišala na 4,16). Na drugi strani se je povprečna doba bivanja v Gornji Radgoni spustila pod dve noči in je bila le še 1,94 (upad 18%).

Leta 2012 so se gostje v Pomurju najdlje zadrževali v poletnih mesecih – julija 4,17 noči, avgusta 4,02 noči ter junija in maja 3,86 noči, najkrajšo dobo bivanja so registrirali marca (3,19).

Stopnja zasedenosti v Pomurju se giblje okoli 40% in je precej višja od slovenskega povprečja. Medtem ko stopnja zasedenosti na ravni Slovenije od leta 2008 pada (rast števila nočitev, a obenem tudi rast števila stalnih ležišč), se je v Pomurju v tem obdobju povečala (večje število nočitev in manjše število razpoložljivih ležišč).

V zadnjih petih letih se je zasedenost hotelskih ležišč v Pomurju povečala za 10%. Leta 2012 so bili tako hoteli zasedeni več kot 50 odstotno, kar je precej nad

slovenskim povprečjem 38-odstotne zasedenosti hotelskih ležišč in primerljivo z zasedenostjo hotelov v zdraviliških občinah (54%). V preostalih objektih v Pomurju stopnja zasedenosti upada in je le še dobrih

30%, kolikor je tudi povprečna stopnja zasedenosti drugih objektov v slovenskih zdraviliških občinah, medtem ko je Slovensko povprečje je precej nižje (13%).

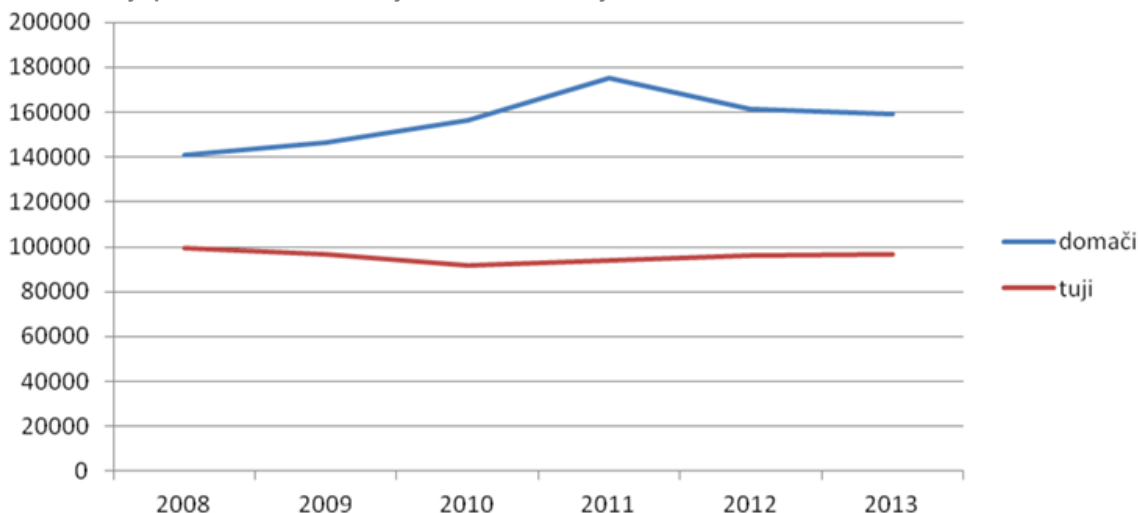

STRUKTURA DOMAČIH IN TUJIH GOSTOV TER DRŽAVA IZVORA TUJIH GOSTOV

Na ravni Slovenije smo imeli leta 2012 evidentiranih 3.297.556 prihodov turistov in 9.510.663 nočitev, s tem da so 61% nočitev ustvarili tuji turisti, 39% pa domači. V Pomurju je stanje ravno nasprotno: izmed 931.370 turističnih nočitev leta 2012 je bilo domačih 59%, tujih pa 41%. Podobna je slika tudi na področju turističnih prihodov: leta 2012 je Pomurje obiskalo 161.373 domačih gostov, kar predstavlja 63% vseh gostov, tujih gostov je

bilo le 37%. Čeprav se razmerje med domačimi in tujimi gosti od leta 2008 v Pomurju rahlo spreminja, pa ostaja približno razmerje 1,5 proti 1. Takšno razmerje je tudi sicer tipično za slovenske zdraviliške občine, ugotavljamo pa, da se je tako na ravni Slovenije kot na ravni zdraviliških občin delež prihodov in ustvarjenih nočitev tujih gostov od leta 2008 do leta 2012 povečal, medtem ko se je v Pomurju zmanjšal.

Slika 7: Gibanje prihodov domačih in tujih turistov v Pomurju, 2008–2013

Kar se tiče držav izvora tujih gostov v Pomurju, po številu nočitev leta 2012 prevladujejo avstrijski gostje (52%), sledijo jim nemški (15%) in ruski (7%). Leta 2008 je bilo avstrijskih gostov v strukturi gostov še več, kar 58%, gostje iz Ruske federacije pa so bili leta 2008 na lestvici nočitev šele na 16. mestu (0,5%). Medtem je bilo leta 2012 na ravni države največ nočitev tujih gostov iz Italije (17%), sledijo pa Nemci in Avstrijci (12%).

Po številu prihodov so v Pomurju leta 2012 med tujimi gosti seveda prevladovali Avstrijci (56%), sledijo Nemci (10%), na tretjem mestu pa so Italijani (6%). Avstrijski

gostje so bili na prvem mestu že leta 2008 (57%), ko so jim sledili nemški (11%), s 7% na tretjem mestu pa italijanski gostje. Število prihodov teh treh glavnih skupin gostov upada – leta 2012 je Pomurje obiskalo 8% manj Avstrijcev, Nemcev in Italijanov kot leta 2008. Močan upad se kaže tudi pri prihodih bosanskih, hrvaških in madžarskih gostov. V primerjavi z letom 2008 so leta 2012 izmed prvih 10 držav v Pomurju po številu prihodov izpadle Francija, Bosna in Hercegovina ter Slovaška, ki so jih zamenjale Nizozemska (2008 na 12. mestu), Rusija (18.) in Ukrajina (22.), število gostov iz Ukrajine se je denimo podeseterilo.

ZDRAVILIŠKI IN TERMALNI OBJEKTI

Naslednja značilnost Pomurja so bogati vodni viri, saj tukaj najdemo termalno, mineralno in termomineralno vodo, zato ne čudi, da tu ležijo tri od 14. slovenskih naravnih zdravilišč, kar Pomurje uvršča na drugo mesto med slovenskimi regijami (status naravnega zdravilišča imajo Terme 3000 Moravske Toplice, Terme Lendava in Zdravilišče Radenci). Glavni ponudnik zdraviliških in storitev dobrega počutja v regiji je podjetje Sava Turizem, d.d., ki upravlja s tremi termalnimi kompleksi (ob zgoraj omenjenih še Terme Banovci) in zdraviliščem, pod njegovo okrilje pa med drugim spada tudi eden največjih centrov sprostitve, lepote in dobrega počutja v tem delu Evrope, Wellness Thermalium v Moravskih Toplicah.

Med večje terme spadajo še Terme Vivat v Moravskih Toplicah in Bioterme Mala Nedelja, ki se ponašajo z okoljskim znakom EU Marjetica, uradnim znakom Evropske unije za okolju prijazne turistične nastanitvene obrate. Ponudba termalnih centrov v Pomurju, s široko paleto ponudbe savn, masaž, negovalnih in zdravilnih programov, se od ponudbe v primerljivih centrih razlikuje po tem, da je v ponudbi nekaterih centrov opaziti rabo lokalnih virov, kot so črna termomineralna voda, radenska voda in parafin, pa tudi sladkovodno blato, bučno olje in olje zelišč s panonskih travnikov. Zdraviliški turizem oziroma turizem dobrega počutja tako predstavlja najpomembnejši in najbolj razvit tip turizma v regiji, vendar je še vedno mogoča nadaljnja diverzifikacija storitev ter potreba po večji vpetosti v preostalo turistično ponudbo regije.

KOLESARSKE, POHODNIŠKE IN TEMATSKE POTI

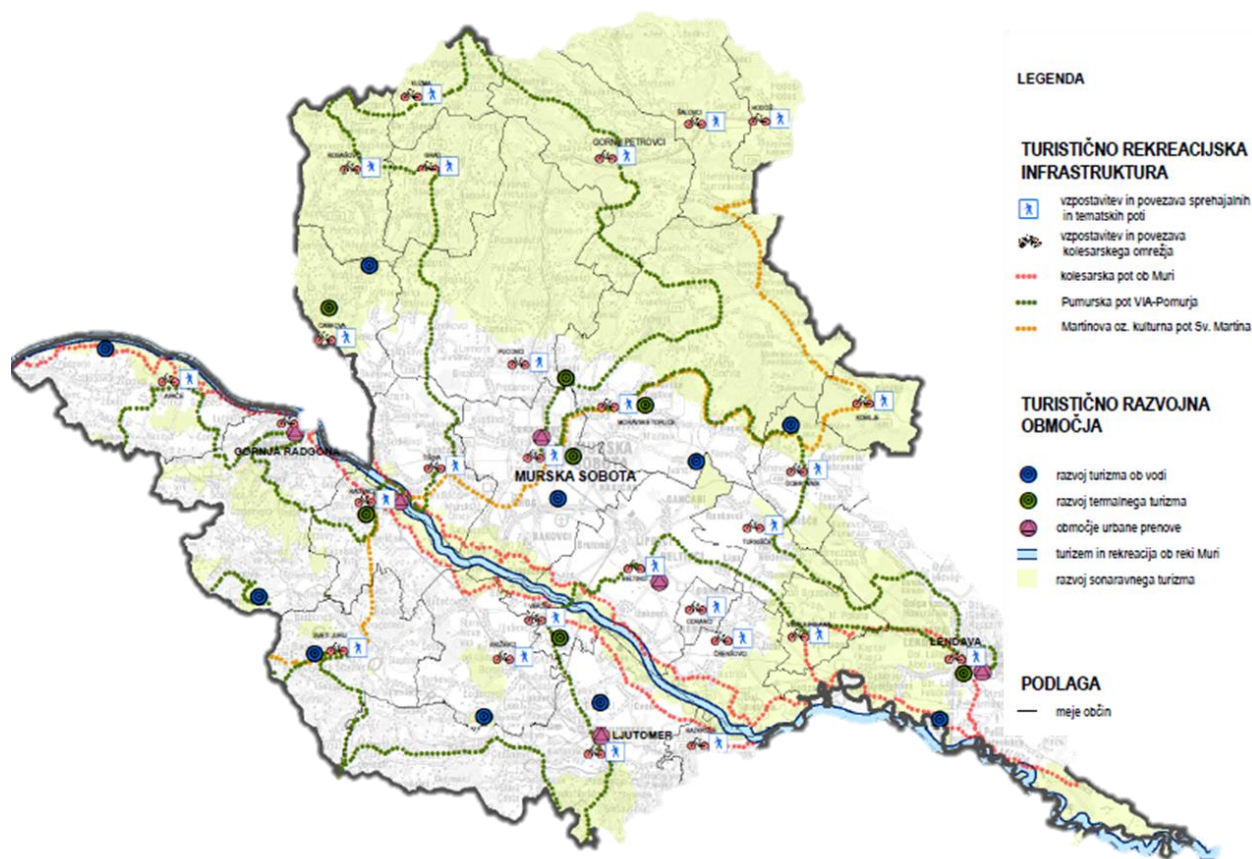
Pohodniški in še posebej kolesarski turizem je v polnem razcvetu in v globalnem merilu beleži neprestano rast. Tako je tudi v Pomurju, ki je s svojimi naravnimi danostmi, širinimi ravninami in gričevnatimi predeli ter pogosto neprometnimi cestami privlačna destinacija predvsem za rekreativne kolesarje in pohodnike.

Sistem pomurskega kolesarskega omrežja je vpet v omrežje širših evropskih kolesarskih povezav. Kolesarska pot ob nekdanji železni zavesi (Iron Curtain Trail) je kot kolesarska pot EuroVelo 13 sestavni del evropskega omrežja daljinskih kolesarskih poti, ki je v domeni Evropske kolesarske federacije (ECF), ki deluje v Bruslju, dočim se kolesarska pot ob reki Muri, ki poteka na obeh straneh reke Mure, navezuje na zelo obiskano kolesarsko pot ob Muri (Murradweg) v Avstriji, kakor tudi sistem kolesarskih poti ob reki Muri na Hrvaškem.

Na področju Pomurja je tako identificiranih 22 označenih kolesarskih povezav, v celotni dolžini čez 700 km, na seznam sekundarne ponudbe pa je uvrščenih več kot 60 pohodniških in kolesarskih poti, namenjenih domačinom in turistom. Te poti, ki so bile financirane v veliki meri s

pomočjo evropskih sredstev, pa so med seboj še vedno pomanjkljivo povezane. Kolesarske poti so solidno označene, zanje pa je na voljo kar nekaj promocijskega materiala. Ob pohodniških in kolesarskih poteh zagotavljajo obiskovalcem osnovno turistično infrastrukturo zasebni ponudniki gostinskih storitev in nastanitvev, ki pa so tudi tukaj precej nepovezani. Za turistični obisk so pogosto neoznačene ali nedostopne tudi kulturne in druge znamenitosti ob poteh. Prav na tem področju bi veljalo strniti moči in izkoristiti priložnosti, ki jih omogočajo praktično neomejene možnosti povezovanja z ostalimi turističnimi produkti v regiji. Na ta način bomo v regiji izkoristili potenciale, ki jih ponuja ta trajnostna oblika turizma, ki ima izjemne multiplikativne učinke prav za razvoj podeželskih območij, s čimer se spodbuja razvoj podjetniške aktivnosti ob samih poteh in s tem prispeva k razvoju podeželja.

Poleg kolesarskih in pohodniških poti velja omeniti tudi urejene vinske ceste, na katerih se lahko obiskovalci seznanijo s slovensko vinogradniško tradicijo in spoznajo posebnosti posameznih vinorodnih območij.

Slika 8: Potenciali razvoja turizma

38

ENOGASTRONOMIJA

Pomurje je po običajih in tradiciji zelo raznolika regija, kar se odraža tudi v bogati gastronomski dediščini in pestrosti ponudbe lokalnih in tradicionalnih kmetijskih pridelkov in živil. Eno od glavnih značilnosti predstavlja bogata kulinarična tradicija, po kateri je prepoznavna daleč naokoli. Denimo gibanica, bujta repa, bograč, dödöli, retaši, zlevanka in pogače, so bile vedno cenjene in poznane jedi. Ob bogati ponudbi tradicionalnih jedi pa najdemo v Pomurju tudi kakovostna vina, žganja, marmelade, likerje in mnogo drugih značilnih izdelkov.

Med zaščitnimi kmetijskimi pridelki in živil, ki imajo v skladu z evropskimi shemami kakovosti zaščiteno geografsko označbo so Prleška tünka, Prekmurska šunka in Štajersko-prekmursko bučno olje, znak zajamčene tradicionalne posebnosti pa ima Prekmurska gibanica.

Kulinarična blagovna znamka, ki zagotavlja prekmursko poreklo in kakovost, je znamka »Diši po Prekmurju«. Ta združuje ponudbo različnih proizvajalcev kakovostnih prehrabrenih izdelkov in tradicionalne gastronomije. V Prlekiji pa je bila oblikovana skupna ekološka blagovna znamka »Ekoprlekija«, pod katero se povezujejo ekološki pridelovalci z območja LAS Prlekija. Pod kolektivno blagovno znamko »Krajinski park Goričko« je združenih 39 kmetij oziroma proizvajalcev s ponudbo pridelkov in izdelkov, kot so jabolka, likerji, olja, vina ipd.

Značilnost Pomurja predstavljajo tudi številni vinotoči in vinske kleti, radgonska »šampanjska« klet pa je ena največjih regionalnih turističnih znamenitosti. Kakovost pomurske hrane je v slovenskem merilu nadpovprečna, kakovost storitev ponudnikov kulinarike pa je v povprečju nižja, zato glavne izzive na tem področju predstavljajo dvig kakovosti kulinaričnih storitev ter nadaljnja krepitev obstoječih kulinaričnih blagovnih znamk z intenzivnejšo promocijo preostalih pomurskih tradicionalnih jedi.

TURISTIČNE PRIREDITVE IN OSTALA PONUDBA TER PRODUKTI

Turistična društva, občine in podjetja organizirajo številne turistične, kulturne, športne, kulinarčne in zabavne prireditve, od katerih jih mnogo temelji na regijski tradiciji, običajih in obrteh. Kmečke tržnice, sejme in tradicionalne prireditve občine navajajo kot ključne aktivnosti s področja promocije turizma v lokalnem okolju, kar kaže da ravno prireditvam pripisujejo velik turistični pomen. Kljub velikemu številu dogodkov in prireditev pa ne obstaja jasna ločnica med lokalnimi dogodki in dogodki, ki so po svoji vsebini namenjeni turizmu.

Med odmevnejšimi in najbolj obiskanimi prireditvami v Pomurju so Maraton treh src v Radencih, Grossmanov festival fantastičnega filma in vina v Ljutomeru ter Mednarodni folklorni festival v Beltincih. V regiji je tudi sejmišče Pomurski sejem, kraj številnih prireditev, med drugimi največjega kmetijsko-živilskega sejma v državi AGRA. Na seznam pomembnejših slovenskih prireditev, ki ga objavlja SPIRIT Slovenija, pa so za leto 2014 poleg že omenjenih, iz Pomurja uvrščeni še pustovanje Borovo gostüvanje v Šalovcih, Dan odprtih kleti v Radgonskih goricah (Gornja Radgona), Pomurski poletni festival

(Velika Polana), Prleški sejem po celen Lotmerki (Ljutomer), Salon Traminec (Negova), Bogračfest (Lendava) in Rokodelski Miholov sejem (Veržej).

Med ostalo turistično ponudbo v regiji spadajo še izleti po Muri (v organizaciji društev, turističnih agencij), gojitveni lovišči namenjeni lovu (v Beltincih in Šalovcih), zanimivosti kot sta Pustolovski park (Dobrovnik) in Vulkanija (Grad), romsko naselje, ki je že na ogled zunanjim obiskovalcem (Črenšovci), prazgodovinski naselbini v Razkrižju, jahalna poligona (Petanjci in Murska Sobota) in igrišče za golf. Za obstoječo turistično ponudbo, za katero je značilna razdrobljenost, si je potrebno prizadevati za močnejšo promocijo ponudnikov na spletnih in družbenih omrežjih, prav tako pa tudi skupno promocijo in več ponudbe izdelanih programov za turiste. Prav tako si je potrebno prizadevati spodbuditi razvoj novih (prvenstveno integralnih) turističnih produktov, ki bodo skladni s sprejeto Strategijo razvoja in trženja turizma v Pomurju, že obstoječo ponudbo pa je treba dodatno povezati in usklajeno promovirati.

39

ORGANIZIRANOST TURIZMA

V Pomurju smo leta 2014 začeli z vzpostavitvijo regionalne destinacijske organizacije (RDO), in sicer v sklopu projekta »RDO Pomurje« (s predvidenim zaključkom sredi leta 2015), ki se izvaja v okviru izvajanja razvojne prioritete Povezovanje naravnih in kulturnih potencialov, prednostna usmeritev: Dvig konkurenčnosti turističnega gospodarstva, OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov za obdobje 2007-2013. Tako kot zadnji v Sloveniji vzpostavljamo krovno institucijo, ki bo skrbela za upravljanje in trženje Pomurja kot turistične destinacije. Do sedaj je delno te funkcije prevzemala Pomurska turistična zveza (PTZ), ki povezuje civilni sektor in predstavlja prostovoljno, nepolitično in nepridobitno organizacijo, v katero se združujejo turistična društva, občinske in območne turistične zveze, druge zveze in društva ter drugi deležniki, ki so pomembni za razvoj turizma. V PTZ je včlanjena velika večina (turističnih) društev v Pomurju, na območjih, ki jih posamezna društva pokrivajo, pa so ta aktivna in skrbijo predvsem za organizacijo dogodkov in prireditev ter za ohranjanje kulturne dediščine in tradicije.

Na območju Pomurja deluje 11 organizacij na občinski ravni, ki imajo kot primarno ali sekundarno nalogo razvoj in promocijo turizma v občini. Sub-regionalna organizacija je Krajski park Goričko, ki deluje na območju 11 občin. Turistična organizacija predstavlja javno-zasebno partnerstvo samo v občini Lendava, v preostalih občinah pa so turistične organizacije javni zavodi v občinski lasti, zato si je še posebej potrebno prizadevati za povezovanje in sodelovanje javne in zasebne sfere pri oblikovanju turističnih politik.

Ker ni bilo vzpostavljenega sistema trženja na regionalni ravni, je večina organizacij v destinaciji sama skrbela za tržno komuniciranje, pri čemer pa so se slednje soočale s pomanjkanjem produktov z visoko dodano vrednostjo, zato se je pogosto dogajalo, da so se promovirale danosti in produkti, ki niso prinašale zadovoljivih finančnih rezultatov. Veliko je tiskanega gradiva na ravni lokalnih skupnosti, ki bi ga bilo smotno združiti in tako prihraniti določena sredstva, prav tako trženje ni bilo

strateško organizirano, zato mnoge sprva uspešne promocijske akcije niso prinesle zadovoljivih rezultatov.

V prihajajočem programskem obdobju predstavlja glavni izziv turistično destinacijo Pomurje pozicionirati, zanjo oblikovati marketinški in komunikacijski načrt ter jo narediti prepoznavno. Prvi predpogoj, da bo to možno

kakovostno izvesti pa predstavlja postavitve ustrezne organiziranosti turizma v regiji in regionalne destinacijske organizacije (RDO), ki bo trajnostna, uspešna in učinkovita ter sposobna doseči večjo vključenost zasebnega sektorja v snovanje turističnih politik in ostale aktivnosti v turistični destinaciji.

SWOT ANALIZA TURIZEM

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • dobro razvita zdraviliška ponudba in ponudba storitev dobrega počutja; • gostoljubni, pristni in prijazni ljudje; • termalne in mineralne vode; • reka Mura; • ohranjena narava in biotska raznovrstnost, naravni parki in zavarovana območja, itd.; • kakovost kulinarične ponudbe in pestrost kulturnega izročila in bogata kulturna krajina; • multikulturnost; • pestra društvena dejavnost; • ugodno razmerje med kakovostjo in ceno. 	<ul style="list-style-type: none"> • odsotnost strateškega managementa in trajnostnega razvoja (slaba organiziranost, interna komunikacija in odsotnost skupnega trženja); • nepovezanost turističnih ponudnikov; • nizka stopnja podjetniške iniciative; • slabo izkoriščeni potenciali naravne in kulturne dediščine; • razdrobljena, premalo inovativna in malo specializirana turistična ponudba; • nizka dodana vrednost ponudbe in v določenih primerih nizka kakovost storitev; • neravnovesja (večji in manjši ponudniki, javni sektor in zasebni sektor); • nejasna/slaba pozicija Pomurja v Sloveniji in tujini, neprepoznavnost regije in premalo močnih tržnih znamk.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • razvoj turističnih produktov v skladu s svetovnimi trendi; • čezmejno sodelovanje in povezovanje; • razvoj butične ponudbe in ponudbe za zdrav življenjski slog; • razvoj turizma na podeželju (lokalno, eko, etno, kulturno) in aktivnega turizma; • nadaljnji razvoj aktivnega turizma; • vključevanje lokalno pridelane hrane v turistično ponudbo; • razvoj celovitih produktov kulturnega turizma, njihovo vključevanje v celotno turistično ponudbo regije; • prenos specifičnih in tradicionalnih znanj in veščin za izkoriščenje novih priložnosti za razvoj turizma in prepoznavnosti regije; • povpraševanje po novih, varnih, pristnih in trajnostno umerjenih destinacijah; • turizem kot zaposlitvena priložnost. 	<ul style="list-style-type: none"> • neustrezna organiziranosti in neučinkovito trženje turizma na državni in regionalni ravni; • nezadostna sredstva na trženje turizma na državni in regionalni ravni; • zunanji pritiski na zniževanje cen; • nadaljevanje krize na sedanjih ključnih trgih in s tem povezana nizka kupna moč kupcev; • prekomerna obremenitev okolja; • nespoštljivo vedenje obiskovalcev (objestnost, smetenje, neupoštevanje redkosti nekaterih rastlinskih in živalskih vrst).

2.2.2. Kmetijstvo in agroživilska industrija

Kmetijska dejavnost je zaradi ugodnih naravnih danosti ena od najpomembnejših gospodarskih dejavnosti v Pomurju in pomeni precejšen razvojni potencial. Preko medsektorskega povezovanja in sodelovanja deležnikov s področja živilsko-predelovalne industrije in turizma, je podeželje mogoče dodatno razvijati. Pomursko podeželje lahko svojo konkurenčnost poveča z inovativnimi

rešitvami za razvoj turizma na kmetijah in drugimi oblikami podeželskega turizma ter biopredelavo, pa tudi z ustvarjanjem novih izdelkov visoke kakovosti. Kot pomembno gospodarsko dejavnost, je kmetijstvo in razvoj podeželja v Pomurju prepoznal tudi leta 2009 sprejet Zakon, ki je to dejavnost umestil med ukrepe razvojne podpore.

KMETIJSKA ZEMLJIŠČA IN GOSPODARSTVA

Površina kmetijskih zemljišč je na področju Pomurske regije v letu 2011 znašala 61% skupne površine regije (obdelovalne površine pa 41% območja Pomurske regije) in se je v zadnjem desetletju zmanjšala, pri čemer ta izguba predstavlja 42% vseh izgubljenih kmetijskih zemljišč na območju Slovenije, ki so se pretežno zarasla z gozdom ali pa so se pozidala. Delež kmetijskih zemljišč v zaraščanju sicer izrazito narašča, vendar pa se je na določenih zemljiščih v zaraščanju v letu 2011 ponovno vzpostavila kmetijska proizvodnja. Leta 2010 je bilo v

uporabi 14,5% vseh kmetijskih zemljišč, od tega največ njiv, trajnih nasadov ter trajnih travnikov in pašnikov, povprečna površina v uporabi na kmetijsko gospodarstvo pa je bila 7,2 ha. Delež površin z ekološko pridelavo, ki je eden izmed najbolj učinkovitih načinov trajnostne kmetijske rabe naravnih virov, je v Pomurju najnižji, saj je v letu 2010 znašal le 1% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, medtem ko znaša ta delež v notranjsko-kraški regiji 16%.

Tabela 7: Nekateri ključni kazalci pomurskega kmetijstva v primerjavi s Slovenijo, obdobje 2000-2010

kazalniki	leto 2000		leto 2010		% sprem
	POMURJE	SLOVENIJA	POMURJE	SLOVENIJA	
število kmetijskih gospodarstev	11.810	86.467	8.890	74.646	-25%
površina kmetijskih zemljišč v uporabi na gospodarstvo (ha)	5,6	5,6	7,2	6,4	+29%
kmetijska zemljišča v uporabi z ekološko pridelavo (% glede na vsa kmetijska zemljišča v uporabi)	n.p.	n.p.	0,9	5,5	
kmetijska zemljišča v uporabi po rabi (% od skupne rabe v regiji)	76,5 njive	35,1 njive	81,4 njive	35,9 njive	
	17,6 trav./paš.	58,7 trav./paš.	14,3 trav./paš.	58,5 trav./paš.	
	6,0 nasadi	6,2 nasadi	4,3 nasadi	5,6 nasadi	
površina njiv na 1.000 prebivalcev (ha)	406	86	437	83	+8%

vir: SURS

Izrazito prevladujejo kmetijska gospodarstva s površino, manjšo od 5 ha (dobrih 71%), skoraj 88% vseh kmetijskih gospodarstev pa je manjših od 10 ha. Kmetijskih gospodarstev s površino večjo od 10 ha je tako le dobrih 12%, takšnih s površino večjo od 20 ha pa le dobre 4%, ki pa zavzemajo skoraj 38% vseh površin. Najmanjša kmetijska gospodarstva (manj od 5 ha) zavzemajo le nekaj več kot 22% površin. Za kmetijska gospodarstva je značilna njihova razdrobljenost. Po statističnih podatkih število kmetij v Pomurju upada. V zadnjih desetih letih se je njihovo število zmanjšalo za 25%, na 8.890 kmetijskih gospodarstev v letu 2010. Visoka pa je tudi povprečna starost kmetijskih gospodarstev, ki je v letu 2010 znašala 57 let.

KMETIJSKO-PRIDELOVALNA IN PREDELOVALNA INDUSTRIJA

Predelovalna industrija ima v Pomurju dolgo tradicijo. Ključna podjetja, ki delujejo na področju pridelovalne in predelovalne industrije v Pomurju so: Pomurske mlekarne d.d. z mlekarsko in sirarsko proizvodnjo, Skupina Panvita d.d., ki po načelu »od njive do mize«, združuje komplementarno povezane dejavnosti pridelave in mesne predelave. Skupino sestavlja primerni del (kmetijstvo, prašičereja in energetika) in sekundarni del (mesna pridelava in predelava), Proconi d.o.o. s proizvodnjo pripravljenih jedi ter Mlinopek d.d. s predelavo žitaric in pripravo pekarskih izdelkov. V zadnjih letih je v Pomurju zaznati tudi pojav manjših zasebnih predelovalnih obratov.

V pomurski regiji se je v letu 2011 s primarnim kmetijstvom ukvarjalo 204 podjetij, od tega največ podjetij v skupini kmetijske rabe »njive in vrtovi«, sledi skupina »travniške površine« in »trajni nasadi« ter skupina »mešano kmetijstvo. 75,9% kmetijskih gospodarstev je v letu 2010 redilo v povprečju 4,9 glav velike živine (Slovenija 5,6). V zadnjem desetletju je število kmetijskih gospodarstev, ki so redila govedo oziroma prašiče drastično upadlo. Največji potencial se kaže v reji naslednjih vrst: prašičereja (klasična, ekološka) in govedoreja (klasična, ekološka).

GOZDARSTVO

Skupna površina gozdov na območju Pomurja je 39.393 ha, od tega je 77% zasebnih gozdov. Skupna lesna zaloga na območju je 9.875.438 m³, od tega 74% listavcev. Letno priraste 237.521 m³ lesa, od tega je dovoljen možni posek 154.138 m³. V gozdovih je bilo v letu 2010 posekanih 126.150 m³ lesa, kar pomeni, da ostane neizkoriščenih lesnih zalog še 27.988 m³, predvsem v zasebnih gozdovih.

Gozdarstvo na področju Pomurja ne predstavlja pomembne gospodarske dejavnosti, gozdatost področja je v primerjavi s slovenskim povprečjem majhna, vendar pa predstavlja potencial za prodajo energije iz lesa ter za lesne predelovalne dejavnosti, predvsem dopolnilne dejavnosti na podeželju.

SAMOOSKRBA

Stopnja samooskrbe, ki kaže, v kolikšni meri domača proizvodnja pokriva domačo porabo, je (pri rastlinskih pridelkih) pogojena predvsem s podnebnimi spremembami. Po podatkih statističnega urada je bila v letu 2011 stopnja samooskrbe v Sloveniji višja kot v letu 2010, in sicer samooskrba z žiti je znašala 69%, z zelenjavo 37%, z mesom 85%, z mlekom 120%, z jajci do 95% in z ekološkimi proizvodi 20%. Vpliv podnebnih sprememb na oskrbo z hrano bo povečal tudi možnosti za rast revščine ter slabšanje zdravstvenega stanja populacije. V prihodnje bo velik izziv v kmetijstvu najti pravo ravnotežje med prilagajanjem kmetijske pridelave in zagotavljanjem zadostnih količin hrane/energetskih surovin ter zmanjševanjem emisij toplogrednih plinov. Več pozornosti bo potrebno nameniti lokalni in regionalni oskrbi s kmetijskimi pridelki, ki bo fizično in cenovno dostopna lokalnemu prebivalstvu in porabljena na lokalnih trgih, saj povpraševanje in kupna moč prebivalstva vplivata tudi na ponudbo na trgu in cene hrane.

Slovenija ima še posebej nizko stopnjo samooskrbnosti z ekološkimi živili, v povprečju le 20%, ob čemer povpraševanje po ekoživilih že vrsto let raste po visoki stopnji 10-15% letno. Premajhen obseg ekološke pridelave, še zlasti za trg, je povezan z vrsto strukturnih ovir in pomanjkanjem ustreznega celovitega podpornega okolja. Precej sredstev se še (vedno) namenja za okoljsko malo učinkovite in med potrošniki neprepoznave »nacionalne sheme kakovosti«, kot je integrirana pridelava. Še zlasti šibko je svetovanje in nasploh prenos znanja na področju ekološke pridelave.

Sedanja nizka raven samooskrbnosti pri določenih kategorijah živil je v precejšnji meri povezana z obstoječo strukturo kmetijstva, ki je neustrezna z več vidikov. Na velikem delu najboljših kmetijskih zemljišč gojimo koruzo za živinsko krmo, namesto da bi govedoreja temeljila na rabi travinja in paši na zemljiščih, ki jih ni možno obdelovati. Morali bi izkoristiti transformacijo sončne energije v za človeka sicer neužitno krmo (travinje) in nato prek živine v živila za ljudi. V obstoječem sistemu je bilanca CO₂ in učinkovitost rabe naravnih virov slaba, okolje (predvsem vodo) onesnažujejo zlasti herbicidi, ranljivost našega kmetijstva za posledicami podnebnih sprememb (predvsem suše) pa je ob taki pridelovalni strukturi zelo visoka.

Pomurska regija predstavlja podpovprečno poseljeno območje in območje z nadpovprečno ugodnimi razmerami za kmetijsko pridelavo, saj ima za skoraj petkrat več obdelovalnih površin na prebivalca od slovenskega povprečja. Pestra biotska in krajinska raznovrstnost tega območja, s specifičnimi značilnostmi, predstavljajo prednost za razvoj kmetijstva, kar nakazuje tudi stopnja samooskrbnosti, ki je petkrat višja od slovenskega povprečja. Za Pomurje je ključnega pomena sprememba kmetijske politike, postopno opuščanje intenzivnega kmetovanja iz okoljskih razlogov, prilagoditev kmetovanja podnebnim spremembam, zagotovitev kmetijskih zemljišč za ekološko pridelavo hrane in razvoj družinskega podjetništva. Sodobnejši in perspektivnejši način pridelave hrane ter s tem povezane samooskrbe, pa je povezan tudi z razvojem infrastrukture za namakanje.

Pomurje potrebuje intenzivnejšo spremembo miselnosti v pridelavi hrane ter še večjo osveščanje lokalnega prebivalstva o pomenu (samo)oskrbe z zdravo (lokalno) hrano, ki je magnet tudi za turiste. Povečanje lokalne trajnostne oskrbe ter samooskrbe gospodinjstev predstavlja ključno priložnost za razvoj kmetijstva. V povezavi z razvojem ekološkega kmetijstva, trajnostnim turizmom in spodbujanjem podeželskega podjetništva ponuja možnosti za razvoj novih inovativnih nišnih prehranskih in turističnih produktov in storitev.

Ekonomski in socialni položaj Pomurcev je bil vedno v veliki meri odvisen od zemlje in kmetovanja. Tako bo tudi v prihodnje, saj ima kmetijstvo v povezavi s slovensko samooskrbo ter turizmom veliko neizkoriščenih priložnosti za zaposlovanje in razvoj Pomurja, in lahko predstavlja njeno primerjalno prednost v širšem evropskem prostoru.

SWOT ANALIZA KMETIJSTVO

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • varna in kakovostna hrana, lokalno pridelana hrana; • kmetovanje in ohranjanje narave, poseljenosti na OMD; • skrb za krajino, naravne vire, biodiverzitet, razvoj podeželja; • ohranjanje kmetovanja kot poklic, ohranjanja poseljenosti podeželskih območij, obdelanost kmetijskih zemljišč; • spodbujanje okoljsko prijaznih oblik kmetijske prakse; • diverzifikacija kmetijske dejavnosti in prispevek k turizmu; • velik energetski potencial (biomasa, les, voda); • spodbujanje/porast trajnostnega, okolju prijaznega kmetovanja; • ohranjanje obsega in dobrega stanja gozdov; • trajnostno upravljanje in skrb za vodne vire. 	<ul style="list-style-type: none"> • nizka stopnja prehranske samooskrbe; • neugodna velikostna struktura kmetijskih gospodarstev; • opuščanje kmetijske pridelave vodi v manjše število podeželskega prebivalstva in slabši videz kulturne pokrajine ter zmanjšanje biotske pestrosti; • posestna razdrobljenost; • nizka stopnja izobrazbe in neugodna starostna struktura nosilcev kmetijske dejavnosti; • nizka konkurenčnost, produktivnost kmetijskega sektorja; • nezainteresiranost/nezmožnost za povezovanje; • premalo izkoriščen lesni potencial; • slabo gospodarjenje z gozdom, slaba lastniška struktura.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • povečanje deleža (samo)oskrbe; • povečati obseg ekološkega kmetijstva; • prestrukturiranje kmetijstva in prilagoditev na razmere na trgu; • uvajanje novih in boljših tehnologij, proizvodov; • prilaganje kmetijstva podnebnim spremembam; • povezovanje enakih/različnih proizvajalcev za skupen nastop; • izkoristiti porast rabe obnovljivih virov energije; • prenos znanja-povezovanje znanstvene sfere s prakso; • spremembe prehranskih navad ljudi; • obuditev lesne predelovalne industrije. 	<ul style="list-style-type: none"> • netrajnostno kmetijstvo; • konkurenca na EU trgu, razvijajoči se trg; • počasno prilagajanje in odzivanje na razmere na trgu; • podnebne spremembe; • nepredvidljive bolezni rastlin in živali; • padanje kupne moči – potrošniki zato kupujejo »cenejšo in slabšo« uvoženo hrano; • neizkoriščenost možnega obsega poseka gozdov, lesnega potenciala; • premalo vlaganj v zagon in razvoj lesno predelovalne industrije.

KLJUČNI IZZIVI

okolje in prostor

- # 1⁺ varovati in ohranjati naravno in biotsko pestrost pokrajine
- # 2⁺ zagotoviti energetska samozadostnost regije
- # 3⁺ povečati izrabo obnovljivih virov energije, predvsem vode, lesa in geotermalne energije
- # 4⁺ izboljšati kakovost zraka v mestih in spodbuditi trajnostno mobilnost
- # 5⁺ izboljšati infrastrukturo opremljenost in izkoristiti potencial degradiranih območij

2.3. Okoljske danosti in infrastrukturna opremljenost

S krepitvijo policentričnega urbanega sistema in regionalnega prostorskega razvoja želimo zagotoviti enakovredno vpetost Pomurja v nacionalna in mednarodna transportna omrežja, kar bo prispevalo k krepitvi njegove konkurenčnosti, razvoja in privlačnosti. Povezan in usklajen razvoj prometnega in poselitvenega omrežja ter izgrajena gospodarska javna infrastruktura bodo zagotovili ustrezno povezanost med območij in urbani središči, prebivalstvu in gospodarstvu pa bo omogočen dostop do kvalitetnih javnih storitev, s čim se bo povečala socialna, ekonomska in prostorska kohezija regije.

Pomurska razvojna regija ima ugodno prometno pozicijo, saj leži ob V. Panevropskem cestnem in železniškem koridorju. Na nacionalni ravni razpolaga z avtocesto v skupni dolžini 70 km, z dvema glavnima cestama II. reda in eno glavno železniško progo. 28 je kategoriziranih regionalnih cest (4 I. reda, 6 II. reda, 17 III. reda) ter dve regionalni železniški progi. Skupna dolžina drugih cest v Pomurju znaša 3.120 km. S pomočjo EU sredstev zgrajena hitra cesta, v skupni dolžini 70 km, in modernizacija železniške proge Pragersko-Hodoš, sta prispevali k odpravi močno obremenjujočih vplivov naglo naraščajočega težkega tranzitnega prometa na bivalna in delovna okolja v naseljih.

Tabela 8: Dolžina cest v Pomurju

	leto 2000		leto 2010		
	POMURJE	% v SLO	POMURJE	% v SLO	% sprem
državne ceste (km)	439,5	7,0%	515,2	7,7%	+17%
občinske ceste (km)	2.803,2	8,7%	2.666,5	8,2%	-5%
skupaj javne ceste (km)	3.242,7	8,4%	3.181,7	8,1%	-2%

vir: SURS

Z vidika železniškega potniškega prometa sta najpomembnejši železniški postaji v Murski Soboti (260.000 potnikov leta 2007) in Ljutomeru (40.000 potnikov leta 2007). V obeh mestih ustavlja mednarodni IC vlak. Najpomembnejša železniška postaja je, glede na količino pretovorjenega blaga, Lendava (183.000 ton leta 2007). Po pomenu ji sledita železniška postaja v Murski Soboti (20.000 ton) in Radencih, kjer je bilo leta 2007 pretovorjenih nekaj manj kot 5.000 ton blaga. Glede na podatke o številu odpravljenih potnikov in količini pretovorjenega blaga se med nacionalno pomembne železniške postaje uvrščata Murska Sobota in Lendava, medtem, ko imata železniški postaji v Ljutomeru in Radencih regionalni pomen.

Po gostoti cestnega prometa je Pomurje (2,3 km/km²) nad slovenskim povprečjem, ki znaša 1,9 km/km². Po številu hudo poškodovanih v cestnoprometnih nesrečah v letu 2010 je Pomurje s 4,0 pod slovenskim povprečjem, ki znaša 4,2 hudo poškodovanih na 10.000 prebivalcev. Leta 2010 se je v cestnoprometnih nesrečah hudo poškodovalo največ oseb v obalno-kraški regiji (6 na 10.000 prebivalcev). Ob upoštevanju različnih prometnih

PROSTORSKI RAZVOJ

Pomurje sestavljajo tri funkcijsko zaokrožena območja: Murska ravan, Goričko in Prlekija. Med njimi sta slednji izrazito problemski območji. Med vsemi pomurskimi občinami, le MO Murska Sobota sodi v skupino razvitejših, za katero so značilna urbanizacija, koncentracija prebivalstva, priseljevanje, predstavlja pa tudi zaposlitveno središče Pomurja.

Urbanizacija je zajela le Mursko ravan. Na ravni povprečne razvitosti so še Radenci, Gornja Radgona in Lendava. Ostale občine pa so pod slovenskim povprečjem, zanje so značilni primanjkljaj delovnih mest, depopulacija in visoka dnevna migracija zaposlenih. Goričko je najmanj razvito sklenjeno območje, ki meri več kot 31.000 ha oz. četrtino Pomurske regije. Za vse občine na Goričkem so značilni vsi atributi, ki označujejo nerazvitost. Prlekija je po stopnji razvitosti regionalnega razvoja rahlo pod slovenskim povprečjem.

sistemov je v Murski Soboti pomembno regionalno vozlišče (SPRS), glede na število cestnih in železniških povezav, pa pomembnejših vozlišč v regiji ni.

Pri Rakičanu je tudi športno letališče, ki bi ga bilo mogoče izkoristiti v mednarodne turistično-športne namene. Leta 2003 je ob podpori Ministrstva za promet RS ustanovljen konzorcij za izgradnjo železniške proge Lendava-Rédics, ki bi vzpostavil nekdanjo železniško povezavo med Slovenijo in Madžarsko. Izdelane so idejne študije, ki kažejo na potrebo, da država zgradi tudi železniško povezavo Lendavo-Beltinci. Ta bi močno povečala uresničljivost železniške povezave z Madžarsko in povečala vrednost nove poslovne cone (logističnega centra) na sedanjem mejnem prehodu Dolga vas

Na območju Pomurske regije je s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije predvidena gradnja dveh novih regionalnih železniških prog (Murska Sobota-Lendava, Lendava-državna meja pri Dolgi vasi) ter gradnja ceste nacionalnega pomena Murska Sobota-Ormož. Pojavljajo se tudi ideje o gradnji železniške proge Radgona (Avstrija)-Murska Sobota.

Regija je v celoti problemska, čeprav nekateri deli še posebej izrazito zaostajajo v razvoju (Goričko in Prlekija). Zmanjšanje odmaknjenosti od gospodarsko najbolj perspektivnih območij je ena prvih nalog, sledijo pa: odpiranje novih delovnih mest, prestrukturiranje kmetijstva, razvoj turizma, dostop do znanja, krepitev urbanih središč in vrsta drugih.

Urbanizacija naj se razvija zlasti v osi petega koridorja, kar pomeni, da je poleg Murske Sobote potrebno okrepiti vlogo Gornje Radgone z Radenci ter Lendavo. Sekundarni razvojni koridor je med Ljutomerom in Hodošem ob železniški progi. Pomembnejša medobčinska oskrbna središča regije so Gornja Radgona, Ljutomer in Lendava, ostali kraji imajo značaj lokalnih središč.

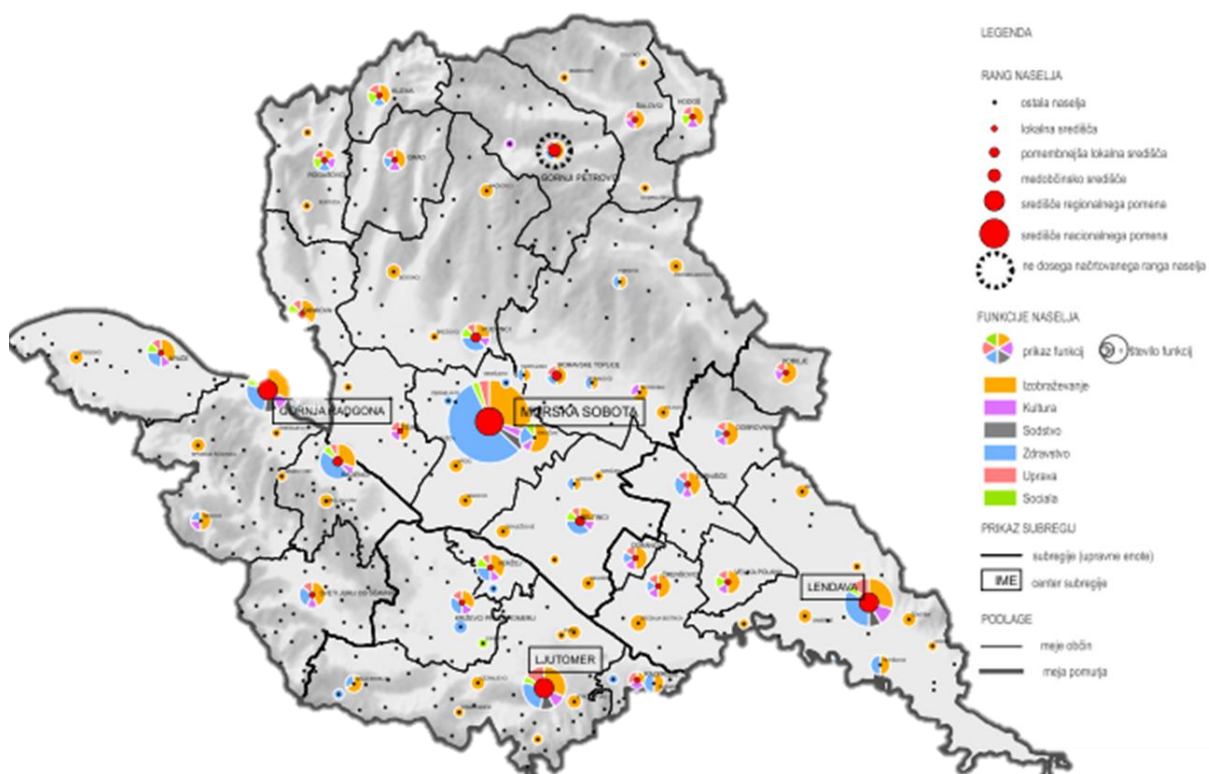

RAZVOJ MEST IN DRUGIH NASELIJ

Mesta so gospodarska, družbena in kulturna središča širšega območja z več kot 3.000 prebivalci in imajo kulturnozgodovinske, urbanistične ter arhitektonske značilnosti, ki jih ločijo od drugih naselij v regiji. Osnovo urbane mreže predstavlja Murska Sobota z mestnim naseljem Černelavci in s približno 12.500 prebivalci ter Ljutomer, Lendava in Gornja Radgona, kot mesta z več kot 3.000 prebivalci. Med mestna območja glede na podatke SURS, 1.1.2013, spadajo tudi Beltinci, Radenci in Turnišče. Vsa tri mestna območja imajo manj kot 3.000 prebivalcev. Med naselja z več kot 1.000 prebivalci lahko uvrščamo naselja Bakovci, Črenšovci, Krog, Lipovci, Odranci in Rakičan. Murska Sobota je pomembno regijsko središče SV Slovenije, ki razvija vse funkcije, pomembne za središče nacionalnega pomena in regijskega vozlišča, in kot taka konkurira mestom v zamejstvu (Varaždin, Monošter). Lendava in Gornja Radgona se razvijata kot središči regionalnega pomena. Ljutomer predstavlja pomembnejše medobčinsko oskrbno središče, ostali kraji imajo značaj lokalnih središč. Karta omrežja naselij z vlogo in funkcijo posameznih naselij je prikazana na sliki št. 8 in v prilogi št. 2.

Mestna občina Murska Sobota je pripravila Vizijo razvoja do leta 2020 na podlagi katere bo nastala Trajnostna urbana strategija mesta (TUS). Oba dokumenta bosta definirala vlogo mesta v regiji ter njegovo povezanost z zaledjem in zaledje z njim. Cilji Vizije 2020 je Zelena Mestna občina Murska Sobota 2020, kar je zahteven projekt, ki zahteva konsenz vseh deležnikov v mestni občini in povezovanje z regijo. Od Mestne uprave pa zahteva kakovostno upravljanje s ciljem povečanja učinkovitosti in zadovoljstva prebivalcev, vključevanje prebivalstva v razvoj mestne občine in zagotavljanje prednosti javnemu interesu pred zasebnim.

Uredba o Evropskem skladu za regionalni razvoj (ESRR) v 7. členu določa, da se trajnostni urbani razvoj izbranega urbanega območja lahko financira le na podlagi sprejete celovite strategije trajnostnega urbanega razvoja. Projekti, ki jih za financiranje iz evropskih sredstev izbere urbano območje morajo izhajati iz TUS. Izkazovati morajo celovitost, kar pomeni, da morajo v TUS identificirane probleme obravnavati na povezan način. Lahko se nanašajo na del mesta ali na celotno (mestno) urbano območje.

Slika 9: Omrežje naselij z njihovo funkcijo

Glede na pregled mestnih naselij in naselij mestnih območij po mestnih občinah (SURS 2013) se TUS v okviru MO M. Sobota izdela za mesto Murska Sobota in naselje mestnega območja Černelavci. Vsebina TUS bo obsegala cilje, ki so bili opredeljeni že v sprejeti »Viziji 2020«, ki se sklada z zahtevami Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike oz. navedenimi prednostnimi osmi, ki jih prednostne naložbe v okviru celostnih teritorialnih naložb predvidevajo.

Iz urbaniziranih središč se širi razpršena stanovanjska gradnja. Na širših mestnih in drugih poselitvenih območjih je potrebno usklajeno načrtovati javna stanovanja, zlasti za ranljivejše skupine prebivalstva in določiti območja funkcionalne prenovе stanovanj (zmanjševanje emisij CO₂, prenova dotrajanih stanovanj, prenova nekvalitetnih stanovanjskih sosesk).

Netrajnostno naravnana urbanizacija in poselitvena politika v preteklosti je povzročila številne okoljske probleme, ki jih je potrebno zmanjšati. Učinek okoljskih problemov v mestih se namreč še posebej hitro in močno čuti, če mesto svojo vlogo varuha okolja zanemarlja ali celo opusti. Izginjanje habitatov in zmanjševanje biotske raznovrstnosti, propadajoče in zanemarjene stavbe, degradirana območja, hrup, slab zrak, pomanjkanje in onesnaženost pitne vode, kopičenje odpadkov, gost promet – vse vodi v različne zdravstvene probleme in znižuje kakovost življenja v mestih. S tem se znižuje tudi privlačnost mesta za vlaganje in priseljevanje. Regijsko središče Murska Sobota in ostala mesta v regiji sodijo med mala evropska mesta, zato nimajo vseh težav velikih mest, to pa še ne pomeni, da teh ni.

Zelo očiten je tudi trend gradnje novih nakupovalnih centrov na obrobju mest, kar dodatno povzroča povečanje prometa in obremenjujočih posegov v okolje z dodatno infrastrukturo. Mestno središče pa propada in izumira. Politika trajnostnega razvoja urbanega območja mora v prihodnje zahtevati celovit pristop, saj so okoljske zadeve na urbanih območjih zapletene in prepletene, v urejanje teh vprašanj pa so vključeni različni akterji, poleg tega pa gre največkrat za mnogovrstne rešitve. Na temelju obstoječega stanja se izpostavljajo štiri najbolj aktualne teme, ki morajo biti med seboj tesno povezane:

- trajnostno upravljanje urbanih okolij,
- trajnostni urbani promet,
- trajnostna gradnja in
- trajnostno urbanistično načrtovanje.

Regija potrebuje več vnaprej komunalno urejenih, cenovno konkurenčnih industrijskih parkov in drugih gospodarskih con za nove gospodarske dejavnosti. Poslovne cone so, kot instrument regionalnega gospodarskega razvoja in orodje za okoljsko planiranje, zelo pomemben dejavnik, saj predstavljajo osnovo za razvoj lokalne skupnosti in regije, pripomorejo k ustvarjanju novih delovnih mest, spodbujajo domače in tuje investicije, pospešujejo prenos inovacij in podjetniških aktivnosti ter pospešujejo gospodarsko rast. V Pomurju obstaja oziroma je v načrtovanju štirinajst industrijskih in ostalih podjetniško-obrtnih con v skupni površini 483,5 ha, ki so večinoma opremljene z ustrežno infrastrukturo, investitorjem pa nudijo možnost hitrega pridobivanja dokumentacije za gradnjo in začetek poslovanja.

Pri razvoju obstoječih in umeščanju novih gospodarskih con se naj občine povezujejo, dogovarjajo in upoštevajo prostorske kriterije z namenom, da se prepreči drobljenje regijskega potenciala. V Murski Soboti je nujna izgradnja vzhodne obvoznice, ki bo SOIC povezala z avtocesto ter razbremenila promet v mestu. Poleg te naj se razvijajo gospodarske cone v Gornji Radgoni in Lendavi, podjetniške cone pa v Ljutomeru in v drugih, manjših krajih.

Gospodarski razvoj regije in regijskega središča ter mest se mora osredotočati na svoje najmočnejše sektorje in hkrati spodbujati nove. Regija mora zato v prihodnje aktivneje podpirati razvoj zelenih zaposlitev, v kar pa se lahko vključijo tudi raziskave in razvoj, inovativni inkubatorji, zeleni tehnološki poklici, itd. Razmišlja lahko tudi korak naprej in revitalizira degradirana območja mest in okoliških naselij in v njih vzpostavi zelena območja za delo in posel oz. kamor umešča podjetja, ki se izključno ukvarjajo z zeleno tehnologijo in storitvami.

Telekomunikacijska infrastruktura in s tem tudi ponudba ter pokritost s storitvami, se še naprej širi. Pokritost z mobilno telefonijo je, z redkimi manjšimi območji slabih ali signalov iz drugih (tujih) omrežij, že domala popolna za GSM tehnologijo in UMTS signal. Vedno bolj pereč problem postaja digitalni razkorak, ki ga je potrebno reševati načrtno, predvsem s podporo razvoju odprtih širokopasovnih omrežij, ki je tudi eden izmed ciljev Strategije Evropa 2020. Dostopnost do širokopasovnih omrežij v oddaljenih in podeželskih območjih (predvsem področje Goriškega), lahko pripomore k hitrejšemu in enakomernejšemu razvoju podeželskih območij.

Centralne dejavnosti, storitve javnega pomena, skupne komunalne naprave in omrežja naj se razvijajo skladno s funkcijo središča in potrebami funkcionalnih območij. Sočasno je potrebno dostopnost do regijskega središča in ostalih mest z javnimi prevoznimi sredstvi izboljšati.

Za doseg večje privlačnosti in konkurenčnosti mest se bo vlagalo v prenavo degradiranih površin, v revitalizacijo (gradbeno, gospodarsko in socialno) in izboljšanje kakovosti življenja v mestih (zeleni sistemi, alternativne oblike oskrbe z energijo, vodo) ter v komunalno opremljanje zemljišč, kjer to še ni izvedeno. K urejanju zelenih površin v mestu in primestnih naseljih ter vaseh bo regija morala pristopiti z drugačnega vidika, z vidika urbane regije, kar omogoča tudi operativno uresničevanje zamisli trajnostnega razvoja oziroma sonaravnega urbanega razvoja.

OSKRBA Z ENERGIJO

Pomurje s svojimi naravnimi viri predstavlja potencial za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov. Premalo so izkoriščeni tudi drugi alternativni viri, kot so sončna energija, kogeneracija, najmodernejše tehnološke možnosti (fotovoltaični sistemi, vodik ipd.) in drugo.

Pomurje ostaja in postaja, zaradi svoje lege, vse bolj zanimivo tranzitno območje za prenos energije. V Energetski bilanci Pomurja, ki je bila izdelana v LEA Pomurje, je bilo ugotovljeno (referenčno leto 2005), da smo v Pomurju pri letni porabi električne energije na prebivalca (3.417 kWh) (leto 2010: 3.932 kWh) pod slovenskim povprečjem (6.251 kWh), pri letni porabi toplote na prebivalca (12.707 kWh) (leto 2010: 11.810 kWh) pa nad povprečjem (10.281 kWh). Glede izkoriščanja obnovljivih virov energije iz Energetske bilance izhaja, da se največ uporablja lesna biomasa. Poleg lesne biomase se za ogrevanje sanitarne vode za gospodinjstva uporablja tudi energija sončnega sevanja. Obnovljivi viri energije (les, geotermija, sončna energija, toplotne črpalke) so pri ogrevanju in tehnološki toploti v Pomurju, zastopani s približno 44% (pribl. 670 GWh/leto). Lokalni energetski koncepti se bodo na ravni regije uskladili in racionalizirali, pri tem bo poudarek na rabi obnovljivih virov energije in samooskrbi z energijo, možnostih varčevanja z energijo in načinih pospeševanja učinkovite rabe energije na področju gospodarstva, stanovanj in prometa.

Mestne zelene površine je torej smiselno opazovati kot del ekosistemske celote oz. mestne zelene površine bi se lahko obravnavale kot del ekosistema na regionalni ravni in ne le kot interni mestni problem. Namesto o naravi v mestu govorimo pravzaprav o mestu v naravi. Mestni parki in druge zelene površine s tem deloma izgubijo svojo dosedanjo vlogo, čeprav za mnoge mestne prebivalce njihova nadomestna in simbolna vloga ostaja še vedno zelo pomembna.

Vitalnost in privlačnost podeželja je potrebno graditi na komplementarnosti urbanim območjem, predvsem z oskrbo s hrano, rekreacijo v naravi, zagotavljanjem virov in spodbujanjem razvoja delovnih mest na podeželju.

V okviru priprave TUS in SLR Mestna občina Murska Sobota daje velik pomen trajnostni rabi in proizvodnji energije ter vzpostavitvi pametnih omrežij. Leta 2013 je bil sprejet Odlok o načrtu za kakovost zraka na območju Mestne občine Murska Sobota. Namen Načrta za kakovost zraka je predvsem, da se s predvidenimi ukrepi zagotovi skladnost z mejnimi vrednostmi iz Uredbe o kakovosti zunanjega zraka in čistejšem zraku za Evropo. Nujni koraki k prispevanju URE in posledično k boljšemu zraku so tudi vzpostavitev pisarne za energetsko pogodbeništvu, za kar regija lahko neposredno zadoži LEA Pomurje. Namen tovrstne pisarne je zagotavljanje energetskega knjigovodstva za javne stavbe v regijskem središču, kot tudi ostalih mestih in naseljih v regiji; priprava, usmerjanje in nadzor energetskih sanacij javnih in večstanovanjskih stavb; priprava, kreiranje in sodelovanje pri energetskem pogodbeništvu, svetovanje za URE in OVE v gospodinjstvih, podpora pri pridobivanju sredstev za investicije za javne stavbe in gospodinjstva in zmanjševanje naraščajočega problema energetske revščine.

VAROVANJE OKOLJA

Nesmotno gospodarjenje z naravnimi viri je v regiji prisotno na več področjih. Površinske in podtalne vode, kljub strogi zakonodaji, prekomerno onesnažujemo. Gramoznice in termomineralne vode prekomerno izkoriščamo ter proizvajamo prevelike količine odpadkov. Te prepogosto nekontrolirano odlagamo, saj odlagališča niso povsod ustrezno urejena. Na nekaterih mestih s posegi zmanjšujemo biotsko raznovrstnost in krajinsko pestrost v prostoru. Kakovost in struktura tal ter trajna rodovitnost prsti so na površinah v intenzivnem kmetovanju trajno ogrožene.

V Pomurju smo v letu 2011 4,4% vseh sredstev namenjenih za investicije, namenili investicijam v varstvo okolja. Na nacionalni ravni znaša ta delež 6,4% vseh investicij. 56,0% teh investicij je bilo namenjenih ravnanju z odpadki, 28,0% investicij smo namenili varovanju biološke raznovrstnosti in pokrajine, 15,7% investicij pa je bilo namenjenih varstvu zraka, podnebja in upravljanju z odpadnimi vodami.

Področje ravnanja z odpadki je v regiji relativno dobro razvito. Vse občine v regiji imajo urejeno zbiranje odpadkov, ki se praviloma ločujejo že pri izvoru oziroma pri povzročitelju odpadkov. S pomočjo evropskih sredstev se je v zadnjih letih, na razširjeni lokaciji sedanje deponije pri Puconcih, izgradil, posodobil in uredil centralni sodoben regijski center zbiranja, sortiranja, predelave oziroma recikliranja in deponiranja komunalnih odpadkov CEROP. Kljub dobro urejenemu stanju na področju ravnanja z odpadki, obstaja v Pomurju še zmeraj nekaj neurejenih področij na tem področju, in sicer ekološki otoki, zbirni centri ter upravljanje z biološkim muljem, kot s stranskim produktom iz čistilnih naprav.

V Pomurju smo v letu 2011 pridelali 3,2% vseh odpadkov, nastalih v proizvodnih in storitvenih dejavnostih v Sloveniji. 4,2% vseh odpadkov, nastalih v proizvodnih in storitvenih dejavnostih, v Pomurju predstavljajo nevarni odpadki (v Sloveniji 2,4%). Z organiziranim zbiranjem in ločevanjem se zmanjšuje tudi povprečna količina z javnim odvozom zbranih odpadkov. Medtem, ko smo v Pomurju še leta 2001 zbrali 731 kg komunalnih odpadkov na prebivalca, se je ta številka v letu 2011 zmanjšala na 285 kg. Slovensko povprečje znaša 352 kg na prebivalca, največ zbranih komunalnih

odpadkov na prebivalca zberejo v Goriški regiji (411 kg na prebivalca).

Oskrba s pitno vodo je na območju Pomurja nezadostna, saj se pogosto pojavljajo težave pri oskrbi zaradi oporečne vode, ponekod pa vodovodni sistemi niti še niso izgrajeni. V letu 2011 je bilo v Pomurju iz javnega vodovoda dobavljeno 29 m³ vode na prebivalca za gospodinjstva. Največje količine vode na prebivalca za gospodinjstva so bile iz javnega vodovoda dobavljene v osrednjeslovenski regiji (47 m³), povprečje Slovenije pa znaša 41 m³ dobavljene vode. Z dodelitvijo evropskih sredstev za projekt »Oskrba s pitno vodo v Pomurju«, so se projektne aktivnosti na tem področju, po večletnih prizadevanjih, končno pričele izvajati. Gre za največji projekt v okviru OP ROPI, ki bo v skupni vrednosti 142 mio EUR sofinanciran iz naslova kohezijskega sklada, in je razdeljen na tri podsisteme (sistem A, B in C). Sistem A, ki zajema preskrbo s pitno vodo za sedem pomurskih občin (Črenšovci, Dobrovnik, Kobilje, Lendava, Odranci, Turnišče in Velika Polana), je ocenjen na 44 mio EUR. V sistem B je vključenih dvanajst občin (Beltinci, Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina) in je ocenjen na 32 mio EUR. V sistem C, ki je ocenjen na 49 mio EUR, pa je vključenih osem pomurskih občin (Apače, Gornja Radgona, Križevci, Ljutomer, Radenci, Razkrižje, Sv. Jurij ob Ščavnici in Veržej). Z izgradnjo sistema bo v Pomurju vzpostavljen enovit sistem oskrbe s pitno vodno, izboljšala pa se bo tudi oskrba s pitno vodo.

Čista in kakovostna voda postaja zaradi redkosti vedno večja dragocenost. Mala evropska mesta, kot je Murska Sobota s primestnimi naselji in ostala mesta in naselja v Pomurju, so zaokrožena s kmetijskimi površinami in prav zato je voda onesnažena z različnimi kemikalijami, ki izvirajo predvsem iz nespametnega intenzivnega kmetijstva v preteklosti in tudi še danes. Zato morajo tudi mesta in naselja razmišljati o zagotavljanju čiste pitne vode. Poleg občasne mikrobiološke in presežene kemične onesnaženosti vode, se v Pomurju srečujemo tudi s optoleptično onesnaženostjo vode in trdo vodo. Poleg zagotavljanja čiste pitne vode pa si mora regija s stalnim osveščanjem in izobraževanjem prebivalstva prizadevati zmanjšati porabo pitne vode s ponovno uporabo vode (reciklažo) in deževnice ter integrirati ukrepe za zmanjšanje porabe čiste pitne vode. Sočasno

pa tudi skrbeti za zmanjšano porabo ustekleničene vode. Poleg tega je nujen stalen nadzor nad kakovostjo pitne vode in sprejemanje ukrepov za zavarovanje virov pitne vode in monitoring vodovodnega sistema. Prav tako pa si je potrebno prizadevati, da čim več deževnice odteče nazaj v naravo in ne konča med odpadno vodo. Na področju varovanja vodnih virov je potrebna postavitve piezometerske mreže in monitoringa podtalne vode na območju vodnih virov; Izvedba meritev nivoja in kakovosti podzemnih vod ter izdelava predloga vodovarstvenih območij vodnih virov. Na področju monitoringa vode na vodovodnem sistemu pa analizi hidravličnega modela vodovodnega sistema, določitev odvzemnih mest na vodovodnem omrežju, izdelava predloga vzpostavitve notranjega monitoringa na vodovodnem omrežju in postavitve vzorčnega standardiziranega odvzemnega mesta na vodovodnem omrežju.

Vse bolj zaostrene zahteve glede varstva okolja na eni strani in lastne potrebe okoljsko vedno bolj ozaveščenih prebivalcev Pomurja, zahtevajo nov, kakovostnejši pristop k reševanju problematike odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda v regiji, kar doprinaša k varovanju podtalnih voda in prizadevanju pravične in enakopravne dostopnosti do zdrave pitne vode. Kakovost podtalnice pri več kazalcih dosega največjo onesnaženost v Sloveniji. Preseganje mejnih vrednosti onesnaženja se v zadnjih letih pojavlja v Muri (merilni mesti Ceršak in Mota) ter v Ledavi pri Čentibi. Na širših območjih, bogatih s podtalnico, so prisotne emisije škodljivih snovi, zlasti na področjih intenzivnega kmetijstva. V Pomurju imamo občasno na nekaterih vodnih zajetjih še vedno slabo kvaliteto pitne vode, ki presega mejne vrednosti v več kazalcih onesnaženosti.

Na celotnem območju Pomurske regije se pojavlja onesnaževanje površinskih vodotokov in jezer, predvsem z nitrati, pesticidi in organsko razgradljivimi snovmi, ki se s kmetijskih površin ob vodotokih, spirajo neposredno v vodotoke. K bistvenemu zmanjšanju tovrstnega onesnaževanja bi pripomogla vzpostavitev zelenega pasu med kmetijskimi površinami in vodotoki, saj bi zeleni pas zadržal večino navedenih onesnaževal in preprečil neposredno spiranje v vodotoke. Na drugi strani se kot problematično izkazuje predvsem slabo kemijsko stanje vodnega telesa podzemne vode Murska kotlina, ki je prekomerno obremenjeno z nitrati in pesticidi iz kmetijstva.

Voda je odločilnega pomena za obstoj tukajšnjega prebivalstva. Zadnja tri desetletja se na porečju reke Mure nenehno srečujemo s pojavom sušnih obdobij, nato pa spet čedalje bolj škodljivim delovanjem voda (poplave na reki Muri). Intenzivne poplave v zadnjem desetletju so pokazale določene pomanjkljivosti na vodni infrastrukturi (prenizki visokovodni nasipi, izdelani iz neustreznega materiala, neustrezen oziroma onemogočen dostop do visokovodnih nasipov, ipd). Zato so nujni ukrepi, ki bi zadrževali viške vode in njihovo učinkovito rabo v kmetijstvu. Poleg klasičnih zadrževalnikov vode, ki bi prišli v poštev predvsem na obronkih Goriškega in Prlekije, bi bilo potrebno vzpostaviti tudi določene ukrepe na koritih reke Mure in ostalih manjših vodotokih, s čimer bi dvignili nivo podtalne vode v sušnem obdobju. Potrebno bi bilo tudi čim več vode iz reke Mure pripeljati po mlinščicah, rokavih reke Mure v zaledje, s ciljem vzpostavitve omočenih obodov v koritu reke Mure.

Za Pomurje velja, da se je gozdnatost v zadnjih 17 letih gibala s povprečno letno stopnjo 1,6 % oziroma 224 ha. Močnejše zaraščanje kmetijskih zemljišč je v območjih, kjer je intenzivno kmetovanje oteženo, velikokrat pa je zaraščanje tudi posledica ne-gospodarjenja zaradi mentalitete lastnikov, socialnih momentov, veliko pa je tudi družinskih, dednih in solastniških sporov, zaradi katerih se obdelava zemlje opusti. To pomeni, da smo kmetijska zemljišča v tem obdobju izgubljali zaradi zaraščanja. Tudi delež njiv in vrtov se glede na vsa kmetijska zemljišča povečuje iz 33,6% leta 2000 do 36,6% v letu 2008 – na račun travnikov.

Razvoj kmetijstva v regiji je nacionalnega interesa, saj Pomurje nudi naravne pogoje za razvoj te dejavnosti in lahko postane konkurenčno evropskim tovrstnim območjem. V območjih s pojavom suše se kmetijsko dejavnost tehnološko prilagodi z zamenjavo kmetijskih kultur, na osnovi celovite obravnave voda na določenem območju, pa se zagotovi ustrezne dolgoročne prostorske ukrepe za zmanjšanje možnosti škodljivih posledic. Možnosti za zmanjševanje posledic suše predstavljajo tudi umetni »rokavi« Mure, ki lahko imajo, poleg namakanja, tudi biotopsko in krajnotvorno funkcijo. Kmetijska krajina se naj uporabi kot »večnamenski prostor« (turizem, rekreacija). Na Goričkem je potrebno prestrukturirati podeželje z uvajanjem okolju prijaznejše pridelave, z ohranjanjem kulturne krajine.

NARAVNA DEDIŠČINA POMURJA

Pomurska regija je območje velike biotske in krajinske pestrosti. Tu so prisotne številne vrste in habitatni tipi, ki so varovani, tako v slovenskem kot tudi evropskem merilu. Po podatkih ZRSVN se ocenjuje, da se stanje ohranjenosti številnih vrst in habitatnih tipov poslabšuje. Najbolj problematične so vrste vezane na kmetijska in vodna zemljišča, kar nakazuje potrebo po izvajanju aktivnosti in ukrepov za izboljšanje stanja prednostno na kmetijskih vodnih in obvodnih površinah.

Pomurje lahko razdelimo na ravninski in gričevnati del. Ravnico, ki se širi na obeh straneh Mure, zaobjemajo Krajinski park Goričko, za katerega so značilne pestrost krajine in vinogradniške kulturne krajine Ljutomersko-Ormoške, Lendavske in Radgonsko-kapelske gorice.

V regiji so tri zavarovana območja narave, poleg Krajinskega parka Goričko še Krajinski park Ljutomerski ribniki - Jeruzalemske gorice in Krajinski park Negova. Krajinski park Goričko, ki obsega občine Cankova, Dobrovnik, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kobilje, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci in Šalovci, je edinstveno območje ohranjene narave na stičišču treh držav v srcu Evrope. Slovenija, Madžarska in Avstrija so ga vsaka na svoji strani zavarovale in se obvezale, da to dragocenost ohranijo. Oktobra 2003 je slovenska vlada razglasila Goričko za zavarovano območje narave pod imenom Krajinski park Goričko s sedežem v gradu v občini Grad. Park premore bogato floro, favno in različne ekosisteme. Krajinski park Goričko tako vključujoč bogato kulturno dediščino in podeželske ponudnike sestavlja zaokroženo celoto, ki je v Sloveniji že prepoznavna kot pomurska sub-destinacija.

Območje Nature 2000, katerega del je Krajinski park Goričko, je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, ki so jih določile države članice Evropske unije. Njen glavni cilj je ohraniti biotsko raznovrstnost za prihodnje rodove: živalske in rastlinske vrste ter habitate, ki so redki in ki so v Evropi že ogroženi. V Pomurju je po podatkih Krajinskega parka Goričko v omrežje Nature 2000 vključenih 47 % površine celotne regije. Poleg Goriškega se Natura 2000 nahaja tudi ob celotnem ravninskem toku reke Mure ter na območju nižinskega gozda na Dobrovniškem Dolinskem, v manjši meri pa tudi pri Borejcih in v Radgonsko-Kapelskih gorinah. Kljub različnim varstvenim režimom, se ohranitveno stanje številnih habitatov v omrežju Nature 2000 ne izboljšuje, kar je posledica predvsem vse večjih posegov v prostor, nenadzorovanih obiskov območij z varstvenim režimom,

podnebnih sprememb in nekontroliranega vnosa invazivnih vrst, ki ogrožajo avtohtone vrste in habitate. Kljub temu pa Natura 2000 z razvojem trajnostnih turističnih produktov in ponudbe za Pomurje predstavlja veliko priložnost.

V Pomurju najdemo tako termalne kot mineralne vode. Izraz termalna voda uporabljamo za vode, ki imajo izvorno temperaturo višjo od 20°C, medtem ko je mineralna voda tista voda, ki vsebuje več kot 1000 mg/l skupnih raztopljenih soli ali več kot 250 mg/l prostega CO₂. Termo-mineralna voda je voda, ki zadostuje obema pogojem. Termalne, mineralne in termo-mineralne vode so ene najpomembnejših naravnih virov v Pomurju. Ustrezno jih izkoriščajo v šestih termalnih kopališčih v regiji. V regiji uporabljajo 22 vrtin, šest jih ne uporabljajo, pet vrtin pa šele načrtujejo. V Radencih leži eden od dveh slovenskih izkoriščenih mineralnih vrelcev. Njegov najbolj znani produkt je mineralna voda Radenska z več zdravilnimi in blagodejnimi učinki na telo. V Pomurju sta še dva večja mineralna vrelca v občini Gornja Radgona (Očeslavška in Ivanjševska slatina), ki pa ju ne izkoriščajo za gospodarske namene, in nekaj manjših vrelcev. Posebnost Pomurja je črna termo-mineralna voda, ki jo najdemo v Moravskih Toplicah in je edinstvena v svetu. Je naravno zdravilno sredstvo z rahlim vonjem po nafti, imenovano tudi »črno zlato«. Tudi v Lendavi najdemo edinstveno fosilno, zdravilno termo-mineralno vodo z veliko vsebnostjo parafina, ki ji daje zeleno barvo.

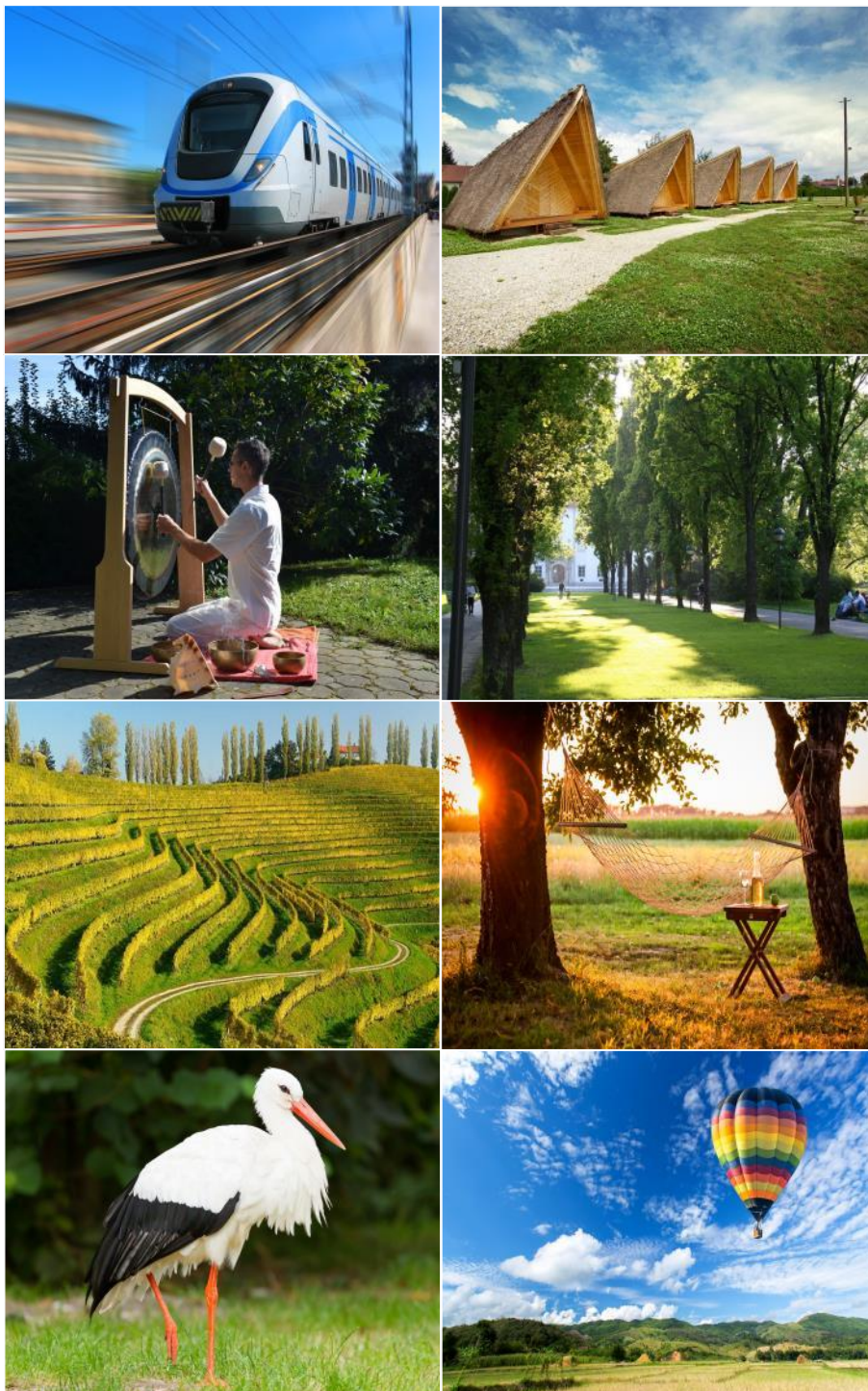
Izmed tekočih voda in jezer je najpomembnejša reka Mura, ki predstavlja najmarkantnejšo in geografsko najbolj dominantno naravno danost pokrajine. V regiji so za turistične namene zelo pomembna tudi jezera in gramoznice, primerni predvsem za razvoj ribolovnega turizma in različnih vodnih športov. Turistično najbolj zanimive vode za različne aktivnosti so: termalna voda (zdravilišča), reka Mura in njeni rokavi, reka Ledava, Bukovniško jezero, Soboško jezero, Ledavsko jezero, Gajševsko jezero, Ribniki pri Gradišču in gramoznice.

Pomurje je bogato tudi z rastlinskimi in živalskimi vrstami, kot so: dišeči grmičasti volčin, murski gozd, sibirski perunika, črna štoklja, veliki skovik, vidra, modri plavček, barska žaba »plavček« ter druge rastlinske in živalske vrste.

Naravna dediščina lahko doprinese k razvoju turističnega gospodarstva v Pomurju, zato jo je potrebno bolje izkoristiti v turistične namene na način, da jo obenem tudi

ohranjamo. Da torej zadostimo tako ekologiji na eni kot ekonomiji na drugi strani.

SWOT ANALIZA OKOLJE in PROSTOR

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • dobra geostrateška pozicija; • izgrajena hitra cesta; • energetske lokacije z razpoložljivimi viri in infrastrukturo; • vedno večji delež podjetij z uporabo storitve e-uprave; • visoka stopnja biotske raznovrstnosti; • delujoč sistem zavarovanih območij; • velik potencial v obnovljivih virih energije (geotermalna energija, voda, sonce, les, veter.); • sanacija stavb v zasebnem in javnem sektorju lahko prinese velike narodnogospodarske učinke; • trajnostno načrtovanje urbanih središč. 	<ul style="list-style-type: none"> • ni regionalnih prostorskih načrtov, počasno sprejemanje in umeščanje infrastrukturnih objektov v prostor; • dotrajana prometna in železniška infrastruktura; • nizek % uporabnikov svetovnega spleta pri starejših od 55 let; • percepcija javnosti mreže Natura 2000 in zavarovanih območij kot zaviralnega dejavnika razvoja; • slabo ekološko stanje voda; • ranljivost družbe zaradi poplav; • razpršenost in slaba povezanost akterjev na področju URE in OVE; • ni sistematičnega pristopa pri spodbujanju URE v vseh sektorjih; • izguba kmetijskih zemljišč zaradi nenadzorovanega prostorskega načrtovanja; • suburbanizacija vs. neizkoriščena degradirana območja v mestih; • visok ogljični odtis mest, onesnaženje zraka v mestih, problemi s hrupom; • težje zagotavljanje dostopa do javnih storitev; • krepitev centrov na račun slabitve (in staranja) perifernih in obmejnih regij.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • osrednja lega Pomurja na V koridorju; • povečan obseg trgovine z Madžarsko in drugimi državami na vzhodu; • sodelovanje v strateških energetskih projektih EU za večjo integracijo nacionalnih energetskih trgov v enotni trg EU in večjo stopnjo odprtosti trga; • projekti za izgradnjo novih mednarodnih prenosnih povezav za prenos električne energije; • ohranjena narava in biotska pestrost lahko dolgoročno zagotavljata prihodek v turizmu, kmetijstvu ter javne dobrine; • energetska sanacija obstoječih stavb, predvsem v javnem sektorju ter gradnja tehnološko dovršenih nizkoenergijskih stavb z uporabo naravnih virov iz OVE; • razvoj industrijske proizvodnje tehnologij URE in OVE, vključno z eko inovacijami na tem področju; • zeleno in inovativno javno naročanje pri investicijskem in rednem vzdrževanju; • celovita revitalizacija degradiranih območij; • spodbujanje partnerstva med mesti in podeželjem znotraj funkcionalnih območij; • projekti inovativne trajnostne mobilnosti za znižanje stopnje onesnaženosti v urbanih središčih. 	<ul style="list-style-type: none"> • slabšanje stanja državnih, lokalnih cest in železniškega omrežja; • neustrezno prostorsko načrtovanje; • nedoseganje ciljev zmanjševanja emisij CO₂; • konkurenca drugih koridorjev (Hrvaška, Madžarska); • nasprotovanje javnosti postavitvi novih infrastrukturnih objektov; • vpliv liberalizacije trgov z energijo na zanesljivost oskrbe (ni razvoja, nizka vlaganja, kratkoročnost odločitev); • slabšanje zdravja prebivalcev zaradi onesnaženja (zrak, tla, voda, itd.) in hrupa; • nadaljnje nižanje skupne obnovljive količine podzemne vode v plitvih vodonosnikih; • velik delež energetske intenzivnih dejavnosti v gospodarstvu; • nadaljevanje trenda suburbanizacije (izguba kmetijskih zemljišč, dražja infrastruktura, večanje pritiskov na okolje, prostor, itd.); • izguba potencialnih investorjev za vlaganja; • odpor proti spremembam v smeri trajnostne mobilnosti.

KLJUČNI IZZIVI

mednarodni prostor

- # 1⁺ okrepiti gospodarsko in kulturno sodelovanje in povezovanje
- # 2⁺ vzpostaviti dolgoročno teritorialno kohezijo

2.4. Položaj Pomurja v mednarodnem prostoru

Pomurje, kot obmejna regija, s skoraj enako oddaljenostjo do štirih glavnih mest (Ljubljana, Budimpešta, Dunaj, Zagreb) se nahaja v **osrčju srednje Evrope** in je aktivno vpeto v tokove mednarodnega sodelovanja in povezovanja. Razpolaga s približno 220 km državne meje. Na vzhodu meji na Madžarsko, s katero ima približno 102 km državne meje, na severu meji na Avstrijo, s 66 km državne meje in na jugu meji na Hrvaško, z 52 km državne meje. S 180 km državne meje na prebivalca ima Pomurje kar 2,5 krat več državne meje na prebivalca od Slovenije in 5 krat več od Avstrije. Več kot polovica pomurskih občin (63%) leži ob obmejnem pasu.

Upoštevač dolžino zunanjih meja ter dejstva, da večina pomurskega prebivalstva živi v obmejnem območju, je **teritorialno sodelovanje** prepoznano kot eden **ključnih instrumentov**, ki lahko dodatno spodbudi razvoj Pomurja. S krepitvijo funkcionalnih povezav med obmejnimi urbanimi središči, spodbujanjem sodelovanja obmejnih partnerskih institucij, z oblikovanjem skupnih čezmejnih produktov in storitev s področja kulture, turizma in varovanja narave (naravni park treh dežel Goričko-Raab-Őrség; zaščita pred poplavami reke Mure in Drave), javne infrastrukture (železniška povezava

Lendava-Redics), obnovljivih virov energije (geotermalna in hidro energija), se lahko zagotovi enakomerna oskrba prebivalstva obmejnih območij in vzpostavi dolgoročno teritorialna kohezija. Pri tem je posebno pozornost potrebno nameniti tudi slovenskim manjšinam in njihovi reintegraciji v slovenski kulturni prostor.

Intenzivnost mednarodne integracije pomurskih institucij se je z vstopom v EU bistveno okrepila. Pomurski partnerji so se v programskem obdobju 2007-2013 nadpovprečno uspešno vključevali v enajst programov ETS, kar je podkrepljeno s podatki MGRT, ki kažejo, da je Pomurje po številu pogodb v okviru ETS med vodilnimi slovenskimi regijami, po indeksu števila pogodb glede na število prebivalcev, pa celo na samem vrhu. V čezmejnih programih ETS je sodelovalo približno 174¹ institucij iz Pomurja, ki so sodelovale v 83 projektih, s skupno vrednostjo sofinanciranja EU sredstev slovenskih partnerjev 26,4 mio EUR. Največ sredstev je bilo namenjenih projektom s področja spodbujanja razvoja turizma in podjetništva (27% odobrenih sredstev), kulture in kulturne dediščine (22%) in urbanega razvoja (13%).

¹ nekateri projektni partnerji nastopajo v več projektih

Pomurje v čezmejnih programih 2007-2013

174 pomurskih partnerjev

83 projektov

26,4 mio € ESRR sredstva

Mednarodno povezovanje in sodelovanje bo tudi v novem programskem obdobju eden ključnih instrumentov za spodbujanje razvoja obmejnih območij. V programskem obdobju 2014-2020 bodo imeli pomurski partnerji priložnost sodelovati in se vključevati v **čezmejne programe** (Slovenija-Madžarska, Slovenija-Hrvaška, Slovenija-Avstrija); **transnacionalne programe** (Območje Alp, Srednja Evropa, Mediteran, Podonavje in Jadransko-jonski program) in **medregionalne programe** (INTERREG EUROPE, INTERACT III, ESPON 2020 in URBACT III).

Slovenija bo v programskem obdobju za čezmejne programe namenila 54,5 milijonov EUR, in sicer, 18,1 milijona EUR za čezmejni program Slovenija-Avstrija, 19,3 milijona EUR za program Slovenija-Hrvaška, 5,2 milijona EUR za program Slovenija-Madžarska in 11,9 milijona EUR za čezmejni program Italija-Slovenija.

V okviru mednarodnega povezovanja in sodelovanja bodo na nacionalni ravni podprte vsebine, ki so skupne

vsem čezmejnimi in transnacionalnim programom, in so komplementarne z ukrepi Podonavske in Jadransko-jonske makroregije:

- podpiranje konkurenčnosti MSP (inovacije in prehod na nizkoogljično gospodarstvo),
- razvijanje visokokakovostne ponudbe zelenega turizma, ki temelji na aktivnem ohranjanju narave in vključevanju naravnih in kulturnih potencialov,
- priprava in izvedba načrtov upravljanja voda za čezmejna področja;
- priprava in izvedba načrtov zmanjševanja poplavne ogroženosti za čezmejna porečja (Drava, Mura),
- izboljšanje mobilnosti in multimodalnosti (cestne, železniške, rečne in zračne povezave),
- zagotavljanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v okviru Nature 2000.

Pomurje v programih ETS 2014-2020

Čezmejni programi	Slovenija-Madžarska, Slovenija-Hrvaška, Slovenija-Avstrija
Transnacionalni programi	Območje Alp, Mediteran Srednja Evropa, Podonavje in Jadransko-jonski program
Medregionalni programi	INTERREG EUROPE, INTERACT, ESPON in URBACT

vir: podatki RRA

PROGRAMI ČEZMEJNEGA SODELOVANJA 2014-2020

Program Slovenija-Avstrija, ki razpolaga z 18,1 mio EUR sredstev ESRR, obsega Gorenjsko, Koroško, Savinjsko, Podravsko, Pomursko, Osrednjeslovensko, Goriško in Zasavsko regijo ter podpira naslednje prioritete: krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij (sodelovanje razvojnih institucij na področju RRI); izboljšanje inovacijskih zmoglosti podjetij; povečanje stopnje internacionalizacije; varstvo okolja ter spodbujanje učinkovite rabe virov (razvoj naravnih in kulturnih potencialov; upravljanje in uporaba vodnih virov) ter izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti, s ciljem povečanja sodelovanja na obmejnem območju med vsemi ravnimi upravljanja in zainteresiranimi stranmi.

V okviru čezmejnega **programa Slovenija-Madžarska**, ki obsega Pomursko in Podravsko regijo, sta za Slovenijo ključni dve prednostni osi. Za dosego privlačne regije bo podprt potencial naravnih in kulturnih danosti, ki ustvarja močan temelj za razvoj trajnostnega turizma. Z okrepljenim čezmejnimi mreženjem in sodelovanjem pa se bodo iskale skupne rešitve na področju družbenih izzivov (npr. staranje prebivalstva, revščina, migracije, kakovostne socialne storitve, zdravstveno varstvo), zaščite okolja, obnovljivih virov energije, upravljanja s tveganji, čezmejne dostopnosti in inter-operabilnosti, harmonizacije potreb trga dela z izobraževanjem in usposabljanjem, s posebnim poudarkom na mladih in deprivilegiranih. V obdobju 2014-2020 Slovenija namenja čezmejnemu programu z Madžarsko 5,2 mio EUR sredstev ESRR.

Tabela 9: Prioritete v programih čezmejnega sodelovanja 2014-2020

programi čezmejnega sodelovanja			
	Prioriteta 1	Prioriteta 2	Prioriteta 3
Slovenija-Avstrija 2014-2020	krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij	varovanje okolja ter spodbujanje učinkovite rabe virov	izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti javne uprave
Slovenija-Madžarska 2014-2020	varovanje okolja ter spodbujanje učinkovite rabe virov	izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti javne uprave	
Slovenija-Avstrija 2014-2020	varovanje okolja ter spodbujanje učinkovite rabe virov	izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti javne uprave	

vir: osnutki operativnih programov.

46,1 mio EUR sredstev ESRR bo namenjenih **programu Slovenija-Hrvaška**, ki obsega Pomursko, Podravske, Savinjsko, Spodnjeposavsko, Jugovzhodno Slovenijo, Notranjsko-kraško, Obalno-kraško, Osrednjeslovensko in Zasavsko regijo. Program podpira prioriteto ohranjanja in varstva okolja in spodbujanja učinkovite rabe virov (ohranjanje, varstvo, promocija in razvijanje naravne in kulturne dediščine; varovanje in obnavljanje biotske raznovrstnosti in tal ter spodbujanje ekosistemskih storitev) in izboljšanje institucionalne zmogljivosti in učinkovitosti javne uprave, z namenom povečanja sodelovanja na obmejnem območju med vsemi ravnmi upravljanja in zainteresiranimi stranmi.

V okviru tehnične pomoči vsakega posameznega čezmejnega programa bodo v obdobju 2014–2020 zagotovljena določena sredstva v okviru projektov tehnične pomoči, ki lahko znašajo do 6% oziroma 7% programa.

TRANSNACIONALNO IN MED REGIONALNO SODELOVANJE 2014-2020

Poleg čezmejnega sodelovanja, je za nadaljnjih razvoj in izboljšanje kakovosti življenja in boljšega sožitja prebivalcev ob meji, pomembno tudi vključevanje in sodelovanje v programih med-regionalnega sodelovanja. To pomurskim prijaviteljem omogoča uveljavitev tudi v širšem evropskem prostoru in spoznavanje dobrih praks partnerjev onstran meja.

Tabela 10: Tematska osredotočanja programov transnacionalnega in medregionalnega sodelovanja 2014-2020

	Prioriteta 1	Prioriteta 2	Prioriteta 3	Prioriteta 4
Central Europe	inovativnost	nizkoogljična družba	okolje	promet
Alpine Space	inovativnost	nizkoogljična družba	okolje	upravljanje
Mediterranean	inovativnost	nizkoogljična družba	naravni in kulturni viri	upravljanje
Afriatic_ionian	inovativnost	okolje	transport	upravljanje
Danube	inovativnost	naravni in kulturni viri	promet in energija	upravljanje
Interreg Europe	inovativnost	konkurenčnost MSP	nizkoogljična družba	okolje
Urbact III	integriran trajnostni razvoj mest			
Espan	vseh 11 tematskih ciljev			

vir: SVRK

Za Pomurje predstavlja pomembno priložnost tudi vključevanje partnerjev v **transnacionalni program Podonavje (EUSDR)**, ki se kot specifično geografsko območje razprostira čez znaten del Evrope. Program bo naslavljal problematiko zmanjševanja poplavne ogroženosti, upravljanja z vodami, okoljskih tveganj in ohranitve biotske raznovrstnosti, varstva okolja in spodbujanja učinkovite rabe virov (zelena infrastruktura, protipoplavni ukrepi) in projekte izboljšanja mobilnosti in multimodalnosti (obnova plovnih poti, kolesarske poti, rečni turizem, odprava ozkih grl in manjkajočih odsekov v cestnem in železniškem prometu).

Čezmejno sodelovanje je tako s strateškega vidika pomemben inštrument EU, ki ga bo Pomurje, z oblikovanjem skupnih razvojnih strategij, prenosom dobrih praks in ustvarjenjem pogojev za skupno in odgovorno upravljanje skupnih naravnih virov, izkoristilo za pospešitev gospodarskega razvoja obmejnega območja in vzpostavitev dolgoročne teritorialne kohezije.

Zasledovanje zastavljenih ciljev nove razvojne strategije bo slonelo na osredotočenosti na notranjih virih (prednosti), ob hkratnem izkoriščanju priložnosti, ki se ponujajo v zunanjem okolju regije.

2.5. SWOT Analiza Pomurja

Za identificiranje ključnih regionalnih razvojnih potencialov, ovir, prednosti in slabosti regije smo uporabili eno izmed najbolj popularnih metodoloških orodij, t.j. SWOT analizo. Prednosti so tista področja, ki izkazujejo primerjalne prednosti regije v širšem okolju in v katera je potrebno še naprej vlagati in jih razvijati. Na drugi strani se je svojih slabosti potrebno zavedati in si prizadevati ta področja izboljšati. Priložnosti in nevarnosti se nanašajo na zunanje dejavnike iz okolja, ki so izven območja vpliva in na njih regija ne more direktno vplivati, lahko pa jih izkoristi in se jim prilagodi.

SWOT analiza je nastala na podlagi izmenjave mnenj in konsenza med udeleženci delovnih srečanjih v okviru vseh petih odborov RSR. Rezultati analiz posameznih vsebinskih področij so združeni v skupno SWOT analizo Pomurske regije, ki predstavlja temeljno izhodišče za določitev njenih razvojnih potencialov, strateških razvojnih ciljev, razvojne vizije ter investicijskih programov in ukrepov, s katerimi naj bi jih uresničevali.

61

Tabela 11: SWOT analiza Pomurja

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • dobra geostrateška pozicija • kakovostno življenjsko okolje • multikulturalnost • prijaznost in gostoljubnost domačinov • akumulirano znanje v določenih industrijah (kovinskopredelovalna, elektro, živilsko-predelovalna in tekstilna industrija) • dobro razvit zdraviliški turizem • visoko usposobljena delovna sila • velik potencial v obnovljivih virih energije (geotermalna energija, voda, sonce, les) • neokrnjena narava in biotska raznovrstnost • tradicija kmetovanja • kakovost kulinarične ponudbe 	<ul style="list-style-type: none"> • velika stopnja brezposelnosti • nizka stopnja sodelovanja in povezovanja med različnimi sektorji • nizka stopnja inovacijske in podjetniške kulture • pomanjkanje vrhunskih menedžerskih znanj in izkušenj • razdrobljenost in nepovezanost turistične ponudbe in turističnih akterjev • neučinkovito prostorsko in prometno načrtovanje • premajhna energetska učinkovitost • zagotavljanje dostopa do javnih storitev • nizka konkurenčnost, produktivnost kmetijskega sektorja • premalo izkoriščeni potenciali na podeželju

• pestrost kulturnega izročila in bogata kulturna krajina	
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • čezmejno in mednarodno sodelovanje in povezovanje • koncentracija na ključne projekte z največjimi razvojnimi učinki • učinkovitejše prostorsko in regionalno načrtovanje • spodbujanje tehnološkega razvoja in inovacij (tehnološke, ne-tehnološke in družbene), podjetništva in kreativnosti • razvoj butične ponudbe in ponudbe za zdrav življenjski slog • razvoj turizma na podeželju (lokalno, eko, etno, kulturnega) in aktivnega turizma • vključevanje lokalno pridelane hrane v turistično ponudbo • razvoj in prilagajanje programov izobraževanja in usposabljanja za potrebe gospodarstva • potencial kulturne dediščine ter kreativnih in kulturnih industrij ter povezovanje s turizmom in podjetništvom • raba obnovljivih virov energije • vzpostavljanje kratkih verig z lokalno in ekološko pridelanimi živili • povečanje deleža lokalne (samo)oskrbe 	<ul style="list-style-type: none"> • spreminjanje demografske strukture prebivalstva • naraščanje brezposelnosti • počasnost uvajanja tehnoloških sprememb • močna konkurenca uveljavljenih (sosednjih) držav v turizmu • neustrezen prostorski razvoj • izguba in zaostajanje za trendi razvoja poklicev v kreativnih industrijah in drugih perspektivnih sektorjih • zmanjševanje dostopnosti do izobraževalnih in zdravstvenih storitev • slabšanje zdravja prebivalcev • onesnaževanje okolja in podnebne spremembe • ogroženost kmetijske pridelave

Trajnostno primerjalno prednost pred drugimi regijami bo Pomurje pridobilo z implementacijo razvojne strategije, ki bo slonela na osredotočenosti na notranjih virih (prednosti), hkrati pa izkoriščala priložnosti, ki se

ponujajo v zunanjem okolju regije. Obenem bo nevtralizirala zunanje nevarnosti in se izogibala notranjim slabostim.

Ugodna geografska lega, ljudje, bogata naravna in kulturna dediščina in specifična kulinarika so potenciali, ki jih bo regija, ob zasledovanju strateških ciljev z okrepljenim povezovanju in sodelovanju, izkoriščanja na skladen, trajnosten in družbeno dogovoren način.

2.6. Potenciali Pomurja

Razvojni potenciali vključujejo finančni in fizični kapital v gospodarskem smislu ter okoljski in družbeni kapital. Pomurje izkazuje naslednje razvojne potenciale, ki jih bo za doseg strateških ciljev, ob okrepljenem

horizontalnem in vertikalnem povezovanju in sodelovanju, potrebno izkoriščati na skladen in trajnostni način.

63

GEOSTRATEŠKA LEGA

Pomurje ima izredno ugodno geografsko lego, saj v radiju 300 km dosega približno 12 milijonski trg. Obmejni prostor z oddaljenostjo približno 200 km do štirih prestolnic (Dunaj, Budimpešta, Bratislava in Zagreb) in neposredna bližina mednarodnih letališč, omogočata priložnosti za okrepljeno čezmejno povezovanje in sodelovanje na različnih področjih (gospodarskem, kulturnem, športnem, ipd.).

LJUDJE

Naravna krajina, zgodovinski prepri, križišče različnih verstev in etničnih skupin ter obmejni prostor so oblikovali prepoznavni značaj človeka, ki živi v tem prostoru. Širina prostora in mešanje različnih nacionalnih značilnosti se odlikavajo v značaju človeka, ki zna sprejemati in sobivati z drugačnostjo (druge kulture, etnične skupine, verstva ...), govoriti v značilnem narečju in je v svojo lestvico vrednot prevzel veliko vplivov drugih etničnih skupin. Pomurski človek ima tako specifični značaj (pristnost, gostoljubnost, sproščenost, ljubezen do dobrega življenja), jezik, tradicijo, bogato versko dediščino, pestro narodnostno strukturo, strpnost in sposobnost sobivanja. Iz tega izhajajo specifična kulinarika, dediščina (tradicionalne obrti), kultura (arhitektura, jezik, pridelitve), zgodbe (legende ...).

TERMALNE IN MINERALNE VODE

Ključna prednost Pomurja so termalne in mineralne vode, na osnovi katerih so se razvile zdravilišča in wellness ponudba ter ponudba vodnih parkov. V Pomurju imamo tako šest termalnih kopališč, tri naravna zdravilišča (od 15-ih v Sloveniji), črno mineralno vodo v Moravskih Toplicah in parafinsko vodo v Termah Lendava ter eno najbolj prepoznavnih mineralnih vod, Radensko. Terme v Pomurju, ki ponujajo kakovostne in prepoznavne produkte zdravja in dobrega počutja (terme, wellness, spa; zdravstveni turizem; selfness; duhovni turizem), si bomo prizadevali nadgraditi s tematskim področjem, ki bo prinašalo še druge vidike zdravja in dobrega počutja (doživljanje narave, vključevanje kulturne dediščine, zdravje in smisel življenja).

OHRANJENA NARAVA IN BOGATA KULTURNA DEDIŠČINA

Pomurje se ponaša z ohranjeno naravo (47 % ozemlja sodi pod okrilje Nature 2000), naravnimi vrednotami in biotsko raznovrstnostjo. Med ključne naravne vrednote s turističnim potencialom lahko štejemo reko Muro, gozdove, mokrotne travnike in loge ter Ledavsko jezero. Tudi obsežna varovana območja (Natura 2000) ter podpoprečna poselitve so ključni pogoji za občutek miru in odmaknjenosti, vračanje k naravi, uživanje narave. Obširen ravninski svet z gričevnatimi vzpetinami je tudi priložnost za nezahtevne aktivnosti, kot so kolesarjenje, nordijska hoja, nezahtevno pohodništvo. Naravne danosti so priložnost za razvoj ustreznih programov in produktov, s katerimi bi naravno dediščino prodajali, npr. doživetje v naravi (opazovanje ptic, zvezd, metuljev, rastlin in dreves; doživetja in delavnice na kmetijah – kmečka opravila; strokovni programi v naravi; camping&caravanning, ipd.) in razvoj ponudbe za aktivni oddih (npr. kolesarski turizem; pohodništvo in nordijska hoja; vodni športi; avanture v naravi; golf; lov in ribolov; priprave športnikov in klubov; ipd.).

Pomurje je tudi stičišče različnih kultur in verstev ter etničnih skupin. To mu daje specifični kulturni značaj in enkratno kulturno dediščino. Za turizem zanimiva kulturna dediščina so tudi specifična arhitektura, izbrani kulturni spomeniki in predstavitve tradicionalnih obrti, običaji (dogodki). Razvoj kulturnega turizma (čezmejna kulturna povezovanja; festivali, dogodki; kreativno in umetniško ustvarjanje – rokodelstvo, literarno ustvarjanje, fotografiranje, slikanje, kiparjenje, ...) je tudi potencial, ki omogoča doživetje preteklih časov ter kulture preteklega in sedanjega časa (npr. izobraževanja in interpretacije pomena objektov kulturne dediščine).

KULINARIKA

Ugodno celinsko podnebje, ravninski svet in rodovitna prst so ustvarili pogoje za lokalno pridelavo hrane. Gričevnat svet Ljutomersko-Ormoških, Lendavskih in Radgonskih goric pa ustvarja pogoje za uspešno vinogradništvo. Preplet različnih kultur in tradicij je oblikoval specifično gastronomsko podobo s ponudbo jedi, ki jih ni drugje v Sloveniji (gibanica, bograč, dōdōli, retaši, zlevanka in pogače, posebne vrste vina, žganja, sokov, marmelad, likerjev ...) in predstavlja enega izmed najpomembnejših razlogov za obisk. Glavni izzivi na tem področju so krepitev obstoječih kulinaričnih tržnih znamk, intenzivnejša promocija preostalih pomurskih tradicionalnih jedi in dvig kakovosti kulinaričnih storitev. V ta namen bomo podpirali kulinarične dogodke z okušanjem lokalne hrane in pijače, kulinarične delavnice, razvoj vinskega turizma z okušanjem in prodajo vin, prav tako pa bodo podprte degustacije in nakupovanje lokalnih produktov podeželja in čezmejne eno-gastronomske zgodbe.

III. POMURJE V PROGRAMSKEM OBDOBJU 2007-2013

V **preteklem programskem obdobju** je bilo v Pomurju implementiranih več kot **360 projektov**, v skupni višini **344,6 mio EUR** dodeljenih EU sredstev, v okviru katerih je bilo ustvarjenih preko 1.000 delovnih mest, več kot 6.000 ljudi je bilo vključenih v različne programe izobraževanj, izgrajenih je bilo 17,2 km avtoceste, modificiranih je bilo 160 km železniških prog, zagotovil se je dostop do čiste pitne vode večini prebivalstva regije in podprlo več kot 200 investicij v posodobitev tehnološke opreme v MSP.

3. POMURJE V PROGRAMSKEM OBDOBJU 2007-2013

Regionalni razvojni program RRP 2007-2013 Pomurske regije (RRP 2007-2013) z opredeljenimi petimi razvojnimi prioritetami, 34 razvojnimi programi, 119 ukrepi in 645 projektnimi predlogi v skupni višini 2 mrd EUR, je imel za cilj doseči ustvarjalno gospodarstvo, izobraženo, podjetno in prilagodljivo delovno silo, razvoj partnerstev in zdravega okolja za prebivalce.

Ocenjevanje uspešnosti izvajanja programa, razvojnih projektov in koriščenja razpoložljivih evropskih in nacionalnih sredstev je omejeno, saj Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT), kot organ upravljanja za strukturne sklade in Kohezijski sklad, omogoča spremljanje izvajanja projektov le na finančni ravni, podatkov glede doseganja ciljnih kazalnikov, pa po večini ni na razpolago.

Tabela 12: Doseganje zastavljenih strateških ciljev RRP 2007-2013

kazalnik	cilj 2013 (C)	aktualno stanje (S)	S/C (v %)
regionalni BDP na prebivalca (% glede na SLO)	85%	68% (2011)	-17% točk
neto dodana vrednost na zaposlenega v gospod. družbah (% glede na SLO)	90%	75% (2012)	-15% točk
stopnja registrirana brezposelnosti (% glede na SLO)	12%	18,1 (dec. 2012)	+6,1 odst.točk.
število novo vzpostavljenih razvojnih partnerstev	1	1	100%
povprečna bruto plača (% glede na SLO)	95%	87% % (2011)	-8% točk
delež prebivalcev priključenih na vodovodno omrežje (% glede na SLO)	98%	n.p.	
črpanje sredstev v okviru neposrednih regijskih spodbud (v mio EUR)	70,2	62 (dec. 2013)	88%

vir: SURS, UMAR, RRA

Analiza izvajanja razvojnega programa v obdobju 2007-2013 kaže, da Pomurje ni naredilo razvojnega napredka, saj večina kazalnikov ne dosega zastavljenih strateških ciljev (tabela 8). Regionalni BDP tako še zmeraj zaostaja za 17 odstotnih točk od slovenskega povprečja, pomurske gospodarske družbe dosegajo 75% povprečne slovenske neto dodane vrednosti, povprečna bruto plača je za 13% manjša od povprečne slovenske bruto plače, stopnja registrirane brezposelnosti je najvišja prav v Pomurju, in je za 6,1 odstotne točke višja od slovenskega povprečja.

V programskem obdobju 2007-2013 je bila Slovenija upravičena do 4,1 mrd. EUR sredstev kohezijske politike. Trije operativni programi (OP) so predstavljali osnovo za

črpanje evropskih sredstev v okviru Cilja 1. V okviru Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP RR) je bilo na voljo 1,8 mrd. EUR iz naslova sredstev ESRR, ki so bila namenjena doseganju inovativne, dinamične in odprte Slovenije ter konkurenčnega, na znanju temelječega gospodarstva. Operativni program razvoja človeških virov 2007-2013 (OP RČV) je imel na razpolago 756 mio EUR iz naslova sredstev ESS, ki so bila namenjena predvsem vlaganjem v ljudi. Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture 2007-2013 (OP ROPI) pa je razpolagal z 1,6 mrd. EUR evropskih sredstev (sredstva KS in delno ESRR), ki so bila večinoma namenjena posodobitvi ali novogradnji infrastrukture s področja okolja in prometa, v

manjšem obsegu pa tudi projektom trajnostne rabe energije.

Poleg navedenih treh OP Cilja 1 je Slovenija sodelovala še v programih Evropskega teritorialnega sodelovanja (ETS), in sicer v petih čezmejnih programih, štirih programih transnacionalnega sodelovanja in štirih programih medregionalnega sodelovanja, kjer je imela na razpolago 104 mio EUR sredstev iz naslova ESRR.

Skladno s Strategijo razvoja Slovenije je Slovenija sredstva strukturnih skladov usmerila v dejavnosti za pospešitev družbeno-ekonomskega razvoja države. Evalvacija porabe evropskih sredstev na nacionalni ravni še ni izdelana. Ocenjuje se, da je Slovenija do konca leta 2013, večino pridobljenega evropskega denarja namenila razvoju infrastrukture, kar pa ni prineslo večjega razvojnega napredka.

Pomurska regija se je v preteklem sedemletnem programskem obdobju intenzivno vključevala v izvajanje evropske kohezijske politike, s sofinanciranjem projektov v okviru vseh treh OP v okviru Cilja 1. Pomurski projektni partnerji so bili uspešni pri sodelovanju na projektih v okviru programov Evropskega teritorialnega sodelovanja (ETS), v okviru Cilja 3.

Po podatkih MGRT², je bilo v zadnjih sedmih letih v Pomurju, iz sredstev evropske kohezijske politike, sofinanciranih **358** različnih **projektov**, v skupni višini **345 mio EUR**³ dodeljenih evropskih sredstev. 51% teh sredstev je bilo pridobljenih iz Kohezijskega sklada (KS), iz katerega so se sofinancirali večji okoljski in prometni infrastrukturni projekti v regiji. 45% sredstev je Pomurje pridobilo iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), najmanjši delež pa so predstavljala pridobljena sredstva iz naslova Evropskega socialnega sklada (ESS), in sicer 14 mio EUR oz. 4%, ki so bila namenjena predvsem izboljšanju socialne in ekonomske blaginje prebivalcev regije.

Večina evropskih sredstev, t.j. 60,3% oz. 209 mio EUR, je bila v Pomurju vložena v razvoj javne prometne in okoljske infrastrukture (npr. večji projekti »Oskrba s pitno vodo, »Dolinska kanalizacija«, »Avtocestni odsek Beltinci-Lendava«, ipd.). Izboljšanju konkurenčnosti

podjetij in podjetništvu, spodbujanju izobraževanja, zaposlovanja in usposabljanja, je bilo namenjenih 60 mio EUR (17,3%), 7,4% investicijam v spodbujanje turističnega razvoja. Spodbude za snovno učinkovitost in obnovljive vire energije pa so znašale 7,1% dodeljenih evropskih in nacionalnih sredstev.

Z evropskimi sredstvi je Pomurje v obdobju 2007-2013 doseglo naslednje ključne dosežke:

Ključni dosežki Pomurja 2007-2013

17,2 km	zgrajene avtoceste
92,1 km	obnovljenih lokalnih cest
109,0 km	modernizirana žel. proga Pragersko-Hodoš
118.344 prebivalcem	omogočen dostop do pitne vode*
30.445 prebivalcev	priključenih na nov kanalizacijski sistem
za 118.344 prebivalcev	urejen sistem zbiranja odpadkov
46.000 ton	letno zbranih komunalnih odpadkov
27 investicij	energetske obnove javnih stavb
20,8 ha	izgrajenih in opremljenih regijskih obrtno-poslovnih con
21.242 m ²	prenovljenih mestnih površin in parkov
3	vzpostavljeni centri razvojnega gospodarstva
300	novih turističnih kapacitet

* predviden zaključek projekta »Oskrba s pitno vodo« se pričakuje v decembru 2015.

V programskem obdobju 2007-2013 je bilo črpanje evropskih sredstev izrazito nesorazmerno, tako po upravičencih, kakor po področjih vlaganj. Več kot polovico vseh dodeljenih sredstev so pridobile javne institucije (občine in druge državne institucije), relativno malo sredstev pa je bilo vloženi v podjetja in v fizične osebe (29%). Analizirani podatki izkazujejo nesorazmernost tudi glede področij vlaganj, saj je bila

² vir: www.eu-skladi.si

³ niso upoštevane vrednosti obeh faz projekta »Rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko-Hodoš«, v skupni višini 272 mio EUR EU in nacionalnih sredstev, ki izkazuje vpliv na več regij.

več kot polovica vseh dodeljenih sredstev, vložena v izgradnjo primarne razvojne infrastrukture, predvsem prometne in okoljske infrastrukture. Spodbujanje podjetništva in razvoj človeških virov sta bili področji, ki sta bili v tej finančni perspektivi najbolj zapostavljeni, saj jima je bilo skupno dodeljenih le 22,5 mio EUR nacionalnih in EU sredstev, kar znaša približno 6% vseh dodeljenih sredstev.

Kljub uspešnemu vključevanju in črpanju evropskih sredstev, s pomočjo katerih se je posodobilo in uredilo ključno okoljsko in prometno infrastrukturo v Pomurju, večjega razvojnega napredka v regiji ni zaznati. Pretekla vlaganja in izvedene investicije, pomenijo dobro osnovo za nadaljnji razvoj Pomurja. V novi finančni perspektivi bo

obstoječa regionalna razvojna politika, s tesnejšim vertikalnim in horizontalnim sodelovanjem in okrepljenim čezmejnim povezovanjem, podpirala razvojno specializacijo in koncentracijo sredstev na ključne projekte, ki bodo zagotavljali trajnost, večje multiplikativne učinke, ustvarjali nova delovna mesta in višjo dodano vrednost, s ciljem povečanja konkurenčnosti in doseganja hitrejšega in skladnejšega razvoja Pomurja.

V nadaljevanju podajamo podrobnejši pregled in oceno izvajanja projektov v preteklem programskem obdobju, ki jo dopolnjuje pregled uspešnosti vključevanja Pomurja v programe razvoja podeželja RS 2007-2013 in izvajanje Zakona o Pomurju.

V Pomurju je bilo v okviru Cilja 1 odobrenih 272 projektov, v skupni višini približno 360,9 mio EUR dodeljenih sredstev, od tega 317,6 mio EUR evropskih sredstev. Večina sredstev je bila namenjena financiranju večjih infrastrukturnih projektov s področja okolja in prometa.

3.1. Pomurje v luči Evropske kohezijske politike 2007-2013

V Pomurju je bilo v okviru Cilja 1 odobrenih 272 projektov v skupni višini približno 360,9 mio EUR dodeljenih sredstev, od tega 317,6 mio EUR evropskih sredstev.

OP ROPI 2007-2013

1,6 mrd EUR vreden operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI) je predstavljal podlago za črpanje sredstev iz Kohezijskega sklada (KS), v manjši meri (165 mio EUR) pa iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR). Program je bil usmerjen v izboljšanje infrastrukture v Sloveniji, na podlagi katerega so se financirali večji okoljski projekti, projekti prometne infrastrukture ter projekti s področja trajnostne rabe energije.

62% odobrenih EU sredstev predstavljajo sredstva iz naslova OP ROPI, 34% sredstva iz naslova OP RR in 4% odobrena sredstva iz naslova OP RČV.

69

Iz naslova OP ROPI je bilo v Pomurju financiranih 38 infrastrukturnih projektov, v skupni višini 223,1 mio EUR dodeljenih EU in nacionalnih sredstev. Projekt »Rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko-Hodoš (faza I. in II.)«, v skupni višini 272 mio EUR, pa v tem znesku ni zajet, saj izkazuje vpliv na več regij.

Tabela 13: Seznam večjih implementiranih projektov OP ROPI, Pomurje 2007-2013

področje	implementirani večji projekti	dodeljena sredstva (EU in nacionalna)	rezultat
PROMET	Rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko–Hodoš (faza I.)*	195,6 mio EUR	109 km modernizirane železniške proge
	Rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko–Hodoš (faza II.)*	76,3 mio EUR	
	Izgradnja avtocestnega odseka Beltinci-Lendava	49,0 mio EUR	17,2 km avtoceste
	Obvoznica Murska Sobota	10,7 mio EUR	2.700 m zgrajene obvoznice
	Ureditev izvennivojskega križanja regionalne ceste z železniško progo v Murski Soboti	5,4 mio EUR	737 m rekonst. ceste

OKOLJE	Oskrba s pitno vodo v Pomurju - sistemi A, B in C	102,0 mio EUR	118.344 preb. oskrbljenih s pitno vodo
	Dolinska Kanalizacija	18,4 mio EUR	13.597 preb. priklju. na kanalizacijski sistem
	Odvajanje in čiščenje odpadne vode v porečju Mure (2. sklop)	6,4 mio EUR	900 preb. priklju. na kanalizacijski sistem
	Regijski center za ravnanje z odpadki – CERO Puconci 2. faza	15,9 mio EUR	46.000 t zbranih komunalnih odpadkov
ENERGETIKA	Energetska sanacija SB Murska Sobota	4,8 mio EUR	35.000 m ² energetske obnovljenih površin
	Energetska sanacija Doma starejših Rakičan	1,4 mio EUR	n.p.
	Energetska sanacija vzgojno izobra. zavodov občine Puconci	1,0 mio EUR	n.p.

vir: www.eu-skladi.si

V okviru OP ROPI je bil iz KS financiran 49 mio EUR vreden projekt »Izgradnja avtocestnega odseka Beltinci-Lendava«, na podlagi katerega je Pomurje pridobilo 17,2 km avtoceste. Z ESRR sredstvi se je izgradila obvoznica in uredilo izvenrivojsko križanje regionalne ceste z železniško progo Ormož-Hodoš v Murski Soboti, z implementacijo projekta »Rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko-Hodoš«, pa je bilo elektrificiranih in modificiranih 109 km železniške proge.

Na področju okolja so bili neposredno potrjeni in financirani štirje večji infrastrukturni projekti, v skupni višini 144 mio EUR nacionalnih in sredstev KS. Projekt »Oskrba s pitno vodo v Pomurju - sistemi A, B in C«, v katerega je vključenih vseh sedemindvajset pomurskih občin, je sicer največji projekt kohezijskega sklada, v skupni vrednosti 142,3 mio EUR. Izvedba projekta obsega izgradnjo transportnih, primarnih in sekundarnih cevovodov, s pripadajočimi objekti, v skupni dolžini 549 km, s tem se bo zagotovila ustrezna infrastruktura za

oskrbo s pitno vodo za 118.344 prebivalcev regije. V okviru 18 mio EUR vrednega projekta »Dolinska kanalizacija«, je bilo komunalno opremljenih 27 naselij v šestih pomurskih občinah, 13.597 prebivalcem pa je bila omogočena priključitev na nov kanalizacijski sistem. Projekt »Odvajanje in čiščenje odpadne vode v porečju Mure (2. sklop)« bo 900-im prebivalcem Gornje Radgone omogočil priključitev na nov, 9,1 km dolg javni kanalizacijski sistem, prav tako bo izgrajena centralna čistilna naprava s kapaciteto 8.800 PE. Z izvedbo 16 mio EUR vrednega projekta »Regijski center za ravnanje z odpadki Pomurje (II. faza)« v Puconcih, je zagotovljeno urejeno ravnanje z odpadki na območju vseh sedemindvajsetih pomurskih občin.

Iz naslova KS je bilo, poleg projekta »Energetska sanacija Splošne bolnišnice v Murski soboti«, uspešno izvedenih in sofinanciranih 20 projektov s področja energetske sanacije javnih stavb, s katerimi so ustvarjeni približno 30% toplotni prihranki.

OP RR 2007-2013

Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP RR), skupno vreden 2,1 mrd EUR, je bil usmerjen v povečevanje konkurenčnosti gospodarstva v smislu spodbujanja podjetništva, inovativnosti, tehnološkega razvoja, s ciljem zmanjševanja regionalnih razlik. Vir financiranja je predstavljal Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR). S povečevanjem inovativnosti in uspešnosti podjetij, z izkoriščanjem naravnih in kulturnih potencialov ter razvojem turizma, se je v okviru OP RR spodbujalo predvsem ustvarjanje novih delovnih mest.

Za spodbujanje konkurenčnosti podjetij, podjetništva, raziskovalno razvojne dejavnosti in infrastrukturi (R&R aktivnosti, tehnološke investicije, produkti in storitve z visoko dodano vrednostjo, nacionalna razvojna središča) je bilo namenjenih ena milijarda sredstev ESRR, slabih 300 mio EUR pa turistični infrastrukturi in projektom s področja povezovanja naravnih in kulturnih potencialov. Medtem, ko so bila navedena področja usmerjena v projekte nacionalnega pomena, pa je bilo v okviru prednostne usmeritve »Regionalni razvojni programi«, razvojne prioritete »Razvoj regij«, za regijske projekte namenjenih 728 mio EUR, v okviru katere so se financirali različni ukrepi kot so: ekonomska in

izobraževalna infrastruktura, prometna infrastruktura, okoljska infrastruktura, razvojni projekti v območjih s posebnimi varstvenimi režimi in turističnih območjih, socialna infrastruktura ter razvoj območij s Hrvaško.

Iz naslova OP RR je bilo v Pomurju sofinanciranih 154 projektov, v skupni višini 123,4 mio EUR dodeljenih ESRR in nacionalnih sredstev, od tega približno 63% oz. 78,3 mio EUR za regijske projekte v okviru razvojne prioritete »Razvoj regij«. V nadaljevanju prikazujemo nekatere večje implementirane projekte v okviru posameznih prednostnih usmeritev OP RR.

Tabela 14: Seznam večjih implementiranih projektov OP RR, Pomurje 2007-2013

področje	implementirani večji projekti	upravičenec	sredstva ESRR
KONKURENČNOST PODJETIJ IN RAZISKOVALNA DEJAVNOST	Razvojni center za nove materiale, pogone navtične in SAS tehnologije	RC NMPT, d.o.o.	14,5 mio EUR
	Razvojni center za modularne in adaptivne signalno procesne oddajniške sisteme	RC MASPOS, d.o.o.	10,0 mio EUR
	Pridobivanje energentov iz komunalnih odpadkov	RC PREKO, d.o.o.	2,0 mio EUR
	Razvoj tehnologije za integrirano izkoriščanje odpadne biomase za proizvodnjo levulinske kisline	INOKS, d.o.o.	0,8 mio EUR
GOSPODARSKO RAZVOJNA INFRASTRUKTURA	Urgentni center Murska Sobota	Ministrstvo za zdravje	3,7 mio EUR
	Medpodjetniški izobraževalni center Pomurje (MIC Pomurje)	STPŠ MS	2,0 mio EUR
POVEZOVANJE NARAVNIH IN KULTURNIH POTENCIALOV	Vlaganje v hotel 5*	Naravni park 3000, d.d.	4,2 mio EUR
	Izgradnja in ureditev Hotela Bioterme****	SEGRAP, d.o.o.	3,4 mio EUR
	Izgradnja in ureditev hotela Miral	Radenska Zdravilišče, d.o.o.	1,4 mio EUR
	Revitalizacija Hotela Terapija	Terme Radenci, d.o.o.	1,2 mio EUR
	Investicija v izgradnjo apartmajskega naselja	Terme Lendava, d.d.	1,2 mio EUR
	Puertov mlin, Dolnji Slaveči	Občina Grad	0,2 mio EUR

vir: www.eu-skladi.si

V okviru Zakona o Pomurju (ZRPPR1015) so bili na javnem razpisu »Razvojni centri slovenskega gospodarstva«, podprti trije projekti razvojnih centrov s področja novih materialov, elektroindustrije in elektronike ter energetike, v skupni višini 26,5 mio EUR odobrenih sredstev ESRR, ki so do konca leta 2013 ustvarili 162 novih delovnih mest, 5 novih podjetij ter 14 pravic intelektualne lastnine. S pomočjo projekta »MIC Pomurje«, v višini 2,0 mio EUR sredstev ESRR, se je dvignil nivo kakovosti izvajanja strokovnih izobraževanj in usposabljanj ter povezanost šolskega in delovnega okolja v regiji. Z dodelitvijo 3,7 mio EUR sredstev ESRR za projekt »Urgentni center Murska Sobota«, se je povečala učinkovitost, izboljšala dostopnost in zvišala strokovna raven izvajanja neprekinjene nujne medicinske pomoči v Pomurju.

V preteklem programskem obdobju je bilo, s strani MGRT, Direktorata za turizem in internacionalizacijo (DTI), s sredstvi ESRR sofinanciranih 14 turističnih projektov, v skupni višini 16,1 mio EUR sredstev ESRR,

ki so prispevali k povečanju turističnih kapacitet v Pomurju (300 novih ležišč) in ustvarili 58 novih delovnih mest. Skupaj z realiziranimi turističnimi projekti v okviru programov čezmejnega sodelovanja, se je obogatila turistična ponudba in prepoznavnost pomurskega turizma, kar nakazuje tudi povečan turistični obisk v zadnjih letih.

RRA Mura, kot koordinator priprave RRP 2007-2013, podrobno spremlja in vrednoti izvajanje regijskih projektov iz naslova prednostne usmeritve »Regionalni razvojni programi« razvojne prioritete »Razvoj regij« Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP RR »Regionalni razvojni programi«), za katere je tudi posredno odgovorna. Gre predvsem za projekte lokalnih samoupravnih skupnosti, ki so upravičeni do sofinanciranja v obliki neposrednih regijskih spodbud. Za Pomurje je bilo v programskem obdobju 2007-2013 predvidenih 70,2 mio EUR neposrednih regijskih spodbud oz. 573,1 EUR na prebivalca, kar predstavlja slabih 12% ESRR sredstev, namenjenih za regijske projekte na nacionalni ravni.

Pomurski upravičenci, ki imajo z MGRT podpisano pogodbo o sofinanciranju projektov, so do konca leta 2013 uspešno implementirali 91 projektov, v skupni višini 61,7 mio EUR dodeljenih ESRR sredstev, kar predstavlja 88% uspešnost koriščenja razpoložljivih sredstev. 33% vrednosti odobrenih sredstev (ca. 20,3 mio EUR) je bilo namenjenih implementaciji 30 projektov s področja okoljske infrastrukture (kanalizacija, čistilne naprave,

vodovod), 23% odobrenih sredstev je bilo namenjenih 20 investicijam v turistično in kulturno infrastrukturo, 18% sredstev oz. 22 projektov se je nanašalo na izgradnjo lokalne prometne infrastrukture. Najmanj regijskih sredstev v okviru OP RR »Regionalni razvojni programi«, t.j. 5% oz. 2,8 mio EUR ESRR sredstev, smo v regiji namenili vlaganjem v regijsko ekonomsko in izobraževalno infrastrukturo.

Tabela 15: Izvajanje OP RR »Regionalni razvojni programi«, po namenih, stanje 31.12.2013

poraba po namenih	št. operacij	realizacija sofinanciranja*	
		v mio EUR	v %
ekonomska in izobraževalna infrastruktura	5	2,8 mio EUR	5%
prometna infrastruktura	22	11,0 mio EUR	18%
okoljska infrastruktura	30	20,3 mio EUR	33%
turistična in kulturna infrastruktura	20	14,3 mio EUR	23%
razvoj urbanih območij	5	4,8 mio EUR	8%
socialna infrastruktura	9	8,6 mio EUR	14%
skupaj	91	61,7 mio EUR	

*upoštevana realizacija sofinanciranja zaključenih projektov in pogodbeni vrednosti projektov v izvajanju;

Iz naslova prednostne usmeritve »Razvoj obmejnih območij s Hrvaško«, razvojne prioritete »Razvoj regij«, Operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov 2007-2013 (OP ROOSH), je bilo v Pomurju

podprtih trinajst projektov, v skupni višini 5,5 mio EUR odobrenih ESRR sredstev. Večina sredstev (4,4 mio EUR oz. 80%) je bila vložena v obnovo 10,6 km lokalnih cest na obmejnem območju.

72

Tabela 16: Seznam večjih projektov OP RR prednostne usmeritve »Razvoj regij«, Pomurje 2007-2013

področje	implementirani večji projekti	upravičenec	sredstva ESRR
OP RR »Regionalni razvojni programi«			
EKONOMSKA IN PROMETNA INFRA.	Razvojni policenter Ogradi Črenšovci	Občina Črenšovci	0,9 mio EUR
	Rekonstrukcija LC 265051 M. Toplice-Fokovci, II. faza	Občina M. Toplice	1,0 mio EUR
OKOLJSKA INFRASTRUKTURA	Izgradnja kanalizacije v Občini Cankova II. faza	Občina Cankova	1,8 mio EUR
	Izgradnja kanalizacije Rogašovci - 1. faza	Občina Rogašovci	1,5 mio EUR
TURISTIČNA IN KULturna INFRASTRUKTURA	Turistični center Fazanerija - energetski del	MO Murska Sobota	2,2 mio EUR
	Prenova kinodvorane v MS	MO Murska Sobota	1,7 mio EUR
	Mreženje vinskih poti Gornja Radgona	Občina G. Radgona	1,3 mio EUR
	Oaza zdravja - doživljajsko turistični center	Občina M. Toplice	1,1 mio EUR
	Doživljajski park Vulkanija	Občina Grad	0,9 mio EUR
	Razgledni stolp na turistični cesti Lendavske gorice	Občina Lendava	1,0 mio EUR
RAZVOJ URBANIH OBMOČIJ	Celovita prenova mestnega jedra	Občina Ljutomer	1,5 mio EUR
	Obnova in oživitev starega mest. jedra Lendave	Občina Lendava	1,0 mio EUR
SOCIALNA INFRASTRUKTURA	Izgradnja nizko-energetskega vrtca v Radencih	Občina Radenci	1,8 mio EUR
	Energetska obnova in novogradnja vrtcev v občini Lendava	Občina Lendava	1,4 mio EUR
	Vrtec Murska Sobota	MO Murska Sobota	1,2 mio EUR
OP RR »Razvoj obmejnih območij s Hrvaško«			
EKONOMSKA IN PROMETNA INFRA.	Ureditev poslovno-ekonomske cone Turnišče	Občina Turnišče	0,5 mio EUR
	Rekonstrukcija ceste Ižakovci-Melinci-Gornja Bistrica in izgradnja hodnikov za pešce	Občina Beltinci	0,8 mio EUR

	Prometna povezava Lendava-Trimlini-Petišovci	Občina Lendava	0,7 mio EUR
OKOLJSKA INFRASTRUKTURA	Zbirni kanal Pristava-Stročja vas	Občina Ljutomer	0,6 mio EUR

vir: www.eu-skladi.si; lastni izračun RRA

Po podatkih MGRT, je bilo z implementacijo regijskih projektov v Pomurju ustvarjenih 31 bruto novih delovnih mest, obnovljenih je bilo 92,1 km lokalnih cest, izgrajena je bila nova kolesarska steza v dolžini 3,8 km, 15.948 prebivalcev je bilo priključenih na novo kanalizacijsko omrežje, 5.643 prebivalcem je bil omogočen dostop do

varnejšega in kvalitetnejšega vodovoda, izgrajenih in opremljenih je bilo 20,8 ha regijskih obrtno-poslovnih con, 9.500 m² prenovljenih mestnih površin in 11.742 m² parkov ter 5.859 m² energetske obnovljenih površin javnih stavb (vrtci).

OP RČV 2007-2013

Podlaga za črpanje sredstev iz Evropskega socialnega sklada (ESS) je Operativni program razvoja človeških virov 2007-2013 (OP RČV), v okviru katerega je bilo v preteklem programskem obdobju na voljo 756 mio EUR sredstev. OP RČV je bil usmerjen h krepitvi človeškega kapitala, ustvarjanju delovnih mest, spodbujanju zaposlenosti in zaposljivosti, krepitvi inovativnosti in konkurenčnosti gospodarstva z vlaganji v razvoj raziskovalnega in drugega kadra, vseživljenjskega učenja, zagotavljanjem socialne vključenosti, spodbujanju enakih možnosti in učinkovitemu delovanju javnega sektorja.

V okviru OP RČV je bilo neposredno potrjenih 41 nacionalnih projektov, v skupni višini 216 mio EUR, s področja razvoja šolstva, zdravstva, javne uprave in programov Aktivne politike zaposlovanja, ki so imeli vpliv na celotno Slovenijo. Po podatkih MGRT, je bilo za program »Prvi izziv« namenjenih 1,3 mio EUR sredstev, v katerega je bilo vključenih 176 Pomurcev. 706 Pomurcev je prejelo skupno 3,2 mio EUR v okviru subvencij za samozaposlitve, v program »Zaposli.me«, ki mu je bilo namenjenih 3,8 mio EUR, pa se je vključilo 948 oseb iz regije.

73

Tabela 17: Seznam večjih OP RČV, Pomurje 2007-2013

področje	implementirani večji projekti	upravičenec	sredstva ESS
PODROČJE ENAKE MOŽNOSTI IN SOCIALNA VKLJUČENOST	Uspešno vključevanje Romov v VIZ	Zveza Romov Slovenije	1,4 mio EUR
	Romano Kher – Romska hiša	RRA Mura	0,8 mio EUR
	Razvoj turizma na eko-socialni kmetiji Korenika	Zavod, Korenika	0,3 mio EUR
	Razvoj socialnih tržnih produktov v agroživilstvu	Pan-Nutri, d.o.o.	0,3 mio EUR
PODROČJE IZOBRAŽEVANJE, USPOSABLJANJE IN VŽU	Mura nas povezuje	RSDP Pomurje	0,3 mio EUR
	e-kompetence učiteljev v dvojezičnih šolah	MNMI-ZKMN Lendava	0,9 mio EUR
	Dejavnosti CVŽU	LU MS	0,6 mio EUR
	Projektno učenje za mlajše odrasle	LU MS	0,3 mio EUR
PODROČJE SPODBUJANJE PODJETNIŠTVA IN PRILAGODLJIVOSTI	Izvajanje programov splošnega neformalnega izobraževanja odraslih	LU MS	0,2 mio EUR
	Regijska štipendijska shema 2008-2013	RRA Mura	2,2 mio EUR
	KROP - PARSEK d.o.o. (krepitev razvojnih oddelkov)	Parsek, d.o.o.	0,2 mio EUR
	KROP - LEK Veterina d.o.o. (krepitev razvojnih oddelkov)	LEK Veterina d.o.o.	0,2 mio EUR
PODROČJE SPODBUJANJE RAZVOJA NVO	Mladi raziskovalci iz gospodarstva	Elektromaterial Lendava, d.o.o.	0,2 mio EUR
	Inovativno izkoriščanje energije vetra z malimi vetrnimi elektrarnami za individualno rabo	Roto, d.o.o.	0,2 mio EUR
	Regionalno stičišče NVO Pomurja	LRF Pomurje	0,2 mio EUR

vir: www.eu-skladi.si

S sredstvi ESS je bilo v Pomurju neposredno sofinanciranih 78 projektov, v skupni višini 14,3 mio EUR. 35% teh sredstev je bilo namenjenih spodbujanju socialne vključenosti in enakih možnosti, 27% spodbujanju izobraževanja, usposabljanja in VŽU, 18% za regijsko štipendijsko shemo, 15% za podjetništvo in mobilnosti ter 5% razvoju nevladnih organizacij. V nadaljevanju prikazujemo nekatere večje projekte OP RČV, ki so bili izvedeni v Pomurju.

S pomočjo sredstev ESS je Javna agencija za tehnološki razvoj (TIA) v preteklem programskem obdobju izvajala program »Mladi raziskovalci iz gospodarstva«, ki je bil namenjen pridobivanju kakovostnih delovnih izkušenj mladih podiplomskih študentov in njihovem vključevanju v raziskovalno delo za potrebe gospodarstva. V okviru tega programa je osem pomurskih podjetij pridobilo 0,8 mio EUR sredstev ESS za vključitev podiplomskih študentov v razvoj visokotehnoloških in inovativnih izdelkov, tehnologij in storitev. Devet pomurskih podjetij pa je pridobilo 0,9 mio EUR sredstev ESS na javnih razpisih za krepitev razvojnih oddelkov v podjetjih.

V okviru izvedenih javnih razpisov za sofinanciranje izobraževalnih programov za dvig ravni pismenosti in projektne učenja za mlajše odrasle, za programe splošnega neformalnega izobraževanja, za sofinanciranje izobraževalnih programov projektne učenja mladih (PUM) in programov zviševanja splošne in računalniške ravni pismenosti, za sofinanciranje razvoja kakovosti v izobraževanju odraslih, je bilo Pomurskih institucijam in podjetjem v preteklem sedemletnem obdobju dodeljenih 1,9 mio EUR sredstev ESS.

S pomočjo sredstev ESS, v višini 0,6 mio EUR, se je podprlo dejavnosti delovanja Centra vseživljenjskega učenja v Pomurju, ki jih je izvajala Ljudska univerza v Murski Soboti. V okviru projekta „E-kompetence učiteljev

v dvojezičnih šolah“, ki ga je delno financirala Evropska unija iz ESS ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, se je dvignila raven e-kompetenc učiteljev v madžarskem jeziku v dvojezičnih šolah, posledično pa je to prispevalo k dvigu konkurenčnosti znanja otrok, ki obiskujejo dvojezične vzgojno-izobraževalne zavode na narodnostno mešanem območju severovzhodne Slovenije.

Ministrstvo za kulturo je, v letih od 2008 do 2014 v okviru javnih razpisov za izbor projektov za dvig zaposljivosti ranljivih družbenih skupin na področju kulture in podporo njihovi socialni vključenosti, s sredstvi ESS sofinanciralo 11 projektov v Pomurju, v skupni višini 1,0 mio EUR.

Z odobrenimi trinajstimi projekti, v skupni višini 3,2 mio EUR sredstev ESS, se je v Pomurju zasledovalo cilje zagotavljanja socialne vključenosti in spodbujanja enakih možnosti. V okviru tega namena, se je v regiji uspešno izvajal 1,4 mio EUR sredstev ESS vreden projekt »Uspešno vključevanje Romov v VIZ«, preko katerega je bilo Romom omogočeno učinkovitejše vključevanje v predšolsko vzgojo in osnovno šolo. Na javnih razpisih za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva, ki jih je izvajalo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), so pomurska podjetja uspešno kandidirala s petimi projekti, v skupni višini 1,1 mio EUR odobrenih sredstev ESS.

V obdobju 2007-2013 je Lokalna razvojna fundacija za Pomurje (LRF Pomurje) opravljala naloge, povezane s krepitvijo aktivne vloge nevladnih organizacij in izvajanju javnih politik, krepitvijo usposobljenosti NVO, promocijo nevladnega sektorja, zagotavljanjem servisnih storitev za nevladne organizacije. Njeno delovanje in izvedene aktivnosti so bile podprte s sredstvi ESS, v skupni višini 0,6 mio EUR.

V obdobju 2007-2013 je bila regija nadpovprečno uspešno integrirana v enajst programov ETS, kar je podkrepljeno s podatki MGRT, ki kažejo, da je Pomurje po številu ETS pogodb med vodilnimi slovenskimi regijami, po indeksu števila pogodb glede na število prebivalcev, pa celo na samem vrhu med vsemi slovenskimi regijami.

3.2. Pomurje v programih ETS 2007-2013

V programskem obdobju 2007-2013 se je Pomurska regija aktivno vključevala v programe Evropskega teritorialnega sodelovanja (ETS). Intenzivnost mednarodne integracije pomurskih institucij se je z vstopom v EU bistveno okrepila. Pomurski partnerji so se nadpovprečno uspešno vključevali v enajst programov ETS, kar je podkrepljeno s podatki MGRT, ki kažejo, da je Pomurje po številu ETS pogodb med vodilnimi slovenskimi regijami, po indeksu števila pogodb glede na število prebivalcev, pa na samem vrhu.

Na celotnem upravičenem območju programa je bilo za projekte na voljo 129 mio EUR, ki so bili deloma sofinancirani iz sredstev ESRR. V odobrenih programih ETS je sodelovalo približno **174⁴ institucij** iz Pomurske regije, ki so bile vključene v **83 različnih projektov**. Skupna vrednost odobrenih projektov slovenskih partnerjev je znašala **26,4 mio EUR**. Največ sredstev je bilo namenjenih projektom s področja spodbujanja razvoja turizma in podjetništva, (27%), kulture in kulturne dediščine (22%) ter urbanega razvoja (13%).

OP SI-AT 2007-2013

Za projekte v okviru programa čezmejnega sodelovanja Slovenija – Avstrija (OP SI-AT) 2007-2013 je bilo na celotnem upravičenem območju programa na voljo 63,1 mio EUR sredstev ESRR. V okviru dveh javnih razpisov in dodatnega javnega poziva, je bilo uspešnih 39 projektnih partnerjev iz Pomurske regije, ki so se vključevali v izvajanje 24 projektov. Skupna vrednost odobrenih projektov, v katere so bili vključeni pomurski projektni partnerji, je znašala 32,6 mio EUR, od tega je na pomurske projektne partnerje odpadlo 6,6 mio EUR odobrenih sredstev (sredstva ESRR in nacionalni viri).

⁴ nekateri projektni partnerji nastopajo v več projektih.

Tabela 18: Seznam večjih projektov OP SI-AT 2007-2013, v Pomurju

področje	naziv projekta	upravičenec	sredstva ESRR*
TRAJEN IN SKLADEN RAZVOJ	projekt »SKUPAJ«	Občina G. Radgona, PORA G. Radgona	1,0 mio EUR
	projekt »Hiking&Biking«	CZR MS, RC MS, PRA Ljutomer, RRA	0,6 mio EUR
	projekt »Euroregion - Healty region«	ZZV MS, CZR MS	0,5 mio EUR
ZNANJE IN GOSPOD. SODELOVANJE	projekt »City Cooperation«	RC MS, LTO Prlekija, PRA Ljutomer	0,6 mio EUR

vir: MGRT; * sredstva ESRR, namenjena partnerjem iz Pomurja.

S projektom »SKUPAJ« se je vzpostavila mreža odprtih rekreacijskih površin vzdolž in na obeh straneh reke Mure. V okviru projekta »City Cooperation« se je okrepilo sodelovanje mest Pomurja, avstrijske Štajerske, Gradišćanske in madžarskih mest. S projektom »Hiking & Biking« se je na obmejnem območju oblikovalo šest skupnih integralnih turističnih produktov, usmerjenih k spodbujanju preživljanja aktivnih počitnic, ki so nadgradili obstoječo turistično ponudbo. S projektom »Euroregion – Healty region« se je prebivalce obmejnega območja spodbujalo k zdravemu življenjskemu slogu, prav tako se je spodbujalo in promoviralo zdravo prehrano in vsakodnevno gibanje.

OP SI-HU 2007-2013

Na podlagi treh izvedenih javnih razpisov, je bilo v okviru operativnega programa Slovenija – Madžarska (OP SI-HU) 2007-2013 na voljo 27,5 mio EUR sredstev ESRR. V okviru odobrenih projektov je sodelovalo 97 projektnih partnerjev iz Pomurske regije, ki so izvajali 39 različnih projektov. Skupna vrednost odobrenih projektov, v katere so vključeni pomurski projektni partnerji, znaša 31,1 mio EUR, od tega pripada pomurskim partnerjem delež v višini 16,0 mio EUR vseh odobrenih sredstev (sredstva ESRR in nacionalni viri).

76

Tabela 19: Seznam večjih projektov OP SI-HU 2007-2013, v Pomurju

področje	naziv projekta	upravičenec	sredstva ESRR*
POVEČANJE PRIVLAČNOSTI OBMOČJA	projekt »Rešujmo skupaj«	RC MS; MO MS; Potapljaško društvo MS; Gasilska zveza MS	1,4 mio EUR
	Projekt »AC2«	Občina Veržej, JZ KP Goričko, PM MS, Pomelaj, PRA Ljutomer, Zavod Marianum Veržej	0,8 mio EUR
	projekt »Krajina v harmoniji«	Center SVIT, PRA Ljutomer, JZ KP Goričko	0,7 mio EUR
	projekt »Pannon Pleasure«	RRA Mura, Občina Lendava	0,7 mio EUR
	projekt »Sense of Place«	Pomurski Muzej, Galerija - Muzej Murska Sobota	0,5 mio EUR
TRAJNOSTNI RAZVOJ	projekt »3PARKI - 3PARKI«	MO MS, Občina G. Radgona, RC MS	1,3 mio EUR

vir: MGRT; * sredstva ESRR, namenjena partnerjem iz Pomurja.

V okviru projekta »3PARKI-3PARKI« se je urejalo zelene površine, predvsem mestne parke in ozaveščalo ljudi o pomenu učnih in rekreativnih poti. Čezmejno sodelovanje na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami se je okrepilo v okviru izvedenih aktivnosti projekta »Rešujmo skupaj«. Obuditev kulturne dediščine in ekonomski razvoj rokodelstva je združil številne partnerje iz Slovenije in Madžarske v projektu »Rokodelska akademija 2«.

V okviru projekta »Krajina v harmoniji« je bil izdelan model trajnostne rabe kulturne krajine, ki daje rešitve za ohranjanje biotske raznovrstnosti obmejnih območjih Nature 2000 (Őrség, Goričko in Mura). Celotna promocija kolesarskega turizma, tako v Pomurju, kot v Železni in Zalski županiji, je bila izvedena v okviru projekta »Pannon Pleasure«. Posebni muzejski pedagoški program za vključene tri obmejne institucije, je bil rezultat izvedenih aktivnosti projekta »Sense of Place«.

OP IPA SI-HR 2007-2013

Na celotnem upravičenem območju čezmejnega programa sodelovanja Slovenija – Hrvaška (OP IPA SI-HR) je bilo v preteklem sedemletnem obdobju na voljo 38,4 mio EUR sredstev IPA (Instrument za predpristopno pomoč).

V okviru treh javnih razpisov, je bilo uspešnih 35 pomurskih projektnih partnerjev, ki so sodelovali v 17 čezmejnih projektih. Skupna vrednost odobrenih projektov za slovenske partnerje znaša 19,8 mio EUR (pogodbena vrednost), od tega pripada delež projektnim partnerjem s Pomurja v višini 3,7 mio EUR vseh odobrenih sredstev.

Tabela 20: Seznam večjih projektov OP IPA SI-HR 2007-2013, Pomurje

	večji projekti	upravičenci	sredstva ESRR*
GOSPODARSKI IN DRUŽBENI RAZVOJ	projekt »Mura-Drava.bike«	RRA Mura,CZR MS, PRA Ljutomer	0,8 mio EUR
	projekt »Rokic-drom«	Občina Črenšovci, Romano Pejtaušago Kamenci, Društvo za traj. razvoj Pomurja	0,4 mio EUR
	projekt »SOCPOD«	Mozaik, Zavod za zdravo okolje Čemelavci, PGZ MS	0,3 mio EUR
TRAJNOSTNO UPRAVLJANJE Z NARAVNIMI VIRI	projekt »Ekomuzej MURA«	ZTK Beltinci, Občina Beltinci, Občina Razkrižje, Občina Lendava	0,4 mio EUR

vir: MGRT; * sredstva ESRR, namenjena partnerjem iz Pomurja.

Projekt »Mura-Drava.bike« je bil za območje ob reki Muri in Dravi izredno pomemben z vidika vzpostavitve kolesarske poti, ki se nadaljuje iz Avstrije preko Slovenije na Hrvaško in povezuje pomembne turistične zanimivosti ter s tem spodbuja lokalni gospodarski razvoj. Z izvedbo projekta »ROKIC DROM« se je obogatilo turistično ponudbo čezmejnega območja z novim romskim kulturno-turističnim proizvodom, vzpostavilo čezmejno romsko kulturno-turistično razvojno partnerstvo in skupno romsko kulturno-turistično-informacijsko infrastrukturo.

V okviru projekta »Ekomuzej MURA« se je zagotovilo infrastrukturne pogoje za razvoj mehkega turizma ob reki Muri ter obnovilo objekte kulturne dediščine. Cilje izboljšanja usposobljenosti nosilcev socio-podjetniških idej v Sloveniji in na Hrvaškem, se je zasledovalo v okviru projekta »SOCPOD«.

V preteklem programskem obdobju so se pomurski prijavitelji vključevali tudi v programe razvoja podeželja (PRP). Z Zakonom o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015 (ZRPPR1015), ki je bil sprejet v letu 2009, pa so bili sprejeti dodatni intervencijski ukrepi za spodbujanje razvoja Pomurske regije v letih 2010 do 2015.

3.3. Ostali programi in ukrepi 2007-2013

3.3.1. Pomurje v programih razvoja podeželja 2007-2013

Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013 (PRP 2007-2013) je skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije, katerega splošni cilj je uravnotežen in trajnosten razvoj podeželskih območij Slovenije. Sredstva Evropskega sklada za razvoj podeželja (ESKRP) so bila namenjena spodbujanju in ustvarjanju delovnih mest in krejitvi trajnostnega razvoja podeželja.

Za podpiranje trajnostnega razvoja podeželskih območij, se je politika razvoja podeželja osredotočala na tri skupno določene temeljne cilje:

- izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva (os 1);
- podpiranje upravljanja z zemljišči in izboljšanje okolja (os 2);
- izboljšanje kakovosti življenja in spodbujanje diverzifikacije gosp. dejavnosti (os 3);
- izvajanje pristopa LEADER (os 4).

Vsakemu posameznemu temeljnemu cilju v programu razvoja podeželja ustreza tematska os, ki jih dopolnjuje "metodološka" os, namenjena pristopu LEADER (os 4). V vsaki od štirih "osi" so se izvajali različni ukrepi, razdeljeni po prednostnih nalogah, ki so bili namenjeni različnim upravičencem in so podpirali različne vsebine.

Za izvedbo programa razvoja podeželja je bilo namenjenih skoraj 1,2 mrd EUR, od tega so znašala sredstva EKSREP dobrih 900 mio EUR, preostali del pa so predstavljala nacionalna sredstva.

Tabela 21: Izplačila sredstev EKSRP za Pomurje, v obdobju 2007-2013 (v EUR)

osi	izplačila POM	izplačila SLO	delež Pomurja
os 1	43.675.230	253.396.342	17,2 %
os 2	76.541.753	538.996.003	14,2 %
os 3	11.548.064	85.878.571	13,4 %
os 4 (LEADER)	2.177.551	22.156.735	9,8 %
skupna vsota	133.942.599	900.427.652	14,9 %

vir: MKO

Iz PRP 2007-2013 je bilo v preteklem programskem obdobju Pomurju izplačanih 133,9 mio EUR sredstev (sredstva EKSRP in nacionalni del), kar znaša 14,9% vseh sredstev na ravni države. Največ sredstev, t.j. 76,5 mio EUR oz. 57% vseh izplačanih sredstev, je bilo namenjenih ukrepom za podporo upravljanja z zemljišči in izboljšanja okolja, 43,7 mio EUR sredstev je bilo namenjenih ukrepom za izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva, 11,6 mio EUR pa ukrepom za izboljšanje kakovosti življenja in spodbujanja diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Ukrepe iz pristopa LEADER so v preteklem programskem obdobju v Pomurju izvajale tri lokalne akcijske skupine (LAS), ki jih je organ upravljanja na MKO potrdil v letih 2008 in 2009.

LAS Pri dobrih ljudeh zajema območja partnerskih občin Beltinci, Črenšovci, Dobrovnik, Kobilje, Lendava, Odranci, Turnišče in Velika Polana. LAS Goričko zajema deset občin, in sicer občine Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kobilje, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci in Šalovci. V LAS Prlekija pa so vključene občine Apače, Gornja Radgona, križevci, Ljutomer, Ormož, Radenci, Razkrižje, Središče ob Dravi, Sveti Jurij, Sveti Tomaž in Veržej.

LAS so izvajale različne projekte, ki so bili izbrani po pristopu »od spodaj navzgor« in so prispevali k uresničevanju lokalnih razvojnih pobud. Za ta namen so pomurski LASi pridobili 2,2 mio EUR sredstev, kar predstavlja 10% vseh za ta namen namenjenih sredstev na nacionalni ravni.

79

Tabela 22: Primeri večjih projektov sofinanciranih s sredstvi LEADER, v Pomurju

večji projekti	Izvajalec	sredstva ESKRP
LAS Pri dobrih ljudeh		
Ustvarjalni in doživljajski atelje pri dobrih ljudeh	Občina Velika Polana	36.139 EUR
Zdrava lokalna kulinarika na prireditvah	Občina Črenšovci	31.398 EUR
Podpora predelavi in trženju lokalnih pridelkov	Ekološki center SVIT Pomurje	29.853 EUR
LAS Goričko		
Aktivacija energetskega potenciala podeželja	LEA Pomurje	40.000 EUR
Demonstracijska EKO učilnica na prostem	OŠ Puconci	38.043 EUR
Tradicionalna gorička hiša	Društvo ŽITEK	35.900 EUR
LAS Prlekija		
Info center Biomura	Prleška razvojna agencija giz	49.574 EUR
E-rokodelska trgovina	Zavod Marianum	42.494 EUR
Dobrodošli na desni strani Mure	Občina Veržej	42.492 EUR

vir: MGRT; * sredstva ESRR, namenjena partnerjem iz Pomurja.

V okviru LAS Pri dobrih ljudeh je bilo izvedenih 28 projektov, v skupni višini 482.282 EUR sredstev EKSRP. V obdobju od leta 2009 do 2011 je bilo s sredstvi LEADER na območju LAS Goričko sofinanciranih 30 projektov, v skupni višini 598.870 EUR sredstev EKSRP, 32 projektov, v skupni višini 697.138 EUR sredstev LEADER, pa je bilo izvedenih v okviru LAS Prlekija.

Po podatkih, ki izhajajo iz Strategije razvoja nevladnih organizacij Pomurja 2014-2020, so nevladne organizacije pridobile 60% vseh odobrenih sredstev LEADER, ki predstavljajo najpomembnejši vir financiranja pomurskih NVO.

3.3.2. Izvajanje Zakona o razvojni podpori pomurski regiji

V letu 2009 sprejeti Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015 (ZRPPR1015) je intervencijski ukrep regionalne politike po stečaju dveh nosilnih podjetij v regiji in posledičnem povečanju stopnje brezposelnosti na raven več kot 20%. Zakon določa dodatne ukrepe za spodbujanje razvoja Pomurske regije v letih 2010 do 2015 in način njihovega financiranja. Ukrepi razvojne podpore so namenjeni ustvarjanju novih delovnih mest in ohranjanju obstoječih, vzpostavljanju razvojne infrastrukture ter odpravljanju posledic gospodarske in finančne krize.

Ključni ukrep, ki povezuje vse druge ukrepe iz zakona v celoto, je sprejet Program spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije 2010-2015 (Program), ki bi naj spodbudil razvoj v regiji in pomembno prispeval k uresničevanju ciljev razvojnih programov in se izvaja v okviru petih instrumentov:

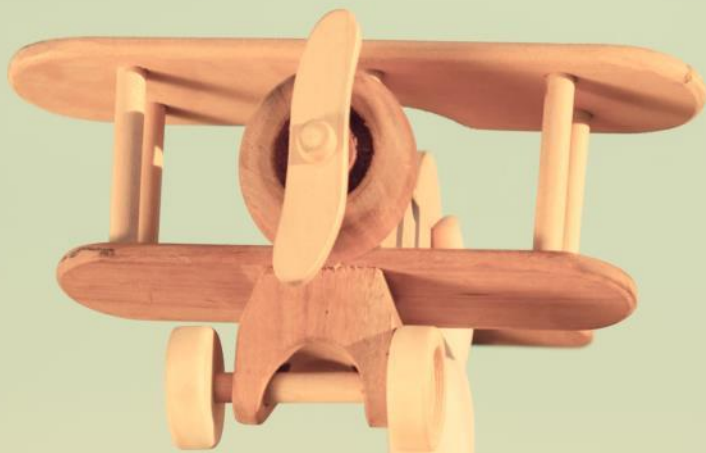
- I. spodbujanje investicij podjetij in ustvarjanja novih delovnih mest,
- II. spodbujanje razvoja človeških virov,
- III. spodbujanje socialnega podjetništva,
- IV. promocija regije, da bi privabili domače in tuje investicije,
- V. podpora pri pripravi in izvajanju razvojnih projektov v regiji.

Za izvedbo Programa je država v celotnem obdobju izvajanja namenila 33,0 mio EUR. Po prvih treh letih izvajanja Zakona, je bilo iz Programa izplačanih 11,8 mio EUR.

V obdobju 2010-2012 je bilo največ sredstev (10,9 mio EUR) izplačanih v okviru prvega instrumenta, na podlagi štirih javnih razpisov za sofinanciranje začetnih investicij podjetij in ustvarjanja novih delovnih mest in javnega razpisa za sofinanciranje manjših začetnih investicij in subvencioniranje obrestne mere za bančne kredite v MSP. Do sofinanciranja so bile upravičene investicije v osnovna sredstva pri postavitvi novega proizvodnega obrata, širitvi obstoječega obrata ali začetku nove dejavnosti, ki pomeni temeljito spremembo proizvoda ali proizvodnega procesa v obstoječem proizvodnem obratu (s pomočjo racionalizacije, diverzifikacije ali modernizacije) ter ustvarjanje novih delovnih mest, povezanih z začetno investicijo. Podprta podjetja bodo skupaj ustvarila 615 novih delovnih mest.

RRA Mura se je aktivno vključevala v aktivnosti v okviru četrtega instrumenta. V obdobju 2010-2013 je bilo v Pomurju, na podlagi javnega razpisa za spodbujanje tujih neposrednih investicij (TNI) v Sloveniji, realiziranih 6 naložb, ki bodo skupaj ustvarile 375 novih delovnih mest. V letu 2012 je RRA Mura prejela 4 mednarodne nagrade »fDI European Cities and Regions of the Future«, med temi tri nagrade za Strategijo privabljanja TNI in eno nagrado za konkurenčnost regije kot lokacije za tuje neposredne investicije.

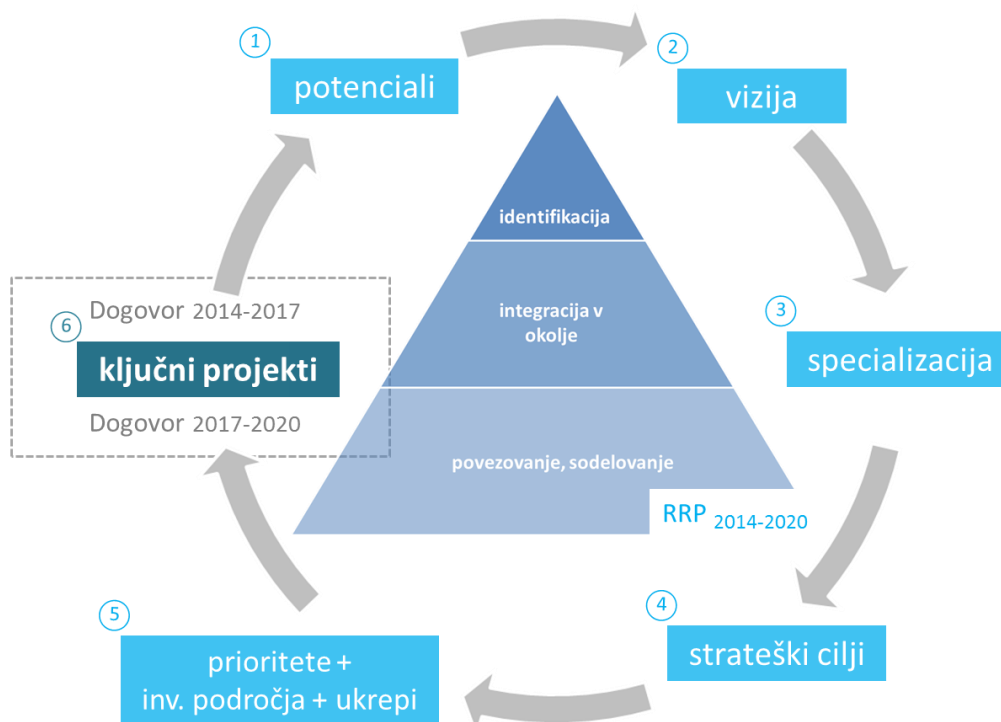
IV. STRATEGIJA RAZVOJA POMURJA 2014-2020

V letu 2020 bo Pomurje re(j)dno dobra slovenska pokrajina, ki svojim prebivalcem in obiskovalcem s trajnostnim razvojem zagotavlja sonaravno bivanje z okoljem, visoko kakovost življenja in celosten razvoj lastnih potencialov.

4. STRATEGIJA RAZVOJA POMURJA 2014-2020

Globina krize, spremenjene mednarodne razmere in izkazane potrebe po reorganizaciji in sistemski nadgradnji regionalne politike, kličejo po oblikovanju nove razvojne strategije regije, ki bo s širokim družbenim konsenzom, ob upoštevanju prihodnjih izzivov in osredotočenosti na obstoječe naravne potenciale, temeljila na okrepljenem horizontalnem in vertikalnem sodelovanju in povezovanju ključnih regijskih deležnikov,

s ciljem doseganja zastavljenih skupnih strateških ciljev in vizije regije. Ob osredotočenosti na primerjalne prednosti regije, okrepljenem horizontalnem in vertikalnem povezovanju in vključevanju vseh ključnih regijskih deležnikov, bo razvojna strategija hitreje integrirana v okolje, prebivalcem regije pa bo zagotovljena identifikacija z njeno vsebino.

Slika 10: Strategija razvoja Pomurja

Strateške razvojne usmeritve novega programskega obdobja so bile oblikovane v okviru izvedenih 22 razširjenih delovnih srečanj odborov RSR, na katerih so kompetentni strokovnjaki iz regijske razvojne mreže identificirali vizijo regije, njene razvojne potenciale, razvojno specializacijo, strateške in horizontalne cilje in razvojne prioritete z investicijskimi področji.

Razvoj regije bo temelji na izboljšanju učinkovitosti rabe vseh virov, tako človeških, finančnih kot naravnih. Pri tem bo ključno, da se vsi deležniki zavedajo svoje vloge in s sinergijskimi ukrepi prispevajo k uresničevanju skupnih ciljev.

KLJUČNI IZZIVI

Pomurje 2020

- # 1⁺ razvoj „po meri“ (celostni pristop, partnersko sodelovanje in trajnostni razvoj)
- # 2⁺ okrepiti mednarodno vključevanje in sodelovanje
- # 3⁺ spodbuditi lokalno pridelano hrano, v navezavi z razvojem turizma in OVE
- # 4⁺ implementacija regijskih projektov z največjimi razvojnimi vplivi

4.1. Celostni pristop k teritorialnemu razvoju Pomurja

83

Teritorialna kohezija predstavlja eno izmed osrednjih točk v zasledovanju nacionalnih in strateških ciljev Evropa 2020, ki ima za cilj zagotoviti usklajen razvoj regij oz. posameznih območij, ob izkoriščanju naravnih danosti, priložnosti in specifik posameznega območja. Za zagotavljanje ciljev teritorialne kohezije, je v okviru Partnerskega sporazuma opredeljen **celostni pristop k teritorialnemu razvoju** (CPTR). Pri tem je v ospredju »razvoj po meri«, ki temelji na celostnem pristopu, partnerskem sodelovanju in trajnostnem razvoju.

Pomurje je, skupaj z ostalimi sedmimi statističnimi regijami (Podravska, Koroška, Savinjska, Zasavska, Spodnje-posavska, Jugovzhodna Slovenija in

Notranjsko-kraška), sestavni del kohezijske regije Vzhodna Slovenija, kjer je koncentracija razvojnih problemov (nerazvitost območja, visoka brezposelnost, nižja izobrazbena raven prebivalcev, nižja stopnja delovne aktivnosti, dnevne migracije, ipd.) najvišja, kar vpliva na kvaliteto življenja prebivalcev. Velika razdrobljenost, raznolikost in neuravnoteženost, odsotnost regionalne upravne in administrativne strukture (pokrajine), veliko število regionalnih akterjev, ki razvojne naloge opravljajo parcialno, pomanjkanje administrativnih kapacitet občin za strateško planiranje in črpanje sredstev EU, še dodatno omejuje delovanje razvojnih politik v Pomurju, kar kliče po njeni sistemski nadgradnji.

Tabela 23: Ključni teritorialni izzivi Pomurja, po tematskih ciljeh

tematski cilj PS	ključni tematski izziv za Pomurje
(TC1) KREPITEV RAZISKAV, TEHNOLOŠKEGA RAZVOJA IN INOVACIJ	<ul style="list-style-type: none"> • spodbuditi razvoj partnerstev • dvigniti vlaganja v tehnološke in netehnološke inovacije, predvsem s področja razvojne specializacije regije • osredotočanje na primerjalne prednosti Pomurja
(TC2) IZBOLJŠANJE DOSTOPA DO IKT	<ul style="list-style-type: none"> • odpraviti vrzel v dostopnosti do širokopasovne infrastrukture na podeželju (Goričko)
(TC3) POVEČANJE KONKURENČNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> • nadgraditi in prilagoditi obstoječo podporno okolje (povečanje podjetniške aktivnosti, povečanje produktivnosti in konkurenčnosti obstoječih podjetij, spodbujanje nastanka

MSP	<ul style="list-style-type: none"> novih, inovativnih podjetij s področja razvojne specializacije) <ul style="list-style-type: none"> • povezati podporne ustanove pri prenosu znanja in kompetenc (vloga razvojne mreže) • aktivirati obstoječo ekonomsko in poslovno infrastrukturo
(TC4) PODPORA PREHODU NA NIZKOOGLJIČNO DRUŽBO	<ul style="list-style-type: none"> • spodbuditi vlaganja v energetske sanacije stavb, obnovljive vire energije (geotermalna in hidro energija) ter učinkovito rabo energije • spodbuditi trajnostno mobilnost in uporabo javnega potniškega prometa
(TC5) SPODBUJANJE PRILAGAJANJA NA PODNEBNE SPREMEMBE	<ul style="list-style-type: none"> • izvajati protiplavne ukrepe na porečju reke Mure • prilagoditi kmetijstvo in gozdarstvo na podnebne spremembe
(TC6) OHRANJANJE IN VARSTVO OKOLJA	<ul style="list-style-type: none"> • izboljšati kakovost vode in oskrbe s pitno vodo in hidromorfološko stanje voda • podpreti celostno upravljanje s porečji • celostno ohranjanje kulturne dediščine • varovati stanje okolja in izboljšati biotsko raznovrstnost • izvajati racionalnejšo rabo prostora na urbanih območjih • podpreti trajnostni razvoj kmetijstva in rabe tal • spodbuditi ekološko kmetovanje
(TC7) SPODBUJANJE TRAJNOSTNEGA PROMETA	<ul style="list-style-type: none"> • posodobiti železniško omrežje in odpraviti ozka grla v ključni cestni infrastrukturi • spodbuditi trajnostno mobilnost

vir: lastni prikaz.

V luči zmanjšanja razvojnih razlik je bistveno pravilno naslavljanje in soočanje s specifičnimi razvojnimi potenciali in ključnimi izzivi, ki so v navezavi z nacionalnimi strateškimi cilji opredeljeni v strateških dokumentih. Iz analize stanja izhaja, da je primerjalna prednost Pomurja, v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji in širši okolici, v njenih ugodnih razmerah za

razvoj kmetijstva, živilsko-predelovalne industrije in s tem povezanimi možnostmi za lokalno pridelano hrano, v navezavi s trajnostnim turizmom, podjetništvom in izkoriščanjem obnovljivih virov energije (geotermalna in hidro energija). Razvojna specializacija Pomurja je podrobneje opredeljena v poglavju 4.3.

4.1.1. Mehanizem »Celostne teritorialne naložbe CTN«

K regionalnemu razvoju bodo prispevala tudi urbana središča, ki ustrezajo merilom za koriščenje sredstev za trajnostni **razvoj urbanih območij** (preko mehanizma CTN), saj se bodo na podlagi pripravljenih **trajnostnih urbanih strategij** (TUS) in učinkovitim izvajanjem osredotočala na vprašanja izboljšanja konkurenčnosti urbanih območij ter kakovosti bivanja. Spodbujena bodo vlaganja v trajnostno mobilnost in oblikovanje **celostnih prometnih strategij** (CPS) na nivoju občin, ki bodo smiselno integrirane v TUS, kar bo omogočalo preusmeritev individualnih prevozov v javni potniški promet in pomembno prispevalo k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in delcev v ozračje.

Za območja, ki bodo podprta v okviru mehanizma CTN, je za ta namen na voljo 107 mio EUR iz ESRR, ki bodo namenjena razvoju urbanih središč. Pogoj za upravičenost urbanih območij do sredstev je sprejeta

celovita **strategija trajnostnega razvoja mesta**, ki obravnava ekonomske, okoljske, podnebne, demografske in družbene izzive in cilje. Po potrditvi strategij bodo izbrana mesta začela s pogajanjem in sklenila dogovore z ministrstvi za pripravo celovitih projektov, ki bodo podprti v okviru CTN in vključeni v Dogovor za razvoj regij.

TUS se bo pripravila tudi za območje mesta Murska Sobota in naselja mestnega območja Černelavci, s ciljem ustvariti pogoje za ustvarjanje novih delovnih mest v gospodarstvu, prenoviti javne površine za oddih, rekreacijo in medgeneracijsko povezovanje, zagotoviti javna najemna stanovanja, spodbuditi multimodalno mobilnosti, zmanjšati energetske revščine, zagotoviti večjo dostopnost do kulturnih vsebin in večjo usposobljenost lokalnih skupnosti za izvajanje celovitih projektov urbane prenove in razvoja

4.1.2. Mehanizem »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost CLLD«

Za Pomurje, kot pretežno ruralno območje, so značilne velike razlike v razvitosti in poseljenosti med podeželskimi in mestnimi območji. Tudi razvitost znotraj posameznih podeželskih območij v regiji se močno razlikuje, zato je eden izmed osrednjih razvojnih ciljev zmanjšanje razlike med njimi in zagotovitev trajnostnega razvoja na gospodarskem, družbenem in okoljskem področju, kar je mogoče doseči tudi preko uporabe pristopa »**Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost** (CLLD)«.

Pristop CLLD je orodje za spodbujanje celovitega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«, ki ima za cilj zmanjšati regionalne razlike, spodbuditi socialno vključenost, boj proti revščini, diskriminaciji in gospodarski razvoj podeželskih območij, poleg tega pa pomembno prispeva k ohranjanju in varstvu okolja,

kulturne krajine, kulturne dediščine in njenih elementov. Izvajanje pristopa CLLD se bo v programskem obdobju financiralo iz treh skladov, in sicer EKSRP, ESPR in ESRR. Za izvajanje ukrepov CLLD bo v novi finančni perspektivi na nacionalni ravni na razpolago 42 mio EUR iz EKSRP, 5 mio EUR iz ESPR in dodatno 30 mio EUR iz ESRR. Izvajanje pristopa CLLD je v pristojnosti lokalnega prebivalstva določenega območja, ki se oblikuje v lokalnih akcijskih skupinah (LAS). RRP podpira usmeritve pristopa CLLD v okviru četrte razvojne prioritete Razvoj podeželja.

Potenciali urbanega razvoja z izvedbo obeh mehanizmov, so predstavljeni na karti »Pomembnejši regijski projekti urbanega razvoja«, ki se nahaja v prilogi tega dokumenta.

4.1.3. Priprava, izbor in izvajanje regijskih projektov

Za izkoriščanje razvojnega potenciala Pomurja, bo v novem programskem obdobju večji poudarek na usklajenem delovanju med nacionalno, regionalno in lokalno ravno, za kar bo zadolžena aktivna vloga regijske razvojne mreže (RRM). V Pomurju bomo spodbujali razvoj, ki temelji na njeni razvojni specializaciji in njenih primerjalnih prednostih, spodbujalo se bo povezovanje med regijami in oblikovanje skupnih projektov za doseganje večjih sinergijskih učinkov, ki se bodo uresničevali z novim instrumentom regionalne politike, dvema štiriletnima Dogovoroma o razvoju regije.

Za pripravo in izvajanje medregijskih (interregijskih projektov) projektov in skupnih razvojnih programov se bodo regije med sabo povezovale. Pri zagotavljanju skupnega obsega sredstev za sofinanciranje regijskih projektov v posamezni regiji se upoštevajo upravičenosti v okviru kohezijske politike EU, število prebivalstva in stopnja razvitosti regije.

Izbor projektov za sofinanciranje iz Evropskih strukturnih in investicijskih skladov (ESI) bo potekal po konkurenčnem postopku. Merila za izbor projektov, ki jih potrjuje Razvojni svet regije (RSR), pa poleg horizontalnih načel in splošnih razpisnih pogojev, upoštevajo tudi specifične regijske kriterije.

Horizontalna načela za izbor projektov:

- osredotočanje na ustvarjanje novih delovnih mest in rasti v vseh sektorjih;
- izkazan pozitivni vpliv na stanje okolja/narave;
- izkazana realna izvedljivost projekta v obdobju, za katerega velja podpora, in jasno dodano vrednost;
- prispevek projekta k doseganju ciljev/rezultatov na ravni prioritet in investicijskih področij;
- upoštevanje načel nediskriminatornosti, enakih možnosti;
- prispevek k uravnoteženemu regionalnemu razvoju;
- izkazovanje celovitosti doseganja sinergijskih učinkov;
- podpora razvojni specializaciji regije;

Splošna načela za izbor projektov:

- skladnost projekta z nacionalnimi programskimi dokumenti in politikami;
- skladnost projekta z RRP 2014-2020;
- merljivost učinkov in rezultatov projekta;
- zaprtost finančne konstrukcije projekta;
- izvedljivost projekta v načrtovanem časovnem obdobju;

Pri izboru regijskih projektov, ki bodo vključeni v dva dogovora bodo, skladno z Uredbo o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike, upoštevana naslednja splošna merila, ki se bodo kvantificirala in razdelala v regijsko specifična merila (upoštevanje razvojne specializacije in razvojnih priorit):

- merila glede na vsebino in namen: učinek projekta na gospodarsko rast in delovna mesta; učinek projekta na razvoj človeškega kapitala; pozitiven

vpliv na okolje; prispevek k ciljem prostorskega razvoja regije.

- merila glede na sinergijski učinek med nameni iz prejšnje točke, z drugimi projekti, upoštevanje regionalne celovitosti, razvojne specializacije in medregionalnega sodelovanja.
- merila glede na finančno učinkovitost: učinek projekta glede na vložena sredstva.

Skladno z zastavljeno vizijo bo v letu 2020 Pomurje pokrajina, ki svojim prebivalcem in obiskovalcem s trajnostnim razvojem zagotavlja sonaravno bivanje z okoljem, visoko kakovost življenja in celosten razvoj lastnih potencialov.

4.2. Vizija razvoja Pomurja

Razvojni svet Pomurske regije, ki ga poleg županov sestavljajo predstavniki gospodarstva in drugih interesnih skupin, je na svoji drugi seji sprejel osnutek Regionalnega razvojnega programa za Pomurje 2014 – 2020, ter vizijo skupnega razvoja:

"Pomurje bo re(j)дно dobra slovenska pokrajina".

Skladno z zastavljeno vizijo bo v letu 2020 Pomurje pokrajina, ki svojim prebivalcem in obiskovalcem s trajnostnim razvojem zagotavlja sonaravno bivanje z okoljem, visoko kakovost življenja in celosten razvoj lastnih potencialov.

Z oblikovanjem vizije je definiran razvoj, ki ga bo regija spodbujala in način, na katerega se bodo dosegle boljše razmere za prebivalce in obiskovalce regije, osredotočenost na izkoriščanje primerjalnih prednosti regije, pa bo pripomogla k konkurenčnejšemu in bolj trajnostno usmerjenemu Pomurju. Regija bo razvojno vizijo uresničevala:

- s podporo tehnološkemu razvoju, inovacijam, pospešenem prestrukturiranju gospodarstva in krepitvijo podjetništva,

- s spodbujanem vertikalnega in horizontalnega povezovanja in sodelovanja ter krepitvijo soodgovornosti za razvoj,
- z dvigom kakovosti turistične ponudbe, povečanjem njene prepoznavnosti in skupno promocijo turistične ponudbe,
- s spodbujanjem ustvarjalnosti in inovativnosti posameznikov,
- z zagotavljanjem zdravega življenjskega okolja in življenjskega sloga,
- z razvojem vrednot, identitete in kulturnih potencialov regije,
- z zagotovitvijo energetske samozadostnosti regije ter izboljšanjem stanja njene infrastrukturne opremljenosti,
- z zagotavljanjem lokalne (samo)oskrbe in dvigom ugleda kmetijstva.

Pot, ki smo si jo zastavili, je ambiciozna, a vendarle uresničljiva in izvedljiva. Za uspešno izvedbo zastavljene vizije Pomurja bo ključna osredotočenost na izvajanju projektov, ki bodo podpirali konkurenčnost gospodarstva, razvoj kakovostnih turističnih produktov, zdravo naravno in družbeno okolje, energetska samozadostnost in povečano preskrbo Pomurja z zdravo, ekološko pridelano lokalno hrano.

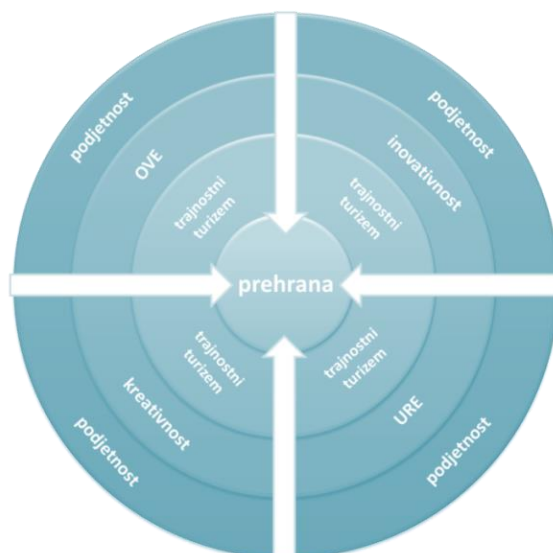

Pomurje vidi razvojno specializacijo v trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitvah na področju prehrane in turizma. Programi in ukrepi bodo zato usmerjeni v podporo razvoju produktov in storitev, vezanih na proizvodnjo, predelavo in uporabo hrane ter na razvoj trajnostnih turističnih produktov in storitev. V okviru teh dveh močno integrativnih področij, se bo spodbujal tudi razvoj tehnoloških in netehnoloških inovacij, ki bodo osnovane na edinstvenih razlikovalnih prednostih in trajnostnem pozicioniranju regije.

4.3. Razvojna specializacija Pomurja

Zaostrene globalne razmere in nespodbudne napovedi prihodnje gospodarske rasti, zahtevajo razvojni preboj Pomurja, ki pa ga bo moč doseči na obstoječi tradiciji, znanju in primerjalnih prednostih regije. Naravne danosti in ugodne razmere ponujajo priložnost za dvig konkurenčnosti kmetijstva in turizma ter posledično razvoja podeželja. Prehrana predstavlja osnovo dobrega zdravlja in kakovostnega življenja. Kot osnova za preživetje in dejavnik spodbujanja gospodarske rasti ima prehrana za državo in regijo velik strateški pomen, področje razvoja funkcionalnih živil pa odpira neslutene možnosti v živilski industriji.

Razvojna specializacija predstavlja način osredotočenja in aktiviranja regijskega potenciala, ki omogoča razvojno prestrukturiranje regije v smeri njenih dolgoročnih primerjalnih prednosti. Pomurje vidi razvojno specializacijo v trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitvah na področju prehrane in turizma. To sta področji, ki predstavljata primerjalno prednost Pomurja, v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji in njeni širši okolici. Identificirani razvojni programi in ukrepi bodo usmerjeni v podporo razvoju produktov in storitev, vezanih na proizvodnjo, predelavo in uporabo hrane ter na razvoj trajnostnih turističnih produktov in storitev. V okviru teh dveh močno integrativnih področij, se bo spodbujal tudi razvoj tehnoloških in netehnoloških inovacij, ki bodo osnovane na edinstvenih razlikovalnih prednostih in trajnostnem pozicioniranju regije.

Slika 11: Razvojna specializacija Pomurja

Medsektorsko povezovanje in sodelovanje, okrepljeno s podpornim okoljem, s poudarkom na trženju in logistiki (skupne blagovne znamke), razvoj novih agroživilskih izdelkov visoke kakovosti, inovativne rešitve za razvoj turizma na kmetijah in druge oblike podeželskega turizma so ukrepi za povečanje konkurenčnosti kmetijske pridelave in predelave hrane, ki se lahko na trgu najuspešneje uveljavijo preko skupne kulinarčno-turistične ponudbe regije. Pridelava in predelava zdrave, lokalno pridelave hrane, ciljno usmerjena in organizirana ekološka pridelava in predelava vrtnin, pridelava in predelava zelišč, povezovanje sadjarjev in njihov skupen nastop na trgu, razvoj pridelave in predelave visokokakovostnih izdelkov iz predivnic (npr. lan, konoplja), predstavljajo veliko razvojno priložnost za Pomurje. Zaradi geotermalnih virov ima Pomurska regija velike možnosti za pridelavo in predelavo tako imenovane »funkcionalne hrane«, razpoložljivost termalno-zdravilne vode in turistične infrastrukture pa omogoča nadgradnjo oziroma razvoj zdravstvenega turizma.

Pomurje, kot obmejna regija, ima precejšnje možnosti za razvoj skupnih čezmejnih proizvodov in storitev na področjih turizma in rekreacije, narave, izobraževanja, ustvarjalnosti ter raziskovanja. Predvsem etnološko zgodovinski potencial pa predstavlja podlago za razvoj najrazličnejših vrsti kulturnega turizma. Značilnosti kulture bivanja in življenja v tem okolju, povezane s tradicionalnim obrtniškim znanjem in znanjem umetnostne obrti, so dodatna priložnost za razvoj in

ohranitev podjetniških in obrtniških dejavnosti (lončarstvo, izdelava tekstilnih izdelkov, izdelkov iz lesa, kamna in drugih naravnih materialov).

Razvoj osrednjih področij, prehrane in turizma, se mora izkoristiti skupaj s povezanimi področji oz. potenciali, ki se kažejo v obnovljivih virih energije (geotermija, voda, les, sonce), spodbujanem inovativnosti, podjetnosti in ustvarjalnosti. S podporo kulturi, umetnosti, kreativnim industrijam in industrijskemu oblikovanju, bodo nastajali novi inovativni produkti in storitve, ki bodo sloneli na kombinaciji tradicionalnih znanj, veščin in tehnik, ob upoštevanju sodobnih oblikovalskih in tržnih pristopov.

Ključno vlogo pri podpori razvojne specializacije Pomurja bo imela, poleg regijske razvojne mreže (RRM), MO Murska Sobota, kot generator razvoja celotne regije, ki ob povezavi s podeželjem nudi podlago za trajnostni razvoj. Tu je tudi skoncentrirana večina živalsko-predelovalnih podjetij. Spodbujanje lokalne pridelave hrane (razvoj samooskrbe z lokalno hrano; kratke transportne poti; razvoj lokalne ekonomije in ponudba lokalne hrane v javnih zavodih in lokalni gostinski ponudbi; integrirana in ekološka pridelava hrane) pa je tudi eden izmed desetih ciljev, ki ga je MO Murska Sobota identificirala v okviru priprave trajnostne urbane strategije mesta. Zadane cilje glede razvojne specializacije mesto lahko uresniči samo v dialogu z regijo in njenimi deležniki. Za to je potreben trajen dialog z vsemi deležniki v mestu in regiji ter zavedanje lastnih prednosti in slabosti svojega poslovnega okolja.

Razvojna vizija bo podprta s štirimi strateškimi cilji, ki vključujejo razvoj konkurenčnega gospodarstva in dviga kakovosti turistične ponudbe, zagotovitev zdravega naravnega in družbenega okolja in energetske samozadostnosti ter povečanje preskrbe z lokalno, ekološko pridelano hrano.

4.4. Strateški cilji

V programskem obdobju 2014-2020 bo Pomurje zasledovalo naslednje strateške cilje:

STRATEŠKI CILJI 1: razvoj konkurenčnega in zelenega gospodarstva, temelječega na znanju, inovativnosti, podjetnosti, povezovanju in družbeni odgovornosti.

Za izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva in posledično razvoj novih delovnih mest, si bomo prizadevali doseči gospodarsko prestrukturiranje regije, ki bo ob podpori znanja, s snovno in energetske učinkovitostjo in manjšo obremenitvijo okolja, ob okrepljenem vertikalnem in horizontalnem povezovanju in sodelovanju (vloga RRM), spodbudilo nastanek novih, nišnih inovativnih produktov in storitev na tistih področjih, kjer imamo akumulirano znanje in vire (razvojna specializacija). S krepitvijo vloge Murske Sobotе, kot središčem nacionalnega pomena in regionalnim vozliščem, razvojem podjetništva, spodbujanjem inovacij in kreativnosti, krepitvijo internacionalizacije, privabljanjem TNI in uveljavljanjem načel družbene odgovornosti podjetij, se bo izboljšala produktivnost, konkurenčnost ter posledično spodbudila rast gospodarstva, predvsem v smislu osredotočanja in aktiviranja regijskega potenciala v smeri trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitev in produktov na področju prehrane, turizma in obnovljivih virov energije.

STRATEŠKI CILJI 2: povečanje preskrbe z zdravo, ekološko pridelano hrano iz lastnih virov.

Ugodno celinsko podnebje, ravninski svet in rodovitna prst so ustvarili pogoje za lokalno pridelavo hrane. Gričevnat svet Ljutomersko-Ormoških, Lendavskih in Radgonskih goric pa ustvarja pogoje za uspešno vinogradništvo. Preplet različnih kultur in tradicij je oblikoval specifično gastronomsko podobo s ponudbo jedi, ki jih ni drugje v Sloveniji (gibanica, bograč, dödöli, retaši, zlevanka in pogače, posebne vrste vina, žganja, sokov, marmelad, likerjev ...) in predstavlja enega izmed najpomembnejših razlogov za obisk. Glavni izzivi na tem področju so krepitev obstoječih kulinarčnih tržnih znamk, intenzivnejša promocija preostalih pomurskih tradicionalnih jedi in dvig kakovosti kulinarčnih storitev. V ta namen bomo podpirali kulinarčne dogodke z okušanjem lokalne hrane in pijače, kulinarčne delavnice, razvoj vinskega turizma z okušanjem in prodajo vin, prav tako pa bodo podprte degustacije in nakupovanje lokalnih produktov podeželja in čezmejne eno-gastronomске zgodbe.

STRATEŠKI CILJI 3: zagotovitev spodbudnega družbenega okolja, kjer vsi posamezniki stremijo k zdravju in v celoti razvijajo svoje potencialne.

V sodobni družbi predstavlja znanje enega izmed najbolj ključnih dejavnikov osebnega in družbenega razvoja. Posamezniki, opremljeni z ustreznim novim znanjem in kompetencami, lahko pripomorejo k rasti zaposlenosti in produktivnosti družbe, zato si bomo v Pomurju prizadevali podpreti aktivnosti za bolj učinkovito in prilagojeno vključevanje ranljivih skupin (predvsem mladih, starejših, manj usposobljenih in dolgotrajno brezposelnih) v nacionalne ukrepe na trgu dela. Z zagotavljanjem kakovostnih socialnih in zdravstvenih storitev, nadgradnjo obstoječih in vzpostavitev novih izobraževalnih programov, z uskladitvijo ponudbe in povpraševanja na trgu dela, s krepitvijo promocije vseživljenjskega učenja, s spodbujanjem kreativnosti, ustvarjalnosti in inovativnosti, s podporo prehodu raziskovalcev v gospodarstvo in vključevanju študentov v gospodarske projekte, s podporo o ozaveščanju prebivalstva o pomembnosti zdravega življenjskega sloga in ohranjanja okolja, z razvojem kulturnih potencialov regije, se bo zmanjšal beg mladih iz regije, povečala se bo stopnja zaposljivosti prebivalstva in zagotovilo se bo okolje, ki bo posamezniku omogočalo celosten razvoj lastnih potencialov.

STRATEŠKI CILJI 4: zagotovitev energetske samozadostnosti regije, izboljšanje stanja njene infrastrukturne opremljenosti ob varovanju njenih naravnih virov.

S podporo ukrepom za učinkovito rabo energije (energetska sanacija stavb), z investicijam v izgradnjo objektov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov energije, z razvojem aktivnih omrežij za distribucijo električne energije in spodbujanjem trajnostne mobilnosti, bomo povečali letno količino pridobljene energije iz OVE in podprli prehod v nizkoogljično družbo. Poleg odgovorne in trajnostne rabe virov ter ohranjanja biotske raznovrstnosti bomo v Pomurju podpirali tudi vlaganja v ukrepe za prilagajanje na podnebne spremembe ter ukrepe za ohranjanje vitalnosti naravnih ekosistemov. Podpora trajnostni mobilnosti bo prispevala k izboljšanju kakovosti zraka predvsem v mestih, priprava skupnih medobčinskih prostorskih aktov pa k racionalnejšemu izkoriščanju prostorskega potenciala regije.

4.5. Horizontalni cilji regionalnega razvoja

S ciljem zasledovanja uravnoteženega regionalnega razvoja bodo horizontalno, v vseh razvojnih prioritetah, in

vertikalno, skozi določena investicijska področja, podprti naslednji horizontalni cilji in načela:

**trajnostni in
skladen razvoj**

**razvojno
partnerstvo**

**enake možnosti in
nediskriminacija**

**sodelovanje in
povezovanje**

Trajnostni razvoj predstavlja osnovno vodilo za pripravo programov in projektov, ki se bodo izvajali v novem programskem obdobju. V okviru tega bodo podprti ukrepi za lažji prehod v nizkoogljično družbo, gospodarno ravnanje z viri, izboljšanje kohezivnosti družbe, zmanjšanje tveganja revščine in povečanja stopnje enakosti v družbi ter ukrepi za iskanje rešitev demografskih izzivov. Z vlaganji v ukrepe za dvig snovne in energetske učinkovitosti, blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje ter preprečevanje onesnaževanja, se bo zagotovilo dolgoročno okoljsko vzdržno družbo. Na področju RRI in podjetništva se bo preko trajnostnega razvoja podpiralo eko inovacije, okoljsko manj obremenjujoče tehnologije, izdelke, procese, storitve in nove poslovne modele za razvoj zelenih delovnih mest.

Učinkovito izvajanje in doseganje zastavljenih usmeritev in ciljev razvojnega programa zahteva sodelovanje in mobilizacijo ključnih deležnikov v regiji. Vsi ključni deležniki iz regije (kompetentni strokovnjaki iz RRM, predstavniki Razvojnega sveta Pomurske regije in samoupravnih lokalnih skupnosti) so bili aktivno vključeni v pripravo programa, ki ob usklajenosti z nacionalnimi in evropskimi dokumenti, predstavlja kompromis interesov vseh akterjev v regiji. Sodelovanje in povezovanje krepi uravnoteženost razvojnih usmeritev (zadovoljitev interesov skupnosti) in relevantnost identificiranih razvojnih ciljev, ukrepov in ključnih projektov, s tem pa tudi povečuje soodgovornost za njihovo izvajanje, prav tako pa izboljšuje sposobnost regije za pripravo kvalitetnih integriranih projektov, njihovo uspešno prijavo na razpise, izvajanje in spremljanje.

V procesu priprave in izvajanja razvojnega programa so upoštevana načela enakosti spolov, preprečevanja vsakršne oblike diskriminacije in spoštovanja enakih možnosti ter dostopnosti. Posebna pozornost pri implementaciji programa bo namenjena večji vključenosti prikrajšanih skupin, kakor tudi izenačevanju položaja moških in žensk ter enakih možnosti, tako na trgu dela, kot v družbenem življenju.

Pomurje, kot obmejna regija, ima veliko razvojno priložnost v povezovanju s partnerji iz sosednjih obmejnih regij in drugimi regijami, v širšem evropskem prostoru. S spodbujanjem čezmejnega in mednarodnega (predvsem gospodarskega in kulturnega) povezovanja in vključevanja na vseh področjih družbenega delovanja, bo Pomurje ohranjalo stik z drugimi regijami in Evropi, omogočen mu bo prenos znanja, kapitala in dobrih praks iz drugih okolij v regijo. Vpetost v mednarodne tokove pa predstavlja enega izmed najpomembnejših virov za financiranje razvojnih politik in ključnih strateških projektov v regiji.

92

Pomurje bo svojo razvojno vizijo in zastavljene strateške cilje uresničevalo v okviru štirih razvojnih prioritete, devetih investicijskih področij in triindvajsetih ukrepov.

4.6. Razvojne prioritete z investicijskimi področji in ukrepi

Pomurje bo svojo razvojno vizijo in zastavljene strateške cilje uresničevalo v okviru **štirih razvojnih prioritete**, **devetih investicijskih področij** in **triindvajsetih**

ukrepov. V okviru opredeljenih razvojnih potencialov so bila identificirana razvojna področja oz. prioritete regije, kot sledi iz tabele 19.

Tabela 24: Razvojne prioritete, investicijska področja in ukrepi RRP 2014-2020

re(j)dno dobro Pomurje

V okviru vsake razvojne prioritete bodo podprti ukrepi in projekti, ki bodo skladni s horizontalnimi cilji in hkrati

prispevali k pričakovanim strateškim ciljem posamezne razvojne prioritete.

Konkurenčno in zeleno pomursko gospodarstvo bomo v novem programskem obdobju spodbujali s podporo inovativnosti, ustvarjalnosti, podjetnosti in znanja v podjetjih ter krepitvijo področij razvojne specializacije regije.

4.6.1. Razvojna prioriteta 1: Konkurenčno in zeleno gospodarstvo

Cilj prioritete: razvoj konkurenčnega gospodarstva temelječega na znanju, inovativnosti, podjetnosti, ustvarjalnosti, povezanju in družbeni odgovornosti.

Skladnost s tematskimi cilji PS: (1) Krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij; (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja; (4) Podpora prehodu na gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika; (5) Spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam; (6) Ohranjanje in varstvo okolja in spodbujanje URE; (8) Spodbujanje zaposlovanja in mobilnosti delovne sile; (10) Vlaganje v izobraževanje, usposabljanje in VŽU.

Investicijska področja vlaganj: izboljšano konkurenčnost pomurskega gospodarstva bomo v novem programskem obdobju zasledovali z dvema investicijskima področjema, in sicer:

- s spodbujanjem inovativnosti, ustvarjalnosti, podjetnosti in znanja v podjetjih ter
- s spodbujanjem zelenega gospodarstva oz. področij razvojne specializacije regije.

Velike strukturne pomanjkljivosti, predvsem nizka tehnološka naravnost in velik obseg delovno intenzivnih in tradicionalnih panog, so nekateri izmed

ključnih dejavnikov manjše gospodarske razvitosti in konkurenčnosti Pomurja, ki ustvari približno 4% celotnega slovenskega bruto domačega proizvoda.

Za izboljšanje konkurenčnosti gospodarstva in posledično razvoj novih delovnih mest, bo potrebno doseči gospodarsko prestrukturiranje regije, ki bo ob podpori znanja, s snovno in energetske učinkovitostjo in manjšo obremenitvijo okolja, s povezovanjem in sodelovanjem, spodbudilo nastanek novih, nišnih inovativnih produktov in storitev na tistih področjih, kjer imamo akumulirano znanje in vire (razvojna specializacija regije).

Inovativnost, podjetnost in znanje je investicijsko področje, v okviru katerega se bo spodbujalo raziskovalno-razvojno dejavnost in investicijska vlaganja v gospodarstvo, ter krepilo sodelovanje med vsemi relevantnimi deležniki, kar bo povečalo delež inovativnih podjetij v Pomurju in dvignilo tehnološko zahtevnost izdelkov in storitev. S krepitvijo vloge Murske Sobotne, kot središčem nacionalnega pomena in regionalnim vozliščem, razvojem podjetništva, spodbujanjem inovacij in kreativnosti, krepitvijo internacionalizacije, privabljanjem TNI in uveljavljanjem načel družbene odgovornosti podjetij, se bo izboljšala produktivnost,

konkurenčnost ter posledično spodbudila rast pomurskega gospodarstva.

Zelena ekonomija postaja gonilo razvoja lokalnih ekonomij. Osredotoča se na zdravo okolje, ki ugodno vpliva na človekovo počutje, varuje okolje in življenje v njem ter spodbuja ljudi, da se ozrejo po lastnih virih. V tem smislu bo regija, ob mednarodni integraciji in

okrepljenem regijskemu povezovanju (vloga regijske razvojne mreže), podpirala razvojno specializacijo Pomurja, kot način osredotočanja in aktiviranja regijskega potenciala v smeri trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitev in produktov na področju prehrane in turizma. To je področje, ki predstavlja primerjalno prednost Pomurja, v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji in njeni širši okolici.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno in razvojno dejavnost v bruto domačem proizvodu	%	0,3	0,6	SURS
delež inovacijsko aktivnih podjetij	%	54%	60%	SURS
dodana vrednost na zaposlenega v gospodarskih družbah	EUR	27.887	34.000	AJPES
trajnostna urbana strategija v izvajanju	število	0	1	MOP
kmetijska zemljišča v uporabi z ekološko pridelavo (glede na vsa kmetijska zemljišča v uporabi v regiji)	%	0,9	4,0	SURS
povprečna leta rast števila nočitev	%	n.p.	3,6	SURS

4.6.1.1. Inv. področje 1.1: Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo

Potrebe: boljši prenos znanja iz institucij znanja v gospodarstvo; okrepitev tehnološko-inovacijske baze gospodarstva za razvoj inovativnih in okolju prijaznih izdelkov/storitev; razvoj podpornega okolja za začetek, zagon in rast podjetij; povečanje izvozne sposobnosti in konkurenčnosti podjetij; koriščenje potencialov kreativnih industrij; izboljšanje kakovosti bivanja v mestih.

Cilj investicijskega področja: z upoštevanjem načel trajnosti in skladnosti zagotoviti trajnostni urbani razvoj in razviti konkurenčno gospodarstvo, temelječe na znanju, inovativnosti, podjetnosti, kreativnosti in družbeno odgovorni ekonomiji.

Ukrepi za doseganje ciljev investicijskega področja:

- **Ukrep 1:** Povečanje inovacijske sposobnosti podjetij in spodbujanje povezovanja;
- **Ukrep 2:** Podpora nastajanju in rasti ter internacionalizacija podjetij;
- **Ukrep 3:** Razvoj kreativnih industrij;

- **Ukrep 4:** Trajnostni razvoj urbanih območij.

Po podatkih SURS-a je delež inovacijsko aktivnih pomurskih podjetij za 4,6% nad slovenskim povprečjem. Skupne naložbe javne in zasebne sfere v raziskave in razvoj znašajo v Pomurju 0,5% lastnega bruto družbenega produkta, kar je najmanj med vsemi slovenskimi regijami in bistveno manj od slovenskega povprečja (2,5%). 92,1% teh naložb je bilo v letu 2011 v Pomurju financiranih s strani gospodarskih družb. Zaostajanje v inovacijski dejavnosti dodatno zmanjšuje konkurenčnost izdelkov in storitev na zunanjih trgih, kar se odraža v nizkem deležu izvoza produktov na tuje trge in nizki dodani vrednosti na zaposlenega, ki dosega 72% slovenskega povprečja. Izboljšanje inovacijske sposobnosti pomurskega gospodarstva bomo dosegli z učinkovitejšo rabo obstoječe raziskovalno-razvojne infrastrukture, z okrepljenim povezovanjem in sodelovanjem akademske, raziskovalne sfere in gospodarstva ter osredotočenostjo vlaganj v razvoj

inovativnih in okolju prijaznih izdelkov/storitev s področij, kjer imamo primerjalne prednosti.

1.656 mikro, malih in srednje velikih podjetij (MSP) ustvari 84% vseh delovnih mest in predstavlja 98,4% vseh podjetij v Pomurju. Omejen dostop do finančnih virov, velika prezadolženost, nizka stopnja podjetniške aktivnosti in nizka stopnja internacionalizacije podjetij, ki se kaže v veliki odvisnosti pomurskih podjetij od prodaje izdelkov in storitev na domačem trgu (71,2%), predstavljajo na nacionalni, kot tudi na regionalni ravni, ključne ovire rasti gospodarstva. Pomanjkanje inovativnosti in neustrezno podporo okolje pa ob tem še dodatno omejujeta razvoj in nastanek novih delovnih mest.

Razvoj vseh oblik podjetništva in krepitev konkurenčnosti mladih in inovativnih podjetij, bo spodbujeno s financiranjem podjetniških dejavnosti, razvojem podpornih mehanizmov, vzpostavitvijo spodbudnega poslovnega in podpornega okolja, krepitev izvozne sposobnosti podjetij in čezmejnega gospodarskega povezovanja ter razvojem družbeno odgovorne ekonomije.

Kreativne industrije kot pomemben nosilec ne-tehnološkega razvoja in generator visoke dodane vrednosti produktov, predstavljajo velik potencial gospodarskega razvoja Pomurja, saj imamo na eni strani veliko število ustvarjalcev in kreativcev (umetnikov, oblikovalcev, arhitektov), po drugi pa podjetja, ki potrebujejo kreativne navdihe in rešitve. Oblikovanje in kreiranje trendov v oblikovanju je po propadu velikih podjetij nekoliko zamrlo, vendar potencial in znanje v regiji, kljub odsotnosti oblikovalske politike in podporne infrastrukture, še zmeraj obstaja (tekstil, les, kovina, plastika, steklo, keramika, ipd.). Redka pomurska podjetja se zavedajo pomena oblikovanja in znajo izkoristiti njegov potencial, ki daleč presega zgolj estetsko funkcijo. Spodbujanje razvoja novih in

inovativnih produktov in storitev na tem področju se kaže kot niša, ki jo je vredno izkoristiti. Poleg oblikovanja so tudi tradicionalna znanja, veščine in tehnike, ki se jih lahko nadgradi s sodobnimi oblikovalski in tržnimi pristopi.

Mesta, kot središča povezav, inovacij, ustvarjalnosti in storitev, imajo velik gospodarski vpliv in so ključnega pomena pri zasledovanju ciljev EU 2020. Poleg številnih razvojnih priložnosti se v mestih kopičijo tudi številni okoljski izzivi, ki so predvsem povezani z neučinkovito rabo prostora, netrajnostno prometno politiko in neučinkovito rabo energije. Z oblikovanjem modelov trajnostnega urbanega razvoja, okrepljenim povezovanjem, vzpostavitvijo nadzora nad rabo in kakovostjo javnega prostora in stavbnega fonda, se lahko omilijo okoljski vplivi.

Murska Sobota sodi med mala evropska mesta in predstavlja eno izmed dvanajstih slovenskih središč nacionalnega pomena, v katerem živi približno 16% prebivalcev regije. Predstavlja gospodarsko, zaposlitveno, kulturno in izobraževalno regijsko središče. Kot generator razvoja in povezovalnih projektov podeželja z urbani območji, igra ključno vlogo v uravnoteženem razvoju regije. Kot pomembno prometno vozlišče (lega na V. panevropskem koridorju) se na mednarodni ravni povezuje s sosednjimi regijami Avstrije, Hrvaške in Madžarske. Poleg Murske Sobote predstavljajo osnovo urbane mreže regije mesta Gornja Radgona, Lendava in Ljutomer, ki se kot pomembni generatorji razvoja soočajo s podobnimi izzivi (učinkovita raba prostora znotraj mest in mestnih območij, ohranjanje in krepitev zdravja prebivalcev, reaktivacija degradiranih urbanih površin, ipd.).

Potenciali in nekateri ključni regijski projekti s področja gospodarske in poslovne infrastrukture, so prikazani na kartografskih podlagah, ki so priloga dokumentu.

Ukrep 1: Povečanje inov. sposobnosti podjetij in spodbujanje povezovanja

Cilj ukrepa: povečati delež inovacijsko aktivnih podjetij, izboljšati učinkovitost rabe raziskovalne infrastrukture ter razvoj znanja ter kompetenc za boljše vertikalno in horizontalno sodelovanje in povezovanje.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR.

Ciljna skupina: podjetja, raziskovalne institucije, univerze in samostojni visokošolski zavodi, raziskovalci, razvojna partnerstva, institucije znanja, grozdi, NVO.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število podjetij, ki prejmejo podporo za produktne naložbe v RRI	podjetje	0	10	spremljanje
število podprtih podjetij, ki sodelujejo z raziskovalnimi ustanovami	podjetje	0	5	spremljanje

V okviru tega ukrepa bo na nacionalni ravni z evropskimi sredstvi podprta izgradnja manjkajoče in nadgradnja obstoječe raziskovalne infrastrukture, z namenom podpore inovacijskim in razvojnim procesom v gospodarstvu (razvoj izdelkov in storitev s visokim tržnim potencialom). Podprte bodo tako interdisciplinarne (ne)tehnološke razvojne raziskave v okviru obstoječih centrov za prenos in komercializacijo znanja, kot tudi platforme za povezovanje in iskanje sinergij med gospodarstvom in raziskovalnimi organizacijami. Spodbujeno bo vzpostavljanje pogojev za boljšo izrabo obstoječe raziskovalne infrastrukture (tudi z odpiranjem rabe raziskovalne infrastrukture drugim raziskovalnim institucijam, partnerjem in podjetjem) ter razvoj raziskovalnih projektov z namenom povezovanja med akterji, t.i. trikotnik znanja in različne oblike prenosa znanja.

Ukrep je usmerjen v oblikovanje razvojnih partnerstev na skupnih RRI projektih s področja razvojne specializacije regije, krepitev mednarodnega in čezmejnega sodelovanja, investicije podjetij v tehnološke in netehnološke inovacije in njihov prenos v gospodarsko izkoriščanje in komercializacijo. Podpora aktivnostim razvoja in uvajanja novih poslovnih modelov in tehnologij,

ki bistveno prispevajo k zmanjšanju obremenitev okolja, bo vplivala na zmanjšanje odvisnosti od primarnih surovin in povečala snovno in energetska učinkovitost podjetij (eko inovacije). Spodbujen bo razvoj aplikativnih raziskav, komercializacija razvitih rešitev in aktivnosti za krepitev razvojnih kompetenc v podjetjih (množično inoviranje, prehod raziskovalcev iz javnega v poslovni sektor, vrhunski strokovnjaki v podjetjih).

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Razvoj celovitih rešitev za trg:* Razvojni center Panonipharm; Razvoj metalizirane serije stikal in vtičnic Elektromaterial; Nove tehnologije in proizvodi v gradbeništvu TAP; Razvoj stavbnega pohištva energyarctec za pasivne hiše Arcont; Razvoj novih prefabrikatov za sodobno trajnostno gradnjo Varis; Razvoj in produkcija večfunkcijskih izolacijskih stekel Reflex.
- *Krepitev povezovanja in raziskovalno razvojnih oddelkov v podjetjih.*

Primer regijskega projekta: Krepitev raziskav in razvoja in spodbujanje razvojnih projektov v Pomurju.

regijski projekt 1

Krepitev raziskovalno-razvojnih oddelkov in spodbujanje razvojnih projektov

Nosilec projekta: Pomurska gospodarska zbornica

Potencialni partnerji: Pomurski tehnološki park, Regionalna razvojna agencija Mura; območne obrtne zbornice in združenja; gospodarske družbe; lokalne samoupravne skupnosti;

Ciljna skupina: podjetja z raziskovalno razvojnim potencialom

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2016 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.1) Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo

Skladnost s PS: (1) Krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij

Skladnost z OP: (1) Mednarodna konkurenčnost raziskav, inovacij in tehnološkega razvoj

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 5.617.500

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 1.966.125

Pričakovana EU sredstva (v %): 65

Povzetek projekta:

Vlaganja v raziskave in razvoj so v Pomurju na nizki stopnji (delež bruto domačih izdatkov za RRD v BDP znaša le 0,3%), zato je krepitev raziskovalno razvojnih oddelkov in spodbujanje razvojnih projektov v regiji nujno potrebno. Namen projekta je krepitev inovacijskega okolja v Pomurju in podpora podjetjem pri njihovih raziskovalnih, razvojnih ter inovacijskih sposobnostih z namenom razvoja novih ali bistveno izboljšanih produktov, ki jih bodo podjetja razvila v okviru lastne razvojno raziskovalne dejavnosti. Preko javnega poziva se bodo zbrali osnutki R&R potreb in projektov iz lokalnega okolja. Z organizacijo strokovnih delavnic se bodo podjetjem podale ključne smernice za načrtovanje R&R projektov, prav tako se bo vzpostavila "mapa razpoložljive tehnološke opreme in obstoječih znanj" in skupen informacijski sistem za podporo transferju znanj. Vsako leto se bo preko javnega razpisa izbralo 10 podjetij, ki bodo implementirala R&R projekte. Pri implementaciji projektov bo podjetjem stalno na razpologo storitvena podpora, pomoč pri pripravi programov in dokumentacije.

Cilji projekta:

- spodbuditi vlaganja podjetij v raziskave in razvoj,
- razvoj novih ali bistveno izboljšanih produktov in storitev,
- dvig dodane vrednosti pomurskega gospodarstva.

Ključni rezultati:

- št. ustvarjenih bruto delovnih mest: 10
- št. podprtih R&R projektov: min 50 (10/leto)
- št. inovacij in/ali patentov: 25
- povečanje dodane vrednosti na zaposlenega v podjetjih prejemnikovih sredstev: za vsaj 8%

Predvidene projektne aktivnosti:

- razvoj modela, vodenje in koordinacija
- vzpostavitev IKT sistema
- izvedba strokovnih delavnic
- izvedba razpisa in izbora R&R projektov
- vzpostavitev sistema podpore za izvedbo R&R projektov

Ukrep 2: Podpora nastajanju, rasti in internacionalizaciji podjetij

Cilj ukrepa: spodbuditi nastanek in preživetje, predvsem malih in srednje velikih podjetij.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR, ESS in EKSRRP.

Ciljna skupina: podjetja (predvsem MSP), lokalne skupnosti, ranljive cilje skupine (mladi, visoko izobraženi brezposelni, ženske), razvojna partnerstva.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število podjetij, ki prejmejo podporo za produktne naložbe	podjetje	0	400	spremljanje
število novih naložb v regijo	podjetje	0	7	spremljanje
povečanje števila novonastalih podjetij z vsaj eno zaposleno osebo	število	247	povečanje	SURS

Na nacionalni ravni bodo, skladno z usmeritvami iz operativnega programa, evropska sredstva namenjena razvoju in zagonu novih podjetij z visokim potencialom rasti ter razvoj hitro rastočih podjetij, spodbujanju ustvarjalnosti in inovativnosti, medsebojnem povezovanju podjetij in institucij znanja pri skupnih projektih ter investicijskimi in razvojnimi vlaganji, prednostno na identificiranih področjih razvojne specializacije regije in države. Te aktivnosti bodo podprte z uporabo instrumentov za lažji dostop do kapitala in virov financiranja (npr. garancijske sheme, garancije za bančne kredite s subvencioniranjem obrestnih mer, mikrokrediti). Poleg finančnih virov bodo podjetja deležna tudi drugih oblik podpore v obliki strokovnih svetovalnih storitev (usposabljanja, mentorstvo, svetovanja) subjektov podpornega okolja.

Poleg podpore aktivnostim za izboljšanje konkurenčnosti in produktivnosti zdravega jedra obstoječe industrije, bo posebna pozornost namenjena ukrepom za izboljšanje veščin in kompetenc podjetij (npr. upravljanje in vodenje podjetij, trženjska znanja, prenos znanj, ...), ukrepom za spodbujanje večje rabe obnovljivih virov in ukrepom, ki bodo prispevali k povečanju snovne in energetske učinkovitosti podjetij ter spodbujali razvoj okoljsko manj obremenjujočih izdelkov in storitev (zeleni produkti). Spodbujeni bodo tudi ukrepi za zagotavljanje kakovostne organizacije dela in prilagajanje delovnih mest in novih oblik dela (npr. zelena delovna mesta) ter razvoj družbene odgovornosti podjetij.

Ravnovesje na trgu dela bo vzpostavljeno s spodbujanjem vajeništva in mentorstva, kariernimi svetovanji, povezovanjem šol z gospodarstvom, izobraževanjem in usposabljanjem zaposlenih v podjetjih, izvajanjem nacionalnih programov in shem, kot npr. regijskih študentskih shem in z regijskim kadrovskim centrom. To so aktivnosti, ki se navezujejo z ukrepi 2.1.1 Vlaganja v znanje in boljšo zaposljivost.

Z razvojem in spodbujanjem celovitih podpornih storitev za podjetja in podjetnike (informacije, promocija, svetovanja, usposabljanja, mentorstvo, povezovanjem in mreženjem podjetij ter kreativnih industrij) in nadgradnjo obstoječega podpornega okolja (širitev kapacitete Pomurskega tehnološkega parka) ter aktivacijo obstoječe poslovne infrastrukture, z namenom privabljanja domačih in tujih neposrednih investitorjev, se bo izboljšala podjetniška aktivnost in spodbudil nastanek novih inovativnih podjetij v Pomurju.

Podprti bodo tudi ukrepi za razvoj podjetništva v določenih ciljnih skupinah (mladi, ženske, brezposelni) ter ukrepi za povečanje obsega dejavnosti in zaposlitev v sektorju socialnega podjetništva, ki so podrobneje opredeljeni v okviru ukrepa 2.2.1. Z nadaljevanjem izvajanja programa Podjetno v svet podjetništva, ki je namenjen mlajšim visoko izobraženim brezposelnim, se bo tako spodbujalo ustanavljanje novih mladih podjetij.

Ponudba poslovne infrastrukture je v regiji relativno majhna, kar omejuje zanimanje večjih potencialnih vlagateljev. Iz okolja izhajajo potrebe po naložbah v

različno poslovno infrastrukturo, ki so v različnih fazah in potrebujejo različne pristope (razvoj komunalne infrastrukture, nakup zemljišč, razširitev, itd.).

Priprava študij izvedljivosti, tržnih raziskav in izvoznih načrtov, bo podjetjem omogočila nadaljnji razvoj poslovanja. Podprti bodo tudi prenosi dobrih praks in organizirane aktivnosti na specializiranih mednarodnih sejmih in drugih pomembnejših dogodkih doma in v tujini. Nadaljevali bomo z aktivnostmi za privabljanje TNI (npr. popis razpoložljivih zemljišč, zgradb in nepremičninskih objektov primernih za industrijsko/poslovno rabo; oblikovanje osnovnih promocijskih materialov; prenosi dobrih praks in okrepljeno sodelovanje s predstavništvii slovenskega gospodarstva v tujini kot tudi z veleposlaništvii RS). Preko Centra za internacionalizacijo se bo vzpostavil sistem usposabljanja in program strokovne podpore za pomurska podjetja, ki bo nudil programe usposabljanja in tehnično podporo podjetjem za uspešen nastop na tujih trgih. Za potrebe predstavitev pomurskih produktov, se bodo organizirali skupni sejmski nastopi in skupne predstavitve izdelkov.

V okviru tega ukrepa bo poudarek na vključevanju pomurskega gospodarstva in ostalih deležnikov v programe čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja in povezovanja, s čimer se bo dodatno spodbudil gospodarski razvoj regije. S podporo diverzifikaciji kmetijskih gospodarstev bo spodbujen tudi razvoj podeželskega podjetništva, kar je podrobneje opredeljeno v četrti razvojni prioriteti.

Načrtovane **naložbe** in **projekti**:

- *Dostop do finančnih virov*: Regionalne garancijske sheme.
- *Poslovna infrastruktura*: Poslovno-logistična cona Murska Sobota TLDC II; Obrtno-industrijska cona Murska Sobota SOIC; Obrtno-industrijska cona Lendava; Gospodarska cona Gornja Radgona (širitev in opremljanje IC Mele).
- *Podporno okolje za razvoj podjetništva*: Pomurski tehnološki park – faza 2; Podjetno v svet podjetništva; Podjetništvo je naša prihodnost (podjetniški krožki za mlade); Ženski princip; Mala podjetja, ključ do razvoja regije; Novo socialno omrežje; Protect Teen Prospect.
- *Podpora internacionalizaciji*: Center za internacionalizacijo inovativnih pomurskih produktov; Kompetenčni center za internacionalizacijo MSP; Strateško načrtovanje in razvoj blagovnih znamk za podjetja v regiji; Partnerstvo za razvoj in konkurenčnejši nastop na tujih trgih Arcont; Paviljon Pomurja; Razvoj blagovne znamke in produktov ter internacionalizacija podjetja Varis; Rekonstrukcija mlekarne 1. faza.

Primer regijskega projekta: Razvoj nove generacije podjetnikov v Pomurju.

regijski projekt 2

Razvoj nove generacije podjetnikov v Pomurju

Nosilec projekta: Pomurski tehnološki park

Potencialni partnerji: Regionalna razvojna agencija Mura; Pomurska gospodarska zbornica; območne obrtne zbornice in združenja; gospodarske družbe; lokalne samoupravne skupnosti;

Ciljna skupina: potencialni podjetniki, raziskovalci, inovatorji, obstoječa podjetja

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.1) Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 9.250.850

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 1.850.170

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Ena izmed osnovnih usmeritev pomurskega gospodarstva je povečanje konkurenčnosti podjetij, s čimer bi zagotovili višjo gospodarsko rast in izboljšali strukturo podjetij in s tem posledično trg dela. Razvoj podpornega okolja za podjetništvo, ki gradi na raziskovalno razvojnem potencialu in ki je usmerjeno v tržne niše in razvojno specializacijo regije, je nujno potrebno. Osnovni namen projekta je širitev infrastrukturnih zmogljivosti Pomurskega tehnološkega parka in razvoj novih podpornih storitev, s katerimi bi omogočali sorazmerno dinamiko podjetništva v celotni Pomurski regiji. Projekt bo tako usmerjen v pomoč pri ustanavljanju novih tehnološko inovativnih podjetij v večjih gospodarskih centrih in novih podeželskih podjetij, ki bodo ohranjala podjetniško dinamiko tudi na podeželju. Projekt predvideva naslednje aktivnosti: vodenje in koordinacija projekta; gradbena dela za tri objekte na treh lokacijah (M. Sobota, Ljutomer in Grad), nabava opreme, promocijsko animacijske aktivnosti; sofinanciranje zagona start-up podjetij; izobraževanja podjetnikov; razvoj novih inovativnih produktov in pomoč pri vstopu na tuje trge.

Cilji projekta:

- razvoj obstoječega podpornega okolja za podjetništvo,
- podpora ustanavljanju in razvoju MSP,
- razvoj poslovnega okolja in mrežnih povezav.

Ključni rezultati:

- nove uporabne površine podpornega okolja: iz 1.640 m² na 5.740 m²
- št. ustvarjenih bruto delovnih mest: 150
- št. novoustanovljenih podjetij: min 60
- št. razvitih novih, inovativnih produktov: 30

Predvidene projektne aktivnosti:

- gradbena dela in nabava opreme
- promocijske aktivnosti
- zagon novih podjetij in razvoj novih podpornih storitev
- izobraževalna akademija in skupni nastopi na sejmih

Ukrep 3: Razvoj kreativnih industrij

Cilj ukrepa: spodbuditi večjo vključenost kreativnih industrij v gospodarstvo za razvoj novih podjetniških produktov in inovacij.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR.

Ciljna skupina: razvojna partnerstva, podjetja, institucije znanja, grozdi, NVO, prebivalci, gospodarstvo, lokalne skupnosti.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
ustanovljen Center kreativnih industrij	število	0	1	spremljanje
delež zaposlenih na ravni regije v IKT dejavnosti ter strokovni, znanstveni, tehnični in drugi poslovni dejavnosti	%	4,8	6,0	spremljanje

V okviru ukrepa bosta podprta ustvarjalnost in inovativnost ter razvoj tehnoloških in netehnoloških inovacij (industrijsko oblikovanje, lastne blagovne znamke) z vključevanjem ustvarjalcev iz kreativnih industrij v lokalno okolje in gospodarstvo ter njihovo interdisciplinarno povezovanje z raziskovalci, akademskim okoljem, poslovneži in odločevalci. Uporaba kreativnih industrij bo prednostno spodbujana na reaktiviranih degradiranih mestnih površinah.

Iz okolja so zaznane težnje po razvoju storitev podpornega okolja za spodbujanje povezovanja podjetij in kreativnih industrij npr. Centra kreativnih industrij, kot stičišča in vira informacij za vse deležnike, ki bo prilagojen gospodarskim in kulturnim potrebam regije.

Ključne naloge centra bodo podpora aktivnostim spodbujanja, povezovanja in sodelovanja (npr. coworking), svetovanja, izobraževanja in delavnice (poslovno usposabljanje ustvarjalcev, promocija kompetenc in potencialov ustvarjalcev za gospodarstvo, ipd.), mreženje, oblikovanje baze znanje, finančna podpora, mednarodna izmenjava izkušenj in dobrih praks, s čimer se bo spodbudil gospodarski razvoj regije.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Podporno okolje za razvoj ustvarjalnosti in kreativnosti:* Kreativna akademija; projekt »Coworking«; Kulturna in kreativna industrija v Pomurju.

Ukrep 4: Trajnostni razvoj urbanih območij

Cilj ukrepa: izboljšati kakovost javnih površin, reaktivirati degradirane površine in zmanjšati onesnaženost zraka za doseganje boljše kakovosti bivanja v mestih.

Predvideni EU viri: sredstva KS in ESRR.

Ciljna skupina: prebivalci v mestih in mestnih območjih, gospodarstvo, lokalne skupnosti, upravljavci javnih površin, pešci, kolesarji, uporabniki javnega potniškega prometa, vozniki osebnih vozil.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
površina nerevitaliziranih površin v mestih, ki izvajajo trajnostne urbane strategije	ha	0	0	MOP
odprt prostor, ustvarjen ali saniran na urbanih območjih	m ²	0	1.000	MOP
javne ali poslovne stavbe, zgrajene ali prenovljene na urbanih območjih	m ²	0	1.000	MOP

Z zmanjševanjem privlačnosti mestnih središč zaradi selitev dejavnosti na obrobje mest, s pospešenimi dnevnimi migracijami ter povečanim osebnim (delovni migranti) in tranzitnim prometom, s slabo razvitim javnim potniškim prometom (JPP), s povečanim številom degradiranih urbanih območij (propad podjetij in uporaba degradiranih industrijskih območij) se povečuje ogljični odtis, poslabšuje se kakovost zraka v mestih in s tem vpliv na zdravje (emisije TPG plinov in trdi delci).

Z izvajanjem integralnih urbanih projektov, potrjenih v okviru Trajnostnih urbanih strategij (TUS), se bo podpiralo projekte za povečanje privlačnosti urbanih območij z učinkovito prenovo degradiranih območij (prenova energetske neučinkovitega in nefunkcionalnega stanovanjskega fonda, prenova javnih prostorov in stavb, prostorov za rekreacijo, urbanistične rešitve, uporaba kreativnih industrij, razvoj stanovanjskih kooperativ, podpirne in promocijske aktivnosti urbane podpore), oživiljanjem mestnih predelov in celovito prenovo stanovanjskih sosesk ter projekte za izboljšanje stanja okolja in pogojev za izvajanje trajnostne mobilnosti.

Ukrepi namenjeni trajnostnemu razvoju urbanih območij v mestnih občinah in njihovih naseljih bodo podprti preko mehanizma »Celostnih teritorialnih naložb (CTN)«, vsebine za povečanje privlačnosti ostalih urbanih območij pa bodo podprte z mehanizmom »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD)«. V kombinaciji z izvajanjem ukrepov, ki so namenjeni učinkoviti rabi energije (ukrep

3.3.1) in trajnostni mobilnosti v urbanih območjih (ukrep 3.3.2), bo to prispevalo k oblikovanju celovitih projektov trajnostnega razvoja urbanih območij in bo prispevalo k zmanjševanju problemov s kakovostjo zraka in z emisijami hrupa ter posledično prispevalo k izboljšanju splošnega zdravja prebivalstva v urbanih območjih.

Načrtovane **naložbe** in projekti:

- *Izboljšanje urbanega okolja, ožvitev in sanacija degradiranih območij:* Soboško jezero; projekt »PREJKmesta«; Ureditev mestnega središča Murska Sobota; Ureditev degradiranega območja Lendavska sever; Širitev sistema daljinskega ogrevanja na območju MO Murska Sobota – faza I.; Turistični center Fazanerija (faza II); projekt »City Cooperation II«; Povezovanje in urejanje urbanih parkov Pomurja; Urejanje zelenih površin, s prehodno sanacijo degradiranih območij; Urbana in arhitekturna ureditev središča mesta Gornja Radgona; Ureditev starega mestnega jedra Gornja Radgona in revitalizacija Jurkičeve ceste; Povečanje stanovanjskega fonda v MOMS; Strategija in akcijski načrt upravljanje z javnimi objekti na območju Prlekije.

Primer regijskega projekta: Ureditev degradiranega območja »Soboško jezero«.

Nosilec projekta: MO Murska Sobota

Potencialni partnerji: SGP Pomgrad; PMMP Murska Sobota; Jadralni klub Štorklja; Ribiško društvo MS; ŠD Bakovci; Klub jadrancev na deski Štrk; Aeroklub Murska Sobota; ŠK Pomurje deset; Potapljaško društvo M. Sobota; lokalne samoupravne skupnosti; PGZ MS; DARS, RC M. Sobota;

Ciljna skupina: prebivalci regije; rekreativci in športniki; obiskovalci in turisti; turistični ponudniki

Tip projekta: investicijski projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.1) Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 39.669.770

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 16.334.885

Pričakovana EU sredstva (v %): 50

Povzetek projekta:

Soboško jezero se neposredno navezuje na Letališče Murska Sobota, Rakičanski grad z že delujočimi vsebinami in mesto Murska Sobota. Poleg mestnega gozda Fazanerija, predstavlja Soboško jezero eno ob najbolj priljubljenih rekreacijsko-športnih lokacij v regiji. Soboško jezero pa ne privablja samo domačine, ampak rekreativce iz cele Slovenije in sosednjih držav. Je poligon za mednarodno tekmovanje v triatlonu, prizorišče tekmovanj v ribolovu, surfanju, veslanju, reševanju iz vode, podvodni orientaciji, itd. Ob jezeru potekajo tekmovanja v odbojki na mivki, razne prireditve. Okoli jezera je sprehajalna pot. Jezero je neposredno ob kolesarskem omrežju, ki ga povezuje s kolesarskimi in peš potmi v regiji. In vse to kljub dejstvu, da do danes poteka izkopavanje gramoza. V neposredni bližini je tudi avtocesta oz. uvoz/izvoz na avtocesto. Izkopavanje gramoza se zaključuje in Soboško jezero potrebuje ureditev. Ureditveni načrt je pripravljen in je odraz potreb v prostoru in regiji. Ureditveni načrt predvideva: Utrditev pešpoti do in okoli jezera; Vzpostavitev kolesarske poti okoli jezera z navezavo na kolesarsko mrežo; Vzpostavitev tekaške proge; Drevored od jezera do Dvorca Rakičan; Ureditev parkirnih prostorov; Vstopno točko na jezero z vso potrebno infrastrukturo in centrom za obiskovalce; Ciljno tribuno veslaških tekem; Razgledno točko; Center vodnih športov (športno jadrnanje, jadrnanje na deski, sup, kajak, kanu, veslanje itd.); Wake park; Ribiško območje (ribolov, drstišče, gojišče); Območje za piknike; Kopališče; Regijski arheološki muzej; Športni zaliv (obalni športi); ureditev kompleksa Pomgrad; Rezervat za ptiče; izgradnjo Hotela; Regijski reševalni center.

Cilji projekta:

- celovita revitalizacija Soboškega jezera;
- razvoj nove športno-rekreacijske infrastrukture;
- razširitev turistične ponudbe Pomurja.

Ključni rezultati:

- revitalizirano območje ob jezeru: 1
- št. nove tur. rekreacijske infra.: min 12

Predvidene projektne aktivnosti:

- gradbena dela in nabava opreme
- razvoj novih storitev in izvedba promocijskih aktivnosti
- varovanje naravne in kulturne dediščine

4.6.1.2. Inv. področje 1.2: Zeleno gospodarstvo

Potrebe: povečanje lokalne (samo)oskrbe; vzpostavitev podpornega okolja za trženje in distribucijo produktov; boljše mreženje in povezovanje ter skupna promocija na področju turizma.

Cilj investicijskega področja: podpora področjem razvojne specializacije regije v smislu osredotočanja in aktiviranja regijskega potenciala v smeri trajnostnih, integriranih in inovativnih rešitev in produktov na področju prehrane, turizma in obnovljivih virov energije.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 5:** Sonaravno kmetijstvo in gozdarstvo;
- **Ukrep 6:** Razvoj turistične destinacije in inovativnih turističnih produktov;

Kmetijstvo in z njim povezana pridelava in predelava lokalno pridelane hrane, predstavlja eno izmed najpomembnejših gospodarskih panog, prav tako pa neizkoriščen potencial, zato je temelj razvojne specializacije Pomurja. Čeprav se delež kmetijskih zemljišč v regiji zmanjšuje, ima Pomurje na ravni države še zmeraj najvišji odstotek kmetijskih zemljišč v uporabi v državi, glede na celotno površino regije (47,9%). Po podatkih SURS-a je kmetijstvo v letu 2012, skupaj z lovstvom in gozdarstvom, prispevalo 7,5% k skupni ustvarjeni dodani vrednosti in 4% k skupni zaposlenosti. Neugodna velikostna struktura kmetijskih gospodarstev, neugodna starostna in izobrazbena struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev, razdrobljenost posesti, oddaljenost od tržnih središč, nepovezanost, prenizka ekonomska in okoljska učinkovitost so dejavniki, ki zavirajo in omejujejo hitrejši razvoj v kmetijstvu.

Turizem predstavlja eno izmed najperspektivnejših gospodarskih panog v regiji, saj v Pomurju ustvarimo 8% vseh prihodov in 10% vseh nočitev v Sloveniji. Poleg razvitega zdraviliškega oziroma termalnega turizma, je posebnost pomurskega turizma velik delež domačih gostov v strukturi vseh gostov. Po podatkih SURS-a, je bilo tako v letu 2012 med vsemi gosti kar 65% domačih gostov, med tujimi gosti pa prevladujejo avstrijski (52%) in nemški gostje (14%). Turizem v Pomurju se sooča s sezonsko koncentracijo, veliko razdrobljenostjo in nepovezanostjo turistične ponudbe ter odsotnostjo inovativnih turističnih produktov. Razvoj turizma bo podprt z vzpostavitvijo in krepitevjo vloge regijske destinacijske organizacije, posledično s povečanimi vlaganji v promocijo, predvsem pa s povezovanjem turističnih akterjev v regiji, njihovim skupnim nastopom na trgu in razvojem novih inovativnih turističnih produktov in storitev (vključno s področjem kulturnega turizma). Z modernizacijo obstoječih nastanitvenih kapacitet, razvojem novih, predvsem manjših sonaravnih kapacitet, investicijami v razvoj športno-turistične infrastrukture, nadgradnjo obstoječih in razvojem novih inovativnih turističnih produktov in storitev, močnejšim povezovanjem turizma s kulturo in kreativnimi industrijami ter vzpostavljanjem kratkih verig z lokalno in ekološko pridelano hrano, se bo dvignila kakovost ponudbe in prepoznavnost Pomurja kot sonaravne turistične destinacije.

Karta »Razvojni potenciali Pomurja«, ki je del priloge tega dokumenta, shematsko prikazuje razvojne potenciale regije.

105

Ukrep 5: Sonaravno kmetijstvo in gozdarstvo

Cilj ukrepa: povečati lokalno (samo)oskrbo in pridelavo ter predelavo hrane z večjo dodano vrednostjo.

Predvideni EU viri: sredstva EKSRRP in ESRR.

Ciljna skupina: kmetovalci, nosilci kmetijske dejavnosti, kmetijski strokovnjaki, potrošniki, lokalno prebivalstvo, turisti, obiskovalci, kmetijska gospodarstva, turistične kmetije, obrtniki, javni zavodi, osebe dejavne v kmetijskem, živilskem in gozdarskem sektorju, upravljavci zemljišč in drugi gospodarski subjekti, ki delujejo na podeželskih območjih.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število novih prehranskih produktov ekološke pridelave	število	0	10	spremljanje
število kmetijskih gospodarstev z ekološko pridelavo	število	40	60	SURS

Trendi in povpraševanje po lokalno pridelani, zdravi in kakovostni hrani je vse večje. Tudi Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 podpira razvoj trajnostnega kmetijstva, ki bo ekonomsko učinkovito in konkurenčno, socialno in družbeno odgovorno, hkrati pa tudi okolju prijazno in vzdržno. V regiji bomo spodbujali lokalno trajnostno (samo)oskrbo, ekološki način pridelave in predelave zelenjave in sadja ter uvajanje teh pridelkov in izdelkov v naš vsakdan. Z aktivnostmi ozaveščanja, okrepljeno promocijo in izobraževanjem, povezovanjem pridelovalcev, skupnim trženjem in distribucijo lokalnih pridelkov, bomo povečali (samo)oskrbo v regiji, zmanjšali odvisnost od uvožene hrane in povečali kakovost življenja prebivalcev. Podpirali bomo projekte, ki bodo prispevali k povečanju kakovostne lokalno pridelane hrane in trajnostne oskrbe, tako na ponudbeni strani, kot tudi na strani povečanja povpraševanja in porabe lokalnih pridelkov ter produktov za različne ciljne skupine (šole, vrtci, gospodinjstva, javni zavodi).

Podprti bodo tudi ostali ukrepi za razvoj kmetijstva in gozdarstva, ki izhajajo iz Programa razvoja podeželja 2014-2020 (PRP) in Strategije za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 (npr. ukrepi za vzpostavitev manjkajočih povezav in različnih oblik sodelovanja med raziskovalnimi in strokovnimi institucijami ter končnimi uporabniki znanj, dostop do specializiranih svetovalnih storitev in povečanje usposobljenosti zaposlenih v

kmetijstvu, gozdarstvu in živilstvu). Projekt »Razvoj človeških virov, nova znanja in raziskave v kmetijstvu na podjetniški osnovi za razvoj kmetijstva in podeželja« predvideva izvedbo aktivnosti, ki bodo prispevale k dvigu strokovne ravni nosilcev kmetij in strokovnjakov s področja kmetijstva in IKT, ozaveščanju prebivalstva glede pomembnosti kmetijstva ter lokalne samooskrbe s hrano in vzpostavitvi pogojev za povezavo med pridelovalci, predelovalci in porabniki hrane v lokalnem okolju.

Podprte bodo naložbe in ukrepi za spodbujanje tehnološkega razvoja kmetijskih gospodarstev, izboljševanja velikostne strukture in ureditve zemljišč, vzpostavitev namakalnih sistemov in naložbe za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov in amonijaka v kmetijstvu. Z generacijsko pomladitvijo se bo spodbujalo mlade, zlasti višje izobražene člane kmetijskega gospodinjstva, da se odločijo za opravljanje kmetijske dejavnosti in si na kmetijskih gospodarstvih ustvarijo delovna mesta za polni delovni čas. S spodbujanjem usposabljanja in izobraževanja se bo povečala usposobljenost v kmetijstvu, gozdarstvu in živilskopredelovalni industriji. S podporo razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah in mikro podjetjih, bomo ustvarili pogoje za vzpostavitev zelenih delovnih mest in dodatni vir dohodka na kmetijah.

Konkurenčnost kmetijstva in gozdarstva se bo izboljšala s spodbujanjem horizontalnega in vertikalnega sodelovanja udeležencev vzdolž agroživilskih in gozdno-lesnih verig, dodajanjem vrednosti kmetijskih in gozdno-lesnih proizvodov, vključevanjem primarnih proizvajalcev v sheme kakovosti, ustanavljanjem in delovanjem skupin in organizacij proizvajalcev v kmetijstvu in gozdarstvu, z razvojem lokalnih trgov in kratkih dobavnih verig ter promocijo na lokalnih trgih. Tako je tudi namen projekta »Mreža razvojno promocijskih centrov za kmetijstvo« ustanoviti institucijo oziroma vzpostaviti objekte, namenjene razvoju, promociji in trženju osnovnih kmetijskih pridelkov, izdelkov, predelanih iz osnovnih kmetijskih pridelkov ter izdelkov domače in umetniške obrti, z namenom spodbujanja proizvodnje in prodaje izdelkov z višjo dodano vrednostjo. Z razvojem funkcionalnih in ekoloških živil v okviru projekta »Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi hrane«, se bo izboljšala konkurenčnost kmetijstva v regiji.

Ukrep iz PRP »Naložbe v osnova sredstva«, predvideva podpro naložbam v večjo okoljsko učinkovitost kmetijskih gospodarstev in živilsko-predelovalnih obratov, s čimer se bo prispevalo k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov, boljši kakovosti zraka in izboljšani konkurenčnosti kmetijstva in živilskopredelovalne industrije.

Podprti bodo tudi ukrepi KOPOP, ki bodo prispevali k ohranjanju naravnih virov, biotske raznovrstnosti, ohranjanju kulturne krajine ter blažitvi in prilagajanju kmetijstva podnebnim spremembam. Z uvajanjem nadstandardnih tehnologij pridelave in spodbujanjem ekološkega kmetovanja, bomo zadostili zahtevam družbe po uporabi okolju prijaznih načinov kmetovanja in naraščajočemu povpraševanju po izdelkih višje kakovosti.

Načrtovane **naložbe** in **projekti**:

- *Lokalna samooskrba*: Lokalna trajnostna oskrba v Pomurski regiji; Domače je najboljšo! Spodbujanje lokalne menjava v Pomurju; Ekološka pridelava in predelava kot osnova trajnostne prehrane; Jem lokalno – uvajanje eko, lokalne in zdrave hrane v osnovne šole in vrtce; Lokalna trajnostna oskrba javnih zavodov s kvalitetno hrano – vzpostavitev zaposlitvenega centra Ljutomer.
- *Nova znanja v kmetijstvu, gozdarstvu in živilskopredelovalni industriji*: Razvoj znanstveno-izobraževalnega sistema za pomoč pri poslovnih odločitvah na področju kmetijstva; Izgradnja šole za senzorično ocenjevanje; Regionalni razvojni center BS Rakičan.
- *Predelava, trženje in razvoj proizvodov*: Poslovna organiziranost; Razvojno promocijski center za kmetijstvo; Vzpostavitev centra za pridelavo in predelavo industrijske konoplje; Izgradnja farme in vzpostavitev zadruga "Goričko"; Funkcionalna živila kot temelj trajnostno zasnovane agroživilske verige; Dvig dodane vrednosti v vinogradništvu in vinarstvu; Večnamenski objekt«nazaj k naravi»; Aktivacija razvojnega potenciala kmetijstva v občini Puconci.
- *Učinkovitost in trajnost kmetijskih gospodarstev*: Komasačija kmetijskih zemljišč v MO Murska Sobota; Izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane z razvojem oziroma prilagoditvijo kmetijstva.
- *Namakalni sistemi*: Voda in vrtovi Pomurja; Namakanje kot osnova pridelave zelenjave v klimatsko spremenjenih pogojih; Mobilne solarne namakalne naprave.
- *Energetsko učinkovitejše kmetijstvo, gozdarstvo in živilsko-predelovalna industrija*: Energetsko samozadostno kmetijsko gospodinjstvo; Male bioplinske naprave; Travinje kot energent; Rastlinjaki.

107

Primer regijskega projekta: Lokalna trajnostna oskrba v Pomurju; Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi hrane.

Lokalna trajnostna oskrba v Pomurju

Nosilec projekta: Center za zdravje in razvoj MS

Potencialni partnerji: KGZ Murska Sobota; EC Svit Pomurje; lokalne samoupravne skupnosti;

Ciljna skupina: prebivalci regije; kmetijski pridelovalci, gospodinjstva; javni zavodi

Tip projekta: »mehki« projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.2) Zeleno gospodarstvo

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 482.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 72.300

Pričakovana EU sredstva (v %): 85

Povzetek projekta:

Povečanje lokalno trajnostne oskrbe ter samooskrbe gospodinjstev predstavlja ključno priložnost za razvoj na področju kmetijstva. V povezavi z razvojem ekološkega kmetijstva ponuja številne možnosti za razvoj novih lokalnih prehranskih produktov. Tudi nacionalne razvojne usmeritve na področju kmetijstva in razvoja podeželja se nanašajo na (samo)oskrbo s hrano. Aktivno je potrebno izvajati aktivnosti na področju povečanja lokalne trajnostne oskrbe, ohranitve in dviga porabe doma pridelanih vrtnin ter priprave kvalitetnih obrokov z lokalnimi surovinami. Doma pridelane vrtnine na vrtovih poleg možnosti samooskrbe nudijo tudi možnosti za razvoj socialne plati. Aktivnosti projekta predvidevajo pripravo analize stanja ponudbe in povpraševanja po lokalno pridelani hrani, izvedbo izobraževanj o pridelavi lokalne hrane in sodobni lokalni kuhinji, vzpostavitev tržnega in logističnega okolja za lokalno trajnostno oskrbo, vzpostavitev mestnega/vaškega vrta in diseminacijo projekta. Z izvedenimi aktivnostmi se bo prispevalo k povečanju kvalitetne lokalno trajnostne oskrbe, še posebej sadja in zelenjave. Tako na ponudbeni strani (večja pestrost), kot tudi na strani povpraševanja in porabe lokalnih pridelkov ter produktov za različne ciljne skupine (šole, vrtci, gospodinjstva, javni zavodi).

Cilji projekta:

- povečanje kvalitetne lokalne samooskrbe;
- vzpostavitev podpornega okolja za razvoj lokalno trajnostne oskrbe.

Ključni rezultati:

- št. novih lokalnih prehranskih produktov: min 10
- vzpostavljen tržno logistični sistem: 2
- povečana lokalna samooskrba: +10%

Predvidene projektne aktivnosti:

- analiza stanja in izvedba izobraževanj
- razvoj novih lokalnih produktov
- vzpostavitev podpornega okolja in mestnih/vaških vrtov

regijski projekt 5

Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi hrane

Nosilec projekta: Pan-nutri d.o.o.

Potencialni partnerji: lokalne samoupravne skupnosti; Panvita Marof; Prekomej, Center znanja, vizij in uspešnosti Gornji Petrovci; Občina Gornji Petrovci; Občina Dobrovnik; Občina Kobilje.

Ciljna skupina: potrošniki, kmetijska gospodarstva, turistične kmetije, strokovna javnost

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.2) Zeleno gospodarstvo

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 14.087.954

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 2.817.591

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Namen projekta je dvigniti konkurenčno sposobnosti velikih in dolgoročno konkurenčnih kmetij, krepitev agroživilskih verig skozi povezovanje vseh deležnikov, povečevanje lokalne trajnostno (samo)oskrbe skozi ekološko kmetijstvo in spodbujanje kmetijstva skozi nudenje možnosti tržnega povezovanja. Zaradi spodbujene gospodarske dejavnosti bo prišlo do vzpostavitve novih gospodarskih subjektov, ki bodo zaposlovala novo delovno silo. To bo povečalo zaposlenost, dalo možnost vzpostavitve socialnega podjetništva, dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, kar bo povečalo socialno vključenost lokalnega prebivalstva. V okviru projekta so predvidene naslednje aktivnosti: analiza možnosti pridelave ekološke zelenjave, zelišč, poljščin in vinske trte v Pomurju, razvoj novih izdelkov, promocija in diseminacija; razvoj ekoloških funkcionalnih živil; alternativne prehransko bogate poljščine in njihov agronomski, ekonomski in kakovostni parametri; razvoj funkcionalnih živil za posebne skupine prebivalstva (otroci, mladostniki, starejši, bolniki), okoljski odtis, promocija in diseminacija; povečanje učinkovitosti v vinogradništvu, razvoj novih oz. izboljšanih izdelkov iz grozdja, izobraževanje in osveščanje potrošnikov o kulturi pitja vina; zagon in izvajanje projekta, zagotavljanje surovinske baze za nove proizvode, strojni krožek – izdelava prototipnih rešitev, usposobitev proizvajalcev, testiranje hranilne in uporabne vrednosti za nove prehranske surovine/proizvode, novi proizvodi na podlagi R&R, izvedba investicije za vzpostavitev VPIK centra; sodelovanje akterjev na področju pridelave in predelave zdrave hrane; oživetev zadružnega delovanja na področju govedoreje, vzpostavitev farme za krave dojilje in pitance, sodelovanje s ponudniki iz okolice, vključevanje kmetij v zadrugo.

Cilji projekta:

- razvoj ekološkega kmetijstva in novih izdelkov s področja ekološkega kmetijstva, funkcionalnih živil in industrijske konoplje;
- vzpostavitev tržnega podpornega okolja;
- dvig dodane vrednosti v kmetijstvu.

Ključni rezultati:

- vzpostavljen center VPIK: 1
- povečanje dodane vrednosti na zaposlenega: iz 39.000 na 45.000
- št. novih zaposlitev: 20
- št. novih proizvodov: 33
- št. izvedenih programov usposabljanj, delavnic: 10/leto

Predvidene projektne aktivnosti:

- vzpostavitev VPIK centa; usposabljanje proizvajalcev; testiranje; promocija in diseminacija
- razvoj ekološke zelenjave, zelišč, poljščin, novih izdelkov, funkcio. živil; promocija in diseminacija
- zadružno delovanje na področju govedoreje, vzpostavitev farme za krave dojilje
- razvoj novih oz. izboljšanih izdelkov iz grozdja, izobraževanje in osveščanje potrošnikov

Ukrep 6: Razvoj turistične destinacije in inovativnih turističnih produktov

Cilj ukrepa: spodbuditi povezovanje in mreženje turističnih akterjev za razvoj kakovostnih turističnih produktov in storitev ter skupno promocijo.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR in EKSRP.

Ciljna skupina: lokalne skupnosti, deležniki v turizmu ter nanj vezanih dejavnostih, prebivalci regije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število delujočih regionalnih destinacijskih organizacij	število	0	1	spremljanje
število novih integralnih turističnih produktov	število	0	10	spremljanje

V okviru ustanovljene Regijske destinacijske organizacije, se bodo nadaljevale aktivnosti spodbujanja povezovanja in mreženja turističnih akterjev, razvoj in promocija visokokakovostnih turističnih produktov in storitev (razvoj blagovne znamke re(j)dno dobro, nastopi na sejnih, prenosi dobrih praks, itd.). Novi model trženja turizma bo prispeval k večji zasedenosti razpoložljivih turističnih kapacitet, blažitvi sezonskosti turističnih tokov in ustvarjanju novih delovnih mest v turizmu.

S spodbujanjem uvajanja inovativnih poslovnih modelov in novih podjetniških iniciativ, izobraževanjem in usposabljanjem deležnikov v turizmu, nadgradnjo obstoječih in razvojem novih inovativnih (prvenstveno integralnih) turističnih produktov in storitev, modernizacijo obstoječe turistične infrastrukture, razvojem manjših nastanitvenih kapacitet, spremljevalne športno-turistične infrastrukture in kulturnega turizma, se bo dvignila kakovost turistične ponudbe in prepoznavnost ter vključenost Pomurja na globalni turistični zemljevid.

Projekt »Pomurje skozi štiri letne čase« bo prispeval k oblikovanju kakovostnih turističnih produktov za specifične ciljne skupine turistov (mladi, družine z otroci, starejši), ki bodo obiskovalcem omogočali celovito doživetje in zapolnili vrzel v regijski turistični ponudbi. Z izgradnjo murske kolesarske poti bo vzpostavljena privlačna in varna kolesarska pot ob reki Muri, v skupni dolžini 70 km.

Pomemben potencial pri razvoju pomurskega turizma predstavlja raba geotermalne energije (zdraviliški turizem, turizem dobrega počutja), razvoj visokokakovostne ponudbe zelenega turizma (ohranjanje narave in vključevanje naravnih in kulturnih potencialov), povezovanje turizma z ostalimi področji (kulturne in kreativne industrije, kmetijstvo, okolje, naravna in

kulturna dediščina) in okrepljeno čezmejno in transnacionalno povezovanje in sodelovanje, ki lahko pospeši prepoznavnost Pomurja kot sonaravne turistične destinacije.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Razvoj destinacije:* Regionalni destinacijski management; Visit Prekmurje; Mobilne e-storitve za trženje turistične ponudbe Pomurja; Vzpostavitev podpornega okolja za trajnostni in celosten razvoj turizma; Skupni TIC prekmurskih občin; Vzpostavitev GEO-portala "Made in Pomurje"; Spletno Pomurje; Ureditev in preselitev TIC v Gornji Radgoni.
- *Ureditev turističnih objektov in nočitvenih kapacitet:* Zdravilišče Rimska Čarda; »Sončne terme« - naravni park zdravja, sprostitve in rekreacije v Korovcih; Izgradnja mednarodno raziskovalne taborniške vasi v Rakičanu; Natura Mistika Eco Resort v Apačah; Obnova letnega kopališča s spremljajočo infrastrukturo v Radencih.
- *Razvoj turističnih blagovnih znamk in turističnih produktov:* Gornja Radgona - mesto sejmov in penin; Pomurje na dlani; Pomurje skozi štiri letne čase; Pristanišča (privezi) na reki Muri; Pomurske vinske ceste in dobrote; Active Young Tourist; Turizem ob reki Muri; Grossmannov festival fantastičnega filma in vina.
- *Rekreacijske poti:* Izgradnja murske kolesarske poti; Kolesarske poti povezovanja mest in krajev; Kolesarska in pohodniška pot po lendavskih gorah; Kolesarsko omrežje MOMS.

Primer regijskega projekta: Regionalni destinacijski management; Izgradnja murske kolesarske poti.

Nosilec projekta: Regionalna razvojna agencija Mura

Potencialni partnerji: Lokalne samoupravne skupnosti, Pomurska turistična zveza; podjetja; turistični ponudniki in podjetja;

Ciljna skupina: podjetja; turistični ponudniki; turisti; samoupravne lokalne skupnosti

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (1.2) Zeleno gospodarstvo

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 6.500.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 1.950.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 70

regijski projekt 6

Regionalni destinacijski management

Povzetek projekta:

Vzpostavitev regijskega destinacijskega managementa kot organizacije, ki bo povezovala vse ciljne deležnike v regiji, in bo skrbela za promocijo destinacije v širšem smislu, tako turistične kot tudi gospodarske (podpora podjetjem pri aktivnostih internacionalizacije). S celovitim tržnim komuniciranjem in usmerjenim oblikovanjem ponudbe na področju turizma, se bo spodbudilo turistični in gospodarski razvoj regije ter ustvarilo nova delovna mesta. V okviru izvedenih aktivnosti se bodo izvajale aktivnosti privabljanja TNI, npr. popis razpoložljivih zemljišč in nepremičninskih objektov primernih za industrijsko/poslovno rabo; oblikovanje osnovnih promocijskih materialov; udeležba na specializiranih sejmih v tujini in okrepljeno sodelovanje s predstavništvu slovenskega gospodarstva v tujini kot tudi z veleposlaništvu RS. Preko Centra za internacionalizacijo se bo vzpostavil sistem usposabljanja in program strokovne podpore za pomurska podjetja, ki bo nudil potrebam primerne programe usposabljanja in tehnično podporo podjetjem, za uspešen nastop na tujih trgih. Za potrebe predstavitev pomurskih produktov, se bodo organizirali skupni sejmski nastopi in skupne predstavitve izdelkov.

Cilji projekta:

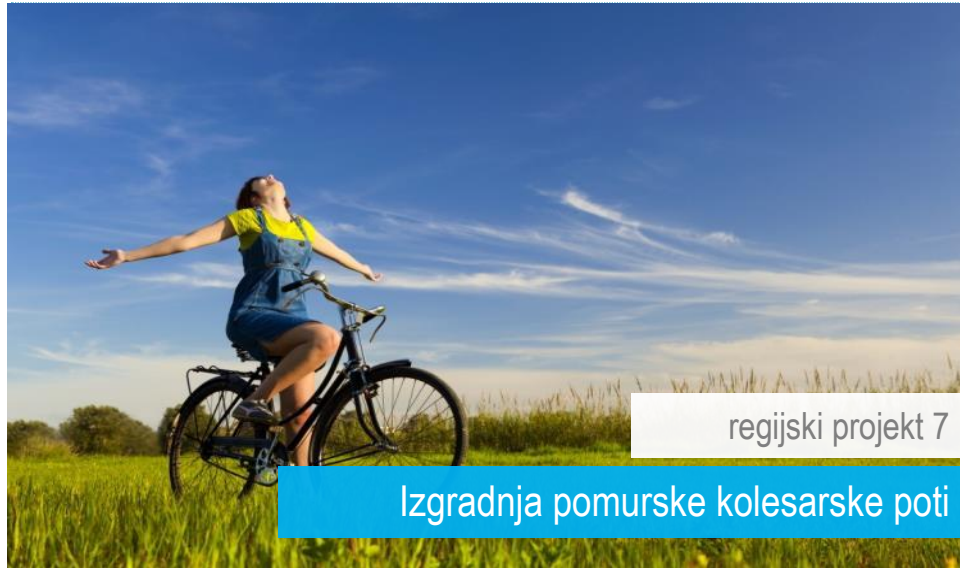
- trženje in promocija Pomurja kot atraktivne destinacije;
- izboljšanje podobe, ponudbe in privlačnosti regije za tuje investitorje;
- usposabljanje podjetij za nastop na tujih trgih;

Ključni rezultati:

- povečanje št. nočitev v regiji: +5%
- št. novih TNI v regiji: 10
- povečanje izvoza pomurskega gospodarstva: 20%
- št. izbranih podjetij za pilotno izvedbo internacionalizacije: 20

Predvidene projektne aktivnosti:

- delovanje regijske destinacijske organizacije
- izvajanje promocijskih aktivnosti regije in aktivnosti za privabljanje TNI
- vzpostavitev Centra za internacionalizacijo

regijski projekt 7

Izgradnja pomurske kolesarske poti

Nosilec projekta: Regionalna razvojna agencija Mura**Potencialni partnerji:** samoupravne lokalne skupnosti; turistični ponudniki**Ciljna skupina:** prebivalci regije, obiskovalci in turisti, turistični ponudniki**Tip projekta:** investicijski projekt**Časovni načrt:** 2015 - 2020**Investicijsko področje RRP:** (3.3) Trajnostna mobilnost in urejanje prostora**Skladnost s PS:** (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja**Skladnost z OP:** (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast**Ocena vrednosti projekta** (v EUR): 10.632.000**Sredstva nosilca in partnerjev** (v EUR): 2.126.400**Pričakovana EU sredstva** (v %): 80**Povzetek projekta:**

Z izvedbo projekta se bo vzpostavila privlačna in varna kolesarska pot ob reki Muri, ki bo posredno prispevala k trajnostnemu gospodarskemu in družbenemu razvoju regije. Z implementacijo zastavljenega projekta se bo tako spodbujal trajnostni razvoj gospodarstva na območjih, kjer je narava še toliko neokrnjena (območje Natura 2000). Z razvojem sonaravne in trajnostne turistične ponudbe, pa se bo okrepil storitveni sektor in zagotavljal nove vire prihodkov. Projekt bo prispeval k dvigu konkurenčnosti področja, ustvarjanju trajnostnih pogojev za izkoriščanje razvojnih priložnosti na področju sonaravnega turizma ter prispeval k dvigu dodane vrednosti. Z izgradnjo manjkajočih odsekov kolesarskih poti, z ustrežno ureditvijo kolesarskih poti na in ob vodnih nasipih ob reki Muri, kakor tudi z izgradnjo manjkajočih premostitvenih objektov, se bo vzpostavila povezana prometna infrastruktura, ki bo omogočala varno in visoko kakovostno kolesarjenje, tako lokalnega prebivalstva kakor tudi turistov v regiji. Gradnja odsekov bo potekala na način, da se kvalitetno in varnostno nadgrajuje obstoječe stanje povezanih odsekov.

Cilji projekta:

- vzpostaviti privlačno in varno kolesarsko pot ob reki Muri;
- razvoj sonaravne in trajnostne turistične ponudbe;
- gospodarski in družbeni razvoj regije.

Ključni rezultati:

- izgrajena kolesarska pot: 64 km
- št. izgrajenih premostitvenih objektov: 5
- povečanje št. turističnih nočitev: +2%

Predvidene projektne aktivnosti:

- izdelava investicijske dokumentacije
- odkup zemljišč in izgradnja kolesarske poti
- vodenje, koordinacija in diseminacija

Razvoj spodbudnega družbenega okolja, kjer vsi posamezniki stremijo k zdravju in v celoti razvijajo svoje potenciale, bomo podpirali z razvojem talentov, ustvarjalnosti ter krepitvijo zdravega in aktivnega življenjskega sloga; krepitvijo socialne vključenosti, zmanjševanjem stopnje tveganja revščine in razvojem manjšin ter s podporo razvoju kulture in umetniškega ustvarjanja.

4.6.2. Razvojna prioriteta 2: Znanje, tolerantnost in zdravje

Cilj prioritete: zagotovitev spodbudnega družbenega okolja, kjer vsi posamezniki stremijo k zdravju in v celoti razvijajo svoje potenciale.

Skladnost s tematskimi cilji PS: (1) Krepitev raziskav, tehnološkega razvoja in inovacij; (2) Izboljšanje dostopa do IKT tehnologij; (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja; (6) Ohranjanje in varstvo okolja in spodbujanje URE; (8) Spodbujanje zaposlovanja in mobilnosti delovne sile; (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini; (10) Vlaganje v izobraževanje, usposabljanje in VŽU; (11) Pravna država, učinkovita javna uprava ter podpora NVO.

Investicijska področja vlaganj: razvoj spodbudnega družbenega okolja bo podprto s tremi investicijskimi področji:

- z razvojem talentov, ustvarjalnosti ter krepitvijo zdravega in aktivnega življenjskega sloga;
- s krepitvijo socialne vključenosti, zmanjševanjem stopnje tveganja revščine in razvojem manjšin ter
- s podporo razvoju kulture in umetniškega ustvarjanja.

Znanje predstavlja v sodobni družbi enega izmed najbolj ključnih dejavnikov osebnega in družbenega razvoja. Posamezniki, opremljeni z ustreznim novim znanjem in kompetencami, lahko pripomorejo k rasti zaposlenosti in produktivnosti družbe. Tudi učinkovitejše, bolj prilagojeno vključevanje ranljivih skupin, predvsem mladih, starejših, manj usposobljenih in dolgotrajno brezposelnih v ukrepe na trgu dela, lahko izboljša stopnjo zaposlenosti.

Podpora ukrepom aktivnega vključevanja ter zagotavljanja kakovostnih in dostopnih socialnih in zdravstvenih storitev in infrastrukture, bo prispevala k izboljšanju socialne vključenosti in zniževanju revščine med različnimi skupinami ljudi. Večja vlaganja v krepitev zdravlja, preventivo, zgodnje odkrivanje bolezni in promocijo aktivnega in zdravega življenjskega sloga v celotnem življenjskem obdobju, pa bodo vplivala na podaljševanje pričakovanih zdravih let življenja prebivalcev regije.

Z nadgradnjo obstoječih in vzpostavitev novih izobraževalnih programov, z uskladitvijo ponudbe in povpraševanja na trgu dela, s krepitvijo promocije vseživljenjskega učenja, s spodbujanjem kreativnosti, ustvarjalnosti in inovativnosti, s podporo prehodu raziskovalcev v gospodarstvo in vključevanju študentov v gospodarske projekte, s podporo ozaveščanju

prebivalstva o pomembnosti zdravega življenjskega sloga in ohranjanja okolja, z razvojem kulturnih potencialov regije, se bo zmanjšal beg mladih iz regije, povečala se bo stopnja zaposljivosti prebivalstva in zagotovilo okolje, ki bo posamezniku omogočalo celosten razvoj lastnih potencialov.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
delež oseb zaposlenih ob izhodu (spodbude za zaposlitev)	%	n.p.	55	spremljanje
delež oseb zaposlenih ob izhodu (usposabljanje in izobraževanje)	%	n.p.	55	spremljanje
Prezgodnja umrljivost	%	21,4	20,0	SURS
delež oseb vključenih v različne programe za spodbujanje socialnega podjetništva, ki bodo zaposleni ob izhodu	%	20	25	MDDSZ
delež oseb iz ranljivih skupin vključenih v programe socialnega in zdravstvenega vključevanja	%	22	25	spremljanje
delež medgeneracijskih centrov in centrov za družine, ki izvajajo program 6 mesecev po zaključku podpore	%	0	50	spremljanje
delež podpornih struktur, ki imajo 6 mesecev po izhodu vsaj 1 zaposlen., ki izvaja podpirne storitve	%	38	58	spremljanje
popovprečno število obiskovalcev na razstavo v muzejih in razstaviščih	število	831	1.000	SURS

114

4.6.2.1. Inv. področje 2.1: Razvoj talentov, ustvarjalnost ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga

Potrebe: izboljšanje razmer na trgu dela; krepitev medsektorskega sodelovanja na področju zdravja in razvoja; integracija programov za opolnomočenje posameznika, družine in ranljivih skupin za aktivno skrb za svoje zdravje.

Cilj investicijskega področja: zagotoviti dostopno in kakovostno vzgojo in izobraževanje za vse, usposobiti ranljive skupine prebivalstva za njihovo lažjo zaposljivost, uskladiti ponudbo in povpraševanje na trgu dela in okrepiti zdrav in aktivni življenjski slog prebivalcev.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 7:** Vlaganje v znanje za boljšo zaposljivost;
- **Ukrep 8:** Krepitev zdravja in spodbujanje aktivnega življenjskega sloga.

Posledice propada nekaterih velikih podjetij v regiji v zadnjem obdobju so, skupaj z gospodarsko in finančno krizo, vplivale na poslabšanje razmer na trgu dela v Pomurju. Medtem ko je stopnja brezposelnosti v regiji v letu 2008, po podatkih SURS, znašala 13,4 %, se je le ta ob koncu leta 2013 povišala na 18,9%, ko je bilo na ZRSZ prijavljenih 9.342 brezposelnih oseb. Med brezposelnimi je bilo 49,8% žensk, 42,6% takih z nizko stopnjo izobrazbe, 18% starejših od 55 let, 11,4% mladih do 24 let in 50% dolgotrajno brezposelnih.

Položaj mladih na trgu dela, ki so večinoma zaposleni na podlagi pogodb za določen čas ali v drugih prekernih oblikah zaposlitve, je vse slabši. Po podatkih SURS, je stopnja brezposelnih mladih, v starostni skupini 25-29 let, v Pomurju v letu 2013 znašala 14,0%. Zaskrbljujoč pa je tudi podatek glede brezposelnih oseb s terciarno

izobrazbo (11,8%), ki za 5,6% o.t. presega nacionalno povprečje. Zaradi demografskih razmer in nizke stopnje zaposlenosti starejših nad 55 let, ki je v Pomurju v letu 2013 znašala 9,2%, bo posebna pozornost namenjena ukrepom za ohranjanje zaposlitev in prilagoditve delovnih pogojev in delovnega okolja starejšim in invalidom.

Z večjo vključenostjo in izboljšano stopnjo udeležbe odraslih oseb (25-64 let) v različne izobraževalne programe (vseživljenjsko izobraževanje odraslih), ki je po podatkih SURS v Pomurju v letu 2012 znašala 9,4%, in je bila za 4,4% nižja od slovenskega povprečja, lahko prispevamo k povečanju njihove zaposljivosti.

Število prebivalcev v Pomurju že vsa leta izredno pada. Od leta 1996 do leta 2013 je število prebivalcev padlo za skoraj 7%. Eden ključnih razlogov je tudi odseljevanje mladih, ki v svojem okolju več ne vidijo perspektive. Od leta 1996 do leta 2013 se je število mladih v starosti od 20-30 let v Pomurju zmanjšalo za skoraj 24%. Razloge za odseljevanje lahko vidimo tudi v begu možganov oz. v tem, da se mladi po končanem študiju več ne vračajo nazaj v regijo, kjer vse težje pridejo do novih delovnih priložnosti, saj vso socialno mrežo izgradijo v kraju študija (Ljubljana ali Maribor). Zato se pojavlja potreba po povezovanju mladih s pomurskimi podjetji, ki bi jim omogočila lažjo, bolj stabilno ter hitrejše vključevanje v delo po končanem šolanju. Tudi podpora novim perspektivnim študijskim programom, ki jih še ni zaslediti niti na nacionalni ravni, lahko pripomore k zmanjšanju tega negativnega trenda.

Bolezni in slabo zdravje prebivalcev, poleg težav in slabe kvalitete življenja posameznikov in njihovih bližnjih, predstavljajo breme za celotno družbo. Zdravje ni samo odsotnost bolezni, ampak stanje polne telesne, duševne in socialne blaginje (SZO, 1948). Nenalezljive kronične bolezni (NKB), ki trenutno predstavljajo največje breme v razvitih državah, vedno bolj pa tudi v manj razvitih (63% vseh smrti lahko danes pripišemo NKB, od tega jih približno ena četrtina nastopi pred 60. letom starosti, kar

predstavlja veliko izgubo produktivnosti in ogromen pritisk na socialno in zdravstveno blagajno), so posledica kompleksne interakcije med zdravjem, gospodarskim razvojem in rastjo in so zelo povezane z univerzalnimi trendi, kot so staranje, urbanizacija in nezdrav življenjski slog (Harvard School of Public Health in WEF 2011).

Po podatkih SURS je Pomurje, po večini socio-ekonomskih in zdravstvenih kazalnikov, na dnu slovenske lestvice (najvišja stopnja registrirane brezposelnosti, nizek BDP na prebivalca, visok koeficient starostne odvisnosti, veliko število prejemnikov vsaj ene izmed štirih vrst denarnih socialnih pomoči). Posledično so tudi zdravstveni kazalniki slabši. Pričakovana življenjska doba ob rojstvu je bila leta 2010 za moškega 3 leta in ženske za 2 leti krajša od slovenskega povprečja. V letu 2011 so bile najpogostejši vzrok smrti v Sloveniji bolezni obtočil in novotvorbe. Po podatkih SURS je bil delež oseb, ki so umrle zaradi bolezni srca in ožilja, največji v Pomurski regiji (46,1%), kar pomeni skoraj vsaka druga oseba. Med najvišjimi v državi pa je tudi prezgodnja umrljivost moških z 32,4% v primerjavi z državnim povprečjem, ki je 29,4%.

Cena socio-ekonomskih razlik in razlik v zdravju na koncu ne bremeni samo zdravstveni sistem, temveč pomembno prispeva tudi k nekonkurenčnosti trga dela. Bolni, invalidi, starejši, osebe s posebnimi potrebami, so izgubljen kapital regije, ki ga je potrebno aktivirati, vključiti v družbo in trg dela ter krepiti njihovo zdravje ter preko tega delovno sposobnost. Zato pa je potrebno vlagati v zdravju prijazno, tako družbeno kot fizično okolje, kjer je skrb za lastno zdravje enostavna in lahka izbira, v preprečevanje bolezni in krepitev zdravja ter v razvoj integriranih storitev, ki prikrajšanim omogočajo aktivno vključevanje v družbo in skrb za zdravje. Za vse prebivalce je pomembno, da prevzamejo skrb za svoje zdravje in v vlaganje v zdrav življenjski slog in s tem prispevajo k podobi »zdrave in aktivne regije«, ki bo kot taka privabljala tudi turiste, obiskovalce in tuje vlagatelje.

Ukrep 7: Vlaganja v znanje za boljšo zaposljivost

Cilj ukrepa: povečati stopnjo zaposlenosti v regiji.

Predvideni EU viri: sredstva ESS in ESRR.

Ciljna skupina: brezposelni in neaktivni, osebe v postopku izgubljanja zaposlitve, institucije na trgu dela (npr. ZRSZ), iskalci zaposlitve, mladi, zaposleni, delodajalci, dijaki, študenti, izvajalci in mentorji praktičnega usposabljanja v podjetjih, strokovni delavci na področju poklicnega izobraževanja, socialni partnerji.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število udeležencev, vključenih v program spodbude za zaposlitev	število	0	1.200	spremljanje
število udeležencev, vključenih v programe izobraževanj in usposabljanj	število	0	960	spremljanje
število mladih, vključenih v Pobudo za zaposlovanje mladih	število	0	100	spremljanje
število mladih, vključenih v štipendijske sheme	število	0	100/leto	spremljanje

Za povečanje zaposlenosti se bo na nacionalni ravni, s sredstvi evropskega socialnega sklada (ESS), nadgrajevalo obstoječe nacionalne ukrepe na trgu dela. Z izvajanjem programov aktivne politike zaposlovanja se bo spodbujal dostop do delovnih mest za iskalce zaposlitve in neaktivne osebe, vključno z dolgotrajno brezposelnimi in osebami, ki so oddaljene od trga dela in mobilnost delavcev. Iz lokalnega okolja izhaja potreba po celostni obravnavi problematike mladih osipnikov. Te aktivnosti bodo zajete in obravnavane v okviru projekta »Projektno učenje za mlajše odrasle«.

Trajnostno vključevanje mladih na trg dela, predvsem tistih, ki niso zaposleni in se ne izobražujejo ali usposabljaajo, bo spodbujano z njihovim vključevanjem v nacionalni program »Pobude za zaposlovanje mladih«.

K hitrejšemu dostopu do povečanja zaposlitev ciljnih skupin bodo prispevali tudi ukrepi za odpravljanje strukturnih neskladij na trgu dela, ki se bodo na nacionalni ravni financirali s sredstvi ESS (npr. povečanje privlačnosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja, izboljšanje poklicnih in splošnih kompetenc posameznikov, boljša povezanost sistema visokega šolstva s trgom dela in povečevanje kakovosti storitev vseživljenjske karijerne orientacije). Z večjo vključenostjo in izboljšano stopnjo udeležbe odraslih oseb (25-64 let) v različne izobraževalne programe (vseživljenjsko izobraževanje odraslih), se bo prispevalo k povečanju

njihove zaposljivosti. Projekt »Lokalni centri VŽU« predvideva izvajanje aktivnosti informiranja, svetovanja, priznavanja neformalnega znanja ter krepitev ključnih znanj, veščin in ostalih kompetenc ranljivih skupin (npr. medijska in digitalna pismenost), kar bo izboljšalo osebno rast, socialno vključenost in zaposljivost lokalnega, predvsem podeželskega prebivalstva.

Spodbujano bo ohranjanje specifičnih in tradicionalnih znanj in veščin ter podpora novemu znanju, pomembnemu za razvoj trga dela in večji konkurenčnosti gospodarstva, predvsem v smislu podpore specializaciji regije in države. S prenovljenim in bolj odzivnim sistemom poklicnega in strokovnega izobraževanja, se bo izboljšalo njegovo privlačnost, povečalo praktično usposobljenost ter sistem poklicnega izobraževanja bolj povežalo s potrebami na trgu dela.

Ravnovesje na trgu dela se bo vzpostavilo s spodbujanjem vajeništva in mentorstva, kariernimi svetovanji, povezovanjem šol z gospodarstvom, izobraževanjem in usposabljanjem zaposlenih v podjetjih, izvajanjem nacionalnih programov in shem, kot npr. regijskih štipendijskih shem in z regijskim kadrovskim centrom.

S podporo ukrepom za prilagajanje delovnih mest, uvajanjem in promocijo prilagojenih oblik dela (npr. delitev delovnega mesta, rotacije na delovnem mestu), spodbujanjem družbene odgovornosti podjetij, medgeneracijskega prenosa znanja ter programov zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu, se bo zagotavljalo boljše delovno okolje in izboljšalo delovne zmožnosti zaposlenih, predvsem starejših delavcev.

Razloge za zmanjševanje števila prebivalcev Pomurja in negativni trend odseljavanja mladih lahko vidimo tudi v begu možganov oz. v tem, da se mladi po končanem študiju več ne vračajo nazaj v regijo, kjer vse težje pridejo do novih delovnih priložnosti, saj vso socialno mrežo izgradijo v kraju študija (Ljubljana ali Maribor). Zato se pojavlja potreba po povezovanju mladih s pomurskimi podjetji, ki bi jim omogočila lažjo, bolj stabilno ter hitrejšo vključevanje v delo po končanem šolanju, kar je tudi cilj projekta »Mladi v podjetja«.

S posodabljanjem in izboljševanjem študijskih programov, izboljševanjem spremljanja potreb delodajalcev po ustreznih profilih diplomantov ter ob podpori razvoju inovativnih učnih metod, praktičnega usposabljanja, raziskovalnih projektov, kariernega svetovanja, se bodo izboljšale zaposlitvene možnosti terciarno izobraženih. Ob tem bo podprta tudi krepitev poklicnih kompetenc strokovnih delavcev na področju poklicnega izobraževanja, ob hkratni uporabi že obstoječe infrastrukture (npr. medpodjetniški izobraževalni centri).

Z novimi študijskimi programi, ki jih še ni zaslediti na nacionalni ravni in bodo razviti v okviru projekta »Razvoj visokega šolstva v Pomurju«, se bo spodbudilo domače in tuje študente k prihodu in delovanju v Pomurski regiji.

Vlaganja v razvoj sodobne, zmogljivejše, dostopnejše in varnejše IKT infrastrukture, ob hkratnem razvoju e-storitev in e-vsebin (e-učbeniki; e-gradiva), pa bodo na nacionalni ravni podprta s sredstvi evropskega sklada za regionalni razvoj, s čimer se bo izboljšala kakovost in učinkovitost izobraževanja.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Vključevanje mladih na trg dela:* Pomurje za mlade, mladi za Pomurje; Delo Mladim, znanje (ne)gospodarstvu; Mladi v podjetja; Center za razvoj mladih.
- *Izboljšanje poklicnih in splošnih kompetenc posameznikov:* Center vseživljenjskega učenja Pomurja; Pomurski center šolskih in obšolskih dejavnosti; Mobilno izobraževalni center za vseživljenjsko učenje odraslih prebivalcev Pomurske regije; Mobilni izobraževalni center za računalniško opismenjevanje (e-MIC); Ureditev centra obšolskih dejavnosti v OŠ Pečarovci; Ustanovitev rokodelske poklicne šole; Creative Youth - šola za kreativno in konkurenčno gospodarstvo; Virtualna učna podjetja; Projektno učenje za mlajše odrasle PUM; Interkulturni center.
- *Zmanjševanje neskladij na trgu dela:* Enotna regijska štipendijska shema; projekt "Pravi poklic"; Usposabljanje za nacionalne poklicne kvalifikacije; Center za pretok znanj; Regijski kadrovski center.
- *Razvoj visokega šolstva:* Razvoj visokega šolstva v Pomurju.

Primer regijskega projekta: projekt »Pravi poklic«; Lokalni centri vseživljenjskega učenja; Razvoj visokega šolstva v Pomurju.

Nosilec projekta: Razvojni Center Murska Sobota

Potencialni partnerji: PGZ Murska Sobota; OOO MS; OŠ v Pomurju; SŠ v Pomurju; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: osnovnošolci, študenti, brezposelni, ki se želijo prekvalificirati; podjetja in zaposleni

Tip projekta: mehki projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.1) Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga

Skladnost s PS: (10) Vlaganje v izobraževanje, usposabljanje in VŽU

Skladnost z OP: (10) Znanje, spretnosti in vseživljenjsko učenje za boljše zaposljivost

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 1.00.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 200.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

118

Povzetek projekta:

Regija se sooča s strukturno brezposelnostjo, mladi pa se še vedno izobražujejo za poklice, ki ne nosijo veliko zaposlitvenih možnosti. Na tem področju so nujne spremembe, ki bodo povečale učinkovitost izobraževanja in zaposljivost mladih ter kvalitetno pokrivalo potrebe gospodarstva. Sama regija mora biti sposobna izobraziti takšen lasten kader, ki bo zadovoljeval potrebe gospodarstva in s tem omogočil večjo konkurenčnost podjetjem. Zato je potrebno v šolah izvajati ustrezne programe in mladino usmerjati v te programe s kvalitetnimi, realnimi predstavitvami poklicev in podatkih o možnostih zaposlitve. S spodbujanjem otrok, da se odločijo za poklice, kateri bodo v naši regiji in širše v prihodnje zaposljivi bomo zmanjšali strukturno brezposelnost. Pri tem nam lahko pomagajo tudi podjetja s predstavitvami tehniških poklicev, ki so se v času, odkar so se oblikovali stereotipi z negativnim prizvokom za te poklice, do danes, veliko spremenili in pridobili. Te predstavitve lahko opravimo kar na posameznih šolah ali pa v podjetjih. Prav tako je potrebno v regiji izvajati ustrezne programe namenjene tistim, ki si želijo v čim krajšem času pridobiti znanje za spremembo svoje izobrazbe in s tem možnost aktivne vključitve in graditve svoje poklicne kariere doma ter podjetjem, ki spreminjajo svojo dejavnost ali uvajajo novo dejavnost, da pridobijo ustrezen kader.

Cilji projekta:

- dvig zanimanja za poklicno tehniško izobraževanje;
- spodbujanje angažiranosti podjetij pri kadrovskem štipendiranju in promociji poklicev;
- zagotavljanje podpore trgu dela.

Ključni rezultati:

- št. vključenih podjetij: 20
- št. vključenih OŠ in SŠ : 38 OŠ in 3 SŠ
- št. vključenih mladih in brezposelnih: min 50/leto

Predvidene projektne aktivnosti:

- izobraževanja za delodajalce, praksa mladih in podpirne storitve za podjetja na področju kadrovskega razvoja
- delo z osnovnošolci, srednješolci in srednjimi šolami (predstavitev poklicev, razvoj novih programov, posodabljanje obstoječih programov, promocija vpisa v programe, ...)

regijski projekt 9

Lokalni centri vseživljenjskega učenja

Nosilec projekta: Ljudska univerza Murska Sobota

Potencialni partnerji: razvojne institucije; izobraževalni centri, zavodi; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: prebivalci regije; brezposelni, slabše izobraženi, osebe s posebnimi potrebami, ženske, upokojenci, druge socialno ogrožene skupine

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2018

Investicijsko področje RRP: (2.1) Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga

Skladnost s PS: (10) Vlaganje v izobraževanje, usposabljanje in VŽU

Skladnost z OP: (10) Znanje, spretnosti in vseživljenjsko učenje za boljše zaposljivost

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 1.430.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 286.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

119

Povzetek projekta:

Namen projekta je oživitev lokalnih skupnosti in aktiviranje prebivalstva (predvsem podeželskega) regije, s krepitvijo ključnih znanj in veščin (samoiniciativnost in podjetnost, medijska in digitalna pismenost, socialno podjetništvo, trajnostni razvoj in samooskrba, energetika, varovanje okolja in narave, trajnostna energija, sporazumevanje v materinem in tujih jezikih, socialne in upravljalne veščine, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, kulturna zavest in izražanje, tradicionalna rokodelska znanja, znanja za potrebe izvedbe obnovitvenih posegov na dediščini,...) in ostale kompetence, ki jih potrebujejo za osebno rast, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost. V okviru projekta se predvideva ustanoviti in opremiti 16 podeželskih centrov VŽU. Izobrazilo se bo 16 lokalnih trenerjev, 6.000 oseb bo v šestih letih vključenih v proces izobraževanja za pridobivanje temeljnih znanj in veščin, 400 osebam bodo ugotovljena in ovrednotena neformalna znanja ter 200 prebivalcev bo izobraženih za pridobivanje certifikatov in NPK.

Cilji projekta:

- povečati vključevanje ciljnih skupin v družbo in lokalno okolje;
- zmanjšati brezposelnost;

Ključni rezultati:

- št. ustanovljenih in opremljenih centrov VŽU: 16
- št. prebivalcev vključenih v izobraževanja : 1.000/leto
- št. preb. izobraženih za pridobivanje certifikatov in NPK: 200

Predvidene projektne aktivnosti:

- ustanovitev podeželskih centrov VŽU
- izvedba izobraževanj in svetovanje
- vodenje in diseminacija projekta

regijski projekt 10

Razvoj visokega šolstva v Pomurju

Nosilec projekta: Alma Mater Europea, Evropski center Maribor (AME - ECM)

Potencialni partnerji: RIS Rakičan, razvojne institucije; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: prebivalci regije; brezposelni, slabše izobraženi, osebe s posebnimi potrebami, ženske, upokojenci, druge socialno ogrožene skupine

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.1) Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga

Skladnost s PS: (10) Vlaganje v izobraževanje, usposabljanje in VŽU

Skladnost z OP: (10) Znanje, spretnosti in vseživljenjsko učenje za boljše zaposljivost

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 2.000.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 400.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Dvig izobrazbene strukture v regiji z izobrazbo v deficitarnih poklicih celovito rešuje regijsko problematiko brezposelnosti in nizkih kazalnikov kakovosti življenja. Hkrati izkorišča regijske potenciale naravnih virov (nudenje zdravstvenih, fizioterapevtskih, gerontoloških in drugih storitev v termah in toplicah) ter s tem vpliva na razvoj turizma v regiji. Z novimi študijskimi programi, ki jih še ni zaslediti na nacionalni ravni, bo Pomurje nudilo domačim in tujim študentom nekaj novega, inovativnega, in s tem spodbudilo ljudi k prihodu in delovanju v Pomurski regiji. Z dvigom izobrazbene strukture v Pomurju se bosta dvignila tudi zaposljivost mladih in razvoj sociale, zdravstva, gospodarstva, turizma, energetike. Program spodbuja sodelovanje s slovenskimi in tujimi podjetji, posamezniki in daje možnost, da postane Pomurje prva slovenska regija, ki povezuje obnovljive vire, lokalno prebivalstvo, inovativne ideje, socialno podjetništvo in visokošolsko izobraževanje. V okviru projekta se bo uredilo prostore in nabavilo opremo za AME-ECM in Dvorec RIS Rakičan, razvilo deficitarne dodiplomske in podiplomske študijske programe ter izvajalo različne oblike povezovanja študentov, profesorjev in drugih strokovnjakov.

Cilji projekta:

- razviti visokošolsko mrežo programov v Pomurju;
- izboljšati socialne, zdravstvene, gospodarske in tehnološke razmere v regiji.

Ključni rezultati:

- zmanjšanje brezposelnosti: 2%
- št. diplomiranih in zaposlenih strokovnjakov: 210
- št. samozaposlenih strokovnjakov : 10

Predvidene projektne aktivnosti:

- ureditev prostorov in nabava opreme
- razvoj študijskih meri
- povezovanje študentov, profesorjev in strokovnjakov

Ukrep 8: Krepitev zdravja in spodbujanje aktivnega življenjskega sloga

Cilj ukrepa: povečati kakovost življenja in zmanjšati neenakost v zdravju prebivalcev regije ter postati regija aktivnega prebivalstva.

Predvideni EU viri: sredstva ESS in ESRR.

Ciljna skupina: prebivalci regije, ranljive skupine (npr. invalidi, Romi, starejši, brezdomci, družine z nizko intenziteto dela, enostarševske družine, družine, kjer je prisotno nasilje, otroki in mladostniki, ki jim grozi socialna izključenost, brezposelni), odločevalci na regionalni in lokalni ravni, NVO, zdravstveni delavci, strokovnjaki in deležniki vključeni v promocijo telesne aktivnosti.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število medsektorskih razvojnih projektov s pozitivnim vplivom na zdravje	število	0	10	spremljanje

Ukrep je usmerjen v vlaganja v zdravju prijazno družbeno in fizično okolje, v aktivnosti za preprečevanje bolezni in krepitev zdravja ter razvoj integriranih storitev. Podprte bodo aktivnosti za pravočasno prepoznavanje različnih tveganj, nudenje ustrezne psihosocialne podpore in opolnomočenje za zdrav način življenja določenih skupin prebivalstva (predvsem družine z nizko intenziteto dela, enostarševske družine, družine, kjer je prisotno nasilje; otroki in mladostniki, ki jim grozi socialna izključenost in starejši), s čimer se bo zmanjšala neenakost v zdravju v regiji.

Z boljšo dostopnostjo in hitrejšo odzivnostjo ranljivih skupin prebivalstva do nadgrajenih preventivnih programov, programov zgodnjega odkrivanja in celovite obravnave kroničnih bolezni, bodo vključenim ranljivim skupinam, poleg podpore, zagotovljena tudi dodatna znanja in veščine, s katerimi bodo sami ustrezneje prepoznavali tveganja in se nanje odzivali. Podprti bodo programi osveščanja in podpore, kampanje za dvig zdravstvene pismenosti in programi za podporo zdravemu načinu življenja. Poleg nadgradnje obstoječih programov, pa bodo podrti tudi usposabljanja in izobraževanja izvajalcev v programih primarnega zdravstvenega varstva ter vlaganja v športno-rekreacijsko infrastrukturo.

Z izvajanjem aktivnosti za spodbujanje poklicnega, družinskega in zasebnega življenja posameznika, razvojem programov za načrtovanje prehodov iz delovno aktivnega obdobja v upokožitev, promocijo zdravju prijaznih izboljšav delovnega in organizacijskega okolja

ter ozaveščanjem o pomenu zdravja na delovnem mestu, se bo zmanjšal visok delež bolniških odsotnosti in izgorelosti zaposlenih, starih od 30 do 50 let.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Krepitev zdravja:* Uživajmo zdravo; Enaki v družbi – Enaki v zdravju; Zmanjševanje neenakosti v zdravju v Pomurju.
- *Spodbujanje aktivnega življenjskega sloga:* »Lüftanje«; Kvaliteta življenja družin; ZAKLAD.
- *Športna in rekreacijska infrastruktura:* Pomurski wake park; Park nordijske hoje v Murski Soboti; Otroški in mladinski turizem v Murski Soboti; Izgraditev športne infrastrukture v Gornji Radgoni; Športno rekreacijska steza Ljutomer-Cezanjevci; Izgradnja tribun na nogometnih igriščih v ŠRC Ljutomer; Ureditev zunanjih površin za ŠIC Ljutomer.

Primer regijskega projekta: Pomurje – zdrava in aktivna regija.

regijski projekt 11

Pomurje – zdrava in aktivna regija

Nosilec projekta: Center za zdravje in razvoj Murska Sobota

Potencialni partnerji: NIJZ OE Murska Sobota; Centri, zavodi in domovi za ostarele; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: prebivalci regije, ranljive skupne prebivalstva, družine, starši, otroci, mladostniki, starejši, zdravstveni delavci, športna društva, vzgojitelji, učitelji

Tip projekta: »mehki« projekt

Časovni načrt: 2015 - 2018

Investicijsko področje RRP: (2.1) Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga

Skladnost s PS: (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini

Skladnost z OP: (9) Socialna vključenost in zmanjševanje tveganja revščine

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 1.340.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 268.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Namen projekta je prispevati k izboljšanju zdravja in zmanjševanju neenakosti med prebivalci Pomurske regije ter spodbuditi tako posameznika kot deležnike v skupnosti za skupno prizadevanje za zdravje in zdravju prijazno delovno in bivalno okolje, ter preko tega prispevati k višji kakovosti življenja. Posameznik lahko razvija svoj potencial in ga usmeri v razvoj, če ima za to zagotovljene pogoje in je v enakem položaju napram drugim ciljnim skupinam. Projekt nagovarja vse posameznike v regiji, še posebej se osredotoča na zdravje otrok in družin, ki so dolgotrajni potencial regije, odrasle, ki so delovna populacija, starejše, katerih demografski podatki kažejo, da se njihovo število veča ter posebej ranljive ciljne skupine. V času socialno ekonomske krize se počasi prične slabšati zdravje, vendar so rezultati tega vidni čez nekaj let, ko je prepozno za ukrepanje. Iz tega razloga je sočasno vlaganje v posameznika in njegovo zdravje ključ za reševanje regijske problematike. Projekt predvideva izvedbo aktivnosti krepitev kapacitet za vlaganje v zdravje in razvoj (analiza strategij in programov zdravja; priprava priročnika; krepitev kapacitet in partnerstev na področju zdravja in razvoja), aktivnosti krepitev zdravja populacije in dviga usposobljenosti ciljnih skupin (promocija zdravega življenjskega sloga, vzpostavitev akademije za zdravo prehrano, ozaveščanje), izvajanje izobraževanj in ozaveščanje prebivalstva o pomenu duševnega zdravja, obvladovanju stresa, razvoj in izvajanje prilagojenih oblik športne dejavnosti, rekreacije.

Cilji projekta:

- izboljšati zdravje prebivalcev;
- zmanjšati neenakosti in dvig kvalitete življenja prebivalcev.

Ključni rezultati:

- povečano št. ljudi, ki se prehranjujejo bolj zdravo: +25%
- povečano št. rekreativnih in športnih programov: +20%
- povečano št. aktivnih starejših: +10%

Predvidene projektne aktivnosti:

- izvedba izobraževanj in ozaveščanje prebivalstva
- promocijske aktivnosti
- vodenje in koordinacija ter diseminacija projekta

4.6.2.2. Inv. področje 2.2: Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja in razvoj manjšin

Potrebe: razvoj podpornega okolja za razvoj novih storitev, produktov in zaposlovanja na področju socialnega podjetništva, nevladnih organizacij in narodnih manjšin; izboljšanje socialne vključenosti in zmanjšanje stopnje tveganja revščine.

Cilj investicijskega področja: vzpostaviti spodbudno okolje za razvoj socialnega podjetništva, povečati dostopnost in kakovost storitev na področju socialnega in zdravstvenega varstva, okrepiti razvoj nevladnih organizacij in prostovoljstva ter narodnih manjšin.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 9:** Spodbujanje socialnega podjetništva;
- **Ukrep 10:** Dostopnost do integriranih socialnih in zdravstvenih storitev in infrastrukture ter spodbujanje medgeneracijskega povezovanja;
- **Ukrep 11:** Podpora razvoju nevladnih organizacij;
- **Ukrep 12:** Razvoj narodnih manjšin.

Socialno podjetništvo predstavlja inovativno obliko podjetništva z velikim čutom odgovornosti za družbo in ljudi. Za socialno podjetništvo, ki ustvarja nova delovna mesta za ranljive skupine oseb in opravlja družbeno koristne dejavnosti, je značilno, da so motivi poslovanja v razreševanju socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov družbe na inovativen način. Osnovni namen te alternativne oblike podjetništva je tržno delovanje ob upoštevanju načel socialnega podjetništva.

Socialno podjetništvo se je v Pomurju v zadnjem obdobju izredno razvilo in je v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji v samem vrhu po aktivnosti. To potrjujejo tudi podatki MDDSZ, ki kažejo, da je v letu 2013 27% vseh socialnih podjetij imelo sedež v Pomurski regiji. Velika večina brezposelnih v Pomurju spada med ranljive skupine na trgu dela (mladi iskalci prve zaposlitve, starejši, Romi ter dolgotrajno brezposelne osebe), ki težje pridejo do zelene zaposlitve na trgu dela. Problematika zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela se delno lahko rešuje tudi s spodbujanjem, razvojem in promocijo socialnega podjetništva.

Revščino pogosto povezujemo s slabšim zdravjem in pogostejšimi dejavniki tveganja za kronične bolezni. Tudi slabi socialno-ekonomski dejavniki so pogosto povezani z višjo socialno izključenostjo in duševnimi motnjami posameznika. Po podatkih SURS, se je stopnja revščine v Pomurju v obdobju 2008-2013 zmanjšala za 0,2 o.t., in je v letu 2013 znašala 19,9%, kar je za 5,4 o.t. nad slovenskim povprečjem. Največ prejemnikov, vsaj ene izmed štirih vrst denarnih socialnih pomoči, po Zakonu o socialnem varstvu, je bilo leta 2011 prav v Pomurju, in sicer 66 na 1.000 prebivalcev, kar je za 57% nad slovenskim povprečjem (42 na 1.000 prebivalcev). Glede na porast števila oseb, starejših od 65 let, in s tem povezanih naraščajočih stroškov dolgotrajne nege in oskrbe, bo zato v prihodnje velik poudarek na nadgradnji obstoječih in razvoju novih oblik skupnostnih storitev, s čimer se bo povečala kakovost storitev dolgotrajne oskrbe, tako na nacionalni, kot tudi na regionalni ravni.

Po podatkih AjPES-a, je v letu 2012 v Pomurju delovalo 1635 nevladnih organizacij, kar predstavlja 6,8% vseh nevladnih organizacij v Sloveniji. Največ nevladnih organizacij je v MO Murska Sobota (344), 163 jih je lociranih v Občini Ljutomer, 151 v Občini Lendava, 110 v Občini Gornja Radgona, najmanj nevladnih organizacij pa je v Občini Hodoš (7). Glede na statusno obliko prevladujejo društva (1.532 oz. 93,7%), 93 oz. 5,7% je zavodov, 10 nevladnih organizacij pa ima status ustanov. Nevladni sektor je v letu 2012 v Pomurju zaposloval 319 oseb. Glede na vrsto nevladne organizacije, v največji meri zaposlujejo zavodi, ki zaposlujejo 168 oseb (52,6%), v povprečju 1,57 osebe na organizacijo. V društvih je bilo zaposlenih 146 (45,8%), v ustanovah 5 oseb, večina nevladnih organizacij pa nima zaposlenih in delujejo izključno na prostovoljstvu. Glede na celotno delovno aktivno prebivalstvo v Pomurski regiji, zaposleni v nevladnih organizacijah predstavljajo 0,86% vseh zaposlenih.

Pomurske nevladne organizacije so v letu 2012 razpolagale s povprečno 23.777 EUR sredstev. Glede na vrsto nevladne organizacije izstopajo ustanove, ki v povprečju razpolagajo s 4-krat večjim obsegom sredstev (86.730 EUR). Nevladne organizacije v Pomurju v povprečju ustvarijo 15.964 EUR prihodkov, kar je bistveno manj od slovenskega povprečja (44% slo povprečja). Večina NVO razpolaga s prihodki do 25.000 EUR, kar kaže na njihov slab finančni položaj. Eden izmed najpomembnejših finančnih virov predstavlja njihova vključenost in sodelovanje v programu LEADER, v okviru katerega so pomurske nevladne organizacije uspele pridobiti 60% razpoložljivih sredstev programa. V preteklosti je bil na regijski ravni razvit podporni servis za krepitev nevladnih organizacij, ki ga je nudilo Regijsko stičišče nevladnih organizacij, prav tako se je dvignila prepoznavnost nevladnih organizacij v lokalnem okolju in okreplil njihov položaj v procesih priprave razvojnih politik regije. V prihodnje bo potrebno zagotoviti celovito strokovno podporo za rast in razvoj NVO.

V Pomurju imamo dve narodni manjšini, in sicer avtohtono madžarsko narodno skupnost ter posebno romsko etnično skupnost. Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji predstavlja 0,3 % deleža prebivalstva, glede na narodnostno opredelitev. Velika večina pripadnikov madžarske narodne skupnosti živi na narodnostno mešanem območju v petih pomurskih občinah, kar predstavlja 83,5 % vseh opredeljenih Madžarov v Republiki Sloveniji. Število pripadnikov romske skupnosti pa se giblje med 3.000 in 3.200 ljudi. Obe prisotni manjšini v Pomurju razvijata svoje kulturne in jezikovne posebnosti ter se s številnimi izvedenimi projekti in aktivnostmi, ki temeljijo predvsem na njihovem ohranjanju in razvoju, vključujeta v družbo. Prav tako imamo tudi na Madžarskem Slovenci pripadnike avtohtone slovenske narodne skupnosti, ki pretežno živijo v Porabju. Po nekaterih ocenah živi v Porabju približno 3.000 Slovencev, ki poskušajo z različnimi aktivnostmi in projekti ohranjati Slovenski jezik ter kulturo.

Ukrep 9: Spodbujanje socialnega podjetništva

Cilj ukrepa: povečati obseg dejavnosti in zaposljivosti v sektorju socialnega podjetništva.

Predvideni EU viri: sredstva ESS, ESRR in EKSRRP.

Ciljna skupina: socialna podjetja, ranljive ciljne skupine, osebe, vključene v programe socialne aktivacije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število podprtih socialnih podjetij	število	0	5	spremljanje
število vključenih oseb	število	0	30	spremljanje

Razvoj širšega spektra različnih oblik socialnih podjetij in neprofitnih zadrug, ki tako na nacionalnem kot na regionalnem nivoju močno zaostaja za povprečjem razvitosti v EU, nudi številne razvojne možnosti, tako za razvoj novih storitev in produktov, kakor tudi za zaposlovanje ranljivih skupin prebivalstva. Socialna podjetja lahko nudijo rešitve za povečanje dostopnosti do socialnih storitev, povezanih s staranjem prebivalstva, dolgotrajno oskrbo (dezinstitucionalizacije), obnovitvenih posegov na kulturni dediščini in storitve za zagotavljanje boljše socialne vključenosti na regionalnem in lokalnem nivoju.

Za doseg učinkovitega podpornega okolja, bodo na nacionalni ravni s sredstvi ESS podprte aktivnosti, ki bodo povečale število delovnih mest v socialnem podjetništvu, kar bo posredno prispevalo k višji gospodarski rasti, zniževanju revščine in podpori socialno varstvenih in zdravstvenih storitev. Za učinkovito podporno okolje bodo izvedena usposabljanja in prilagajanje obstoječih podpornih mrež za razvoj socialnega podjetništva (mreženje, promocija,

usposabljanja, izobraževanja, mentorstva in svetovanja). Podpora socialni podjetniški dejavnosti in mreženju, bo zagotovljena tudi preko razvoja mreže inkubatorjev socialnega podjetništva.

Ukrep je tesno povezan in komplementaren s podprtimi aktivnostmi za zaposlovanje oseb iz programov socialne aktivacije, z vključevanjem socialnih podjetij v skupnostne storitve (dezinstitucionalizacija) in z ukrepi spodbujanja razvoja podjetniških aktivnosti in konkurenčnosti podjetij, kjer bodo na voljo sredstva ESRR za prilagojene finančne instrumente (mikro krediti).

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Razvoj socialnega podjetništva:* Inkubator za spodbujanje socialnih podjetij; Center ponovne uporabe Gornja Radgona; Romsko socialno podjetništvo.

Primer regijskega projekta: Inkubator za spodbujanje socialnih podjetij.

Nosilec projekta: Regionalna razvojna agencija Mura

Potencialni partnerji: razvojne institucije; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: socialna podjetja, brezposelni, ranljive skupine

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.2) Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja revščine in razvoj manjšin

Skladnost s PS: (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini

Skladnost z OP: (9) Socialna vključenost in zmanjševanje tveganja revščine

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 2.800.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 560.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Namen projekta je povečati število socialnih podjetij v regiji ter zmanjšati število brezposelnih oseb, ki se uvrščajo med ranljive skupine na trgu delovne sile. Pomurska regija ima najvišjo stopnjo brezposelnosti v državi, in sicer 18,9% (december 2013). Veliko večino teh brezposelnih lahko uvrščamo med ranljive skupine na trgu dela. V to skupino uvrščamo predvsem mlade iskalce prve zaposlitve, starejše ljudi, Rome ter dolgotrajno brezposelne osebe (samo slednjih je več kot 40% vseh brezposelnih). Te ranljive skupine težko dobijo zaposlitev na trgu dela, zato ta problem lahko rešujemo preko spodbujanja delovanja socialnih podjetij, ki pa se srečujejo s številnimi problemi, kot so zagotavljanje primernih prostorov za delovanje, pomoč pri ustanovitvi, delovanju...itd. Zato se je pojavila potreba po "okolju", kjer bi lahko takšna socialna podjetja tudi lažje pričela z delovanjem ter v delo vključevala ranljive skupine na trgu dela. Inkubator bi podjetjem omogočal dolgoročneje delovanje. V okviru projekta se bo zagotovila infrastruktura in uredili prostori za izvajanje socialnega inkubatorja, vzpostavilo se bo vodstvo, ki bo koordiniralo njegovo delovanje. Inkubiranim podjetjem se bo nudila celovita pomoč in svetovanje ter podpora pri njihovem delovanju, organiziralo se bo delavnice, izobraževanja in izvajala skupna promocija.

Cilji projekta:

- ustanoviti socialni inkubator;
- povečati število socialnih podjetij v regiji;
- zmanjšati število brezposelnih, predvsem ranljivih oseb.

Ključni rezultati:

- skupna površina vzpostavljenega inkubatorja: 3.200 m²
- št. aktivnih socialnih podjetij v inkubatorju : 20
- št. zaposlenih v socialnih podjetjih: 120

Predvidene projektne aktivnosti:

- zagotovitev infrastrukture in opreme
- vzpostavitev managementa in podpore podjetjem
- skupna promocija

Ukrep 10: Dostopnost do integriranih socialnih in zdravstvenih storitev in infrastrukture ter spodbujanje medgeneracijskega povezovanja

Cilj ukrepa: povečati dostopnost in kakovost skupnostnih in ostalih storitev na področju socialnega in zdravstvenega varstva.

Predvideni EU viri: sredstva ESS, ESRR in EKSRP.

Ciljna skupina: socialna podjetja, ranljive ciljne skupine, osebe, vključene v programe socialne aktivacije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število oseb iz ranljivih ciljnih skupin, vključenih v programe socialnega in zdravstvenega varstva	število	0	800	spremljanje
število vzpostavljenih modelov in mrež za paliativno oskrbo	število	0	1	spremljanje
število podprtih medgeneracijskih centrov in/ali centrov za družino	število	0	2	spremljanje

Področje socialnega in zdravstvenega varstva opredeljujejo nacionalni strateški dokumenti kot npr. Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013-2020, Strateški razvojni dokument za obvladovanje ključnih kroničnih bolezni in Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014-2016 za Pomurje (RIN 2014-2016), s skupnim ciljem zmanjšati število revnih, bolnih in socialno izključenih oseb.

Na nacionalni ravni bodo podprte aktivnosti za razvoj celostnega modela socialne aktivacije, ki bo zagotovil transparentno, usklajeno in celostno obravnavo oseb ter ustrezno povezal vse relevantne institucije. S sredstvi ESS bo podprt razvoj in izvajanje programov socialnega vključevanja in socialne aktivacije ciljnih skupin prebivalstva (brezdomci, osebe z motnjami v duševnem razvoju, osebe s težavami z alkoholom in prepovedanimi drogami, zaporniki, mladi, ki niso zaposleni niti se ne izobražujejo, s ciljem njihove opolnomočenosti za čim večjo vključenost v iskanje zaposlitve, izobraževanja/usposabljanja, pridobivanje kompetenc ali v zaposlitev. Za preprečevanje zdrsa v revščino oziroma socialno izključenost, bo podprt tudi razvoj in nadgradnja preventivnih programov za delo z družinami z otroci, z družinami, kjer je bilo ugotovljeno nasilje, celostna obravnava otrok in mladostnikov iz socialno ogroženih okolij, starejših iz socialno ogroženih okolij ter večja vključenost pripadnikov manjšinskih etničnih skupin in invalidov.

Poslabševanje socialnih in materialnih razmer Pomurk in Pomurcev zahteva ustrezne ukrepe aktivacije, ki bodo pripomogli k temu, da dolgotrajno brezposelni in prejemniki denarne socialne pomoči, ne bi izgubili stika s trgom dela, da bi se izognili revščini in izgubi strehe nad glavo. Tudi brezdomcem je potrebno pomagati, jih spodbujati in jih vključiti nazaj v družbeno življenje ter na trg dela in jim dolgoročno omogočiti dostojno življenje. Revščina dodatno pritiska na nasilje v družini, alkoholizem in posledično razpad družine, zato je toliko večja nuja po vzpostavitvi dodatnih bivalnih skupnosti za matere z otroki, žrtvami nasilja. Sočasno pa je potrebno poskrbeti tudi za ljudi, ki se zdravijo odvisnosti od alkohola in mamil. Med ranljive skupine sodijo tudi invalidi - odrasle osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter druge oviranosti, kjer potrebe po tovrstnih bivalnih skupnosti naraščajo. Pomemben del programov socialnega vključevanja in socialne aktivacije so tudi elementi opolnomočenja in dviga socialnega in kulturnega kapitala posameznikov in njihovih družin.

V okviru RIN 2014-2016 so bile identificirane potrebe po ustanovitvi dnevnihih centrov v upravnih enotah, kjer še ne obstajajo (Lendava, Gornja Radgona in Ljutomer), s čimer bi dodatno prispevali k krepitvi socialne vključenosti otrok, motiviranosti in spodbudam za učenje ter aktivnemu preživljanju prostega časa. Osebe z različnimi oblikami zasvojenosti se v Pomurju po pomoč lahko obrnejo na CSD in na zdravstvene domove, drugih izvajalcev pomoči (npr. nevladnih organizacij) za ljudi v

tovrstnih stiskah pa ni. Iz tega razloga izhaja iz okolja potreba po t.i. dnevnem centru, kjer bi lahko delovala informacijska točka, terapevtsko svetovanje in skupina za samopomoč. S tem bi lahko uporabnikom in njihovim svojcem zagotovili informacije in pomoč na enem mestu ter posledično celostni pristop reševanja stisk in težav, povezanih z različnimi oblikami zasvojenosti. Aktivnosti obstoječih medgeneracijskih središč, ki zelo dobro delujeta v Murski Soboti (Hiša Sadeži družbe) in Lendavi (Hiša Sofija), bi v prihodnje želeli še dodatno razširiti in okrepiti z vzpostavitvijo podobnih središč tudi v Gornji Radgoni in Ljutomeru. V Pomurju deluje Varna hiša za ženske žrtve nasilja in Zavetišče za brezdomce, ni pa nobene druge možnosti nastanitev žensk z otroki, ki so se zaradi različnih okoliščin znašle v socialno ekonomski stiski ali imajo družinske težave, in je začasna nastanitev v domu edina možna rešitev. Vzpostavitev materinskega doma bi tako omogočala nastanitev tudi brezdomk, porodnic, nosečnic, mater z otroki in samskih žensk, ki so zaradi socialnih in materialnih razmer ogrožene.

Pomurje ima visok delež starejšega prebivalstva (17,5%). To posledično pomeni višjo obremenjenost s porastom kroničnih obolenj, kar ima velike posledice za področje zdravstva, socialnega varstva in gospodarstva. Zaradi krajšanja ležalnih dob in staranja prebivalstva, se v Pomurju na domovih povečuje število starejših oseb, ki potrebujejo zahtevnejšo in daljšo obravnavo (najpogosteje gre za starejše s kroničnimi boleznimi). Sedanja organiziranost strokovnih služb v lokalnih okoljih ne omogoča stalne dosegljivosti in rehabilitacije. Ni zagotovljena enaka dostopnost do zdravstvenih in socialnih storitev vsem uporabnikom, prav tako storitve niso integrirane v ustreznih model dolgotrajne oskrbe, ampak potekajo dvotirno, kar se odraža na slabši kakovosti obravnave, neučinkovitosti, slabem pretoku informacij in neustrezni porabi finančnih sredstev. Večina storitev poteka v institucionalizirani obliki, kar pomeni neenakost do tistih, ki bivajo doma. Iz tega razloga uporabniki pogosto nimajo izbire in morajo predčasno v dom starostnikov.

Večina bolnikov v Pomurju je trenutno oskrbovana v institucionalnih ustanovah. Podatki raziskave, ki jo je izvedla Splošna bolnišnica Murska Sobota kažejo, da približno tretjina tistih bolnikov, ki so vezani na posteljo,

potrebuje paliativno oskrbo. Z implementacijo projekta »Paliativa«, se bo v Pomurju razvil in vzpostavil regijski skupnostni model paliativne oskrbe, ki bo povezal institucije s tega področja v skupno mrežo. Projektne aktivnosti predvidevajo tudi razvoj svetovalnega gerontološko–geriatričnega modela in modela namenjenega »Aktivnemu staranju« v neinstitutionalizirani obliki.

Ukrepi za izboljšanje dostopnosti in kakovosti skupnostnih zdravstvenih in socialnih storitev bodo financirani s sredstvi ESS, potrebna spremljajoča infrastruktura pa iz sredstev ESRR.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Kakovostne zdravstvene in socialne storitve in programi:* Duševno zdravje in kvaliteta življenja ranljivih skupin prebivalstva; Šola življenja; Živeti brez alkohola; Terapevtsko jahanje, psihoterapija in druge psihosocialne storitve za otroke in mladostnike; Bogastvo človeških virov in trajnostni razvoj Pomurja; MOJA LETA; "Club House" skupnostna skrb za socialno vključevanje oseb s težavami v duševnem zdravju; projekt »Starejši za starejše – za višjo kakovost življenja doma«.
- *Kakovostna zdravstvena in socialna infrastruktura:* Skupnostni model za paliativno oskrbo v Pomurski regiji; Ustanovitev svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše v Pomurski regiji; Izgradnja družinskega centra Murska Sobota; Materinski dom Apače; Medgeneracijski center Križevci; Bivalna skupnost za matere z otroki, žrtve nasilja Murska Sobota; Dnevni center za brezdomce in kapacitete za nočitev brezdomcev Murska Sobota; Dnevni center za odvisnike Murska Sobota; Stanovanjska skupina za osebe z invalidnostmi Sonček; Dvigalo za invalide ali stopniščni sedež za invalide; Izgradnja dvigala za dostop invalidom in starejšim ljudem v javnih institucijah; Bivalne enote za ostarele v Odrancih, Turnišču in na Kobilju.

128

Primer regijskega projekta: Skupnostni model za paliativno oskrbo v Pomurju.

regijski projekt 13

Skupnostni model za paliativno oskrbo v Pomurju

Nosilec projekta: Splošna bolnišnica Murska Sobota

Potencialni partnerji: ZD Murska Sobota; HOSPIC Murska Sobota, CZR Murska Sobota; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: izvajalci paliativne oskrbe; podporne službe in prostovoljci, bolniki, svojci, žalujoči

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.2) Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja revščine in razvoj manjšin

Skladnost s PS: (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini

Skladnost z OP: (9) Socialna vključenost in zmanjševanje tveganja revščine

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 1.680.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 336.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

V Pomurju, kot tudi v preostalem delu Slovenije, je paliativna oskrba še v povojih. Na osnovi raziskave SBMS se ocenjuje, da 31% starejših od vseh obolelih v Pomurju potrebuje paliativno oskrbo. Več kot polovica takih bolnikov je vezana na posteljo, potrebujejo nego in pomoč in so trenutno večinoma oskrbovani v institucionalnih ustanovah. Vodilna diagnoza bolnikov, ki potrebujejo paliativno oskrbo je demenca, sledijo kronične bolezni (srčno popuščanje, KOPB, cerebrovaskularne bolezni) in šele na četrtem mestu so rakave bolezni. Demenca postaja vedno večji problem, saj se populacija stara in lahko pričakujemo porast te bolezni (Šeruga M., 2013). Za dovolj zgodnje obravnavanje v PO je potrebno znanje, ki ga lahko pridobimo z ustreznim usposabljanjem. Na ta način bomo lahko zagotovili, da čim več ljudi umre, ustrezno oskrbovanih, doma med svojimi najbližjimi, saj si jih večina želi končati svoje življenje prav tam. Državni program paliativne oskrbe predvideva v vsaki regiji vsaj en tim specialistične paliativne oskrbe (TSPO). Klinična pot paliativne oskrbe je izdelana za vodenje bolnika v bolnišnični obravnavi, doma in institucionalnem varstvu, organizacija le te pa predstavlja v praksi še vedno ključen izziv. V Sloveniji je znanj o paliativni oskrbi malo, redni izobraževalni programi ne vključujejo vsebin o temeljnih znanjih PO. V praksi je problem pomanjkanje timskega dela in v koordinaciji med izvajalci zdravstvene in socialne obravnave. Poleg neurejenega financiranja storitev predstavlja izziv tudi majhna pripravljenost za uvajanje sprememb med izvajalci. Pilotni projekt in poročilo MZ so spodbudili premike na terenu, predvsem na področju usposabljanja izvajalcev za izvajanje PO, problem pa je še vedno organizacija in komunikacija ter povezovanje med različnimi deležniki v mreži PO.

Cilji projekta:

- razvoj in implementacija skupnostnega interdisciplinarnega modela paliativne oskrbe v Pomurju.

Ključni rezultati:

- vzpostavljena center za PO in mreža: 1
- št. usposobljenih izvajalcev: 150
- št. bolnih vključenih v PO: 300/leto

Predvidene projektne aktivnosti:

- razvoj skupnostnega modela PO in mreže
- vzpostavitev centra PO (testiranje in oprema)
- izvedba izobraževanj in usposabljanj

Ukrep 11: Podpora razvoju nevladnih organizacij

Cilj ukrepa: zagotoviti podporno okolje za razvoj nevladnih organizacij in povečati njihovo usposobljenost.

Predvideni EU viri: sredstva ESS.

Ciljna skupina: nevladne organizacije, prostovoljci, ranljive socialne skupine, organizacije socialnih partnerjev, njihovi člani, zaposleni.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število projektov podprtih struktur namenjenih krepitevi zmogljivosti NVO	število	0	1	spremljanje
število vključenih zaposlenih v organizacijah socialnih partnerjev v usposabljanja	število	0	3	spremljanje

V Pomurju je razvoj nevladnih organizacij v vzponu. Nevladne organizacije, kot pomemben razvojni potencial regije, so dobile svoje predstavnike v novo ustanovljenem Razvojnem svetu Pomurske regije. Pripravljena je tudi Strategija razvoja nevladnih organizacij Pomurja 2014-2020, ki jo je izdelala Lokalna razvojna fundacija za Pomurje (LRF Pomurje), kot regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurja. Strategija zasleduje strateške cilje in usmeritve identificiranih treh razvojnih prioritet, in sicer: trajnostni razvoj NVO, razvoj podpornega okolja NVO ter spodbujanje socialnega podjetništva in socialne vključenosti.

V okviru ukrepa se bodo podpirale aktivnosti nadgradnje obstoječih in razvoj novih zmogljivosti NVO, predvsem v smislu krepitev sektorskega in medsektorskega sodelovanja (svetovanja, mentorstvo, delitev znanj, coachig), dviga strokovnosti in profesionalnosti, za izvajanje specializiranih storitev, črpanje evropskih sredstev ter zagovorništva (strateško vodenje in poslovni razvoj NVO, krepitev veščin zagovorništva in lobiranja, usposabljanje, mentoriranje, povezovanje NVO).

Zagotavljanje celovite strokovne podpore za rast in razvoj NVO, izvajanje akcij izboljšanja prepoznavnosti NVO v lokalnem okolju in aktivno vključevanje v izvajanje javnih politik na vseh nivojih, bo izboljšalo razmere za razvoj, povečalo prihodke in število zaposlenih v nevladnih organizacijah.

Implementacija projekta »Regijski inkubator nevladnih organizacij« lahko v regiji zagotovi primerne prostorske kapacitete za delovanje nevladnih organizacij in kooperativ z ustrezno podporno platformo, ki podpira

oblikovanje novo nastajajočih projektnih partnerstev in zagotavlja razvoj nevladnih organizacij, predvsem v smeri večje profesionalnosti in zaposlenosti. Vzpostavitev sheme globalnih nepovratnih sredstev za NVO predvideva iskanje rešitev lokalnih problemov s področja kulture, turizma, sociale, zdravja, športa, varstva okolja, mladih, starejših in trajnostnega razvoja, za dvig kakovosti življenja prebivalcev v lokalnih skupnosti. Nevladnim organizacijam pa predstavlja priložnost za pridobitev veščin za vodenje, upravljanje ter administracijo projektov, ki so ključnega pomena za nadaljnji in trajnostni razvoj NVO, ki je vse bolj odvisen od uspešnosti na javnih razpisih.

Na nacionalni ravni bo, s sredstvi ESS, podprta tudi krepitev institucionalnih zmogljivosti in usposobljenosti socialnih partnerjev za izvajanje različnih storitev in dejavnosti, z namenom dviga učinkovitosti sodelovanja in usposobljenosti socialnih partnerjev pri oblikovanju javnih politik, dvigu njihovih kompetenc ter krepitev funkcije socialnih partnerjev na področju informiranja, usposabljanja in ozaveščanja zaposlenih.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Krepitev zmogljivosti NVO:* Regijski inkubator nevladnih organizacij in kooperativ RINOK; Vzpostavitev sheme globalnih nepovratnih sredstev za reševanje lokalnih problemov; projekt »Razvoj sistema in služb zaščite in reševanja in pomoči za Pomurje.

Primer regijskega projekta: Regijski inkubator nevladnih organizacij in kooperativ RINOK.

Nosilec projekta: LRF Pomurje

Potencialni partnerji: društva; razvojne institucije; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: nevladne organizacije, lokalno prebivalstvo, prostovoljci

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.2) Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja revščine in razvoj manjšin

Skladnost s PS: (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini

Skladnost z OP: (9) Socialna vključenost in zmanjševanje tveganja revščine

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 1.300.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 450.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 65

Povzetek projekta:

Eden najbolj perečih problemov pomurskih NVO-jev so prostori za delo, to pomeni tako prostore za delo z uporabniki kot tudi prostore za delo na razvoju in pripravi projektov za pridobitev sofinanciranja iz različnih virov. Težava nastaja pri opremlitvi, tako računalnikov, lastnih tiskalnikov, kopirnih strojev in predvsem ustrezne prostorske kapacitete. Obstaja možnost združevanja različnih NVO-jev v istem prostoru, po različnih terminskih planih vseh NVO-jev, ki bi koristili pridobljeni prostor. Le redko katera NVO potrebuje prostor vsak dan in vseh osem ur na dan. V tem kontekstu, torej izpostavljam potrebo po »NVO inkubatorskih prostorih« po analogiji podjetniškega inkubatorja. Prav tako je pereč problem naše regije nepovezovanje med sektorji in organizacijami samimi. Obstaja veliko uspešnih organizacij, kljub potencialnemu partnerstvu, pa se le te med seboj le redko povezujejo in ustvarjajo konzorcije. Prav tako bi lahko z medsebojnim izmenjevanjem idej, znanj in izkušenj odločilno pripomogle k večji uspešnosti črpanja projektnih sredstev, prav tako pa bi lahko pomembno prispevala k neformalnemu pridobivanju znanj prostovoljcem, ki bi jih vključevali v inkubator.

Cilji projekta:

- zagotovitev primernih prostorskih kapacitet za delovanje NVO in kooperativ;
- večja socialna vključenost marginalnih skupin;
- dvig kapacitet in razvitosti NVO;

Ključni rezultati:

- vzpostavljen RINOK: 1
- št. pripravljenih konzorcijskih projektov: 25
- št. vključenih prostovoljcev: 500
- št. izvedenih delavnic : 70

Predvidene projektne aktivnosti:

- vzpostavitev RINOK z opremo
- izvedba izobraževanj in usposabljanj
- vodenje, koordinacija in diseminacija

Ukrep 12: Razvoj narodnih manjšin

Cilj ukrepa: ohraniti madžarsko in romsko manjšino v Sloveniji ter slovensko manjšino na Madžarskem, Avstriji in Hrvaškem.

Predvideni EU viri: sredstva ESS in ESRR.

Ciljna skupina: manjšine v Sloveniji, Slovenci na Madžarskem, Avstriji in na Hrvaškem, Romi.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število projektov na področju razvoja narodnih manjšin, financiranih s pomočjo evropskih sredstev	število	0	5	spremljanje
število tržnic s ponudbo lokalnih izdelkov	število	0	2	PMSNS
število kvalitetnih prireditev na leto	število	0	6	PMSNS
dvig stopnje funkcionalne rabe narodnostnega jezika	%	5	40	PMSNS

V okviru ukrepa bodo podprti izobraževalni, socialni, zaposlitveni in zdravstveni programi, s katerimi bomo zagotavljali pogoje za ohranitev, krepitev in razvoj narodnih manjšin. Posebna pozornost bo namenjena aktivnostim čezmejnega povezovanja in krepitvi gospodarskega in kulturnega sodelovanja na tem narodnostno mešanem območju.

S krepitvijo funkcionalnih povezav med obmejnimi urbanimi središči, spodbujanjem sodelovanja obmejnih partnerskih institucij, z oblikovanjem skupnih čezmejnih produktov in storitev s področja kulture, turizma in varovanja narave, vlaganji v skupno javno infrastrukturo (npr. obmejne povezovalne, turistične in rekreativne poti), spodbujanjem rabe obnovljivih virov energije, se bo zagotovila enakomerna oskrba prebivalstva na obmejnih območjih, dolgoročna teritorialna kohezija in reintegracija slovenskih manjšin v slovenski kulturni prostor in madžarske manjšine v madžarski kulturni prostor.

Iz narodnostno mešanega okolja izhajajo potrebe po krepitvi sodelovanja narodne skupnosti s slovensko obmejno skupnostjo, v smislu izvajanja skupnih prireditev na kulturnem (npr. madžarska noč, folklorni večeri, muzej na odprtem s prikazom starih običajev in načina življenja na tem narodnostno mešanem območju), gospodarskem

(podpora razvoju podjetništva, skupni nastopi na sejnih, ogledi dobrih praks), športnem in drugih področjih. Z ustanovitvijo tržnic se želi krepiti ponudba lokalnih izdelkov na različnih lokacijah na dvojezično mešanem območju, spodbujanje funkcionalne rabe narodnostnega jezika (npr. tečaji računalniškega opismenjevanja) in izvedba izobraževanj javnih uslužbencev in drugih posameznikov, pa lahko dvigne primerno znanje jezika narodnosti na delovnih mestih, kjer je to zakonsko določeno.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Razvoj manjšin:* Umeščanje večnamenskih prostorov v romska naselja; Skupnostni delavec "Socialni mentor"; Razvoj romske skupnosti v Pomurju; Interkulturni center; 3P: Pomurje-Porabje-Podjetništvo; Madžarska noč; Muzej na odprtem; Razvoj lokalnih tržnic na dvojezičnem območju; Tečaji računalniškega opismenjevanja; Projekt Hetés; Kulturna dediščina narodnostne manjšine v občini Šalovci.

Primer regijskega projekta: 3P: Pomurje-Porabje-Podjetništvo.

regijski projekt 15

3P: Pomurje-Porabje-Podjetništvo

Nosilec projekta: Regionalna razvojna agencija Mura

Potencialni partnerji: Razvojna agencija Slovenska krajina; PMSNS Lendava; PGZ Murska Sobota; P-TECH Murska Sobota; lokalne samoupravne skupnosti

Ciljna skupina: obmejno prebivalstvo, madžarska narodna skupnost; pripadniki avtohtone slovenske narodne skupnosti v Porabju; gospodarske družbe iz obmejnega območja

Tip projekta: mehki projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.3) Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja revščine in razvoj manjšin

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 2.000.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 400.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Pomurje meji na tri različne države in sicer na Avstrijo, Hrvaško ter Madžarsko. Prav slednja predstavlja za Slovenijo in predvsem za Pomurje velik potencial iz gospodarskega vidika. Relativno dobro znanje madžarskega jezika prebivalstva, prisotnost narodne manjšine ter prisotnost porabskih Slovencev na Madžarskem predstavljajo predpogoje za dobro gospodarsko sodelovanje. Kljub temu pa je mogoče zaznati pomanjkanje sodelovanja med Porabjem in Pomurjem na ravni gospodarstva, saj tukaj prisotna podjetja ne izkoriščajo vseh svojih potencialov, ki bi jih lahko dosegli z medsebojnim povezovanjem. Zato predlagani projekt predvideva povečanje gospodarskega sodelovanja med Slovenijo in Madžarsko predvsem skozi povezovanje porabskih in pomurskih podjetij ter preko spodbujanja gospodarske aktivnosti slovenske in madžarske manjšine. Projekt tako zajema aktivnosti, kot so vzpostavitev informatorja in informativnih materialov, izvedbo dogodkov za povezovanje podjetij, edukativne delavnice za podjetnike, skupni nastop na sejmih in drugih predstavitev, kreditno in garancijsko shemo za Porabje...itd.

Cilji projekta:

- povečati gospodarsko sodelovanje med SLO in HU;
- spodbuditi gospodarsko aktivnost slovenske manjšine.

Ključni rezultati:

- št. izvedenih dogodkov/delavnic: 20
- povečana blagovna menjava med državama: +10
- št. novoustanovljenih podjetij, vključenih v kreditno/garan. shemo : 15

Predvidene projektne aktivnosti:

- vzpostavitev informatorja in prom. materialov
- izvedba »matching« dogodkov za podjetja
- delavnice za podjetja in skupni nastopi na sejmih
- vzpostavitev kreditne in garancijske sheme na Porabje
- vzpostavitev virtualnega podjetniškega inkubatorja

4.6.2.3. Inv. področje 2.3: Razvoj kulture in umetniškega ustvarjanja

Potrebe: dvig kulturnega potenciala prebivalstva regije.

Cilj investicijskega področja: povečati dostopnost, število zaposlenih in projektov, vrhunsko umetniško produkcijo ter dojemljivost prebivalstva za kulturo in umetnost, s čimer se bo dvignil kulturni potencial prebivalstva.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 13:** Spodbujanje dostopnosti do kulturnih vsebin in aktivacija kulturno umetniškega potenciala.

Pomurje se ponaša z bogato in pisano kulturno dediščino, ki je ohranila relativno avtentično podobo ter ostaja še vedno neizkoriščen kulturni potencial regije. Občasnih razstav v muzejih in razstaviščih je bilo v letu 2010 v Pomurju 66,7% vseh razstav (Slovenija 73,6%). Muzeje in razstavišča je obiskalo 1,1% obiskovalcev (glede na Slovenijo). Mladih, starih do 15 let, ki so bili včlanjeni v splošne knjižnice je bilo v letu 2010 30% med vsemi člani, kar je za 16% manj kot v letu 2009. V zadnjih

letih je opazen trend povečanja povprečnega števila obiskov na člana knjižnice.

Problemi, s katerimi se soočamo v Pomurju na področju kulture, se kažejo predvsem v nezadostni in neceloviti promociji kulture, ki je običajno plod iznajdljivosti lokalnih kulturnih akterjev in ne rezultat sistematičnega in strokovnega pristopa. To velja tako za promocijo kulturne dediščine in aktualnega kulturno-umetniškega dogajanja, kot tudi za promocijo med lokalnim prebivalstvom in obiskovalci regije.

Z aktivacijo kulturno-umetniških potencialov, zagotovitvijo možnosti za njihovo delovanje, z razvojem programov in modelov kulturno umetniške vzgoje, vključevanjem kulture in kulturne dediščine v skupno promocijo regije, revitalizacijo objektov kulturne dediščine in razvojem e-storitev, e-vsebin ter tehnologij za podporo novim pristopom v kulturi (e-kultura), bomo izboljšali dostopnost do kulturnih vsebin, dojemljivost prebivalstva za kulturo in umetnost ter povečali število vrhunsko umetniških produkcij v regiji.

134

Ukrep 13: Spodbujanje dostopnosti do kulturnih vsebin in aktivacija kulturno umetniškega potenciala

Cilj ukrepa: povečati dostopnost do kulturnih vsebin, dojemljivosti prebivalstva za kulturo in umetnost ter povečati število vrhunsko umetniških produkcij.

Predvideni EU viri: sredstva ESS in ESRR.

Ciljna skupina: zavodi s področja kulture, obiskovalci, lokalne skupnosti, umetniki, kulturniki, prebivalci regije, turisti.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število podprtih projektov in programov na področju kulture in umetnosti, financiranih z evropskimi sredstvi	število	0	20	spremljanje

Razvoj kulture je ključen za gradnjo medgeneracijskega in medkulturnega dialoga ter skupnosti kot takšne. Poleg vpliva na izobraževanje, zvišuje kulturno osveščenost prebivalstva ter socialno in nacionalno zavest. Kulturne vsebine igrajo bistveno vlogo pri razvijanju informacijske družbe, izboljšujejo kakovost življenja, ohranjajo kulturno identiteto in prispevajo k socialni koheziji z večjo dostopnostjo do kulturnih dobrin. Strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike predstavlja Nacionalni program za kulturo 2014-2017, ki opredeljuje cilje in prioritete na področju umetnosti in kulture.

Ustrezno varovanje in hranjenje pomurske kulturne dediščine in spodbujanje izvirne ustvarjalnosti je izjemnega pomena za ohranjanje pričevanj o kulturno-zgodovinskem razvoju regije, o njeni zgodovini, kulturni podobi in identiteti znotraj širšega slovenskega in evropskega prostora. Za premično in nesnovno kulturno dediščino Pomurja skrbi Pomurski muzej tako, da jo evidentira, zbira, raziskuje, dokumentira, hrani, varuje, postavlja v temeljne zbirke ter v različne programe izobraževanja in komuniciranja dediščine z javnostmi. Dediščina se ohranja v muzejskih depojih in na stalnih razstavah. Nujna pri tem je podpora razvoju novih metod in pristopov pri ohranjanju kulturne dediščine in varstvu arhivskega gradiva.

V okviru tega ukrepa bodo podprte aktivnosti za aktiviranje kulturno umetniških potencialov in zagotovitev možnosti za njihovo delovanje, povečanje dostopa do kulturnih vsebin, razvoj programov in modelov kulturno umetnostne vzgoje (npr. programi medgeneracijskega sodelovanja), vključevanje kulture in kulturne dediščine v skupno promocijo regije, energetska sanacija stavb

kulturne dediščine, dvig socialnega in kulturnega kapitala prebivalstva in razvoj e-storitev, e-vsebin ter tehnologij za podporo uvajanja novih pristopov v kulturi (e-kultura). Podprte bodo tudi naložbe v ohranjanje in interpretacijo kulturne dediščine (prednostno na zavarovanih območjih), s poudarkom na izobraževanju in ozaveščanju o ohranjanju narave, kulturne dediščine in krajine. Z razvojem novih kulturnih vsebin in programov, ustrezno promocijo in izobraževanjem, se bo populariziralo naravno in kulturno dediščino, ohranilo identiteto, krepilo nacionalno zavest ter motiviralo razvoj kulture v regiji.

Nacionalni program za kulturo 2014-2017 vsebuje tudi seznam načrtovanih investicij ministrstva za kulturo v kulturne spomenike v državni lasti (obnova Gradu Negova III. faza), občinsko javno kulturno infrastrukturo, ki presega lokalni pomen (Ureditev grajske pristave v občini Grad) in obnove kulturnih spomenikov lokalnega pomena, ki se bo sproti dopolnjeval.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Ohranjanje in varovanje kulturne dediščine:* Ohranjanje kulturne dediščine (vzpostavitev centra za arheološko dediščino); Sprehod po Novakovi soboški arhitekturi; Vzpostavitev multikulturnega centra Murska Sobota; Oprema in širitev programa PIŠK; Muzej vprežnih vozil in gasilstva v Gornji Radgoni; Poti dediščine Pomurja; Ivanocyev spominski park in grajski park z objekti; Adaptacija regijskega rokodelskega centra DUO; Vzpostavitev tekstilne verige za zdrava oblačila in muzej v spomin na tovarno Mura; Revitalizacija naravne in kulturne dediščine v Pomurski regiji; Rekonstrukcija kulturnega spomenika Graščina Rotenturm.

- *Energetska sanacija stavb*: Prenova soboškega gradu; Sanacija, revitalizacija parka in oblikovanje dodatne ponudbe Dvorca Rakičan; Prenova Galerije Murska Sobota; Celovita obnova kulturnega doma v Gornji Radgoni; Obnova objekta Šahenturm v Gornji Radgoni.

Primer regijskega projekta: Ohranjanje kulturne dediščine Pomurja.

regijski projekt 16

Ohranjanje kulturne dediščine Pomurja

Nosilec projekta: Pomurski muzej Murska Sobota

Potencialni partnerji: MO Murska Sobota, RC Murska Sobota, Moderna galerija Ljubljana, Arhitekturni muzej Ljubljana, Galerija Murska Sobota

Ciljna skupina: strokovna javnost, prebivalci regije, obiskovalci in turisti

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (2.3) Razvoj kulture in umetniškega ustvarjanja

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 5.570.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 1.949.500

Pričakovana EU sredstva (v %): 65

Povzetek projekta:

Zaradi nezadostnega ohranjanja kulturne in umetniške dediščine v Pomurju obstaja bojazen, da se bo le ta neprimerno hranila ter v najslabšem primeru tudi uničila ter izgubila. Namen projekta je zato v funkciji kulturne dediščine, v njenem neposrednem vključevanju v prostor in aktivnem življenju v njem, predvsem na področju vzgoje, posredovanja znanj in izkušenj preteklih obdobij ter kreptvi narodove samobitnosti in kulturne istovetnosti. Projekt predvideva naslednje aktivnosti: izgradnja in vzpostavitev centra za arheološko dediščino; digitalni arhiv dediščine (digitalizacija dokumentarnega gradiva, ureditev prostora za izvajanje pedagoških in andragoških vsebin, povezanih s tem, informacijska podpora arhiva); vzpostavitev sklada »Ustvarjalnost« (vzpostavitev regijskega fonda, stalna razstava, promocija in trženje).

Cilji projekta:

- varovanje in ohranjanje kulturne in umetnostne dediščine v regiji.

Ključni rezultati:

- vzpostavljen center za arheološko dediščino: 1
- digitalni arhiv kulturne dediščine: 1
- vzpostavljen sklad Ustvarjalnost: 1
- povečanje števila obiskovalcev : +30%

Predvidene projektne aktivnosti:

- vzpostavitev centra za arheološko dediščino
- digitalizacija arhiva kulturne dediščine
- vzpostavitev sklada Ustvarjalnost

Zeleno življenjsko okolje in učinkovito rabo virov bomo v Pomurju v novem programskem obdobju zasledovali s spodbujanjem energetske vzdržne družbe, z vlaganji v čisto okolje s ponovno uporabo odpadnih snovi in ohranjanjem narave ter s spodbujanjem trajnostne mobilnosti.

4.6.3. Razvojna prioriteta 3: Zeleno življenjsko okolje in učinkovita raba virov

Cilj prioritete: zagotovitev energetske samozadostnosti regije, izboljšanje stanja njene infrastrukturne opremljenosti ob varovanju njenih naravnih virov.

Skladnost s tematskimi cilji PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja; (4) Podpora prehodu na gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika; (5) Spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam; (6) Ohranjanje in varstvo okolja in spodbujanje URE; (7) Spodbujanje trajnostnega prometa in odprava ozkih grl.

Investicijska področja vlaganj: zeleno življenjsko okolje in učinkovito rabo virov bomo v Pomurju v novem programskem obdobju zasledovali s tremi investicijskimi področji:

- s spodbujanjem energetske vzdržne družbe;
- z vlaganji v čisto okolje s ponovno uporabo odpadnih snovi in ohranjanjem narave ter
- s spodbujanjem trajnostne mobilnosti in regionalnim prostorskim načrtovanjem.

Prehod v nizkoogljično družbo zahteva bistvene spremembe pri ravnanju z energijo in mora združevati ukrepe za učinkovito rabo energije in obnovljivih virov

energije, razvoj aktivnih omrežij za distribucijo električne energije in ukrepe uveljavljanja trajnostne mobilnosti, ki bodo zajeti v celostnih prometnih strategijah, načrtih za kakovost zraka v mestnih središčih in strategijah za trajnostni razvoj urbanih območij.

Poleg odgovorne in trajnostne rabe virov ter ohranjanja biotske raznovrstnosti, kot pogojev za zagotavljanje kakovosti življenja in bivanja, bodo v prihodnje bistvenega pomena tudi vlaganja v ukrepe za prilagajanje na podnebne spremembe, saj se zaradi njihovih posledic soočamo z vedno pogostejšimi in uničujočimi naravnimi nesrečami in velikimi škodami. Podobno bodo nujni ukrepi tudi za ohranjanje vitalnosti naravnih ekosistemov, ki slabijo spričo prevelike fragmentiranosti in zmanjševanja prostorskih razsežnosti. Ohranjanje naravnih virov kot so čisti zrak, voda in zemlja, je namreč soodvisno od ohranjanja narave.

Podpora trajnostni mobilnosti in urejanju javnih zelenih površin lahko prispeva k blažitvi podnebnih sprememb in izboljšanju kakovosti zraka, predvsem v mestih, priprava skupnih medobčinskih prostorskih aktov pa k racionalnejši rabi prostora ter izkoriščanju prostorskega potenciala regije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
zmanjšanje letne porabe energije stavb v javnem sektorju	%	100.	80	dolg. ener. bilance
letni prihranki energije v gospodinjstvih	GWh/leto	0	15	Eko Sklad
delež rabe bruto končne energije iz OVE pri oskrbi s toploto	%	39,7	45,0	LEA Pomurje
delež rabe bruto končne energije iz OVE v porabi električne energije	%	15,6	20,0	LEA Pomurje
voda, dobavljena gospodinjstvom iz javnega vodovoda	m ³ na prebivalca	29	40	SURS
število vodnih teles površinskih voda, kjer je doseženo izboljšanje stanja in/ali stanja ohranjenosti Natura 2000 vrst in habitatov	število	0	1	MOP
zmanjšanje količine nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca	delež	100	90	SURS
zmanjšanje števila poplavno ogroženih stavb	število	0	500	MOP
habitatski tipi v ugodnem stanju ohranjenosti	%	75	81	poročilo EK
vrste v ugodnem stanju ohranjenosti	%	77	80	poročilo EK
število izvedenih projektov iz naslova spodbujanja uporabe javnega prometa	število	0	4	spremljanje
dolžina novozgrajenih kolesarskih in/ali rekreativnih poti	km	0	10	spremljanje
število izvedenih medobčinskih skupnih projektov	število	0	2	občine

4.6.3.1. Inv. področje 3.1: Energetsko vzdržna družba

Potrebe: učinkovitejša raba energije v javnem sektorju in gospodinjstvih; povečanje deleža rabe obnovljivih virov energije.

Cilj investicijskega področja: z izboljšanjem energetske učinkovitosti in povečano rabo obnovljivih virov energije zagotoviti energetsko samozadostnost Pomurja.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 14:** Vlaganja v energetsko učinkovitost;
- **Ukrep 15:** Spodbujanje rabe obnovljivih virov energije.

naložbam v učinkovito rabo energije. Poleg Energetske sanacije Splošne bolnišnice v Murski Soboti, je bilo uspešno izvedenih in sofinanciranih 30 projektov s področja energetske sanacije javnih stavb (pretežno vrtcev, osnovnih šol, domov za starejše in zdravstvenih domov), s katerimi so bili ustvarjeni približno 40% toplotni prihranki. Zniževanje emisij toplogrednih plinov in izvajanje ukrepov za izboljšanje energetske učinkovitosti v javnem sektorju, gospodinjstvih in v podjetjih je nujno zaradi naraščajočega pritiska emisij toplogrednih plinov. Nadaljnja podpora naložbam v energetsko obnovo bo izboljšala energetsko učinkovitost v javnih stavbah in stanovanjskem sektorju.

V preteklem programskem obdobju je Pomurje 6% pridobljenih evropskih kohezijskih sredstev namenilo

Obnovljivi viri energije so sestavni del boja Evropske unije proti podnebnim spremembam, obenem pa prispevajo h gospodarski rasti, ustvarjanju novih delovnih mest ter povečujejo energetska varnost. Po podatkih Lokalne energetske agencije (LEA Pomurje) delež obnovljivih virov energije v rabi bruto končne energije v Pomurju vztrajno raste. Trenutno se v regiji za ogrevanje in tehnološko toploto uporablja do 44% obnovljivih virov energije (647,8 GWh/leto), od tega predstavlja največji delež geotermalna energija (310 GWh), lesna biomasa

(262,5 GWh), bioplin (70,7 GWh) in sončna energija (4,6 GWh). 16% električne energije (74,9 GWh) se v Pomurju proizvede iz obnovljivih virov energije, od tega večina iz bioplinarn (94%), 6% električne energije pa pridobimo iz fotovoltaičnih sistemov. S podporo investicijam v izgradnjo objektov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov in razvojem pametnih distribucijskih sistemov, si bomo do konca leta 2020 prizadevali povečati letno količino pridobljene energije iz obnovljivih virov za 3-krat, in sicer na 1.740,9 GWh na leto.

Ukrep 14: Vlaganja v energetska učinkovitost

Cilj ukrepa: povečati učinkovitost rabe energije v javnem sektorju in gospodinjstvih ter izboljšati učinkovitost elektroenergetskega sistema.

Predvideni EU viri: sredstva KS in ESRR.

Ciljna skupina: javni sektor, gospodinjstva in podjetja, končni odjemalci in proizvajalci električne energije ter distribucijski operaterji.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
uporabna površina energetske obnovljenih stavb celotnega javnega sektorja	m ²	0	60.000	AN-URE
število gospodinjstev z boljšim razredom energijske porabe	gospod.	0	150	ocena

Skladno z Direktivama 2012/27/EU in 2010/31/EU bodo v okviru tega ukrepa na nacionalni ravni podprte predvsem naložbe v energetska obnovo stavb javnega sektorja, ki so v lasti in v uporabi neposrednih in posrednih proračunskih uporabnikov, projekti energetske sanacije stavb javnega sektorja v okviru energetskega pogodbenišтва ter izvedba demonstracijskih projektov celovite energetske obnove različnih tipov stavb javnega sektorja po merilih skoraj nič-energijske preнове.

Z evropskimi sredstvi bodo podprte naložbe v energetska sanacijo večstanovanjskih stavb (energetska sanacija stavb in zamenjava pohišta, sanacija sistemov ogrevanja in hlajenja, učinkovitejša notranja razsvetljava) z vključevanjem stanovanjskih kooperativ, ki se bodo izvajale v okviru celostnih teritorialnih naložb (CTN) v mestnih naseljih in naseljih mestnih območij, znotraj mestnih občin. Spodbujani bodo tudi posebni ukrepi za energetska sanacija gospodinjstev (investicije in svetovanja), ki se soočajo s problemom energetske revščine ter izvedba demonstracijskih projektov energetske obnove večstanovanjskih stavb zasebnega sektorja po merilih skoraj nič-energijske preнове. Poleg investicijskih, bodo podprta tudi neformalna in formalna izobraževanja, usposabljanja ter ozaveščanje uporabnikov o energetska učinkovitih ukrepih.

K zmanjševanju emisij toplogrednih plinov in učinkoviti rabi energije, lahko bistveno prispevajo tudi pametna omrežja, ki med drugim ponujajo možnosti za razvoj vrste novih izdelkov in storitev ter ustvarjanje novih delovnih mest, in so tako priložnost tudi za mala in srednja inovativna podjetja. Ta podjetja tudi nudijo visokokvalificirana delovna mesta in ustvarjajo visoko

dodano vrednost. Na področju distribucije električne energije bomo spodbujali širitev pametnih distribucijskih sistemov z uvajanjem pametnih aktivnih omrežij in merilnih sistemov za daljinski prenos podatkov, za povečanje energetske učinkovitosti ter boljšo rabo obnovljivih virov energije.

Ukrepi, ki bodo prispevali k povečanju snovne in energetske učinkovitosti podjetij in razvoju manj obremenjujočih izdelkov in storitev (zeleni produkti in eko inovacije), so zajeti v okviru investicijskega področja 1.1.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Izobraževanje in usposabljanje:* Lokalni energetska dnevi na občinski ravni; Upravljanje s potenciali OVE; Energetska zakon; Pravilnik o zagonu in priključitvi sončne elektrarne v omrežje.
- *Energetska obnova in izgradnja socialne infrastrukture:* Novogradnja vrtca Ljutomer.
- *Energetska obnova in izgradnja izobraževalne in športne infrastrukture:* Rekonstrukcija glasbene šole Ljutomer; Ureditev OŠ Ivana Cankarja Ljutomer za izvajanje dejavnosti glasbene šole; Dograditev OŠ Veržej; Izgradnja OŠ in telovadnice v Cezanjevcih; Energetska sanacija OŠ Radenci; Izgradnja večnamenske športne dvorane ob OŠ G. Radgona; Izgradnja športno rekreacijske steze Ljutomer-Cezanjevci; Izgradnja večnamenske dvorane pri OŠ Tišina; Izgradnja tribun na nogometnih igriščih v ŠRC Ljutomer ter ureditev zunanjih površin za ŠIC Ljutomer; Ureditev TŠC Trate; Energetska sanacija OŠ dr. Antona Trstenjaka Negova; Energetska sanacija športne

dvorane v Radencih; Obnova in energetska sanacija OŠ Šalovci; Prenova javne razsvetljave v MOMS.

- Vzpostavitev strukture ogrevanja večstanovanjskih stavb; Energetska obnova več stanovanjskih objektov v regiji; Interdisciplinarni in trajnostni gradbeni sektor v Pomurju.

Ukrep 15: Spodbujanje rabe obnovljivih virov energije

Cilj ukrepa: povečati delež obnovljivih virov energije v končni rabi energije za doseg energetske samozadostnosti regije.

Predvideni EU viri: sredstva KS in ESRR.

Ciljna skupina: podjetja, gospodinjstva, lokalne samoupravne skupnosti, zadruga, zavodi.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
dodatne zmogljivosti za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov	MW	0	5	AN-OVE

Za povečanje proizvodnje toplote iz obnovljenih virov bodo spodbujena vlaganja v izgradnjo in rekonstrukcijo obstoječih sistemov za ogrevanje ter spodbude za priklop novih uporabnikov na že obstoječe kapacitete (geotermalni ogrevalni sistemi, sončni kolektorji, kotli na lesno biomaso, sistemi daljinskega ogrevanja na lesno biomaso, toplotne črpalke). Iz okolja izhajajo potrebe po vlaganjih v vzpostavitev dodatnih kogeneracij na lesno biomaso in nadgradnjo DOLB sistemov, kar lahko poveča proizvodnjo toplotne energije iz biomase v regiji na 400 GWh/leto. Načrtovana investicija v vzpostavitev geotermalne vrtine lahko pripomore k povečanju proizvodnje toplote iz geotermalne energije v regiji za 3-krat, in sicer na 928 GWh/leto.

V okviru ukrepa bodo podprte tudi investicije v izgradnjo novih, manjših objektov za proizvodnjo električne energije iz OVE, in sicer: energija vetra, sončna energija, hidroelektrarne ter razvoj pilotnih projektov lokalnih skupnosti za doseganje energetske samozadostnosti (energetsko združništvo).

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Proizvodnja in distribucija energije iz OVE:* Usklajeno in trajnostno izkoriščanje geotermalne energije; Pomurski termalni paradiz; Vspodbujanje celovite rabe geotermalne energije; Okolju in podnebu prijazno gorivo iz odpadkov CEROP; Daljinski sistem ogrevanja s toplo vodo iz vrtine v Banovcih; Umestitev HE v prostor in okolje; Plavajoči mlini - elektrarne na Muri; Pretočne vs. Akumulacijske HE; Lesna biomasa - trajni in decentraliziran energent v regiji; Energetska učinkovitost; Biomasni logistični center; Razvoj podeželja (obnovljivi viri energije); Energetsko samozadostno kmetijsko gospodinjstvo; Male bioplinske naprave; Travinje kot energent; Miskantus; LESA Prlekija - Lokalna energetska samooskrba Prlekija; Spodbujanje celovite rabe geotermalne energije na področju Prlekije.

4.6.3.2. Inv. področje 3.2: Čisto okolje in ohranjena narava

Potrebe: vzpostavitev manjkajoče infrastrukture za odvajanje in čiščenje odpadnih voda; izboljšanje varnosti z zdravstveno ustrezno pitno vodo in zmanjšanje izgub pitne vode; izboljšanje hidromorfo. in biološko-kemičnega stanja voda; zmanjšanje količine nastalih komunalnih odpadkov ter saniranje obstoječih bremen odloženih odpadkov; zmanjšanje poplavne ogroženosti na območju pomembnega vpliva poplav; izboljšanje stanja, predvsem evropsko pomembnih vrst in habitatnih tipov.

Cilj investicijskega področja: okrepiti vlaganja v ohranjanje naravnih virov pred prekomernim izkoriščanjem ter vlaganja v obnovo degradiranih območij, za doseganje boljšega ekološkega stanja voda, ohranitev biotske raznovrstnosti in ustvarjanja pogojev za večjo kvaliteto bivanja prebivalcev regije.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 16:** Čisto in zdravo življenjsko okolje;
- **Ukrep 17:** Prilagajanje na podnebne spremembe;
- **Ukrep 18:** Ohranitev biotske raznovrstnosti.

Odgovorna in trajnostna raba virov je pogoj za zagotavljanje kakovosti življenja in bivanja ter nadaljnji gospodarski razvoj. Po podatkih SURS smo v Pomurju v letu 2011 0,3% regionalnega BDP vložili v varstvo okolja, kar je bistveno manj od slovenskega povprečja (0,8%). Tudi delež sredstev namenjenih za investicije v varstvo okolja, glede na vse investicije, je bil v Pomurju v letu 2011 za 2,8 o.t. pod slovenskim povprečjem, in je znašal 4,2%. V preteklem programskem obdobju je bilo v Pomurju izvedenih 27 infrastrukturnih projektov s področja odvajanja in čiščenja komunalnih voda, v skupni višini 38,5 mio EUR evropskih sredstev (12% vseh dodeljenih EU sredstev), s pomočjo katerih je bila 30.445 prebivalcem omogočena priključitev na nov oziroma posodobljen sistem odvajanja in čiščenja odpadnih voda. Tretjino vseh pridobljenih evropskih sredstev preteklega programskega obdobja smo vložili v 7 infrastrukturnih projektov s področja urejanja pitne vode. Oskrba s kakovostno pitno vodo se bo v regiji bistveno izboljšala z implementacijo projekta »Oskrba s pitno vodo v Pomurju

– sistemi A, B in C«, v katerega so vključene vse pomurske občine, in s pomočjo katerega bo vsem prebivalcev regije zagotovljen dostop do pitne vode. Področje ravnanja z odpadki je v Pomurju relativno dobro urejeno, saj se je v zadnjih letih, tudi s pomočjo evropskih sredstev, na deponiji pri Puconcih izgradil in posodobil centralen sodoben regijski center zbiranja, sortiranja, predelave, deponiranja in recikliranja komunalnih odpadkov (CEROP Pomurje). Kljub temu ostaja v regiji še zmeraj nekaj neurejenih področij, (npr. zbirni otoki za odpadke, zbirni centri; upravljanje z biološkim muljem).

Podnebne spremembe predstavljajo enega najresnejših problemov in izzivov, tako za človeka, kot tudi za okolje. Trend vedno pogostejših in uničujočih naravnih nesreč (predvsem uničujoče poplave in suše), ki povzročajo veliko naravno in materialno škodo, je v zadnjih desetih letih mogoče zaznati tudi v Pomurju. Zato so ob izvajanju ukrepov za blaženje podnebnih sprememb, ki bodo podprti v okviru investicijskega področja 3.1, pomembna tudi vlaganja v ukrepe za prilagajanje nanje.

Za Pomurje je značilna izjemno pestra in dobro ohranjena narava (gozdni in vodni ekosistemi, mokrišča in suha travnišča), ki po podatkih SURS, na nacionalni ravni privabi približno 30% tujih gostov. V mrežo Natura 2000 se uvršča 47% ozemlja Pomurja, od tega približno 36% omrežja prekrivajo gozdovi. Od negozdnih površin so v omrežju Natura 2000 tudi kmetijske površine, med njimi pa so najpomembnejši ekstenzivni travniki. Po podatkih ZRSVN se ocenjuje, da se stanje ohranjenosti številnih vrst in habitatnih tipov poslabšuje, kar je posledica predvsem vse večjih posegov v prostor, nenadzorovanih obiskov območij z varstvenim režimom, podnebnih sprememb in nekontroliranega vnosa invazivnih vrst. Najbolj problematične so vrste vezane na kmetijska in vodna zemljišča, kar nakazuje potrebo po izvajanju aktivnosti in ukrepov za izboljšanje stanja prednostno na kmetijskih vodnih in obvodnih površinah. Potenciali in nekateri ključni regijski projekti s področja okolja so prikazani na karti št. 5 »Potencial in projekti s področja okoljske infrastrukture«, ki je priloga tega dokumenta.

Ukrep 16: Čisto in zdravo življenjsko okolje

Cilj ukrepa: izgraditi manjkajočo infrastrukturo za odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda, povečati zanesljivost oskrbe z zdravstveno ustrežno pitno vodo, doseči dobro kemijsko in ekološko stanje voda ter zmanjšati količine nastalih komunalnih odpadkov.

Predvideni EU viri: sredstva KS.

Ciljna skupina: končni uporabniki.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
delež prebivalstva, deležnega boljše oskrbe s pitno vodo	%	60	80	MOP
dodatni prebivalci, deležni boljšega čiščenja odpadne vode	PE	0	6.000	spremljanje
število vodnih teles v izboljšanem stanju zaradi izvedenih obnov renaturacije vodotokov	obnove	0	1	spremljanje

S sredstvi kohezijskega sklada (KS) bodo podprti projekti, usmerjeni v novogradnjo, razširitev, obnovo ali rekonstrukcijo sistemov odvajanja in čiščenja komunalne odpadne vode v območjih poselitve s skupno obremenitvijo enako ali večjo 2.000 PE, ki bodo prispevali k zmanjševanju emisij v vode. Vlaganja v komunalno infrastrukturo manjšega obsega pa bodo podprta v okviru ukrepov Programa razvoja podeželja (PRP).

Sredstva KS bodo namenjena tudi podpori naložbam za izgradnjo novih in rekonstrukcijo obstoječih vodovodnih sistemov (primarna in sekundarna omrežja) ter ukrepom za zmanjševanje vodnih izgub na javnih vodovodih in zagotavljanje rezervnih vodnih virov za javne vodovode.

Dobrega ekološkega stanja oziroma dobrega ekološkega potenciala ne dosega več kot tretjina vodnih teles površinskih voda v Sloveniji, zato bodo z evropskimi sredstvi podprta vlaganja za izboljšanje hidromorfološkega stanja vodotokov v smiselni kombinaciji z vlaganji na področju protipoplavne varnosti (ukrep 3.2.2) in biotske raznovrstnosti (ukrep 3.2.3).

Na področju ravnanja z odpadki ostaja v Pomurju še zmeraj nekaj neurejenih področij, predvsem zbirni otoki za odpadke, zbirni centri ter upravljanje z biološkim muljem kot stranskim produktom čistilnih naprav. Poleg podpore tem področjem, bodo v prihodnje podprte tako investicijske, kot tudi neinvesticijske (izobraževanja in ozaveščanja) aktivnosti in ukrepi, ki bodo prispevali k

preprečevanju nastajanja odpadkov, ločenem zbiranju odpadkov, predelavi in reciklaži odpadkov, k zmanjševanju količine nepredelanih komunalnih odpadkov in sanaciji divjih odlagališč. Iz lokalnega okolja prihajajo tudi iniciative po vzpostavitvi proizvodnje goriv iz odpadkov, s čimer se lahko prispeva k zmanjševanju ogljičnega odtisa v industrijskem sektorju.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Izgradnja komunalne infrastrukture:* Obnova vodovodnega in kanalizacijskega omrežja v MOMS; Izgraditev vodovodnega omrežja v občini Gornja Radgona; Izgradnja komunalne infrastrukture v občini Gornja Radgona; Odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda v Ljutomeru; Rekonstrukcija čistilne naprave in hidravlične izboljšave na javnem kanalizacijskem omrežju v Radencih; Kanalizacijski sistem v Občini Ljutomer; Rekonstrukcija obstoječega vodovodnega omrežja v Ljutomeru.
- *Renaturacije vodotokov in izboljšanje stanja vodnih teles:* Čiščenje odpadnih voda porečja Ledave do Ledavskega jezera; Renaturacija vodotokov in ostalih poplavnih površin na območju MOMS ter občin Tišina in Cankova; Ureditev Ledavskega jezera; Naravi prijazno urejanje vodotokov za izboljšanje ekološkega stanja na reguliranih odsekih potokov in izboljšanje poplavne varnosti naselij ob njih v KP Goričko; Revitalizacija Negovskega jezera; projekt »MURMAN II; Ureditev

vodotokov Mala in Velika Krka; ERM Reke Ščavnice z Gajševskih jezerom.

- Vlaganja v sektor odpadkov: Ureditev ekoloških otokov v MOMS; Zbirni center za ločeno zbiranje odpadkov Gornja Radgona; Trajna sanacija

odlagališča Hrastje Mota; Okolju in podnebju prijazno gorivo iz odpadkov; Sanacija degradiranih območij v občini Gornja Radgona; Sanacija odlagališča ob gramoznici Krog; Razširitev zbirnega centra Ljutomer.

Ukrep 17: Prilagajanje na podnebne spremembe

Cilj ukrepa: zagotoviti nižjo poplavno ogroženost na območju pomembnega vpliva poplav.

Predvideni EU viri: sredstva KS in ESRR.

Ciljna skupina: prebivalci regije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
prebivalci, deležni koristi od ukrepov varstva pred poplavami	prebivalci	0	2.000	MOP

S sredstvi KS bodo na nacionalni ravni podprte predvsem namenske naložbe za prilagajanje podnebnim spremembam na področjih poplavne ogroženosti (hidrotehnični, ekosistemski in negradbeni protipoplavni ukrepi), spodbujalo pa se bo tudi naložbe za obravnavo posebnih tveganj in zagotovitev pripravljenosti na nesreče. Protipoplavnim ukrepom bo namenjen tudi del sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR). Poleg gradbenih, bodo z evropskimi sredstvi financirani tudi nekateri negradbeni protipoplavni ukrepi, kot so npr. identifikacija ključnih razlivnih površin visokih voda, vzpostavitev novih vodomernih postaj za redni hidrološki monitoring ter aktivnosti informiranja, ozaveščanja, izobraževanja, zgodnega alarmiranja, obveščanja in spodbujanja k ukrepanju poplavno ogroženih subjektov.

Poleg podpore ukrepom za izboljšanje protiplavne varnosti, bodo spodbujeni ukrepi in aktivnosti za vzpostavitev mejic (protivetrnih pasov), ki zmanjšujejo erozijo in vplive suše, ter vzpostavitev suhih zadrževalnikov oziroma razlivnih površin, ki hkrati zmanjšujejo vplive poplave in zmanjšajo vpliv suše zaradi velike količine absorbirane vode. Prav tako ukrepi renaturacije vodotokov in s tem povezani odkupi zemljišč ob vodotokih (dvig podtalnice), saj neregulirani vodotoki z

ustrezno lesno in zelnato vegetacijo uspešno zmanjšujejo vplive suše in poplav.

Z izvedbo načrtovanih naložb v ureditev visokovodnih nasipov, se bo zavarovalo prebivalstvo in materialne dobrine, prav tako pa bo omogočeno nadaljnje prostorsko planiranje na območju vseh lokalnih skupnosti, ki gravitirajo na porečje reke Mure oziroma posameznih vodotokov. Ureditev posegov na glavnih vodotokih bo upočasnila odtekanje vode iz pokrajine in vplivala na dvig gladine podtalnice. Na ta način se bo zagotovilo ustrezno okolje za kmetijsko pridelavo in omejilo pogoste izpade kmetijske proizvodnje, ki so posledica vsakoletnih suš.

Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Zmanjševanje poplavne ogroženosti:* Celovito ravnanje z vodami v Pomurju; Protiplavna zaščita vhodnega dela območja regijskega središča - Zadrževalnik Sebeborci; Visokovodni nasipi na reki Muri; Oblikovanje obrežja reke Mure.

Primer regijskega projekta: Celovito ravnanje z vodami v Pomurju.

Nosilec projekta: Občina Tumišče in Občine UE Lendava, kot predlagateljice projekta

Potencialni partnerji: lokalne samoupravne skupnosti; ARSO; razvojne institucije

Ciljna skupina: prebivalci regije

Tip projekta: investicijski projekt (sektorski značaj)

Časovni načrt: 2015 - 2023

Investicijsko področje RRP: (3.2) Čisto okolje in ohranjena narava

Skladnost s PS: (5) Spodbujanje prilagajanja podnebnim spremembam

Skladnost z OP: (5) Prilagajanje na podnebne spremembe

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 48.000.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 9.600.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Ureditev posegov na glavnih vodotokih lahko upočasni odtekanje vode iz pokrajine in s tem postopno vpliva na dvig gladine podtalnice. Z izvedenimi ukrepi se bo izvedlo odvajanje meteornih voda iz naselij in preprečilo nastajanje škode ob močnih padavinah na objektih. Prav tako se bodo reševali problemi, ki nastanejo zaradi nastanka zalednih voda. Projekt bo identificiral ustrezne lokacije v prostoru, kjer bi ta voda lahko ostajala oziroma mesta, kjer bi lahko izvedli mobilna črpališča, s pomočjo katerih bi zaledno vodo prečrpali v odvodnike oziroma v inundacijske prostore reke Mure. Projekt se bo izvajal na različnih nivojih. Na vodotokih in objektih v lasti Republike Slovenije bodo aktivnosti potekale centralno in celovito na področju celotnega Pomurja. Prav tako bo celotno področje strokovno obdelano z izdelavo poplavnih študij in kart, izvedeni bodo geodetski posnetki in posnetki obstoječega stanja. Na osnovi pridobljenih podatkov, bo izdelana PGD in PZI dokumentacija. Za potrebe nove infrastrukture se bo izvedel odkup zemljišč. Za zbiranje ponudb se bo pripravila razpisna dokumentacija. Izvedba del bo razdeljena v več faz in za zgrajeno infrastrukturo se bodo pridobila uporabna dovoljenja. Strokovne podlage bodo pripravile ustrezne strokovne službe, po navodilih posebej oblikovane strokovne projektne skupine. Ukrepi na infrastrukturi in vodah v lasti Republike Slovenije, se bodo izvajali celovito, pod vodstvom koordinatorjev in navodilih strokovne projektne skupine, v skladu s izdelanimi projekti. Ukrepi na infrastrukturi in vodah v lasti občin, bodo potekali na območju posamezne občine parcialno, pod vodstvom občinskih uprav, v skladu s pripravljenimi projekti.

Cilji projekta:

- zaščititi prebivalstvo pred škodljivim delovanjem voda.

Ključni rezultati:

- št. manj poplavno ogroženih prebivalcev: 10.000
- površina zaščiteneh in urejenih površin za kontrolirano ali naravno razlivanje voda ob nastopu poplav: n.p.

Predvidene projektne aktivnosti:

- izdelava poplavne študije, projektne dokumentacije in spremembe prostorskih načrtov
- izvedba meteornih sistemov v naseljih
- ureditev vodotokov, zadrževalnikov, nasipov in okolice

Ukrep 18: Ohranjanje biotske raznovrstnosti

Cilj ukrepa: izboljšati stanje, predvsem evropsko pomembnih vrst in habitatnih tipov.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR in EKSRP.

Ciljna skupina: obiskovalci ohranjene naravne in kulturne dediščine, lokalne samoupravne skupnosti, deležniki v turizmu, lokalno prebivalstvo.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
površina habitatov, kjer se bo izboljšalo ekološko stanje habitata	ha	0	25	ZRSVN
zagotovljena kakovostna interpretacija ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva kulturne dediščine	število	0	2	upravljavci KP

Skladno s smernicami Operativnega programa upravljanja območij Natura 2000 (PUN 2000) in Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike za obdobje 2014-2020 (OP 2014-2020), bodo v naslednjem sedemletnem obdobju podprte naložbe in ukrepi za zagotavljanje funkcionalne zelene infrastrukture na najpomembnejših območjih ohranjanja narave (renaturacija, vzpostavitev povezovalnih koridorjev za povezovanje fragmentiranih naravnih ekosistemov – zeleni mostovi in obnova mokrišč, vključno s poplavnimi površinami), s katerimi se bo izboljšalo stanje ohranjenosti vrst in habitatnih tipov ter prispevalo k blaženju podnebnih sprememb. Prav tako bodo podprti ukrepi za usmerjanje obiska na manj občutljiva območja (tudi investicije v javno infrastrukturo za obisk) in večjo ozaveščenost obiskovalcev in prebivalcev glede pomena območij Natura 2000. Pri tem se bodo iskale sinergije s področji varstva kulturne dediščine in turizma (upravljanje turističnega obiska v Naturi 2000), izboljševanja hidromorfološkega stanja voda ter razvoja kmetijstva. Ukrepi ohranjanja biotske raznovrstnosti bodo vključeni v sofinanciranje iz sredstev Evropskega regionalnega sklada (ESRR) in Programa za okolje in podnebne spremembe (LIFE).

Podprte bodo tudi aktivnosti s poudarkom na spodbujanju, ohranjanju in usmerjanju gospodarske/kmetijske rabe, ki ohranja habitate živalskih in rastlinskih vrst ter ukrepi in aktivnosti za ohranjanje in izgled kulturne krajine, ki lahko zelo sinergično vpliva na razvoj turizma in kmetijstva. Pomembno vlogo pri tem igrajo mejice, potoki in jarki s sklenjeno vegetacijo, vlažni travniki – mokrišča, saj površine teh krajinskih elementov v zadnjih letih večinoma izginjajo. Njihova vzpostavitev in

ureditev lahko povrne Pomurju tradicionalen videz in vpliva na povečanje biotske raznovrstnosti.

Na seznam prednostnih projektov, ki izhajajo iz osnutka PUN 2000, so uvrščeni naslednji projektni predlogi iz Pomurja: »Nadgradnja IC Kukavica na gradu Grad, ureditev parka pri gradu – KP Goričko«; »Ureditev Bukovniškega jezera« in »Biosferni rezervati Mura-Drava na območju Republike Slovenije«. Realizacija teh projektov lahko v prihodnje pripomore k izboljšanju stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov v Pomurju.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Ohranitev biotske raznovrstnosti:* Biosferni rezervati Mura; Krajinski park Mura; Obnova mlinščic; Geološka učna pot; Gorički med; Doživljajsko vodenje v kulturni krajini in na moji kmetiji; Mlake za vidro in dvoživke; Pašniki za goričko seno mleko, ptice in metulje; Ohranjanje travniških habitatov na Goričkem in vzpostavitev mlekarne za živila iz mleka krav in drobnice z ekološko rejo in uporabo sena; Zadržno upravljanje travišč in travniških sadovnjakov; Ohranjanje strukturnih elementov (kmetijske krajine); Ambrozija – naravni sovražnik.
- *Zelena infrastruktura na območju Natura 2000:* Zelena infrastruktura za vzpostavitev ekoregije Apače; Mreža učno izkustvenih središč na Goričkem; Krajinski park Negova.

Primer regijskega projekta: Biosferni rezervati Mura.

regijski projekt 18

Biosferni rezervati Mura

Nosilec projekta: Občina Velika Polana in Občine UE Lendava, kot predlagateljice projekta

Potencialni partnerji: MO Murska Sobota; Občine Apače, Beltinci, Črenšovci, Gornja Radgona, Križevci, Lendava, Razkrižje, Turnišče, Verzej, Šentilj, Ljutomer, Dobrovnik, Radenci, Tišina, Regionalna razvojna agencija Mura, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije, Zavod RS za varstvo narave.

Ciljna skupina: prebivalci regije, obiskovalci in turisti; podjetja, kmetijska gospodarstva, lokalne samoupravne skupnosti

Tip projekta: investicijski projekt (sektorski značaj)

Časovni načrt: 2015 - 2020

Investicijsko področje RRP: (3.2) Čisto okolje in ohranjena narava

Skladnost s PS: (6) Ohranjanje in varstvo okolja in spodbujanje URE

Skladnost z OP: (6) Boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 48.000.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 9.600.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

Področje ob reki Muri je geografsko, turistično in razvojno tesno povezano in tvori geografsko zaključeno celoto, ki zajema območje od vstopa reke v Slovenijo na meji z Avstrijo, do njenega izstopa na meji s Hrvaško in Madžarsko. Namen projekta je upravljanje območja na trajnosten način, s ciljem spodbujanje gospodarska razvoja regije ter ohranjanje biodiverzitete področij Nature 2000, v povezavi s turizmom in kmetijstvom. V okviru projekta je predvidena izvedba naslednjih aktivnosti: upravljanja območja na trajnosten način; upravljanje porečja Mure in njenih pritokov, s ciljem povečanje protipoplavne varnosti in revitalizacije izsušenih kanalov in mrtvic; povečevanje samooskrbe; varstvo naravnih vrednot in kulturne dediščine; izgradnja turistične in s turizmom povezane infrastrukture; zagotavljanja ustreznih pogojev za razvoj gospodarstva, turizma in malega gospodarstva ter ostale vezane podpome aktivnosti. Koncept Biosfernega rezervata deli vključeno področje na več con, in sicer na osrednjo, robno in prehodno cono. Osrednja cona zajema obstoječe omrežje zavarovanih območij NATURA 2000, ki predstavljajo ekološko hrbtenico rezervata, in vključujejo reko ter poplavna območja, ki pa se večinoma nahajajo znotraj nasipov za zaščito pred poplavami. Robna cona obkroža osrednje cone in se nanaša na območja za usmerjanje gospodarskih aktivnosti, navezovanje na osrednjo cono, vključuje pa tudi promocijo biotske kot tudi kulturne raznovrstnosti. Za robni pas je značilen mozaik obdelovalnih zemljišč in vaških območjih, vsebuje pa tudi nekaj manjših nepovezanih področij, kot npr. mrtvice, ribnike in majhna mokrišča. Prav tako pa se na tem območju izvaja sonaravno kmetijstvo (npr. paša goveda, pridelava sena, ekološka proizvodnja in trženje lokalnih proizvodov, ekoturizem). Prehodna cona se razteza vzdolž rek zunaj poplavnih področij in zajema ekonomski razvoj in promocijo trajnostnega razvoja.

Cilji projekta:

- upravljanje območja Natura 2000;
- upravljanje porečja Mure in njenih pritokov, s ciljem povečanja protipoplavne varnosti in revitalizacije izsušenih kanalov in mrtvic;
- povečanje samooskrbe z energijo;
- varovanje naravnih vrednot in kulturne dediščine ter izgradnja turistične infrastrukture.

Ključni rezultati:

- št. manj poplavno ogroženih prebivalcev.;
- površina renaturiranih mrtvic, kanalov;
- povečanje št. nočitev;
- povečana lokalna samooskrba;

Predvidene projektne aktivnosti:

- priprava upravljalvskega načrta in izdelava projektne dokumentacije;
- odkupi zemljišč;
- sanacija in renaturacija degradiranih področij;
- revitalizacija naravne in kulturne dediščine
- razvoj turističnih produktov ter izgradnja turistične infrastrukture;

4.6.3.3. Inv. področje 3.3: Trajnostna mobilnost in urejanje prostora

Potrebe: izboljšanje pogojev za nemoteno odvijanje prometa v Pomurju; izboljšanje učinkovitosti javnega potniškega prometnega sistema; izboljšanje kakovosti zraka, predvsem v urbanih središčih s spodbujanjem ukrepov trajnostne mobilnosti; priprava skupnih medobčinskih prostorskih aktov za izvedbo večjih regijskih projektov.

Cilj investicijskega področja: z vlaganji v razvoj javne prometne infrastrukture, s spodbujanjem rabe javnega prometa in trajnostne mobilnosti ter regijskim prostorskim načrtovanjem, izboljšati kakovost življenjskega okolja in bivanja prebivalcev regije.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 19:** Izboljšanje prometne infrastrukture;
- **Ukrep 20:** Spodbujanje uporabe javnega prometa in podpora trajnostni mobilnosti;
- **Ukrep 21:** Regijsko prostorsko načrtovanje.

Pomurje z Mursko Soboto, kot njenim gravitacijskim in gospodarskim središčem, leži na skrajnem severovzhodu države, na petem evropskem transportnem koridorju, ki povezuje Barcelono in Kijev, na železniški povezavi med Slovenijo in Madžarsko ter na avtocestni povezavi Lendava-Ljubljana-Koper. Poleg prometne povezave na evropski ravni (V. evropski cestni in železniški koridor), razpolaga Pomurje na nacionalni ravni z avtocesto, eno glavno cesto I. reda, dvema glavnima cestama II. reda in eno glavno železniško progo. V regiji je 27 regionalnih cest in dve regionalni železniški progji. Murska Sobota je vozlišče nacionalnega pomena, v regiji pa sta dve križišči glavnih cest (Gornja Radgona, Lendava), trinajst križišč regionalnih cest z glavnimi cestami, dvaintrideset križišč regionalnih cest ter eno regionalno železniško križišče (Ljutomer). Obstoječa mreža prometnic v Pomurju predstavlja velik prostorski potencial, ki se lahko, s

posodobitvami prometne in poslovne infrastrukture, ter izgradnjo manjkajočega dela železniških prog, bistveno poveča. S spodbujanjem trajnostnega prometa, izboljšanjem varnosti in odpravo ozkih grl na prometni infrastrukturi, se bo izboljšala pretočnost in mobilnost ter zmanjšale okoljske obremenitve v prometu.

Trenutne razmere v javnem potniškem prometu (JPP), ki se kažejo v zmanjšanju števila potnikov v cestnem in železniškem prometu, povečanju števila registriranih osebnih avtomobilov, večanju deleža izdatkov gospodinjstev za prevoz, so tako na nacionalni kot tudi na regionalni ravni neustrezne. V preteklem obdobju so bile spodbude in ukrepi namenjeni predvsem izboljšanju učinkovitosti JPP (enotne, integrirane vozovnice, subvencionirani prevozi dijakov in študentov, sistemi P&R), ki so ustavili trend upadanja števila potnikov. Kljub temu pa na tem področju ostajajo na nacionalni in regionalni ravni še številni izzivi. Podpora trajnostni mobilnosti in preusmeritev individualnih prevozov na javni potniški promet, bo prispevala k zmanjšanju toplogrednih plinov in izpustov nevarnih delcev v ozračje.

Prostorski razvoj se v Sloveniji izvaja večinoma na nacionalni in občinski ravni. Vmesni oz. regionalni nivo prostorskega načrtovanja, ki predvideva izdelavo izvedbenih regionalnih prostorskih načrtov (RPN), pa zaradi razdrobljenosti lokalne samouprave in centralizirane sektorske oblasti, še ni povsem zaživel. Strukturne pomanjkljivosti in administrativne ovire na področju prostorskega načrtovanja, ki se kažejo v dolgotrajnih postopkih sprejemanja prostorskih načrtov, neučinkoviti ponudbi zemljišč za gospodarske dejavnosti in zapletenih ter počasnih postopkih javnega naročanja, omejujejo rast in razvoj podjetij. Priprava skupnih medobčinskih prostorskih aktov in izvedba skupnih regijskih projektov lahko prispeva k boljšemu in učinkovitejšemu razvojnemu načrtovanju v regiji.

Ukrep 19: Izboljšanje prometne infrastrukture

Cilj ukrepa: izgraditi, obnoviti in posodobiti prometno in ostalo navezujočo infrastrukturo v regiji.

Predvideni EU viri: sredstva KS, ESRR in EKSRP.

Ciljna skupina: prebivalci regije.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
skupna dolžina obnovljenih ali posodobljenih lokalnih in regionalnih cest	km	0	200	MzI
število celostnih prometnih strategij v izvajanju	število	0	1	občine
posodobitev športnega letališča pri Murski Soboti	število	0	1	MOMS

Vzpostavitev ustreznih prometnih infrastruktur in povezav je eden izmed ključnih dejavnikov gospodarskega razvoja, ki predstavlja pogoj za enakomeren razvoj in dostopnost regije. Poleg izboljševanja pretočnosti in mobilnosti je za razvoj prometa ključno zagotoviti varnost v prometu in zmanjševati okoljske obremenitve iz prometa.

Razvoj mestnega in ruralnega okolja je v veliki meri odvisen od dobrih cestnih povezav z okolico. Pomurje, kot slabo razvita regija, potrebuje predvsem razvoj, ki bo temeljil na razvoju gospodarstva, turizma, boljši izobrazbeni strukturi, kmetijstvu in ohranjenem okolju. Vse to pa zahteva urejeno cestno infrastrukturo in dobre povezave z avtocesto in železnico.

V zadnjih letih je bil razvoj prometne infrastrukture v Pomurju, s pomočjo evropskih sredstev, usmerjen v izboljšanje avtocestnega prometnega omrežja in železniške infrastrukture. Iz kohezijskega sklada je bil sofinanciran projekt »Izgradnja avtocestnega odseka Beltinci-Lendava«, na podlagi katerega je bilo izgrajenih 17,2 km avtoceste, s sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj so bila odpravljena nekatera ozka grla in nevarna mesta na cestni infrastrukturi v regiji (izgrajena obvoznica v Murski Soboti; urejeno izven-nivojsko križanje regionalne ceste z železniško progo v Murski Soboti). S sredstvi Kohezijskega sklada se je začela izvajati modernizacija železniškega omrežja (rekonstrukcija, elektrifikacija in nadgradnja železniške proge Pragersko-Hodoš), del evropskih sredstev pa je bil vložen tudi v obnovo 92,1 km lokalnih cest v Pomurju. S temi vlaganji smo prispevali k odpravi močno obremenjujočih vplivov naglo naraščajočega težkega

tranzitnega prometa na bivalna in delovna okolja v naseljih.

Strategija razvoja prometa v Republiki Sloveniji bo opredelila ključna ozka grla in določila ukrepe ter prihodnje prometne projekte. Večina evropskih sredstev pa bo v obdobju 2014-2020 namenjena vlaganjem v železniško infrastrukturo. V okviru tega ukrepa, bomo spodbujali izgradnjo in posodobitev dotrajanih državnih, regionalnih in lokalnih cest ter modernizacijo cestne infrastrukture in pločnikov. S projektom »Gradnja vzhodne obvozne ceste Murska Sobota« bo izgrajena 3,15 km dolga vzhodna obvoznica mesta Murska Sobota, ki bo vplivala na razbremenitev mestnega središča, pripomogla k izboljšanju kvalitete življenja (večja pretočnost in boljši zrak), obenem pa omogočila pogoje za hitrejši gospodarski razvoj regije.

Podprto bo umeščanje in priprava projektne dokumentacije za izgradnjo oziroma ožvitev delov manjkajočih železniških povezav v Pomurju (npr. povezava Murska Sobota – Lendava; Lendava – Redics in Bad Radkersburg – Gornja Radona – Ljutomer). Občina Bad Radkersburg je skupaj z deželo Štajersko in okrajem Bad Radkersburg, dala pobudo za ponovno ožvitev železniške povezave po stari trasi Bad Radkersburg – Gornja Radgona – Ljutomer, za namene potniškega prometa, kar bi povečalo dostopnost obeh regij in obeh mest. V sodelovanju z Ministrstvom za infrastrukturo bo izdelana študija izvedljivosti, v kateri se bo preverila možnost ponovne vzpostavitve železniške povezave med obema mestoma tako s prostorskega, investicijskega in socialnega vidika.

Za namen turistično-gospodarskega razvoja bodo podprta vlaganja v vzpostavitev regijskega poslovno-logističnega centra in posodobitev športnega letališča pri Murski Soboti, ki bi ga bilo mogoče izkoristiti v mednarodno turistično-športne namene.

Načrtovane **naložbe** in **projekti**:

- *Cestna infrastruktura*: Gradnja vzhodne obvozne ceste MOMS; Ceste in poti v MOMS; Ureditev državnega cestnega omrežja v občini Tišina.

- *Železniška infrastruktura*: Priprava investicijske in projektne dokumentacije za izgradnjo oziroma oživitev delov manjkajočih železniških povezav v Pomurju (npr. povezava Murska Sobota – Lendava; Lendava – Redics in Bad Radkersburg – Gornja Radgona – Ljutomer).
- *Ostala prometna infrastruktura*: Razvoj regijskega letališča M Sobota.

Primer regijskega projekta: Razvoj regijskega letališča M. Sobota.

Nosilec projekta: Aeroklub Murska Sobota

Potencialni partnerji: samoupravne lokalne skupnosti; MO Murska Sobota; PGZ Murska Sobota; RC Murska Sobota; Regionalna razvojna agencija Mura

Ciljna skupina: lastniki malih letal in helikopterjev; poslovneži, podjetniki, obiskovalci in turisti, ponudniki turističnih storitev, organizatorji športnih prireditev

Tip projekta: investicijski projekt

Časovni načrt: 2015 – 2020

Investicijsko področje RRP: (3.3) Trajnostna mobilnost in urejanje prostora

Skladnost s PS: (3) Povečanje konkurenčnosti MSP, kmetijskega sektorja

Skladnost z OP: (3) Dinamično in konkurenčno podjetništvo za zeleno gospodarsko rast

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 4.293.540

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 1.073.385

Pričakovana EU sredstva (v %): 75

Povzetek projekta:

Namen projekta je odgovoriti na resnične potrebe po aktivaciji letališča za potrebe lastnikov malih letal in helikopterjev iz regije in tiste, ki v regijo prihajajo, ter spodbuditev tovrstnega transporta oz. razvoja teh storitev (npr. tudi aerotaxi), kar bo nedvomno izboljšalo dostopnost regije, regionalni razvoj in odprlo nove razvojne možnosti in priložnosti. Nova pravila, ki jih omogoča skupni zračni prostor EU, omogočajo, da na trg vstopajo tudi mala, lokalna letališča, ki odgovarjajo na tipične potrebe in se prav zaradi svoje majhnosti lažje prilagajajo potrebam na trgu. Nove potrebe na trgu ugotavljamo tudi v Pomurju, saj raste potreba po prihodu v regijo z malimi zasebnimi letali, ki jih v tem trenutku ne moremo sprejeti. Prenova letališča ne prinaša samo nove možnosti razvoja storitev letališča, ampak tudi možnosti razvoja lokalnega turizma oz. njegovih storitev, preskok na turizem višjega kakovostnega razreda, dostopnost za investitorje in domače poslovneže, itd. To posredno pomeni tudi razvoj delovnih mest, omogoča trajnostni razvoj, odpravlja ozka grla v transportu, skrajša čas potovanja, omogoča razvoj športnih storitev, omogoča inovacije v storitvah, itd. Prenova letališča je nujen regijski projekt, ki odpira nove možnosti in priložnosti na trgu za celotno regijo ter daje nove možnosti dostopnosti regije, ki je danes še nimamo in je ne poznamo. Odpira možnosti privabljanja novih investitorjev, ki lahko regijo uvrstijo med svetovne destinacije (npr. Red Bull) in tako prispeva k pospešenemu razvoju več segmentov v regiji.

Cilji projekta:

- celovita prenova Letališča Rakičan.

Ključni rezultati:

- urejena asfaltirana vzletno pristajalna steza: 1.200 x 23 m;
- urejena asfaltirana vozna pot: 4.400 m²
- dograjen hanger B: 400 m²
- izgrajen nov hanger: 225 m²

Predvidene projektne aktivnosti:

- ureditev asfaltne vzletno pristajalne steze in vozni poti
- ureditev vezne platforme med platformo A in B
- dograditev hangarja B, izgradnja novih hangarjev na južni strani steze ter obnova obstoječega hangarja A

Ukrep 20: Spodbujanje uporabe javnega potniškega prometa in podpora trajnostni mobilnosti

Cilj ukrepa: razviti in podpreti ukrepe trajnostne mobilnosti za izboljšanje zraka (predvsem v urbanih središčih).

Predvideni EU viri: sredstva KS in ESRR.

Ciljna skupina: prebivalci regije, pešci, kolesarji, uporabniki JJP, vozniki osebnih vozil.

Kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število ukrepov trajnostne mobilnosti v okviru trajnostnih urbanih strategij	število	0	1	občine
emisije CO ₂ iz osebnega avtomobilskega prometa	t CO ₂ ekv	0,00	0,00	ARSO

Najbolj pereč problem v urbanih območjih je povezan s kakovostjo zraka (onesnaženost z delci PM₁₀), ki je posledica industrializacije in izpustov plinov iz številnih kurišč. Netrajnostni prometni vzorci (tranzitni tovorni promet in prevozi z osebnimi avtomobili) še dodatno prispevajo k emisijam toplogrednih plinov v sektorju prometa in ogrožajo zdravje ljudi. S spodbujanjem trajnostne mobilnosti in oblikovanjem celostnih prometnih strategij (CPS) na nivoju občin, ki bodo smiselno integrirane v trajnostne urbane strategije (TUS), bomo omogočali preusmeritev individualnih prevozov v javni potniški promet in pomembno prispevali k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in delcev v ozračje.

Prioritetni ukrepi, ki se bodo izvajali na podlagi izdelanih CPS in bodo sofinancirani s sredstvi KS in ESRR, se bodo nanašali na urejanje obstoječih infrastrukturnih omrežij za trajnostno mobilnost v mestih (varni dostopi do postaj in postajališč JJP, stojala in nadstrešnice za parkiranje koles, sistemi P + R, postajališča JJP, izgradnja pločnikov in kolesarskih stez). Poleg tega bodo podprti tudi celoviti ukrepi upravljanja mobilnosti v mestih, kot so trajnostna parkirna politika v mestih (npr. omejevanje parkiranja v mestnih središčih, izdelava mobilnostnih načrtov), omejevanje osebnega prometa v mestih (okoljske cone), uporaba sodobnih tehnologij upravljanja mobilnosti (npr. prikazovalniki na postajališčih JJP, informacijski portali za potnike) ter izobraževalno

ozaveščevalne aktivnosti za različne ciljne skupine. Za doseg ciljev OVE v prometu in zmanjšanja onesnaženosti zraka, bo podprta tudi izgradnja infrastrukture za alternativna goriva (polnilne postaje za nizkoogljicne vire napajanja vozil).

V okviru tega ukrepa bodo določena vlaganja v izbranih mestih (tudi v MO Murska Sobota), v kombinaciji z ukrepoma 1.1.4 »Trajnostni razvoj urbanih območij« in 3.1.1 »Vlaganja v energetske učinkovitost«, podprta preko mehanizma celostnih teritorialnih naložb (CTN).

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Trajnostna mobilnost:* Kolesarsko omrežje MOMS; Trajnostna mobilnost v MOMS – TESLA; projekt »Mi smo pešci, mi smo kolesarji, mi smo zmagovalci«; Kolesarske poti povezovanja mest in krajev v Ljutomeru; Kolesarska in pohodniška pot po Lendavskih gorah.
- *Spodbujanje javnega prometa:* Park&Ride v MOMS; Preselitev avtobusne postaje; Nadgradnja Sobočanca; Počivališče za avtodome v MOMS; Digitalizacija in razvoj spletnega mesta; Preselitev avtobusne postaje v Gornji Radgoni; Ureditev Ljutomera kot območja prebivalcev prijaznega prometa.

Ukrep 21: Regijsko prostorsko načrtovanje

Cilj ukrepa: izboljšati učinkovitost urejanje prostora na regijski ravni.

Predvideni EU viri: sredstva ESRR.

Ciljna skupina: prebivalci regije, lokalne samoupravne skupnosti, gospodinjstva, podjetja.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število izvedenih skupnih projektov urejanja prostora in prostorskega načrtovanja na nivoju regije	število	0	3	občine

Z regionalnim prostorskim načrtovanjem se želi lokalne samoupravne skupnosti spodbuditi k dogovarjanju in sodelovanju pri opredeljevanju njihovega prihodnjega razvoja, ki mora temeljiti na urejanju, prenovi in upravljanju urbanega, suburbanega in ruralnega prostora ter njihovi medsebojni prostorski in prometni povezanosti.

Prostorski razvoj predvideva pripravo skupnih medobčinskih prostorskih aktov za izvedbo skupnih razvojnih projektov prostorskih ureditev, ki segajo na območje več občin. Predvsem prostorske ureditve gospodarske javne infrastrukture lokalnega pomena (npr. področje urejanja poplavne varnosti, upravljanja z vodo in odpadnimi vodami, vzpostavitev kolesarskih poti, upravljanje z zavarovanimi območji, ipd.) zahtevajo celovite regijske rešitve, s katerimi je možno kandidirati tudi na evropska sredstva.

S sredstvi ESRR bodo podprta vlaganja v vzpostavitev regionalnega prostorskega informacijskega sistema in izvedbeno načrtovanje ključnih regionalnih projektov prihodnjega programskega obdobja (predvsem priprava projektne dokumentacije in njihovo umeščanje v prostor). Za celotno poplavno področje v regiji se tako, v okviru projekta »Celovito ravnanje z vodami v Pomurju«, predvideva izdelava poplavne študije, kart in geodetskih posnetkov, na osnovi katerih bo izdelana projektna dokumentacija (PGD in PZI).

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Priprava skupnih projektov urejanje prostora:* Izdelava projektne in investicijske dokumentacije za projekt »Celovito ravnanje z vodami«.

Trajnostni razvoj podeželja bo spodbujen z učinkovitejšo aktivacijo endogenih potencialov podeželja, s čimer se bo izboljšala tudi kakovost življenja na podeželju.

4.6.4. Razvojna prioriteta 4: Trajnostni razvoj podeželja

Cilj prioritete: izboljšanje kakovosti življenja na podeželju z učinkovito aktivacijo njenih endogenih potencialov.

Skladnost s tematskimi cilji PS: (2) Izboljšanje dostopa do IKT tehnologij; (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini.

Investicijska področja vlaganj: v novem programskem obdobju bomo trajnostni razvoj podeželja spodbujali z investicijskim področjem »izboljšanje kakovosti življenja na podeželju«.

Za Pomurje, kot izrazito podeželsko regijo s posebnimi razvojnimi potrebami, problemi in priložnostmi, so vlaganja v trajnostni razvoj podeželja ključnega pomena. Četrta razvojna prioriteta je zato skladna z usmeritvami pristopa »izvajanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnosti (CLLD)«. Ta predstavlja orodje za spodbujanje skupnega lokalnega razvoja po pristopu »od spodaj navzgor«, ki omogoča lokalnemu prebivalstvu, da samo določi prioritete in razvojne cilje ter odloča o lokalnem razvoju.

Slovenija se je v okviru priprave Partnerskega sporazuma odločila, da bo v programskem obdobju 2014-2020 podprla pristop CLLD, in sicer s kombinacijo

različnih virov financiranja (sredstva sklada EKSRP, ESRR in ESPR), ki lokalnim partnerstvom omogočajo izvedbo kompleksnejših projektov. Območja Lokalnih akcijskih skupin (LAS) bodo zajemala tudi naselja z več kot 10.000 prebivalci, v katerih se bodo lahko izvajale operacije, ki bodo financirane s sredstvi ESRR in ESPR. Na območju, na katerem se oblikuje LAS, mora živeti med 10.000 in 150.000 prebivalcev. Naselja z več kot 10.000 prebivalci, niso upravičena do sredstev iz naslova sklada EKSRP. S sredstvi EKSRP bodo podprte operacije, ki se bodo izvajale znotraj posameznega LAS in zunaj naselij z več kot 10.000 prebivalci, ki so bila prepoznana kot nepodeželska območja. Sredstva ESRR bodo lahko podpirala operacije na celotnem območju LAS in v naseljih z več kot 10.000 prebivalci, razen v mestnih naseljih mestnih občin, ki bodo podprta z mehanizmom CTN.

Izbor operacij, s katerimi bodo LAS zasledovale tematska področja ukrepanja (ustvarjanje novih delovnih mest, razvoj osnovnih socialnih in zdravstvenih storitev, varovanje okolja, ohranjanje narave in večja vključenost ranljivih skupin), je v pristojnosti posamezne LAS, ki mora v okviru izdelane strategije lokalnega razvoja (SLR) določiti, iz katerega sklada se bodo uresničevali cilji posameznega tematskega področja. LAS bodo operacije izbrali na podlagi javnih pozivov.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število prebivalcev, ki živijo na območjih s strategijami lokalnega razvoja*	število	117.890	117.890	MKO
število novih delovnih mest na podeželju	število	0	50	spremljanje
delež koriščenja razpoložljivih sredstev za izvajanje projektov v okviru LRS	%	0	95	spremljanje

* MKO, lokalne akcijske skupine v Sloveniji

4.6.4.1. Inv. področje 4.1: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju

Potrebe: ustvarjanje pogojev za nova delovna mesta na podeželju; razvoj najrazličnejših oblik turizma na podeželju; dvig prehranske samooskrbe v regiji; podpora ukrepom predelave lesa ter dodajanje vrednosti lesu; povečanje socialne vključenosti s spodbujanjem razvojnih partnerstev; vlaganja v manjkajočo infrastrukturo na lokalni ravni.

Cilj investicijskega področja: razvoj novih delovnih mest, zmanjšanje socialne izključenosti in stopnje tveganja revščine na podeželju ter izgradnja infrastrukture za izboljšanje in dvig kvalitete življenja na podeželju.

Ukrepi za doseganje zastavljenega cilja:

- **Ukrep 22:** Spodbujanje podjetniških aktivnosti, socialne vključenosti in razvojnih partnerstev na podeželju;
- **Ukrep 23:** Razvoj osnovne infrastrukture na podeželju.

Z izvajanjem strategij lokalnega razvoja (SLR), ki jih bodo v Pomurju izvajali trije LAS-i (LAS Pri dobrih ljudeh; LAS Goričko in LAS Prelekija), se bodo naslavljali razvojni izzivi na lokalni, subregionalni in regionalni ravni (npr. visoka brezposelnost in pomanjkanje delovnih mest), ki so posledica zlasti šibke podjetniške iniciative, pomanjkanja

ustrezne stopnje inovativnosti in slabše razvitega podpornega okolja.

Zaradi šibke gospodarske dejavnosti, selitve poslovnih in storitvenih dejavnosti na obrobja večjih mest, slabšega dostopa do javnih storitev in neustrezne infrastrukturne opremljenosti, slabših prometnih povezav ter posledičnega izseljevanja mladih, je demografsko stanje posameznih območij zaskrbljujoče. Še posebej pereča pa je ta problematika v bolj oddaljenih, problemskih in obmejnih območjih, kjer je na razmeroma nizki ravni tudi izobrazbena struktura prebivalstva (v strukturi prebivalstva prevladuje delež starejšega prebivalstva, ki dosega nižjo stopnjo izobrazbe). Izseljevanje za seboj pušča tudi opuščena območja in objekte, ter prispeva k degradaciji kulturne krajine.

Identificirani izzivi se bodo na lokalni, subregionalni in regionalni ravni reševali na podlagi izdelanih SLR. Lokalna partnerstva bodo identificirala ter v SLR vključila področja ukrepanja, ki so relevantna za njihove lokalne potrebe. S podporo gospodarskim dejavnostim in vlaganju v človeške potenciale ter manjšimi vlaganji v prenavo bo mogoče na območjih LAS, vzpostaviti pogoje za njihovo razvojno prestrukturiranje. Vlaganja bodo, z oblikovanjem inovativnih partnerstev, namenjena izvajanju manjših projektov, ki bodo odgovarjali na lokalne izzive in priložnosti in bodo dopolnjevali vlaganja v projekte, ki se bodo financirali v okviru drugih prednostnih osi.

Ukrep 22: Spodbujanje podjetniških aktivnosti, socialne vključenosti in razvojnih partnerstev na podeželju

Cilj ukrepa: razviti nova delovna mesta, izboljšati socialno vključenost in zmanjšati stopnjo tveganja revščine na podeželju.

Predvideni EU viri: sredstva EKSRP, ESRR in ESS.

Ciljna skupina: podjetniki posamezniki, pravne osebe javnega in zasebnega prava, mladi (osipniki, odvisniki, mladoletni prestopniki, otroci in mladostniki iz družin, v katerih je prisotno nasilje itd.) in druge ranljive skupine (ženske žrtve nasilja, migrantke, pripadnice etničnih manjšin itd.), dolgotrajno brezposelne osebe, starejši, nevladne organizacije, interesna ali druga združenja na lokalni ravni, lokalne ali teritorialne iniciative.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število LRS v izvajanju	število	0	3	spremljanje
število ustanovljenih socialnih podjetij izven urbanih območij	število	0	2	spremljanje

V okviru ukrepa bodo, v okviru pristopa CLLD in oblikovanih LRS, podprte aktivnosti in manjši projekti za spodbujanje podjetniških aktivnosti in inovativnih razvojnih partnerstev, in sicer aktivnosti za povečanje podjetnosti, ustvarjalnosti in inovativnosti ter aktivnosti, ki bodo prispevale k ustvarjanju pogojev za izvajanje podjetniških iniciativ na lokalni ravni (npr. razvoj primernih orodij za aktivacijo, vzpostavitev neformalnih mrež za spodbujanje podjetništva) in razvoj ponudbe lokalnih proizvodov in storitev v upravičenih območjih LAS, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov.

Za izboljšanje dostopnosti do storitev na lokalni ravni in odpravo revščine pa bodo v okviru pristopa CLLD podprte tudi aktivnosti, ki bodo prispevale k zmanjšanju tveganja revščine in povečanju kakovosti življenja v upravičenih območjih (npr. spodbujanja zdravega in aktivnega življenjskega sloga, co-housing in stanovanjske kooperative ter vzpostavljanje participativnih proračunov lokalnih skupnosti, ipd).

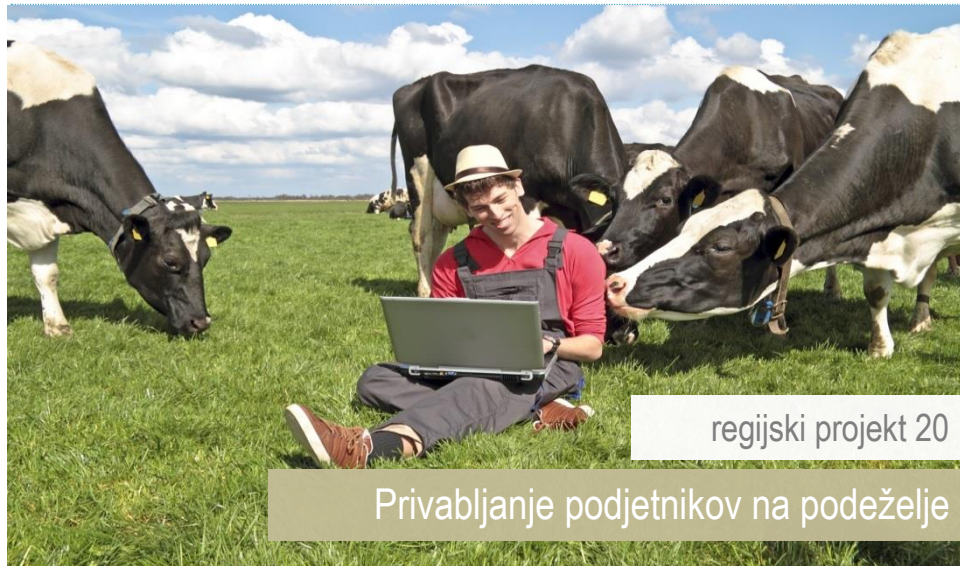
Načrtovane **naložbe in projekti:**

- *Podporno okolje za razvoj podjetništva na podeželju:* Privabljanje podjetnikov na podeželje; Podeželski razvojni center Goričko; Mrežni podeželski razvojni centri Goričkega; Usposobljeni MSP-ji - konkurenčni MSP-ji; P3 - Privabljanje Podjetnikov na Podeželje; Na mladih razvoj

podeželja stoji; Prava formula razvoja: kmetijstvo, podjetništvo in turizem na Goričkem; Podpora nastajanju in rasti podjetij v Šalovcih; Razvojno raziskovalni subjekt.

- *Razvoj ponudbe lokalnih proizvodov in storitev:* Glocal Tourist; Pomurje - oaza priložnosti za perspektivno kmečko prebivalstvo; Mozaik podeželja v turizmu; Doživetje panonske gastronomije II.; Hiše pridelave in predelave s turistično noto Goričko; Pot sprostitve in užitka Puconci; Slovanka; Preplet; Središče za mlade raziskovalce naravoslovja in družboslovja ob meji z Madžarsko; Cukerfest v Šalovcih; Vse o času; Podeželski ekološko-turistični center Šalovci; Ureditev vinske kleti in večnamenskega platoja v občini Razkrižje.
- *Zmanjševanje socialne izključenosti na podeželju:* Središče za mlade na Hodošu; Materinski dom Apače; Poslovno-stanovanjski objekt Grajska pristava; Spodbujanje malih socialnih podjetij; Mreža eko-socialnih kmetij; Hiša Sadeži družbe Prekmurje.

Primer regijskega projekta: Privabljanje podjetnikov na podeželje.

Nosilec projekta: Razvojna agencija Sinergija

Potencialni partnerji: samoupravne lokalne skupnosti; javni zavodi in institucije

Ciljna skupina: lokalno prebivalstvo, ki želijo odpreti podjetje na podeželju; obstoječi gospodarski subjekti, ki želijo preseliti svojo dejavnost na podeželje

Tip projekta: kombinirani projekt

Časovni načrt: 2015 - 2018

Investicijsko področje RRP: (4.1) Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju

Skladnost s PS: (9) Spodbujanje socialne vključenosti in boj proti revščini

Skladnost z OP: (9) Socialna vključenost in zmanjšanje tveganja revščine

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 820.000

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 164.000

Pričakovana EU sredstva (v %): 80

Povzetek projekta:

V okviru projekta bodo razvite nove metode za povečanje privlačnosti podeželskih območij za bivanje in gospodarski razvoj v regiji, kar bo posledično zmanjšalo odseljevanje prebivalstva in izboljšalo konkurenčnost podeželskih regij. Na osnovi izjemno uspešnih projektih primerov dobre prakse bo vzpostavljena inovativna metoda za spodbujanje podjetništva na podeželju. Pri tem bodo podprte aktivnosti predvsem lokalnega prebivalstva, ki so pripravljene odpreti podjetje na podeželju oz. se pripravljene preseliti na podeželje ter odpreti podjetje. V okviru projekta bo izbranih 30 posameznikov, ki živijo ali so živeli izven območja Pomurske regije ter so se odločili, da v podeželju začnejo s poslovnimi (ne-poljedelskimi) dejavnostmi. Vključenim posameznikom bodo na voljo različne podpore storitve, kot npr. izdelava spletnih strani, štampiljk, vizitk, promocijskih brošur, poslovnih načrtov, pomoč pri registraciji podjetij, redno mentorstvo (spremljava in pomoč pri vzpostavitvi rednega delovanja) za čas trajanja projekta. Vsak posameznik/prijavitelj bi bil upravičen do pomoči v višini 4.500 €, ki bi jo slednji koristil v obliki izbranih poslovnih storitev, okvirno navedenih zgoraj. Rezultati projekta bodo vidni v obliki večjega priseljevanja/razvoja na podeželju, večji gospodarski rasti podeželskih občin, izboljšanju socialnega stanja brezposelnih, kar bo skupaj prispevalo k večji privlačnosti življenja na podeželju in hitrejšem regionalnem razvoju podeželskih območij.

Cilji projekta:

- povečati privlačnost podeželja za gospodarski razvoj in zaposlovanje.

Ključni rezultati:

- št. podjetij, vključenih v podpore aktivnosti: 30
- št. izvedenih promocijskih dogodkov: 8
- vzpostavljen mehanizem podpore podjetništvu na podeželju: 1

Predvidene projektne aktivnosti:

- priprava in izvajanje »skupnega operativnega mehanizma«
- vodenje, koordinacija in diseminacija

Ukrep 23: Razvoj osnovne infrastrukture na podeželju

Cilj ukrepa: z izvajanjem pristopa CLLD izgraditi manjkajočo lokalno infrastrukturo za doseg boljših pogojev za bivanje na podeželju.

Predvideni EU viri: sredstva EKSRP in ESRR.

Ciljna skupina: podeželsko prebivalstvo, podjetniki posamezniki, pravne osebe javnega in zasebnega prava, nevladne organizacije, interesna ali druga združenja na lokalni ravni, lokalne ali teritorialne iniciative.

kazalnik	enota	izhodišče	cilj 2023	vir
število izvedenih projektov oživljanja vaških jeder	število	0	5	spremljanje
št. prebivalcev, deležnih novih oz. izboljšanih IKT storitev	število	0	10.766	spremljanje

Obnova in ureditev podeželja je vse bolj pomemben dejavnik pri zagotavljanju enakovrednih pogojev, kakor tudi pri kreiranju boljših možnosti za nadaljnji razvoj naselij ter posledično dvig kakovosti bivanja na podeželju. V okviru ukrepa bodo z izvajanjem pristopa CLLD podprte aktivnosti za oživljanje vaških jeder. Obnova stavb in ureditev vaških središč namreč izpolnjuje pogoje za kvalitetnejšo izvedbo vsebin kulturnega, športnega, socialnega in drugega področja na podeželje.

S pristopom CLLD bodo podprte tudi aktivnosti, ki bodo poleg izboljšanja stanja okolja, prispevale tudi k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov, ustanavljanju nizkoogljicnih skupnosti in skupnosti brez odpadkov. Tako bodo podprta npr. vlaganja v manjšo okoljsko infrastrukturo, manjše prenovne degradiranih in industrijskih območjih in t.i. brownfield investicije, vlaganja v infrastrukturo manjšega obsega, kjer bo to relevantno in upravičeno, obnovo tematskih poti in spremljajoče infrastrukture, vzpostavitev sinergije med varstvom naravne in varstvom kulturne dediščine, aktivnosti za pospeševanje urbane trajnostne mobilnosti in energetske učinkovitosti, s tem pa spodbujanje okolju prijaznega gospodarstva, temelječega na učinkoviti rabi virov, ter izobraževanja, usposabljanja in dviga osveščenosti lokalnega prebivalstva tudi v zvezi z zmanjševanjem energetske revščine, ustvarjanja zelenih delovnih mest, izboljševanja stanja vodotokov, ipd. Poleg omenjenih podprtih aktivnosti, so v okolju prisotne tudi iniciative po izgradnji širokopasovnega interneta, in sicer na območjih, kjer obstajajo bele lise.

Načrtovane naložbe in projekti:

- *Poslovna infrastruktura na podeželju:* Poslovno-logistična cona Odranci, Poslovno-logistična cona Beltinci; Obrtno-industrijska cona Puconci; Obrtno-industrijska cona Križevci OPC Bučečovci; Obrtno-industrijska cona Turnišče; Obrtno-industrijska cona Kobilje; Podjetniško-kmetijska cona Vūdina Velika Polana; Podjetniško-kmetijska cona Dobrovnik; Poslovno-obrtna cona Cankova.
- *Obnova stavb in ureditev vaških središč:* Celostna obnova in razvoj vasi ter naselij v UE Lendava; Obnova in razvoj naselij v MO Murska Sobota; Urejanje infrastrukture na podeželju; Trajnostni razvoj podeželja; Življenje na podeželju; Poti dediščine Pomurja; Obnova Gradov Apače; Obnova Doma borcev Vaneča; Medgeneracijski kulturni center Veržej; Obnova in dograditev kulturne dvorane v Veržeju; Obnova vašega središča v Negovi; Odkup zgradbe v Radencih za kulturni dom; Ureditev vaško gasilskih domov v občini Radenci; Vaško središče Šalovci; Projekt »Bučna dežela« (razvoj središča KS Stara Cesta).
- *Razvoj športno-rekreacijske infrastrukture na podeželju:* Spodbujanje športnega udejstvovanja v Beltincih; Izgradnja večnamenske dvorane v Beltincih; Izgradnja večnamenskega igrišča z umetno travo, obnova atletskega stadiona in igrišč ter ureditev športnih površin v Beltincih; Izgradnja večnamenske športne dvorane v Veržeju; Izgradnja zunanjih športnih površin ob OŠ Veržej in ureditev pomožnega igrišča in slačilnic v Veržeju; Izgradnja športne dvorane in zunanjih športnih površin ob OŠ

- Križevci; Izgradnja športno rekreacijskega centra Rogašovci; Turizem 3 dežel v občini Kuzma; ŠRC Boreci; Športna infrastruktura OŠ Veržej; Športna infrastruktura v občini Radenci; Center Zavirje v občini Razkrižje; Izgradnja telovadnice OŠ Cankova; Murska kolesarska pot v Apačah; Viseči most na Muri in most na Kučnici; Kolesarske poti v občini Kuzma; Ureditev kolesarskega omrežja in povezav med občinami Moravske Toplice; Izgradnja hodnika za pešce s kolesarsko stezo Radenci-Kapelski Vrh-Okoslavci; Izgradnja kolesarskih poti Puconci; Kolesarski križ – Križevci; Izgradnja kolesarskih in pešpoti ter rent-a-bike kolesarnice; Izgradnja dveh kolesarsko pohodniških brvi čez reko Muro; Povezovalna kolesarska pot Trate-Gornja Radgona.
- *Razvoj turistične infrastrukture na podeželju:* Turistični in izobraževalno motivacijski center Vidonci; Ureditev PÖRGE (komunalna infrastruktura v občini Grad; Novogradnja adrenalinskega parka in kampa pri TRC Zgornje Konjšiče, Apače; Novogradnja adrenalinskega parka, Krog, Brod na Muri in umestitev Kampa; Turistični center Pindža; Prlekija z Gajševskim jezerom - dežela doživetij in sprostitev; Športni raj za avanturiste Dobrovnik; Ureditev turističnega centra Ivanci; Ekološko turistični center Gajševsko jezero; Turistično rekreacijski center Vidonci; Turistični center Črnec; Varstvena ureditev območja Lisjakove struge; Brod na reki Muri »Gibina«.
 - *Energetska obnova in izgradnja socialne infrastrukture na podeželju:* Izgradnja vrtca pri OŠ Cankova; Izgradnja otroškega vrtca v Puconcih;
 - *Novogradnja trodelčnega vrtca Veržej;* Izgradnja vrtca v Cezanjevcih.
 - *Izgradnja komunalne infrastrukture na podeželju:* Kanalizacijski sistem občine Grad; Kanalizacija v občini Cankova; Kanalizacijski sistem v občini Kuzma; Izgradnja sistema za odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda v Moravskih Toplicah; Izgradnja kanalizacijskega omrežja v občini Puconci.
 - *Urejanje lokalne cestne infrastrukture:* Izgradnja lokalnega cestnega omrežja in rekonstrukcija najslabših občinskih cest v Tišini; Obnova regionalnih cest v Puconcih; Rekonstrukcija lokalne ceste Razkrižje-Cven; Ureditev cestne infrastrukture na Cankovi; Obnova cestne infrastrukture v Rogašovcih; Izgradnja in obnova lokalnih cest v Puconcih; Ureditev pločnika za pešce skozi vas Mačkovci; Rekonstrukcija dela LC302161 Železne Dveri – Jeruzalem; Rekonstrukcija LC 223091 Žerovinci - Stara cesta; Obnova cestne infrastrukture, pomembne za razvoj turizma (Spodnji Ivanjci – Negova); Rekonstrukcija občinskih cest v občini Radenci; Obnova regionalnih cest v občini Šalovci; Ureditev pločnikov za pešce v Šalovcih in Domanjševcih.
 - *Razvoj IKT na podeželju:* Gradnja odprtega širokopasovnega omrežja Goričko; Širitev optičnega širokopasovnega omrežja v občini Radenci.
- Primer regijskega projekta:** Gradnja širokopasovne povezave GOŠO.

Nosilec projekta: Občina Moravske Toplice

Potencialni partnerji: samoupravne lokalne skupnosti na območju Goričkega

Ciljna skupina: uporabniki, vzgojni in izobraževalni zavodi (šole, vrtci, knjižnice), razvojne institucije, bolnišnice, kulturni zavodi

Tip projekta: investicijski projekt

Časovni načrt: 2015 - 2017

Investicijsko področje RRP: (4.1) Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju

Skladnost s PS: (2) Izboljšanje dostopa do IKT tehnologij ter povečanje njihove uporabe in kakovosti

Skladnost z OP: (2) Povečanje dostopnosti do IKT tehnologij ter njihove uporabe in kakovosti

Ocena vrednosti projekta (v EUR): 21.454.940

Sredstva nosilca in partnerjev (v EUR): 11.156.569

Pričakovana EU sredstva (v %): 48

Povzetek projekta:

Namen projekta je zgraditi odprto širokopasovno omrežje elektronskih komunikacij na območjih, kjer širokopasovna omrežja niso prisotna oz. zgrajena in kjer ni tržnega interesa za izgradnjo takega omrežja. Odprto širokopasovno omrežje elektronskih komunikacij bo zgrajeno tako, da bo povežalo vsa naselja v posamezni občini ter vse zainteresirane končne uporabnike s širokopasovnimi hrbtničnimi omrežji in ki bo dostopno pod enakimi pogoji, vsem zainteresiranim operaterjem in ponudnikom storitev. Slednje bo omogočilo ponudbo vseh vrst storitev elektronskih komunikacij s strani vseh ponudnikov storitev in to vsem zainteresiranim končnim uporabnikom, kar bo pomembno spodbudilo razvoj gospodarskih dejavnosti in turizma ter IKT. Pričakuje se, da bodo na podlagi povečane gospodarske konkurenčnosti celotnega gospodarstva in informacijske družbe, skladno z regionalnimi in lokalnimi strategijami, razvojnimi programi in načrti ustvarjena tudi nova delovna mesta. V okviru projekta so predvidene naslednje aktivnosti: priprava zasnove projekta in dokumentacije projekta za gradnjo in izvedbo del; pridobitev vseh potrebnih dovoljenj in soglasij; izvedba GOI del; izvedba pasivnega dela omrežja elektronskih komunikacij; namestitve opreme in materiala, ki je glede na specifične zahteve potrebna za izvedbo (aktivna oprema); izvedba nadzora nad gradnjo; vpis infrastrukture v kataster komunalnih naprav; opremljanje ali odkup prostorov za skupno uporabo obstoječih objektov omrežja.

Cilji projekta:

- omogočiti končnim uporabnikom dostop do širokopasovnega omrežja.

Ključni rezultati:

- št. novih širokopasovnih priključkov: 4.141
- št. preb. z dostopom do širokopasovnega priključka: 10.766
- pokritost prebivalcev: min 98%

Predvidene projektne aktivnosti:

- priprava projektne dokumentacije; pridobitev dovoljenj
- gradbene dela; izvedba pasivnega dela omrežja
- nabava oprema in material

V. SKLADNOST RRP Z NACIONALNIMI IN EU STRATEŠKIMI DOKUMENTI

priprava razvojnega program Pomurja je sledila smernicam in metodologiji priprave nacionalnih in EU strateških dokumentov, s čimer je zagotovljena njegova **skladnost z nacionalnimi** in **evropskimi smernicami** razvoja, v luči doseganja pametne, trajnostne in vključujoče rasti.

5. SKLADNOST RRP Z NACIONALNIMI STRATEŠKIMI DOKUMENTI

RRP Pomurske regije 2014-2020 je pripravljen v skladu s smernicami in metodologijo priprave nacionalnih strateških dokumentov, tj. osnutkom Strategije razvoja Slovenije (SRS), Partnerskim sporazumom (PS) in z Operativnim programom (OP), s čimer je zagotovljena njegova skladnost z nacionalnimi in evropskimi

smernicami razvoja, v luči doseganja pametne, trajnostne in vključujoče rasti.

Skladnost regionalnega razvojnega programa regije z nacionalnimi in evropskimi strategijami in usmeritvami je prikazana v spodnji tabeli.

Tabela 25: Skladnost RRP s SRS, PS in OP

razvojna prioriteta	investicijsko področje	SRS	PS	OP
razvojna prioriteta 1 KONKURENČNO in ZELENO GOSPODARSTVO	IP 1.1: Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo	+	+	+
	IP 1.2: Zeleno gospodarstvo	+	+	+
razvojna prioriteta 2 ZNANJE, TOLERANTNOST in ZDRAVJE	IP 2.1: Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenjskega sloga	+	+	+
	IP 2.2: Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja in razvoj manjšin	+	+	+
	IP 2.3: Razvoj kulture in umetniškega ustvarjanja	+	+	+
razvojna prioriteta 3 ZELENO ŽIVLJENJSKO OKOLJE in UČINKOVITA RABA VIROV	IP 3.1: Energetsko vzdržna družba	+	+	+
	IP 3.2: Čisto okolje in ohranjena narava	+	+	+
	IP 3.3: Trajnostna mobilnost in urejanje prostora	+	+	+
razvojna prioriteta 4 TRAJNOSTNI RAZVOJ PODEŽELJA	IP 4.1: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	-	+	+

vir: lasten prikaz.

VI. FINANČNI OKVIR IZVAJANJA RRP 2014-2020

348 projektnih idej, v skupni višini **836,4 mio EUR** pričakovanih **naložb**, ki so jih predložili deležniki iz okolja, predstavlja **oceno** vrednosti **razvojnega programa** Pomurja za obdobje 2014-2020.

6. FINANČNI OKVIR IZVAJANJA RRP 2014-2020

Pomurski prijavitelji bodo v novem programskem obdobju s projekti lahko kandidirali za pridobitev sredstev iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), Evropskega socialnega sklada (ESS), Kohezijskega sklada (KS) ter Evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja (ESKRP), ki bodo na razpolago prek javnih razpisov resornih ministrstev in preko neposrednih potrditev projektov.

Iz naslova ESRR se bodo financirali projekti s področja krepitev raziskav in tehnološkega razvoja, izboljšanja konkurenčnosti in podjetništva, trajnostne mobilnosti, varovanja naravnih vrednosti in ohranjanja biotske raznovrstnosti, naravne in kulturne dediščine, poplavne

varnosti, izboljšanja urbanega okolja in oživitve mest, cestne infrastrukture, izobraževalne in IKT infrastrukture. ESS bo omogočal pridobiti sredstva za financiranje projektov s področja spodbujanja zaposlovanja in mobilnosti delovne sile, izobraževanja, pridobivanja znanj in VŽU, socialne vključenosti, zmanjševanja revščine, aktivnega staranja in zdravja, izboljšanja institucionalnih zmogljivosti in razvoja NVO. Projekti s področij trajnostne rabe in proizvodnje energije, pametnih omrežij, poplavne varnosti, okoljske, komunalne in prometne infrastrukture, bodo financirani iz KS. Iz naslova ESKRP pa bodo financirani projekti s področja krepitev konkurenčnosti kmetijstva, agro-živilske industrije in razvoja podeželja.

6.1. Ocena vrednosti razvojnega programa

Regionalna razvojna agencija Mura je s pozivom vse deležnike iz okolja pozvala k predložitvi projektov, v skladu z vnaprej pripravljenim projektnim obrazcem. Rezultat poziva je nabor **348 projektnih idej** v skupni višini **836,4 mio EUR** pričakovanih naložb, sofinanciranih

iz strukturnih skladov, kohezijskega sklada in evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja, kar predstavlja osnovo ocene vrednosti RRP Pomurske regije za obdobje 2014-2020. Finančna ocena je podrobneje razvidna iz Tabele št. 26 v nadaljevanju.

Tabela 26: Ocena finančne vrednosti RRP Pomurske regije 2014-2020, (v mio EUR)

razvojne prioritete z investicijskimi področji	viri financiranja (v mio EUR)			
	EU viri	ostali viri	skupaj	v %
P1 KONKURENČNO in ZELENO GOSPODARSTVO	161,1	87,4	248,6	30%
IP 1.1: Inovativnost, ustvarjalnost, podjetnost in znanje za konkurenčno gospodarstvo	52,4	29,9	82,4	10%
IP 1.2: Zeleno gospodarstvo	108,7	57,5	166,2	20%
P2 ZNANJE, TOLERANTNOST in ZDRAVJE	50,2	17,2	67,4	8%
IP 2.1: Razvoj talentov ter krepitev zdravega in aktivnega življenj. sloga	18,7	4,5	23,2	3%
IP 2.2: Socialna vključenost, zmanjševanje tveganja in razvoj manjšin	23,0	8,0	31,0	4%
IP 2.3: Razvoj kulture in umetniškega ustvarjanja	8,6	4,7	13,3	2%
P3 ZELENO ŽIVLJENJSKO OKOLJE in UČINKOVITA RABA VIROV	328,3	113,2	441,4	53%

IP 3.1: Energetsko vzdržna družba	135,7	39,5	175,2	21%
IP 3.2: Čisto okolje in ohranjena narava	93,6	33,3	126,8	15%
IP 3.3: Trajnostna mobilnost in urejanje prostora	99,0	40,4	139,4	17%
P4 TRAJNOSTNI RAZVOJ PODEŽELJA	54,8	24,2	79,0	9%
IP 4.1: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju	54,8	24,2	79,0	9%
skupaj	594,4	242,0	836,4	100%

Ob kvalitetno pripravljenih projektih, z oblikovanim projektnim partnerstvom, zagotovljenimi potrebnimi lastnimi finančnimi sredstvi ter regijskem konsenzu, je cilj pridobiti 6% razpoložljivih sredstev evropske kohezijske politike v Pomurje, to je približno 200 mio EUR evropskih sredstev, ki bodo namenjena sofinanciranju kvalitetnih programov oziroma projektov, ki bodo vključeni v dva Dogovora o razvoju regije, in bodo prispevali k dvigu razvitosti regije.

Nekateri izmed večjih regijskih projektov, ki po oceni pripravljavcev RRP najbolj celovito naslavlajo usmeritve posameznih investicijskih področij RRP, so podrobneje prikazani pod posameznim ukrepi poglavja 4.6., vse prejete projektne ideje iz okolja, pa so vključene v prilogi št. 1 tega dokumenta.

6.2. Ostali potencialni viri financiranja

ČEZMEJNI PROJEKTI

Za Pomurje, kot izrazito obmejno območje, predstavlja vpetost in vključevanje v čezmejne in transnacionalne programe eno izmed najpomembnejših virov sredstev v novem programskem obdobju. Kljub nadpovprečno uspešnem vključevanju pomurskih institucij v enajst programov Evropskega teritorialnega sodelovanja (ETS) iztekajočega se programskega obdobja, ko je 174 institucij iz Pomurja z implementacijo 83 projektov pridobilo 26,4 mio EUR sredstev ESRR, si bomo prizadevali, da bo ta integracija v novem programskem obdobju še dodatno okrepljena in nadgrajena.

V novem programskem obdobju ima Slovenija na voljo 64 mio EUR za izvajanje programov ETS. Z uspešnim prenosom znanja, kapitala, dobrih praks in okrepljenim sodelovanjem ter povezovanjem, predvsem na področju spodbujanja skupnih čezmejnih produktov in storitev s področja turizma (npr. izvedba manjkajočih odsekov kolesarskih, pohodniških in ostalih poti; spodbujanje zaposlovanja in ustvarjanja vrednosti v turizmu; razvoj novih obmejnih turističnih produktov), podjetništva (npr. razvoj podjetništva na območju Pomurja in Porabje), razvoja naravne (npr. ohranjanje biodiverzitet na

čezmejnem območju Pomurja in Porabja) in kulturne dediščine, obnovljivih virov energije (npr. izobraževalni programi in spodbujanje zaposlovanja brezposelnih na področju OVE) ter urbanega razvoja, bomo v Pomurju spodbujali razvoj obmejnih območij.

V programskem obdobju 2014-2020 bodo imeli pomurski partnerji priložnost sodelovati in se vključevati v naslednje programe ETS:

- čezmejni programi: Slovenija-Madžarska, Slovenija-Hrvaška, Slovenija-Avstrija;
- transnacionalni programi: Alpe, Srednja Evropa, Jadransko-jonski, Mediteran in Podonavje;
- med-regionalni programi: INTERREG VC, INTERACT, ESPON in URBACT.

CENTRALIZIRANI PROGRAMI

Poleg decentraliziranih programov so za spodbujanje razvoja pomembni tudi centralizirani programi, ki so namenjeni podpori določenih vsebin in področij. Nekatere izmed pomembnejših centraliziranih programov prikazujemo v Tabeli št. 27:

Tabela 27: Centralizirani programi EU

centralizirani program	vsebina / področje	razpoložljiva sredstva
Obzorje 2020	raziskave in inovacije, odlična znanost, konkurenčna industrija, boljša družba	80 mrd. €
COSME	podjetništvo in konkurenčnost MSP	2,3 mrd. €
Connection Europe Facility (CEF)	energetika, transport, širokopasovne povezave, digitalna omrežja	1,1 mrd. €
Life⁺	okolje, podnebje, učinkovita raba virov, biodiverziteta in narava, upravljanje z okoljem in informiranje	n.p.
Programme for Employment and Social Innovation (EaSI)	celovit program za zaposlovanje, socialno politiko in vključenost	0,8 mrd. €
Creative Europe	kulturne in kreativne industrije, kultura, film, televizija, glasba, literatura, scenska umetnost, kulturna dediščina	n.p.
ERASMUS⁺	program za izobraževanje, usposabljanje, mladino in šport	14,7 mrd. €
Health for Growth Programme	inovativni in vzdržni zdravstveni sistemi, izboljššan dostop do zdravstvenega varstva, promocija zdravja, preprečevanje bolezni	n.p.
Youth Employment Initiative	reševanje brezposelnosti mladih	n.p.

VII. NACIONALNI TER KLJUČNI REGIJSKI PROGRAMI IN PROJEKTI

V Pomurju se načrtuje izvedba **državnih investicij**, predvsem v **energetske povezave** (plinovod, električni daljnovod), **obnovljive vire energije** (hidroelektrarna, geotermalna energija) in v **prometno infrastrukturo** (železnica). Poleg državnih, se pripravljajo tudi večji regijski programi in projekti, s katerimi se bo zasledovalo zastavljene strateške cilje regije.

7. NACIONALNI PROJEKTI TER KLJUČNI REGIJSKI PROGRAMI IN PROJEKTI

7.1. Državni projekti

Država v Pomurju načrtuje predvsem investicije v energetske povezave (plinovode, električne daljnovode), obnovljivih virov energije (hidroelektrarna, geotermalna vrtina) ter v rekonstrukcije in novogradnje prometne infrastrukture (predvsem železnica). Glede na vplive podnebnih sprememb pa s strani lokalnih samoupravnih skupnosti izhajajo močne zahteve za načrtovanje protipoplavnih ukrepov in ukrepov za preprečevanje suše.

Za izvedbo državnih investicijskih projektov na območju Pomurja so v pripravi naslednji državni prostorski načrti in lokacijski načrti:

Tabela 28: Nacionalni investicijski projekti v Pomurju

državni prostorski načrt	stanje DPN
Državni prostorski načrt za železniško progo Beltinci–Lendava in Lendava–meja z R Madžarsko (Redicz)	v pripravi
Državni prostorski načrt za daljnovod DV 2 × 400 kV na odseku Cirkovce–Pince	v pripravi
Državni prostorski načrt za plinovod M9 Lendava–Kidričevo	v pripravi
Državni prostorski načrt za HE Hrastje Mota na Muri	v pripravi
Državni prostorski načrt za bioplinsko napravo Mlajtinci v občini Moravske Toplice	v pripravi

vir: <http://www.dpa.mzip.gov.si/>

Ob podpori Ministrstva za promet RS je bil v preteklosti ustanovljen konzorcij za izgradnjo železniške proge Lendava-Rédics, ki bi vzpostavil nekdanjo železniško povezavo med Slovenijo in Madžarsko. Izdelane so idejne študije, ki kažejo na potrebo, da država zgradi tudi železniško povezavo Lendava-Beltinci, kar je skladno z usmeritvami ukrepa 19 Izboljšanje prometne infrastrukture v regiji. Izvedba investicije bi močno povečala uresničljivost železniške povezave z Madžarsko

in povečala vrednost poslovne cone (logističnega centra) na mejnem prehodu Dolga vas.

Republika Slovenija in Madžarska sta edini sosednji državi znotraj Evropske skupnosti, ki kljub skupni meji, nimata elektroenergetske povezave na prenosnem omrežju. Izgradnja daljnovoda 2x400 kV na odseku Cirkovce-Pince je za Republiko Slovenijo potrebna zaradi zagotovitve strateških rezerv za pokrivanje primanjkljajev električne energije, za pokrivanje večjih havarij virov ter možnosti trgovanja z električno energijo na vzhodnoevropskih trgih. Daljnovod poteka od obstoječe 220/110 kV razdelilne transformatorske postaje Cirkovce, ki se v ta namen razširi z novim RTP 400/110 kV, zaključi pa se na meji z Republiko Madžarsko, kjer je dvosistemski daljnovod že zgrajen in čaka na dograditev s slovenske strani. Projekt je skladen z regijskimi usmeritvami investicijskega področja 3.1 Energetsko vzdržna družba.

Prenosni plinovod M9 Lendava–Kidričevo (plinovod M9) je prostorska ureditev državnega pomena, ki se načrtuje z državnim prostorskim načrtom (DPN), in je v skladu z investicijskim področjem 3.1 Energetsko vzdržna družba, razvojnega programa regije. Osnovni cilj plinovoda M9 je zagotoviti oskrbo slovenskega plinskega trga z zemeljskim plinom iz različnih virov, povezavo nacionalnih prenosnih plinovodnih sistemov in tranzit zemeljskega plina med vzhodom in zahodom Evrope ob sprejemljivih vplivih na okolje.

Na podlagi Uredbe Vlade Republike Slovenije o podelitvi koncesije za energetsko izrabo reke Mure ter odločbe o določitvi koncesionarja so Dravske elektrarne Maribor sprejele program priprav za projekt hidroelektrarn na Muri, ki je skladen z usmeritvami ukrepa 15 Spodbujanje rabe obnovljivih virov energije. Območje potencialne energetske izrabe reke Mure bo v fazi študije variant

preučeno na odseku od potoka Kučnica do avtocestnega mostu pri Vučji vasi. Kot potencialna lokacija pregradnega objekta bodo primerjane tri variante, ki se med seboj razlikujejo glede na lokacijo zaježitve oziroma pregradnega objekta in število elektrarn. Dve varianti predvidevata eno hidroelektrarno na dveh potencialnih lokacijah, tretja varianta pa dve manjši hidroelektrarni. Vse primerjane hidroelektrarne so pretočnega tipa moči do 55 MW, prostornine akumulacij pa približno 4 milj. m³. Sočasno bo potekala preveritev umeščanja ureditev lokalnega pomena, ki so neposredno povezane z načrtovanimi državnimi ureditvami, za katere so podale pobude občine.

Pobudo za pripravo državnega lokacijskega načrta za bioplinsko napravo Mlajtinci v Občini Moravske Toplice je podal občinski svet Občine Moravske Toplice, na podlagi česar je Vlada Republike Slovenije sprejela sklep, da se pristojnost za načrtovanje bioplinske naprave Mlajtinci prenese v pristojnost države. Osnovni cilj izgradnje bioplinarne, je predelava gnojevke, gnoja, kmetijskih pridelkov in drugih organskih odpadkov v toplotno in električno energijo in s tem varovanje okolja pred prekomernim onesnaženjem, ki ga lahko povzročijo stranski produkti reje živine. Bioplinarno, ki je skladna u ukrepom 15 Spodbujanje rabe obnovljivih virov energije, načrtuje investitor, ki redi prašiče pitance na dveh lokacijah, in sicer v Mlajtincih in Ivancih.

7.2. Regijski projekti nacionalnega pomena

Razvojni program vsebuje tudi projekte oziroma sheme, ki so nacionalnega pomena, in se bodo izvajale na območju vseh dvanajstih statističnih regij.

Sofinanciranje kadrovskega štipendij v okviru regijskih štipendijskih shem je namenjeno usklajevanju ponudbe in potreb po kadrih v regiji. Spodbujanje vračanja visoko izobražene delovne sile iz izobraževalnih središč nazaj v regijo, pa lahko prispeva k skladnejšemu regionalnemu razvoju.

170

Tabela 29: Regijski projekti nacionalnega pomena

projekti nacionalnega pomena	vsebina	vir financiranja
Enotne regijske štipendijske sheme	štipendije;	ESRR, občine, podjetja
Izvajanje EU iniciative »Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost CLLD«	razvoj podeželja;	EKSRP; ESRR; ESS
Karierni kompetenčni model	usklajevanje ponudbe in povpraševanje na trgu dela; zaposlovanje;	ESS; ESRR
Podjetno v svet podjetništva	spodbujanje podjetništva med mladimi;	ESRR
Podpora manjših projektov NVO	shema nepovratnih sredstev za NVO	ESS
Regionalne destinacijske organizacije	promocija turističnih regij pod skupno tržno znamko Slovenije; vzpostavitev trdne partnerske mreže RDO-jev	ESRR
Regionalna garancijska shema	dostop do virov financiranja investicij MSP;	ESRR
Sofinanciranje razvojnih projektov za nastajanje novih start-up podjetij	razvoj start-up podjetij;	n.p.
Regionalno prostorsko načrtovanje	vzpostavitev prostorskega načrtovanja na reg. ravni	n.p.
Inovativne odprte tehnologije	razvoj visokotehnoških podjetij;	ESRR
Spodbujanje socialnega podjetništva, zaposlovanje in kreativnosti	razvoj socialnega podjetništva;	n.p.

vir: RRA GIZ

Pristop CLLD pomeni prenos odgovornosti odločanja o izbranih izvedbenih projektih iz državne na lokalno raven, ki po principu »od spodaj navzgor« učinkovito aktivira endogene razvojne potencialne na sub-regionalni ravni.

Odločitve o izvedbenih projektih, s smiselno kombinacijo virov financiranja iz različnih strukturnih skladov, sprejemajo Lokalne akcijske skupine (LAS), ki s projekti uresničujejo Lokalne razvojne strategije (LRS).

Cilj projekta Podjetno v svet podjetništva je spodbuditi podjetništvo med mladimi. S pomočjo mentorjev udeleženci (brezposelni z najmanj VI. stopnjo izobrazbe in starostjo do vključno 35 let) pridobijo podjetniška in druga znanja ter izkušnje, ki so jim v pomoč pri oblikovanju lastnega podjetja oziroma pri njihovi nadaljnji karieri.

Vzpostavitev sheme globalnih nepovratnih sredstev za reševanje lokalnih problemov bo manjšim lokalnim organizacijam (predvsem NVO) omogočila lažje vključevanje in izvajanje projektov iz evropskih strukturnih skladov.

Promocija posamezne turistične regije pod skupno blagovno znamko in povezovanje RDO-jev v skupno partnersko mrežo, ki bi imela večjo prepoznavno moč pri predstavitvah na domačih in tujih trgih, so aktivnosti v okviru nadaljevanja izvajanja regijskih destinacijskih organizacij v obdobju 2014-2020.

Z zagotavljanjem lahko dostopnih in stroškovno ugodnih finančnih virov za financiranje investicij in tekočega poslovanja mikro, malih in srednje velikih podjetij, se bo spodbudilo investicije v podjetjih, kar bo posledično vplivalo na njihovo rast in razvoj ter nova delovna mesta.

Projekt sofinanciranja razvojnih projektov za nastajanje novih start-up podjetij je namenjen spodbuditi nastajanja novih srednje tehnoloških in inovativnih storitvenih start-up podjetij ter produktov z globalnim potencialom.

Projekt »Regionalno prostorsko načrtovanje«, ki je zastavljen kot regionalna shema nacionalnega pomena, predstavlja izhodišča za ponovno vzpostavitev prostorskega načrtovanja na regionalni ravni.

Univerza v Mariboru je za naslednje EU finančno obdobje 2014-2020 pripravila program IOT (inovativne odprte tehnologije), ki bo povezoval akademske raziskovalce, s tistimi v gospodarstvu. Gre za partnerstvo Univerze in gospodarstva za celotno Slovenijo (razen osrednjeslovenske regije). Program predvideva vzpostavitev mrežne, odprte raziskovalno-inovacijske infrastrukture, kjer bodo nabave raziskovalne infrastrukture povezane tudi s potrebami gospodarskih partnerjev. Raziskovalna oprema bo, glede na potrebe, lahko instalirana tudi pri gospodarskih partnerjih. Tako podjetje bo s tem postalo učni center Univerze v Mariboru. Program IOT sestavljajo trije deli, ki se med seboj dopolnjujejo: Inovacijsko-podporni del bo vključeval vzpostavitev inovacijske podpore in vstopnih točk, spodbujanje inovacij ter prenos znanja, promocijo podjetništva, svetovanje in inkubacijo start-up podjetij, internacionalizacijo in podporo lokalnim skupnostim pri privabljanju vlagateljev. Infrastrukturni del zajema vzpostavitev naslednjih raziskovalno-razvojnih enot: a) inovacijski ekosistem, b) strukturna in površinska mikro in nano-analiza, c) mikro in nano-elektronika ter fotonika in nanotehnologije, d) napredni materiali in tehnologije, e) biotehnoški center, f) IKT tehnologije, g) medkulturni razvoj, h) skupna infrastruktura. Vsebinski raziskovalno-razvojni del pa sestavlja raziskovalno-razvojno delo za razvoj novih proizvodov in storitev z višjo dodano vrednostjo, kar vključuje povezovanje podjetij z R&R partnerji za izvajanje aplikativnih raziskav, prototipiranja, testiranja po certificiranih metodah, razvoj izdelkov in tehnologij, program za usposabljanje R&R kadrov ter sodelovanje dijakov, študentov in mladih diplomantov pri inoviranju.

Z namenom zagotovitve celovite in kakovostne podpore razvoju socialnega podjetništva, kreativnosti in razmahu ustvarjanja novih delovnih mest ter zaposlovanja v socialni ekonomiji, se bodo v sklopu projekta »spodbujanje socialnega podjetništva, zaposlovanje in kreativnosti« vzpostavili regionalni mrežni kreativni laboratoriji, v okviru katerih se bodo povezovale različne podporne organizacije, ki lahko zagotavljajo strokovne storitve in programe, potrebne za razvoj socialnega podjetništva.

7.3. Pomembnejši regijski projekti

Nekateri izmed večjih regijskih projektov, ki po oceni pripravljavcev RRP najbolj celovito naslavljajo usmeritve posameznih investicijskih področij RRP, so prikazani v spodnji tabeli in podrobneje opisani pod posameznim ukrepom v okviru poglavja 4.6.

Vseh 348 prejetih projektov, ki so bili v fazi priprave RRP identificirani v okolju, in so skladni s strateškimi usmeritvami regije, je del RRP in so vključeni v prilogo št. 1 tega dokumenta.

Tabela 30: Pomembnejši regijski projekti

investicijsko področje / naziv regijskega projekta	nosilec projekta	vrednost projekta (v mio EUR)
IP 1.1: INOVATIVNOST, USTVARJALNOST, PODJETNOST IN ZNANJE ZA KONKURENČNO GOSPODARSTVO		
1. Krepitev RR oddelkov in spodbujanje razvojnih projektov	PGZ M. Sobota	5,6 mio EUR
2. Razvoj nove generacije podjetnikov v Pomurju	P-TECH M. Sobota	9,3 mio EUR
3. Ureditev degradiranega območja »Soboško jezero«	MO M. Sobota	16,3 mio EUR
IP 1.2: ZELENO GOSPODARSTVO		
4. Lokalna trajnostna oskrba v Pomurju	CZR M. Sobota	0,5 mio EUR
5. Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi hrane	Pan-nutri	14,3 mio EUR
6. Regionalni destinacijski management	RRA Mura	6,5 mio EUR
7. Pomurska kolesarska pot	RRA Mura	10,6 mio EUR
IP 2.1: RAZVOJ TALENTOV TER KREPITEV ZDRAVEGA IN AKTIVNEGA ŽIVLJENJSKEGA SLOGA		
8. Pravi poklic II.	RC M. Sobota	1,0 mio EUR
9. Lokalni centri VŽU	LU M. Sobota	1,4 mio EUR
10. Razvoj visokega šolstva v Pomurju	AME-ECM	2,0 mio EUR
11. Pomurje zdrava in aktivna regija	CZR M. Sobota	1,3 mio EUR
IP 2.2: SOCIALNA VKLJUČENOST, ZMANJŠEVANJE TVEGANJA IN RAZVOJ MANJŠIN		
12. Inkubator za spodbujanje socialnih podjetij	RRA Mura	2,8 mio EUR
13. Skupnostni model za paliativno oskrbo v Pomurski regiji	SB M. Sobota	1,7 mio EUR
14. Regijski inkubator nevladnih organizacij - RINOK	LRF Pomurje	1,3 mio EUR
15. 3P: Pomurje-Porabje-Podjetništvo	RRA Mura	2,0 mio EUR
IP 2.3: RAZVOJ KULTURE IN UMETNIŠKEGA USTVARJANJA		
16. Ohranjanje kulturne dediščine Pomurja	PMMS	5,6 mio EUR
IP 3.2: ČISTO OKOLJE IN OHRANJENA NARAVA		
17. Celovito ravnanje z vodami v Pomurju	Občine UE Lendava	48,0 mio EUR
18. Biosferni rezervati	Občine UE Lendava	48,0 mio EUR
IP 3.3: TRAJNOSTNA MOBILNOST IN UREJANJE PROSTORA		
19. Razvoj regijskega letališča M. Sobota	Aeroklub M. Sobota	4,3 mio EUR
IP 4.1: IZBOLJŠANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA NA PODEŽELJU		
20. Privabljanje podjetnikov na podeželje	RA Sinergija	0,8 mio EUR
21. Gradnja širokopasovne povezave GOŠO	Občina M. Toplice	21,5 mio EUR
	skupaj	264,2 mio EUR

vir: RRA Mura

VIII. SISTEM SPREMLJANJA, VREDNOTENJA IN ORGANIZIRANOSTI

Institucionalni okvir regionalnemu razvojnemu programu daje **Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja**, način njegovega spremljanja in vrednotenja izvajanja pa opredeljuje **Uredba o regionalnih razvojnih programih**.

8. SISTEM SPREMLJANJA, VREDNOTENJA IN ORGANIZIRANOSTI IZVAJANJA RRP

Institucionalni okvir regionalnemu razvojnemu programu daje Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Ur.l. RS, št. 20/2011 in 57/2012; ZSRR-2A),

način njegovega spremljanja in vrednotenja izvajanja pa je opredeljen v Uredbi o regionalnih razvojnih programih (Ur. l. RS št. 69/12).

8.1. Organi in institucije regionalnega razvoja

Skladno z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSRR-2A) so za pripravo in izvajanje regionalnega razvojnega programa ključni naslednji organi na ravni regije:

- Razvojni svet Pomurske regije (RSR),
- Svet pomurske razvojne regije (SR),
- Razvojni svet kohezijske regije Vzhodna Slovenija,
- Regionalna razvojna agencija Mura (RRA) in
- Regionalna razvojna mreža (RRM).

RAZVOJNI SVET POMURSKE REGIJE

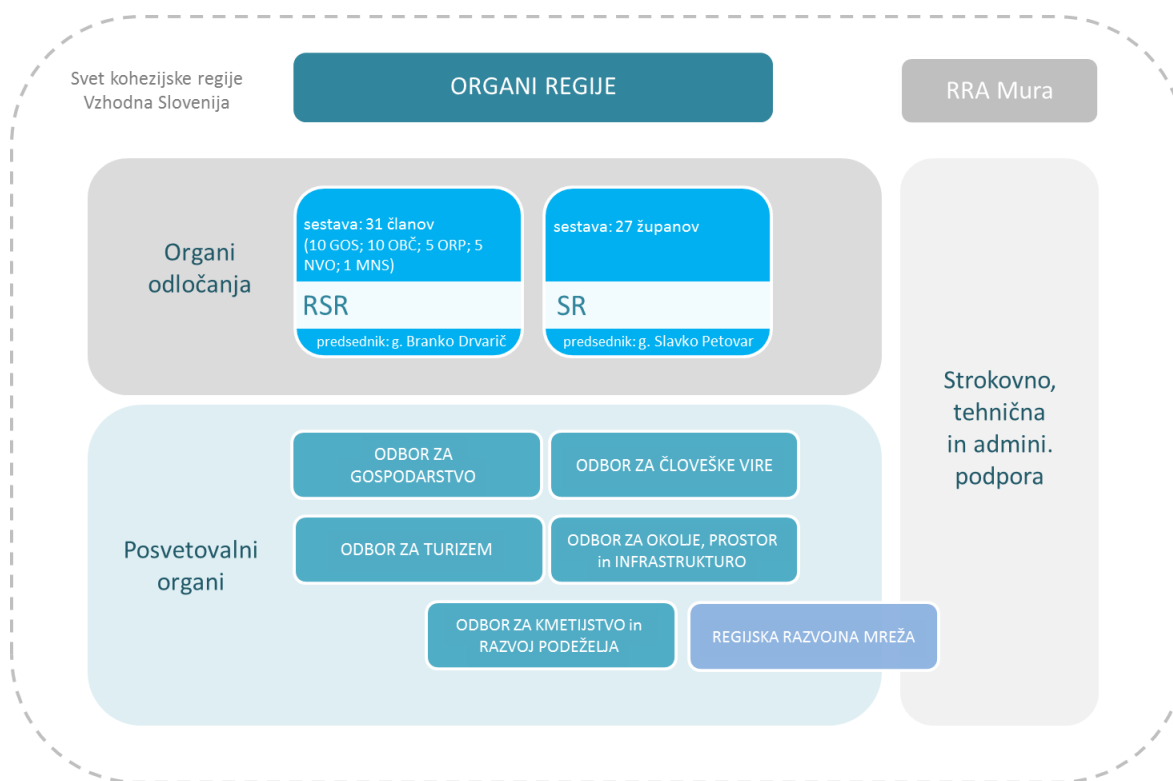
Razvojni svet Pomurske regije (RSR), kot organ usklajevanja razvojnih pobud in interesov v regiji, vodi, usmerja, sprejema RRP 2014-2020 in dva štiriletna Dogovora o razvoju regije. RSR opravlja naslednje ključne naloge:

- vodi in usmerja pripravo regionalnega razvojnega programa in ga sprejme,
- na področju regionalnega razvoja sodeluje z regijami drugih držav,
- sklepa dogovore za razvoj regije,
- sodeluje v teritorialnem razvojnem dialogu,
- spremlja izvajanje regionalnega razvojnega programa in dogovorov za razvoj regije in
- opravlja druge naloge v skladu z ZSRR-2A.

Enaintrideset članski RSR, ki mu predseduje g. Branko Drvarič, je sestavljen iz 10 predstavnikov gospodarstva, 10 predstavnikov lokalnih samoupravnih skupnosti, 5 predstavnikov nevladnih organizacij, 5 predstavnikov območnih razvojnih partnerstev in predstavnika madžarske narodne skupnosti:

- predstavniki **gospodarstva**: Štefan Sobočan, Branko Kurbus, Sonja Rajh, Branko Drvarič, Igor Banič, Peter Polanič, Robert Grah, Vlado Mandič, Daniel Zelko, Franc Režonja;
- predstavniki **lokalnih samoupravnih skupnosti**: mag. Anton Balažek (Občina Lendava), Damijan Jaklin (Občina Velika Polana), mag. Olga Karba (Občina Ljutomer), Slavko Petovar (Občina Veržej), Milan Kerman (Občina Beltinci), Franc Horvat (Občina Tišina), Edvard Mihalič (Občina Rogašovci), mag. Aleksander Jevšek (Mestna občina Murska Sobota), Stanislav Rojko (Občina Gornja Radgona), Franc Pižmoht (Občina Apače);
- predstavniki **NVO**: Darko Rudaš, Romeo Varga, Danijela Krpič, Matejka Horvat, Milan Osterc;
- predstavniki **območnih razvojnih partnerstev**: Darja Čerpnjak, mag. Vesno Jerala Zver, Nuša Pavlica Jakovljevič, Goran Šoster, mag. Mojca Breščak;
- predstavnik **madžarske narodne skupnosti**: Ferenc Horvath.

174

Slika 12: Organizacijska struktura RRP

V okviru RSR deluje tudi pet odborov, ki so bili ustanovljeni septembra 2012 in jih sestavljajo člani RSR in predstavniki regijske razvojne mreže. Odbori pripravljajo predloge odločitev v postopku priprave in izvajanja RRP na prioritetenih področjih razvoja v regiji:

- **Odbor za gospodarstvo:** Franc Gönc (vodja odbora), Štefan Sobočan, Vlado Mandič, mag. Aleksander Jevšek, Stanislav Rojko, Danijela Krpič, Milan Osterc, Ferenc Horvath, mag. Mojca Breščak;
- **Odbor za turizem:** Daniel Ulčar (vodja odbora), Robert Grah, Daniel Zelko, mag. Anton Balažek, Slavko Petovar, Romeo Varga, Danijela Krpič, Ferenc Horvath, Darja Čerpnjak Horvat;
- **Odbor za človeške vire:** Romeo Varga (vodja odbora), Branko Kurbus, Sonja Rajh, mag. Olga Karba, Franc Pižmoht, Darko Rudaš, Matejka Horvat, Ferenc Horvath, Nuša Pavlica Jakovljevič;
- **Odbor za okolje, prostor in infrastrukturo:** dr. Milan Svetec (vodja odbora), Branko Drvarič, Igor Banič Damijan Jaklin, Milan Kerman, Darko Rudaš, Matejka Horvat, Ferenc Horvath, Slavko Režonja;
- **Odbor za kmetijstvo in razvoj podeželja:** Stanislav Sraka (vodja odbora), Peter Polanič, Franc Režonja, Franc Horvat, Edvard Mihelič, Matejka Horvat, Milan Osterc, Ferenc Horvath, Goran Šoster.

SVET POMURSKE RAZVOJNE REGIJE

Svet pomurske razvojne regije (SR), ki ga sestavljajo župani 27 pomurskih občin, potrjuje regionalni razvojni program in oba dogovora o razvoju regije.

RAZVOJNI SVET KOHEZIJSKE REGIJE VZHODNA SLOVENIJA

Za izvajanje kohezijske politike EU in opravljanje drugih skupnih nalog, povezanih z razvojem, ki jih sporazumno določijo občine in država, se razvojne regije povezujejo v kohezijske regije. Slovenija je v novem programskem obdobju (po letu 2014) na ravni NUTS 2 razdeljena na dve kohezijski regiji: na bolj razvito kohezijsko regijo Zahodna Slovenija (4. statistične regije: osrednjeslovenska, gorenjska, goriška in obalno-kraška) in manj razvito kohezijsko regijo Vzhodna Slovenija (8. statističnih regij: pomurska, podravska, koroška, savinjska, zasavska, spodnjeposavska, jugovzhodna Slovenija in notranjsko-kraška).

Razvojni svet kohezijske regije sodeluje pri sprejemanju odločitev in daje predhodno soglasje o vsebini in izvajanju programov EU, ki vplivajo na razvoj kohezijske

regije ter opravlja druge naloge, povezane z razvojem, ki jih sporazumno določijo občine in država. Ustanovljena sta dva razvojna sveta kohezijske regije, in sicer: Razvojni svet kohezijske regije Vzhodna Slovenija in Razvojni svet kohezijske regije Zahodna Slovenija. Vsaka regija v kohezijski regiji ima v razvojnem svetu 5 predstavnikov regije.

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA MURA

Regionalna razvojna agencija Mura (RRA) opravlja strokovne, tehnične in administrativne naloge pri pripravi RRP. RRA je prav tako zadolžena za pripravo letnih in končnega poročila o izvajanju programa, ki ga sprejema RSR. Projektno skupino za pripravo programa, ki je povezovala, pripravila in koordinirala pripravo RRP, sestavljajo vodja priprave RRP, oba strokovna koordinatorja in vodje odborov RSR. Osebe zadolžene za pripravo razvojnega programa so Danilo Krapec (vodja

priprave), Mitja Sankovič in Sabina Potočnik Magdič (strokovna koordinatorja).

REGIJSKA RAZVOJNA MREŽA

V pripravo RRP je vključena tudi regijska razvojna mreža (RRM), ki je sestavljena iz ključnih regijskih deležnikov. Člani razvojne mreže se vključujejo v izvajanje regionalnih razvojnih projektov, v okviru določenih prioritet in investicijskih področij. Naloge regijske razvojne mreže so:

- dajanje razvojnih pobud razvojnemu svetu regije;
- povezovanje pri pripravi in izvajanju regijskih projektov;
- medsebojno obveščanje vključenih institucij o programih in projektih v regiji;
- povezovanje razvojnih institucij v regiji in preko meja regije in
- druge posvetovalne naloge s področja razvoja v regiji.

8.2. Spremljanje in vrednotenje programa

Regionalna razvojna agencija Mura (RRA) opravlja strokovne, tehnične in administrativne naloge pri pripravi RRP 2014-2020, razvojne odločitve na ravni regije in kohezijske regije pa sprejemajo Razvojni svet Pomurske regije (RSR), Svet pomurske razvojne regije (SR) in Razvojni svet kohezijske regije Vzhodna Slovenija.

RRP vključuje kvantificirane cilje z fizičnimi kazalniki, s katerimi se bo spremljalo izvajanje RRP. Ti so navedeni v spodnji tabeli št. 31.

Tabela 31: Kazalniki razvojnega programa Pomurja 2014-2020

strateški cilj	kazalnik (U) učinka, (R) rezultata, (V) vpliva	izhodišče	cilj 2023	vir
1. razvoj konkurenčnega in zelenega gospodarstva, temelječega na znanju, inovativnosti, podjetnosti, povezovanju in družbeni odgovornosti	(U) število gospodarskih subjektov, ki prejmejo podporo za produktne naložbe	0	300	spremljanje
	(R) število na novo ustvarjenih delovnih mest v gospodarskih družbah, v katera so bila vložena sredstva	0	600	spremljanje
	(V) zmanjšanje zaostanka neto dodane vrednosti na zaposlenega v gospodarskih družbah za slovenskim povprečjem	28,5% (2013)	23,0%	spremljanje
2. povečanje preskrbe z zdravo, ekološko pridelano hrano iz lastnih virov	(U) število izvedenih izobraževanj, osveščanj in promocij ciljnih skupin	0	15	spremljanje
	(R) število kmetijskih gospodarstev z ekološko pridelavo	40	60	SURS
	(V) povečanje kmetijskih zemljišč v uporabi z ekološko pridelavo (glede na vsa kmetijska zemljišča v uporabi)	0,9	3,0	SURS
3. zagotovitev spodbudnega	(U) število udeležencev v programu spodbude za zaposlitev	0	1.200	spremljanje

družbenega okolja, kjer vsi posamezniki stremijo k zdravju in v celoti razvijajo svoje potenciale	(R) delež oseb zaposlenih ob izhodu (spodbude za zaposlitve)	n.p.	55%	spremljanje
	(V) zmanjšanje stopnje registrirane brezposelnosti	18,1%	15,0	SURS
4. zagotovitev energetske samozadostnosti regije, izboljšanje stanja njene infrastrukturne opremljenosti ob varovanju njenih naravnih virov	(U) dodatne zmogljivosti za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov	0	5 MW	AN URE LEA Pomurje
	(R) delež rabe bruto končne energije iz OVE pri oskrbi s toploto	39,7%	45,0%	AN URE LEA Pomurje
	(V) povečanje količine letno pridobljene energije iz OVE	648 GWh	1000 GWh	AN URE LEA Pomurje

vir: RRA Mura

Za spremljanje izvajanja RRP je odgovoren RSR, ki sprejema letna in končno poročilo o izvajanju RRP, ki jih pripravi RRA. RRA spremlja kazalnike RRP in izvajanje dogovorov z informacijskim sistemom ministrstva, v katerega RRA vnese podatke iz sprejetega RRP, dogovora in projektov.

Letna in končno poročilo o izvajanju RRP vključujejo:

- kratek prikaz sprememb, ki so pomembne za izvajanje RRP, ter njihov vpliv na doseganje ciljev RRP;
- napredek pri doseganju kvantificiranih ciljev z uporabo fizičnih in finančnih kazalnikov;
- dosežene učinke po izvedbi posameznih ukrepov in projektov in
- povzetek pomembnih težav pri izvajanju RRP in sprejete ukrepe za njihovo odpravo.

Letno poročilo se predloži ministrstvu v treh mesecih po koncu koledarskega leta, končno poročilo pa v šestih mesecih po poteku programskega obdobja. Medtem, ko je namen spremljanja ugotoviti, kaj se dogaja, pa je namen vrednotenja ugotoviti, kaj to pomeni, ali so bili zastavljeni cilji dejansko uresničeni. Vzpostavitev ustreznega sistema spremljanja omogoča tudi uspešno vrednotenje. Vrednotenje RRP izvaja RRA, na način, da se za posamezne vsebine ali celoten program zagotovijo neodvisni izvajalci vrednotenja.

8.3. Uresničevanje programa

RSR spremlja uresničevanje zastavljenih ciljev RRP in po potrebi predlaga njegove spremembe. RRP se uresničuje z dogovorom o razvoju regije (dogovor), ki se pripravi za štiriletno obdobje in ga podpišeta predsednik RSR in minister. Postopek priprave dogovora se začne s povabilom MGRT RSR za pripravo in podpis dogovora, ki vsebuje:

- povzetek RRP s predstavitvijo razvojnih specializacij regije, strateških razvojnih ciljev regije ter prioritet in ukrepov,
- seznam projektov, razvrščenih po prioriteti s podatki o nosilcih, imenih projektov ter finančno oceno posameznih projektov in zbirnika po virih sredstev,

- seznam rezervnih projektov, razvrščenih po prioriteti s podatki iz prejšnje alineje,
- opis meril za izbor in postopka izbora regijskih projektov,
- razvrstitev sektorskih projektov po prioriteti z utemeljitvijo in
- podrobno predstavitev posameznih projektov.

RRA pripravi načrt priprave dogovora. Dogovor se pripravljaja skupaj z državnim programom razvojnih prioritet in investicij (DRPi) in mora biti z njim usklajen. RRA pripravi predlog kriterijev za uvrščanje regijskih projektov v dogovor, ki jih potrdi RSR in so povezani z

razvojno specializacijo regije. Če se regijski projekti sofinancirajo iz sredstev kohezijske politike Evropske unije, morajo kriteriji vsebovati tudi merila za izbor operacij, financiranih iz sredstev EU.

Predloge regijskih projektov in rezervnih projektov v višini največ 30 odstotkov predvidenih sredstev za regijske projekte oblikujejo odbori RSR in potrdi RSR, pri čemer se upoštevajo prioritete, ukrepi in nabor regijskih projektov iz RRP ter kriteriji za uvrščanje regijskih projektov v dogovor in razvojne programe na državni ravni. Do prejetih predlogov sektorskih projektov za uvrstitev v dogovor, ki vključujejo javne investicije ali neinvesticijske državne projekte s področja dela ministrstev, se opredeli RSR tako, da jih razvrsti po prioriteti. Projekt, uvrščen v dogovor, mora poleg sestavin iz 10. točke 4. člena Uredbe o regionalnih razvojnih programih (Ur.l. RS, št. 69/2012) vsebovati tudi:

- podrobnejši načrt financiranja s prikazom stroškov in navedenimi viri (državni proračun, vključno s posebej izkazanimi sredstvi EU, proračuni lokalnih skupnosti, drugi javni viri in zasebna sredstva) po posameznih letih programskega obdobja;
- geografsko območje, na katerem se bo projekt izvajal;
- seznam dokumentacije, ki je že pripravljena, in

- podatke o stanju lastništva zemljišč in objektov pri investicijskih projektih.

Za pripravo in izvajanje medregijskih projektov, ki imajo razvojni učinek na več regij, lahko razvojni sveti vključenih regij pooblastijo eno od RRA. Spremembe dogovora se sprejme s sklepom RSR v primerih, ko pride do bistvenih odstopanj od dogovora. Bistvena odstopanja so:

- 20% ali več % odstopanje finančne vrednosti regijskega projekta,
- sprememba namena ali ciljev regijskega projekta,
- zamenjava regijskega projekta v dogovoru, če ne gre za rezervne projekte.

Pri odstopanjih, ki niso bistvena, lahko nosilec projekta ob prijavi za sofinanciranje obrazloži odstopanja od sprejetega dogovora, obrazložitev pa predloži tudi RRA. Kadar gre za zamenjavo projekta z rezervnim projektom, se priloži obrazložitev RRA.

8.4. Mrežno razvojno partnerstvo

Aktivnosti in načini delovanja obstoječih razvojnih institucij v regiji niso (bili) zadostno usklajeni in povezani. Posledično se je v regiji v preteklosti izvajalo različne razvojne politike in programe, ki niso zmeraj sledili identificiranim usmeritvam in ciljem iz ključnih strateških dokumentov. Mobilizacija vseh ključnih regijskih deležnikov, ki lahko z razpoložljivim znanjem in strokovnimi mnenji prispevajo k uresničevanju identificiranih regijskih strateških ciljev, je zato v prihodnje ključnega pomena.

Skladno z ZSRR-2A (Ur.l., št. 20/11 in 57/12) in Pravilnikom o regionalnih razvojnih agencijah (Ur.l., št. 3/13) je s podpisom Sporazuma o vzpostavitvi in sodelovanju v Regijski razvojni mreži Pomurje, v mesecu februarju 2014, sedemindeset ključnih regijskih institucij

pristopilo k ustanovitvi **Regijske razvojne mreže Pomurje (RRM)**, ki jo vodi in koordinira RRA Mura.

Razvojna mreža predstavlja odprto strukturo na podlagi pogodbene oblike povezovanja vključenih razvojnih institucij, z namenom uresničevanja strateških ciljev regije. V zasledovanju le-teh se njeni člani medsebojno povezujejo, tako znotraj posameznih vsebinskih področjih, za katere izkazujejo strokovne kompetence, kakor tudi v okviru postavljenih prioritet regije. Glavne naloge RRM Pomurje so:

- dajanje razvojnih pobud razvojnemu svetu regije,
- povezovanje pri pripravi in izvajanju regijskih projektov, opravljanje drugih razvojnih nalog države (izvajanje regijske finančne sheme, izvajanje regijske sheme kadrovske štipendij),

- medsebojno obveščanje vključenih institucij o programih in projektih v regiji,
- povezovanje razvojnih institucij v regiji in preko meja regije,
- druge posvetovalne naloge s področja razvoja v regiji.

- ustvarjene možnosti za hitrejši gospodarski in socialni razvoj regije.

Pričakovani rezultati RRM Pomurje so:

- povečana učinkovitost in uspešnost nosilcev razvojnih aktivnosti v regiji, na podlagi medsebojnega povezovanja in aktivnega sodelovanja;
- usklajene aktivnosti, način delovanja ter oblikovane strukture, ki bodo s svojimi človeškimi potenciali, usposobljene parirati razvojnim smernicam in spodbudam države in EU;

V pripravo regionalnega razvojnega programa za obdobje 2014-2020 so se člani RRM začeli aktivno vključevati že v mesecu oktobru 2012, ko je bil pripravljen in potrjen načrt priprave RRP. Vključevanje vseh članov RRM je potekalo na razširjenih delovnih srečanjih odborov RSR, ki so pokrivali različna vsebinska področja, predvsem z namenom pridobitve čim bogatejšega nabora znanj in potreb, kot podlage za prepoznavo ključnih področij vlaganj in identifikacijo ključnih regijskih projektov, ki bi se naj v regiji v prihodnjem sedemletnem obdobju izvajali.

Slika 13: Regijska razvojna mreža Pomurja

Pri pripravi RRP 2014-2020 so sodelovali člani RRM, ki pokrivajo naslednja področja:

- **Regionalni in lokalni razvoj:** Regionalna razvojna agencija Mura (RRA Mura), Razvojna agencija sinergija (RA Sinergija), Razvojni center Murska Sobota (RC MS), Razvojna agencija PORA Gornja Radgona (PORA), Prleška razvojna agencija giz (PRA GIZ),
- **Gospodarski razvoj in podjetništvo:** Pomurski tehnološki park d.o.o. (P-TEH), Območne obrtno-podjetniške zbornice iz Murske Sobote, Lendave,

Ljutomer in Gornje Radgone (OOZ), Pomurska gospodarska zbornica (PGZ);

- **Turizem:** Pomurska turistična zveza (PTZ),
- **Izobraževanje:** Zavod RS za šolstvo, OE Murska Sobota (ZRSŠ, OE MS), Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota (SPTŠ), Medpodjetniški izobraževalni center (MIC), Raziskovalno izobraževalno središče dvorec Rakičan (RIS Rakičan), Ljudska univerza Murska Sobota (LUMS), Ljudska univerza Lendava, Javni zavod za šport, izobraževanje odraslih in mladino Ljutomer (ŠIM Ljutomer), Pomurska izobraževalna

- fundacija (PIF), Pomurska akademsko znanstvena unija (PAZU),
- **Zaposlovanje:** Zavod RS za zaposlovanje, OS Murska Sobota,
 - **Socialna vključenost in enake možnosti:** Center za socialno delo Murska Sobota (CSD), Regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurje (LRF Pomurje),
 - **Zdravje:** Nacionalni inštitut za javno zdravje, OE Murska Sobota (NIJZ), Center za zdravje in razvoj Murska Sobota (CZR),
 - **Kulturna in naravna dediščina:** Javni zavod Krajinski park Goričko (JZ KP Goričko), Javni zavod Knjižnica Gornja Radgona (LU G. Radgona), Mladinski informativni in kulturni klub Murska Sobota (MIKK), Radio Murski val, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota (PIŠK), Pomurski muzej Murska Sobota (PM MS),
 - **Okolje in prostor:** Zavod za gozdove Slovenije, OE Murska Sobota (ZGS MS), Lokalna energetska agencija za Pomurje (LEA Pomurje), Pomurski razvojni inštitut (PRI),
 - **Kmetijstvo in razvoj podeželja:** Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zavod Murska Sobota (KGZS MS), LAS Pri dobrih ljudeh, LAS Goričko, LAS Prlekija.

Z aktivnim sodelovanjem, povezovanjem in obveščanjem članov o dogodkih, programih, odprtih razpisih, projektih ipd., v okviru rednega delovanja institucij ter konkretno s posebnimi pogodbami za izvajanje posameznih nalog in aktivnosti (npr. v projekt »Regijski kadrovski center« je vključenih več članov RRM - RRA Mura, Gospodarska zbornica Pomurje, MIC Pomurje ter Zavod RS za

zaposlovanje, OS M. Sobota), se znotraj razvojne mreže uveljavljajo načela partnerstva.

Pri pripravi in izvajanju ključnih regijskih projektov (tudi čezmejnih in transnacionalnih) ter drugih razvojnih nalog države, se člani RRM povezujejo in vključujejo glede na svojo usposobljenost in kompetence. RRA Mura tako skrbi za regionalni razvoj in koordinira delovanje RRM, prav tako izvaja nekatere razvojne naloge države (regijska štipendijska shema, garancijska shema) in koordinira delovanje regionalne destinacijske organizacije (RDO Pomurje). Pomurski tehnološki park izvaja in koordinira naloge povezane s promocijo in spodbujanjem podjetništva v regiji, Pomurska gospodarska zbornica povezuje in zastopa interese pomurskega gospodarstva in skrbi za aktivnosti s področja spodbujanja inovacij. Razvoj podeželja in izvajanje lokalnih razvojnih strategij je v domeni treh izbranih upravljavcev LAS-ov (Razvojna agencija Sinergija, Bistra hiša Martjanci, Prleška razvojna agencija giz), strateške usmeritve na področju kmetijstva in razvoja agro-živilstva pa daje Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zavod iz Murske Sobote, v sodelovanju s podjetjem Pan-nutri.

S tesnejšim medsebojnim povezovanjem in sodelovanjem razvojnih institucij, se bo v Pomurju vzpostavila učinkovita regijska struktura, ki bo podpirala nastanek uspešnih razvojnih iniciativ, razvojnega programa in implementacijo ključnih regijskih projektov. Na ta način se bo okrepilo podporno razvojno okolje, zagotovil se bo skladnejši regionalni razvoj, izboljšal ugled regije ter zmanjšal ekonomski in socialni zaostanek regije.

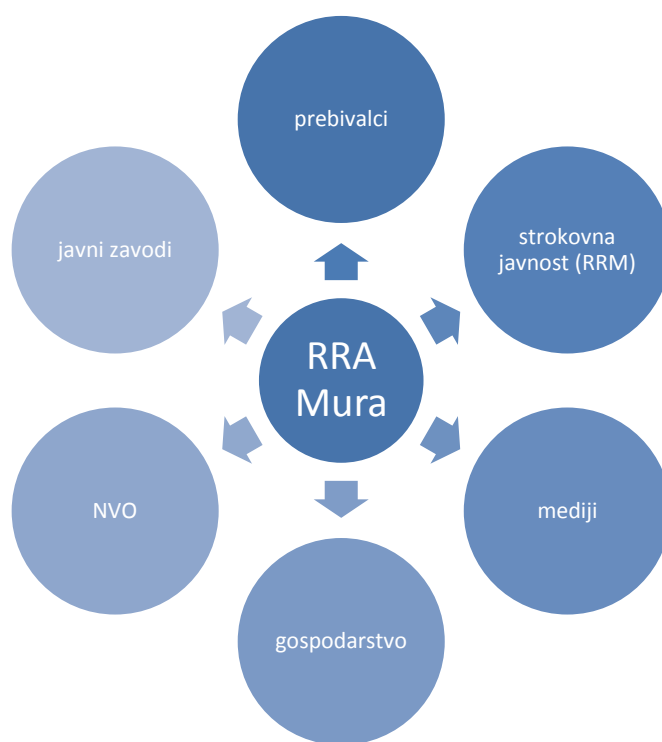
IX. SISTEM INFORMIRANJA IN OBVEŠČANJA

RRA Mura bo skrbela za predstavljanje programa in obveščanje javnosti o aktivnostih pri pripravi in izvajanju programa. Informacije o poteku in izvajanju RRP bodo posredovane preko organizacije strokovnih dogodkov, izdaje publikacij, priprave gradiv za novinarje, podajanja informacij medijem in objav na spletni strani.

9. SISTEM INFORMIRANJA IN OBVEŠČANJA JAVNOSTI

RRP 2014-2020 je v obdobju, od oktobra 2012 do decembra 2014, izdelala Regionalna razvojna agencija Mura (RRA Mura), v sodelovanju s člani Regijske razvojne mreže (RRM), Razvojnim svetom Pomurske regije (RSR) in njegovimi odbori (odbori RSR) ter Svetom pomurske razvojne regije (SR). Pri izboru partnerjev iz RRM, ki so bili vključeni v proces priprave, so bili upoštevani predvsem kriteriji reprezentativnosti in vsebinskih področij.

V okviru izvedenih **devetintridesetih** razširjenih **delovnih srečanjih** odborov RSR, so člani, na podlagi izdelanih strokovnih gradiv in odprte diskusije, analizirali stanje v regiji in **identificirali** ključne **razvojne potenciale** in **usmeritve**, ki jih želi regija do leta 2020 doseči. Identificirane usmeritve se odlikavajo v razvojni viziji, ki jo bo Pomurje uresničevalo z izvajanjem strategij in implementacijo ključnih regijskih in sektorskih projektov, spremljalo pa s kvantificiranimi cilji.

Slika 14: Ciljne javnosti v postopku priprave in izvajanja RRP

RRA Mura bo skrbela za predstavljanje programa in obveščanje javnosti o aktivnostih pri pripravi in izvajanju programa. Promocijske aktivnosti bodo usmerjene na dva povezana cilja. Prvi je široka dostopnost do samega programa in informacij, ki se tičejo njegovega uresničevanja, drugi pa je pozivanje in privabljanje kar največjega števila ljudi, da se tvorno vključujejo v razprave, morebitna preoblikovanja in spremljanje izvajanja programa.

Takšen pristop bo omogočal vsem zainteresiranim, da sodelujejo pri oblikovanju rešitev, programov, ukrepov, aktivnosti in spremljajo njegovo izvajanje. Informacije o poteku in izvajanju RRP bodo posredovane preko:

- organizacije strokovnih dogodkov (konference, posveti, delavnice, novinarska srečanja),
- izdaje publikacij (brošure, zloženke, letaki),
- priprave gradiv za novinarje, strokovno javnost,

- podajanja informacij medijem (novinarske konference, sporočila in gradiva za medije),
- objav na spletni strani.

Najpomembnejše sredstvo komuniciranja z javnostjo je spletna stran regionalne razvojne agencije (www.rra-mura.si), kjer je na posebni podstrani ves čas omogočeno brskanje po celotnem besedilu RRP, izvedbenih načrtih in drugih gradivih. Objavljene bodo tudi različne predstavitve, vabila in zapisniki. Nekatere informacije bodo vključene tudi na spletni strani zainteresiranih deležnikov iz RRM.

Na seje RSR in SR bomo vabili novinarje iz lokalnih, regionalnih in državnih medijev, zanje bomo pripravljali informacije in tiskovne konference. S tem bomo skušali kar največjo pozornost javnosti usmeriti v razvojna prizadevanja v regiji. Izkoristili bomo tudi posamične projekte, predvsem ključne, saj le-ti praviloma bolj zanimajo javnost in posledično medije, kot pa različne razprave.

Medijske aktivnosti bodo potekale pod vodilnim geslom »**Pomurje – re(j)dno dobra slovenska pokrajina**« oz. pod njegovimi izvedenkami, ki izhajajo iz razvojne vizije Pomurske regije.

10. SEZNAM VKLJUČENIH V PRIPRAVO PROGRAMA

Lokalne samoupravne skupnosti

Občina Apače
 Občina Beltinci
 Občina Cankova
 Občina Črenšovci
 Občina Dobrovnik
 Občina Gornja Radgona
 Občina Gornji Petrovci
 Občina Grad
 Občina Hodoš
 Občina Kobilje
 Občina Križevci
 Občina Kuzma
 Občina Lendava
 Občina Ljutomer
 Občina Moravske Toplice
 Mestna občina Murska Sobota
 Občina Odranci
 Občina Puconci
 Občina Radenci
 Občina Razkrižje
 Občina Rogašovci
 Občina Sveti Jurij
 Občina Šalovci
 Občina Tišina
 Občina Turnišče
 Občina Velika Polana
 Občina Veržej

Zbornice

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zavod Murska Sobota
 Pomurska gospodarska zbornica
 Območne obrtno-podjetniška zbornica Murska Sobota
 Območne obrtno-podjetniška zbornica Lendava,
 Območne obrtno-podjetniška zbornica Ljutomer
 Območne obrtno-podjetniška zbornica Gornja Radgona

Horizontalna regionalna stičišča

Lokalna razvojna fundacija za Pomurje
 Pomurska turistična zveza

Študentske organizacije

Zveza študentskih klubov Slovenije

Strokovne organizacije in javni zavodi

Center za zdravje in razvoj Murska Sobota
 Inštitut za razvoj družbene odgovornosti
 Javni zavod Krajinski park Goričko
 Javni zavod Knjižnica Gornja Radgona
 Javni zavod za šport, izobraževanje odraslih in mladino Ljutomer
 Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota
 Ljudska univerza Lendava
 Ljudska univerza Murska Sobota
 Mladinski informativni in kulturni klub Murska Sobota
 Medpodjetniški izobraževalni center
 Nacionalni inštitut za javno zdravje, OE Murska Sobota
 Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota
 Pomurska akademsko znanstvena unija
 Pomurska izobraževalna fundacija
 Pomurski muzej Murska Sobota
 Pomurski razvojni inštitut
 Prekomej, Center znanja, vizij in uspešnosti Gornji Petrovci
 Radio Murski val
 Raziskovalno izobraževalno središče dvorec Rakičan
 Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota
 Univerza v Ljubljani
 Univerza v Mariboru

Razvojne agencije

Regionalna razvojna agencija Mura
 Razvojna agencija Sinergija
 Razvojni center Murska Sobota
 Razvojna agencija PORA Gornja Radgona
 Prleška razvojna agencija giz

Regionalna energetske agencije

Lokalna energetska agencija za Pomurje

Lokalne akcijske skupine

Lokalna akcijska skupina Pri dobrih ljudeh
 Lokalna akcijska skupina Goričko
 Lokalna akcijska skupina Prlekija

Gospodarske družbe

Arcont IP d.o.o.
DOSOR d.o.o.
Elektromaterial d.d.
Galex d.d.
Media IN
Pan-nutri d.o.o.
Panvita d.d.
Panvita Marof d.o.o.
Reflex d.o.o.
Pomurske mlekarne d.d.
Pomurski sejem d.d.
SA Holding d.o.o.
SUN d.o.o.
TAP d.o.o.
VARIS d.d.
ZEU d.o.o.

Podjetniško okolje

Pomurski tehnološki park, d.o.o.

Javni sektor

Republika Slovenija, Ministrstvo za okolje in prostor,
Agencija Republike Slovenije za okolje, Oddelek porečja
reke Mure
Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Maribor
Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, OS Murska
Sobota
Zavod Republike Slovenije za šolstvo, OE Murska
Sobota
Zavod za gozdove Slovenije, OE Murska Sobota
Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE
Maribor

Raziskovalne in visokošolske institucije

Alma Mater Europaea - Evropski center Maribor

11. LITERATURA IN VIRI

- Evropska Komisija. 2010. Evropa 2020. Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.
- Evropska Komisija, Generalni direktorat za regionalno politiko. 2011. Kohezijska politika 2014-2020. Vlaganje v rast in delovna mesta.
- Evropska unija (2010): Unija inovacij, vodilna pobuda iz strategije Evropa 2020 za rast in delovna mesta, zaveza št. 19, SEC 1161.
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo: Strategija razvoja Slovenije 2014-2020, osnutek avgust 2013.
- Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. Smernice s področja prostorskega razvoja za pripravo nove generacije RRP 2014-2020 za Pomursko razvojno regijo. 2012.
- Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. Trajnostna mobilnost za uspešno prihodnost. Smernice za pripravo Celostne prometne strategije. 2012.
- Ministrstvo za kmetijsko in okolje: Strategija za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do 2020. Osnutek 2014.
- Ministrstvo za kmetijsko in okolje: Program razvoja podeželja 2014-2020. DZ RS2014.
- Ministrstvo za kmetijsko in okolje. Sektor za ohranjanje narave. Program upravljanja območij Natura 2000 v Sloveniji 2014-2020. Ljubljana 2014.
- Ministrstvo za kulturo. Nacionalni program za kulturo 2014-2017. Ljubljana 2014.
- Ministrstvo za okolje, prostor in energijo: Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2004.
- Območni razvojni program Prlekija 2014-2020. JARA, PRA, PORA. 2013.
- Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020. DZ RS. 2014
- Pannon ETS: Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje. Skupni razvojni program 2014-2020. 2013.
- Partnerski sporazum med Republiko Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2014-2020, DZ RS. 2014.
- Pravilnik o regionalnih razvojnih agencijah, DZ RS. 2013. Ur.l. RS, št. 3/2013;
- Regijski izvedbeni načrt na področju socialnega varstva 2014-2016 za Pomursko regijo. RS. Center za socialno delo Murska Sobota. 2014.
- Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 »Zagotovimo.si hrano za jutri«, DZ RS. 2011; Ur.l. RS, št. 25/2011.
- Statistični urad Republike Slovenije. Podatkovni portal SI-STAT: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>, 2013, 2014.
- Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna, DZ RS. 2010. Ur.l. RS št. 54/2010;
- Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike, SZ RS. 2013. Ur.l. RS, št. 16/2013;
- Uredba o regionalnih razvojnih programih, DZ RS. 2012. Ur.l. RS, št. 69/2012;
- Zakon o razvojni podpori Pomurski regiji v obdobju 2010-2015, DZ RS 2019. Ur.l. RS, št. 87/2009; ZRPPR1015;
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. DZ RS. 2012. Ur.l. RS, št. 20/2011 in 57/2012 (ZSRR-2 in ZSRR-2A);
- Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, 2009. Pomurje: Geografski pogledi na pokrajino ob Muri (monografija).